

**ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ
ΙΔΡΥΜΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ & ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ, ΤΗΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΟΥ
ΣΤΗΝ ΨΥΧΙΚΗ ΚΑΙ ΝΟΗΤΙΚΗ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ
ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ»**

**ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ:
ΖΩΗ ΚΑΡΟΥΛΙΑ**

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

Α. Α. ΛΟΪΖΟΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2008

*Τι ευτυχία ν' ανοίγεις ένα βιβλίο,
να το απολαμβάνεις,
να βυθίζεσαι,
να χάνεσαι μέσα του,
να το πιστεύεις!*

Βίκτωρ Ουγκώ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΑΝΑΓΝΩΣΗ	3
Η τέχνη της ανάγνωσης	3
Πολιτική ανάγνωσης	4
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ	7
Έννοια και ρόλος της βιβλιοθήκης	7
Ιστορική αναδρομή	7
Βιβλιοθηκονομία – βιβλιοθηκονόμοι	9
Ο βιβλιοθηκονόμος και ο ρόλος του	10
Προσόντα βιβλιοθηκονόμου	14
Συμπεράσματα – προτάσεις	16
Ο ρόλος του βιβλίου και της βιβλιοθήκης στη μόρφωση	20
Σύγχρονες βιβλιοθήκες	23
ΒΙΒΛΙΟΦΙΛΙΑ – ΦΙΛΑΝΑΓΝΩΣΙΑ	39
Πως αναπτύσσεται η φιλιαναγνωσία	
– Παράγοντες φιλιαναγνωσίας	39
Ο δρόμος προς το βιβλίο	49
Το βιβλίο ως εργαλείο της παιδείας	53
Ο ρόλος του λογοτεχνικού βιβλίου στην εν γένει ανάπτυξη του παιδιού	56
Γιατί πρέπει να διαβάζουν τα παιδιά	63
Γιατί δε διαβάζουν τα παιδιά	67
Γονείς που διαβάζουν – το καλύτερο πρότυπο	69
Ποια είναι τα κατάλληλα βιβλία για να διαβάζουμε στα παιδιά;	70
Ποια βιβλία πρέπει ν' αγοράζουμε;	72
Βιβλία για παιδιά και νέους στα μέσα επικοινωνίας	74
Πως θα γίνει το παιδί αυτόνομος αναγνώστης;	77
Τι μπορούμε να επιτύχουμε με τα εικονογραφημένα βιβλία;	78
Παραμύθια και κόμικς – δύο αμφιλεγόμενα αναγνώσματα	82
Πρέπει το παιδί να μάθει να διαβάζει πριν πάει στο σχολείο;	88
ΒΙΒΛΙΟ, ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	91
Η βιβλιοθήκη και το βιβλίο στην εκπαίδευση	91
Το βιβλίο στο σχολείο	92
Κρίσιμη φάση – η πρώτη σχολική χρονιά	104
Ο μαθητής της δεύτερης τάξης – Ο εκκολαπτόμενος αναγνώστης βιβλίων	109
Τα εννιάχρονα και δεκάχρονα παιδιά	113
Τα παιδιά της εφηβικής ηλικίας	115
Σχολικές βιβλιοθήκες	120
Η βιβλιοθήκη πλησιάζει τους αναγνώστες της	125
Βασικοί παράγοντες λειτουργίας της παιδικής βιβλιοθήκης	128

Ο ρόλος της βιβλιοθήκης στη διαπαιδαγώγηση «προβληματικών» παιδιών	132
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	142
Δραστηριότητες και εκδηλώσεις για να αγαπήσει το παιδί το βιβλίο	142
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	157
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	160

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η θέση της βιβλιοθήκης στην εποχή μας έχει κατακτήσει μεγάλη σημασία και δραματίζει αποφασιστικό ρόλο στη διάδοση των γνώσεων, τέτοια που ποτέ στο παρελθόν δεν είχε. Μολονότι τα μέσα μαζικής επικοινωνίας έχουν αυξηθεί σε αριθμό και αποτελεσματικότητα και, ενώ νέα επινοούνται, το βιβλίο εξακολουθεί να παραμένει ο βασικός φορέας γνώσεων και να κρατάει την πρώτη θέση ανάμεσα στο ραδιόφωνο, την τηλεόραση, το διαδίκτυο, τον κινηματογράφο, το θέατρο κ.ά. Το βιβλίο, με την εκπληκτική του διάδοση, παραμένει πάντα ανεξάντλητη πηγή μάθησης, πληροφοριών και ψυχαγωγίας.

Το βιβλίο και η ανάγνωση είναι θεμέλια της μάθησης και της πνευματικής καλλιέργειας, όπως επίσης μέσα κυκλοφορίας και διάδοσης της γνώσης και της Παιδείας. Έτσι θεωρείται ότι ο θεσμός των βιβλιοθηκών γενικά είναι σημαντικότερο έργο υποδομής που συμβάλλει αποτελεσματικά στη διάδοση του βιβλίου, εξυπηρετώντας όλο τον πληθυσμό, ανεξαρτήτως μορφωτικού επιπέδου και ηλικίας και καλύπτοντας χωροταξικά όλη την επικράτεια.

Ο τρόπος με τον οποίο θα μπορέσει το παιδί να έρθει σε μια βαθιά και ουσιαστική επαφή με το βιβλίο βρίσκεται στις μέρες μας στο επίκεντρο του προβληματισμού των εκπαιδευτικών, των γονιών, των βιβλιοθηκονόμων, και όλων όσοι ασχολούνται με την προώθηση του παιδικού και νεανικού βιβλίου.

Βέβαια οι βιβλιοθήκες είναι γνωστό ότι αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα που προέρχονται κυρίως από το χαμηλό επίπεδο ανάπτυξής τους, την έλλειψη συνεργασίας και την απουσία μηχανισμών συντονισμού της δράσης τους, με αποτέλεσμα να μη μεγιστοποιούνται ποσοτικά και ποιοτικά οι υπηρεσίες που προσφέρουν στην ελληνική κοινωνία.

Ειδικότερα, ο ρόλος της βιβλιοθήκης στην εκπαίδευση, η λειτουργία της δηλαδή σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες, είναι ένα θέμα πολύ σοβαρό, γιατί συναρτάται ευθέως τόσο με την πληρότητα ή μη του σχολικού εγχειριδίου, όσο και με την ανάγκη να υπάρξουν πρόσθετες ή παράλληλες οδοί γνώσης.

Υπό την έννοια αυτή, η πλούσια και σωστά οργανωμένη σχολική βιβλιοθήκη είναι θέμα πρώτης προτεραιότητας. Γι' αυτό, όλοι, όσοι διαμορφώνουν με τις αποφάσεις τους τις συνθήκες παραγωγής και διακίνησης του βιβλίου, της οργάνωσης των βιβλιοθηκών και της σύνταξης των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, οφείλουν να συνειδητοποιήσουν τις απόλυτες αυτές προτεραιότητες και με πνεύμα τολμηρό και δη-

μιουργικό, με φαντασία και ευαισθησία, να τις μεταβάλουν σε πράξεις, χωρίς άλλες καθυστερήσεις, ώστε οι επόμενες γενιές των Ελλήνων να απολαύσουν τα αγαθά μιας εντονότερης πνευματικής καλλιέργειας και να ζήσουν στους κόλπους μιας παιδείας πλούσιας και ολοκληρωμένης.

Βασικό κίνητρο αυτής της εργασίας στάθηκε η πλήρωση της ανάγκης να ανοιχτεί δρόμος με συγκεκριμένους στόχους για μια *σταυροφορία για το βιβλίο και τις βιβλιοθήκες* απέναντι στο παιδί οποιασδήποτε ηλικίας.

Θα τονιστεί εδώ ιδιαίτερα ο κοινωνικός ρόλος της παιδικής και της σχολικής βιβλιοθήκης, αλλά και της δημόσιας, και η ανάγκη της συνειδητοποίησης από όλους της δυναμικότητας του θεσμού των βιβλιοθηκών και, ταυτόχρονα, της δυνατότητάς τους να συμβάλουν θετικά στην πνευματική και πολιτιστική ανάπτυξη του λαού μας.

Η εκμάθηση της ανάγνωσης ουσιαστικά συνιστά το άνοιγμα μιας πόρτας σ' ένα νέο και ολοκληρωμένο κόσμο. Δυστυχώς, τα περισσότερα παιδιά δεν το βλέπουν έτσι! Αυτό που βλέπουν είναι μια αδιάκοπη προσπάθεια και μια καθημερινή αγγαρεία. Για τα περισσότερα παιδιά η ανάγνωση είναι κάτι που πρέπει να μάθουν στο σχολείο και κάτι από το οποίο πρέπει να ξεφύγουν όσο γίνεται γρηγορότερα.

Η ανάγνωση, όμως, είναι κάτι άλλο. Μπορεί η πίεση να είναι μεγάλη, η προσπάθεια που απαιτείται τεράστια, και βέβαια το κίνητρο είναι μηδαμινό. Θα τα καταφέρει το παιδί να διαβάσει ένα βιβλίο; Γιατί να διαβάσει βιβλία όταν υπάρχουν τόσοι πολύ πειρασμοί, όπως η τηλεόραση ή το βίντεο στο δωμάτιο, που το μαγνητίζουν;

ΑΝΑΓΝΩΣΗ

Η τέχνη της ανάγνωσης

Χιλιάδες βιβλία γράφονται και διαβάζονται κάθε χρόνο, ελάχιστοι είναι όμως οι άνθρωποι που διαβάζουν πραγματικά, εκείνοι δηλαδή που αναγνωρίζουν σ' ένα βιβλίο μια άγνωστη πλευρά του εαυτού τους, μια ξεχασμένη αίσθηση ή μια συγκίνηση που έρχεται στην επιφάνεια με την διακριτική μεσολάβηση του συγγραφέα.

Αυτοί, οι αληθινοί αναγνώστες, δεν έχουν καμιά σχέση με όσους περιδιαβάζουν στις σελίδες ενός βιβλίου. Ο αληθινός αναγνώστης διαλέγει ο ίδιος τα βιβλία του. Η βιβλιοθήκη είναι ο φυσικός του χώρος, το δεύτερο σπίτι του. Όταν κάποιο βιβλίο τραβήξει την προσοχή του, το κατεβάζει από το ράφι και το ξεφυλλίζει με ανυπόμονα χέρια. Διαβάζει το οπισθόφυλλο, το βιογραφικό σημείωμα του συγγραφέα, κάποιες τυχαίες περικοπές. Ο αναγνώστης προσέχει ακόμα τα τυπογραφικά στοιχεία, την εικόνα και το στήσιμο του εξωφύλλου, την ποιότητα του χαρτιού. Μερικοί αναγνώστες απολαμβάνουν ακόμα και το άρωμα της τυπωμένης μελάνης. Το βιβλίο απευθύνεται σε όλες τις αισθήσεις μας, κι αυτό είναι κάτι που το ξέρει καλά ο αναγνώστης.

Ο αναγνώστης διαβάζει πάντοτε μόνος. Γνωρίζει πως η ανάγνωση είναι μια διαδικασία που απαιτεί ολόκληρη την προσοχή του. Φροντίζει, λοιπόν, να εξασφαλίσει την απόστασή του από την πραγματικότητα, προκειμένου να βυθιστεί απερίσπαστος σ' έναν καινούργιο κόσμο. Η ανάγνωση σε παραλίες, καφενεία, μέσα μαζικής μεταφοράς, παγκάκια πάρκων και, γενικά, σε πολυσύχναστα μέρη, είναι μια προβληματική μορφή ανάγνωσης. Εκεί χρειάζεται μεγάλη ικανότητα συγκέντρωσης.

Ορισμένοι αναγνώστες προτιμούν τα άκοπα βιβλία, γιατί τους δίνουν την ευκαιρία μιας πρώτης σωματικής επαφής που προηγείται της διαδικασίας της ανάγνωσης. Όπως αυτοί που προτιμούν το εκλεκτό κρασί, θέλουν να συμμετέχουν οι ίδιοι στο μυστικό της αποσφράγισης ενός καλού βιβλίου.

Κάποιο αναγνώστης διαβάζουν αργά, προσπαθώντας να εναρμονίσουν τον ρυθμό της ανάγνωσης με τους εσωτερικούς ρυθμούς της αφήγησης. Πολλές φορές απολαμβάνουν δύο και τρεις φορές την ανάγνωση κάποιας σελίδας ή αφήνονται σε μια μυστική ονειροπόληση, η οποία αποτελεί μέρος της σχέσης που αναπτύσσεται μεταξύ εκείνων και του συγγραφέα. Διαβάζουν ακόμα και ανάμεσα στις γραμμές, γιατί ξέρουν ότι αυτές οι μικρές σιωπές που δημιουργούνται στα κενά της αφήγησης είναι αποκλειστικά δικός τους χώρος, χώρος για να συλλογιστούν, για να δημιουργήσουν, για

να ονειρευτούν. Ποτέ δεν αφήνουν αδιάβαστες σελίδες για να φτάσουν πιο σύντομα στο τέλος του βιβλίου. Σημασία έχει το ταξίδι, όχι ο προορισμός (Καζάζη, 2003).

Συχνά ένα καλό βιβλίο διαβάζεται απνευστί, μέσα σε μια ιδιαίτερη κατάσταση που λίγο απέχει από τον πυρετό ή την μέθη. Εάν κάποιο βιβλίο, λόγω μεγέθους, δεν είναι δυνατόν να ολοκληρωθεί σε μία μόνο ανάγνωση, τότε ένας τέτοιος αναγνώστης κατατρύχεται από μια παράξενη έξαψη, είναι απρόσεκτος στις καθημερινές ασχολίες του και καταδιώκεται από την έμμονη ιδέα του βιβλίου. Με σπουδή βιάζεται ν' απαλλαγεί από τις βιοτικές του μέριμνες και να εξοικονομήσει τον απαραίτητο χρόνο για να ολοκληρώσει την ανάγνωση. Αρκετοί αναγνώστες προτιμούν να θυσιάσουν τον ύπνο τους, προκειμένου να τελειώσουν την ανάγνωση ενός συγκεκριμένου βιβλίου.

Τυχαίνει κάποτε ορισμένα βιβλία ν' "αντιστέκονται" στην πράξη της ανάγνωσης. Ο αναγνώστης πλήττει, δυσανασχετεί, συλλαμβάνει τον εαυτό του να παραβλέπει παραγράφους ή ακόμα και ολόκληρες σελίδες του βιβλίου. Δύο πράγματα είναι πιθανόν να συμβαίνουν: ή το βιβλίο είναι πράγματι πολύ κακό, οπότε ο αναγνώστης δικαιούται να το "ενταφιάσει" στη βιβλιοθήκη του αναλογιζόμενος με πίκρα την αστοχία της επιλογής του, ή ο ίδιος δεν είναι ακόμα έτοιμος για την ανάγνωση του συγκεκριμένου βιβλίου. Σ' αυτή τη δεύτερη περίπτωση ο αναγνώστης επανέρχεται μετά από μήνες ή και χρόνια και ανακαλύπτει στο βιβλίο που δεν κατόρθωσε να διαβάσει ένα αυθεντικό αριστούργημα.

Ο αναγνώστης αγαπά και φροντίζει τα βιβλία του. Διαβάζει προσεκτικά, αποφεύγοντας να διπλώσει τη ράχη τους ή να τσακίσει τις σελίδες τους και συχνά αντιστέκεται στον πειρασμό να υπογραμμίσει κάποια αποσπάσματα που του προκαλούν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Ωστόσο, η βιβλιοθήκη του δεν αποτελεί μέρος της τυπικής επίπλωσης του σπιτιού. Είναι ένας ζωντανός χώρος, όπου συχνά συμβαίνει να βασιλεύει το χάος.

Γενικά, η ανάγνωση είναι μια τέχνη της απόλαυσης και ως τέχνη ασκείται από τους μνημένους.

Πολιτική ανάγνωσης

Η απόφαση κάποιου να γράψει και να δημοσιεύσει πηγάζει από ένα είδος εσωτερικής επιταγής, στην οποία λένε ότι δεν αντιστέκεται κανείς εύκολα. Μόνο που, δυστυχώς, σε μια χώρα τόσο μικρή, όπως η Ελλάδα, ο επίδοξος συγγραφέας θα πρέπει μάλλον να σκεφτεί πολύ πριν την ακολουθήσει, με κίνδυνο μάλιστα, εάν δεν το κάνει,

να φανεί αγάριστος απέναντι στη μούσα του, αφού γνωρίζουμε ότι η ποιητική ικανότητα ή, πιο γενικά, η δημιουργία είναι για τους αρχαίους μας ποιητές κάτι σαν θείο δώρο ή κέλευσμα (Μανγκέλ, 1997).

Όπως είναι γνωστό, οι Έλληνες ενώ αγοράζουν βιβλία καταλήγουν να μην τα διαβάσουν. Αυτός είναι ο λόγος που, πρώτον, τα κέρδη όλων όσοι εργάζονται στο χώρο των εκδόσεων είναι μετρημένα και, δεύτερον, οι περισσότεροι συγγραφείς που το αξίζουν είναι άγνωστοι, και εξακολουθούν να ζουν και πεθαίνουν άγνωστοι – ενώ, αντίθετα, συνηθέστερα μέτριοι απλώς επαγγελματίες (πλην ελαχίστων εξαιρέσεων) αποκτούν φήμη πολιτικών και δημοσιογράφων. Το φαινόμενο αυτό οφείλεται κυρίως στα ΜΜΕ και είναι άμεσο και φυσικό αποτέλεσμα του τρόπου με τον οποίο χειρίζονται το θέμα της προβολής του βιβλίου, αλλά και γενικότερα του τρόπου με τον οποίο λειτουργούν. Η έντυπη και ηλεκτρονική δημοσιογραφία έχει θέσει στο περιθώριο τους πνευματικούς μας ανθρώπους (κι όχι μόνο τους συγγραφείς). Όσοι χαρακτηρίζονται συγγραφείς δεν είναι κατ' ανάγκη άξιοι να φέρουν αυτό τον τίτλο.

Σε μια εποχή που η χώρα μας δεν μπορεί να υπερηφανευτεί για εγχώρια παραγωγή υψηλής ποιότητας λογοτεχνικών έργων, η «έκρηξη» που συμβαίνει στη μετάφραση στη γλώσσα μας ξένων κλασικών (και πολύ «δύσκολων») αλλά και σύγχρονων, πεζογράφων ιδίως, δεν έχει προηγούμενό του, τουλάχιστον στη μεταπολεμική περίοδο. Τούτη τη στιγμή, ένας πολύ μεγάλος αριθμός γλωσσομαθών ανθρώπων (με ή χωρίς λογοτεχνική ευχέρεια) ασχολείται συστηματικά και κατ' επάγγελμα με τη μετάφραση – η ζήτηση είναι προφανής. Εκείνο όμως που μπαίνει πάντα σε δεύτερη μοίρα είναι η ποιότητα της δουλειάς τους – και, επίσης, η αναγκαιότητα της ύπαρξης των επιμελητών γλώσσας που, πολλές φορές, αντί να χτενίζουν, καθώς λέμε, ένα καλό κείμενο, αναγκάζονται να το μεταγράψουν σ' ένα συντριπτικό βαθμό, με αποτέλεσμα, βέβαια, το κόστος έκδοσης να αυξάνει δυσανάλογα (γιατί οι πωλήσεις – εκτός από κραυγαλέες περιπτώσεις – δεν πρόκειται σε καμιά περίπτωση να αυξηθούν ...). Υπάρχουν όμως και οι χαλκέντεροι μεταφραστές, που σε πείσμα των καιρών και της προχειρότητας – γνώρισμα της κοινωνίας μας, - προσφέρουν έργο αντάξιο των πραγματικά μεγάλων παλιών μεταφραστών μας. Αυτοί ακριβώς οι άνθρωποι, βέβαια, αντιμετωπίζονται αξιοκρατικά από τους εκδότες τους και καθόλου δεν πρέπει να συγχέονται με τους υπόλοιπους: ούτε με κείνους που, άθελά τους, υπονομεύουν μιαν έκδοση (Πόρποδας, 2002).

Καίριο και ουσιαστικό ρόλο στη διαμόρφωση μιας «εθνικής αναγνωστικής συνείδησης» μπορούν να διαδραματίσουν οι βιβλιοθήκες. Και όχι μόνο η Εθνική, οι δημο-

τικές κλπ., αλλά πολύ περισσότερο οι σχολικές βιβλιοθήκες. Οι όποιες όμως μικρές σχολικές βιβλιοθήκες υπάρχουν, στήθηκαν χάρη στο φιλότιμο και το μεράκι κάποιων, κυρίως εκπαιδευτικών, και ορισμένων εκδοτών, και την ιδιωτική πρωτοβουλία.

Είναι γνωστό όμως, ότι μόνο η «εξ απαλών ονύχων» επαφή του ανθρώπου με το βιβλίο, μόνο η από νεαρότατη ηλικία δημιουργία μιας σχέσης αγάπης για τον έντυπο λόγο, μπορούν να γεννήσουν ανθρώπους που θα γνωρίζουν τι είναι βιβλίο, πώς πρέπει να το χρησιμοποιούν και με ποια κριτήρια να το επιλέγουν. Ο συνειδητοποιημένος αναγνώστης είναι η μοναδική λύση στα όποια προβλήματα του τεράστιου αυτού, καθαρά εθνικού, θέματος. Μόνο η «δημιουργία» - πολιτών που θα έχουν υγιή σχέση απέναντι στο βιβλίο μπορεί να οδηγήσει αυτό τον τόπο – και κάθε τόπο – μπροστά. Γνώση – ψυχαγωγία – κριτική σκέψη – πλουραλισμός σκέψεων – αισθητικό κριτήριο – διανοητική ελευθερία: οι καρποί της ανάγνωσης που, όμως, αν από τα χρόνια του σχολείου δε γίνουν γνωστοί και στα παιδιά, δεν θα γίνουν ποτέ (Κάλφας, 1993).

Το πρόβλημα είναι γενικότερο, είναι πρόβλημα παιδείας. Το θέμα όμως των σχολικών βιβλιοθηκών πρέπει να βρίσκεται στην πρώτη γραμμή κάθε πολιτικής για το βιβλίο και την ανάγνωση.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Έννοια και ρόλος της βιβλιοθήκης

Η θέση της βιβλιοθήκης στην εποχή μας έχει ένα μεγάλο και αποφασιστικό ρόλο στη διάδοση των γνώσεων, τέτοιον που ποτέ δεν είχε. Παρόλο που τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης έχουν αυξηθεί, το βιβλίο εξακολουθεί να παραμένει ο βασικός φορέας γνώσεων και μια ανεξάντλητη πηγή μάθησης, πληροφοριών και ψυχαγωγίας.

Η ύπαρξη και λειτουργία των βιβλιοθηκών είναι ένας από τους πιο σημαντικούς παράγοντες που συμβάλλουν στην πνευματική άνοδο της κοινωνίας. Η βιβλιοθήκη παίζει καθοριστικό παράγοντα στη σύνδεση του παιδιού με το βιβλίο, είτε αυτή βρίσκεται στο σπίτι, είτε στην τάξη, είτε είναι έξω από το περιβάλλον του παιδιού.

Οι βιβλιοθήκες αποτελούν χώρους όπου είναι συγκεντρωμένα τα πνευματικά τεκμήρια της πατρογονικής μας κληρονομιάς, αλλά και της πνευματικής κληρονομιάς όλου του κόσμου. Δίνουν τη δυνατότητα σε όλους, ανεξαρτήτως φύλου, καταγωγής, μορφωτικού επιπέδου, ηλικίας και φυσικής κατάστασης, να έρθουν σε επαφή με τη γνώση και να ενημερωθούν για τον πλούτο του ανθρώπινου πνεύματος.

Ιστορική αναδρομή

Απ' όσα ως τώρα γνωρίζουμε, ο θεσμός της βιβλιοθήκης γεννήθηκε πρώτα στην Ανατολή: την Ασσυρία, τη Βαβυλώνα, την Αίγυπτο και την Παλαιστίνη. Οι Έλληνες ωστόσο κατόρθωσαν να μεταβάλουν τις βιβλιοθήκες σε ναούς της τέχνης και των μουσών. Το σύστημα των βιβλιοθηκών το τελειοποίησαν οι Έλληνες και οι Ρωμαίοι. Παράλληλα υποστηρίζεται ότι η δημιουργία πραγματικής βιβλιοθήκης ανήκει στους Έλληνες, και συγκεκριμένα, στον Πεισίστρατο. Ήταν δημόσια και ιδρύθηκε για να φυλαχτούν τα έργα του Αισχύλου, του Σοφοκλή και του Ευριπίδη. Αργότερα, ο Ξέρξης τη μετέφερε στην Περσία κι από εκεί μεταφέρθηκε ξανά στην Αθήνα από τον Σελευκο τον Νικάτορα. Βιβλιοθήκη υπήρχε και στη Σάμο – τον 4^ο αιώνα – του Πολυκράτη, καθώς και στην Ποντοηράκλεια του τυράννου Κλεάρχου.

Υπήρχαν και ιδιωτικές βιβλιοθήκες, όπως του Ευριπίδη, του Πλάτωνα, του Ευκλείδη. Ο πρώτος ο οποίος ασχολήθηκε σοβαρά με την οργάνωση της βιβλιοθήκης ήταν ο Αριστοτέλης, που την παραχώρησε στους μαθητές του (335 – 322 π.Χ.), όταν ίδρυσε την Περιπατητική Σχολή, που εξελίχθηκε σε Πανεπιστημιακή.

Ο Πτολεμαίος ο Α΄ της Αιγύπτου, επηρεασμένος από τον Αριστοτέλη, ιδρύει την περίφημη βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας (367 – 283 π.Χ.), με 700.000 παπύρους, που

εξελίχθηκε σε κέντρο του Ελληνιστικού πολιτισμού. Το πολιτιστικό αυτό κέντρο το συνέχισε και ο Πτολεμαίος ο Β΄ (285 – 247 π.Χ.). Η ονομαστή αυτή βιβλιοθήκη όμως καταστράφηκε ολοκληρωτικά από τον Αυρηλιανό (47 π.Χ.) με την πτώση της Αλεξάνδρειας στους Ρωμαίους. Οι Πτολεμαίοι είχαν εμπλουτίσει τις βιβλιοθήκες τους με εκδόσεις με ελληνικά, περσικά, ινδικά και εβραϊκά χειρόγραφα.

Ονομαστή ήταν, επίσης, και η βιβλιοθήκη της Περγάμου. Σύμφωνα με τη μαρτυρία του Πλούταρχου, είχε 200.000 συγγράμματα. Ο Αντώνιος τη μετέφερε στην Αίγυπτο, δώρο στην Κλεοπάτρα και την τοποθέτησε στο Σεράπειο της Αλεξάνδρειας. Το ίδιο έγινε και με τον Αιμίλιο Παύλο (168 π.Χ.), που μετέφερε στη Ρώμη τη βιβλιοθήκη του βασιλιά της Μακεδονίας Περσέα.

Αξιόλογες βιβλιοθήκες δημιουργήθηκαν από τον Αδριανό, στην Αθήνα. Άλλες βιβλιοθήκες της εποχής ήταν του Πτολεμαίου και του Πανταίου, κοντά στη στοά του Αττάλου.

Η πρώτη δημόσια βιβλιοθήκη στη Ρώμη δημιουργήθηκε με τη μεταφορά των έργων του Αριστοτέλη. Με βιβλία – λάφυρα από τους πολέμους πολλαπλασιάζονται οι δημόσιες βιβλιοθήκες στη Ρώμη.

Στη χώρα μας, η πνευματική ιστορία και οι προσπάθειες για τη δημιουργία ή διατήρηση σχολείων και βιβλιοθηκών αρχίζει στις αρχές του 13^{ου} αιώνα. Από την υποδούλωσή μας στους Φράγκους σταυροφόρους, μέχρι και τη συγκρότηση του ελεύθερου ελληνικού κράτους, ο πόθος και ο καημός των διανοούμενων ήταν πώς να σωθούν τα βιβλία.

Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας τα μοναστήρια έσωσαν πολύτιμα ελληνικά, εκκλησιαστικά και κλασικά βιβλία. Η αντιγραφή παλαιών χειρογράφων, από μορφωμένους μοναχούς συνεχιζόταν αδιάκοπα. Έτσι δημιουργήθηκε μια πλούσια πνευματική κληρονομιά, που βοήθησε την παιδεία να μπει στην υπηρεσία του ελληνικού πάθους για ελευθερία και ανεξαρτησία. Μεγάλη ήταν και η συμβολή των πνευματικών ανθρώπων στον αγώνα του υπόδουλου ελληνισμού.

Οι ελληνικές βιβλιοθήκες κατόρθωσαν να σώσουν την ελληνική παιδεία, με τη συγκέντρωση και διαφύλαξη, ολοένα και πιο πολλά βιβλία που προσέφεραν οι Έλληνες του εξωτερικού, και με τις συλλογές που έστελναν οι έμποροι ή οι λόγιοι των παροικιών. Κάθε μοναστήρι, κάθε ναός και κάθε κοινότητα είχε και τη βιβλιοθήκη του.

Αξίζει εδώ να αναφερθεί τι έγραψε ο Αδαμάντιος Κοραΐς από το Παρίσι: «Θέλετε να ευδοκιμήσει το σχολείο σας; Πρέπει να αρχίσετε από το να καταστήσετε βιβλιο-

θήκη καλήν και πλούσιαν, ανάγκη δεν είναι να κάμετε παρευθύς τοιαύτην, ανάγκη όμως ν' αρχίσετε».

Ο Άνθιμος Γαζής αναφέρει ότι οι βιβλιοθήκες βρίσκονταν σε πολλά σχολεία της Ελλάδος, αλλά ότι ήταν ατελείς. Ένα είναι πάντως βέβαιο και σημαντικό, ότι υπήρχαν βιβλιοθήκες και, προπάντων, σε μοναστήρια και σε σχολές.

Στις περισσότερες βιβλιοθήκες τα βιβλία, στην πλειονότητά τους, ήταν θεολογικά. Πολλά απ' αυτά καταστράφηκαν κατά τη διάρκεια της Επανάστασης, για να γίνουν φυσίγγια. Συγκεκριμένα, πολλά βιβλία από τις περίφημες βιβλιοθήκες της Δημοτσάνας, της Σχολής Στεμνίτσης, της Σχολής Σοπωτού Καλαβρύτων και από άλλες βιβλιοθήκες, έγιναν χαρτί για φυσίγγια.

Παράλληλα όμως ο πόθος των φωτισμένων Ελλήνων κατόρθωσε να διατηρήσει αρκετές βιβλιοθήκες, που παρ' όλη την ατέλεια τους, στάθηκαν οι απαρχές για τη δημιουργία των μεταγενέστερων βιβλιοθηκών, στην μετέπειτα ελεύθερη Ελλάδα.

Η πρώτη βιβλιοθήκη στην ελεύθερη Ελλάδα ιδρύθηκε στην Αίγινα από τον Καποδίστρια. Με την ίδρυση του Εθνικού Πανεπιστημίου μεταφέρθηκε το 1903 στην Εθνική Βιβλιοθήκη, της οδού Πανεπιστημίου, δωρεά των αδελφών Βαλλιάνου.

Στα 1920 υπήρχαν οι δημόσιες βιβλιοθήκες: Εθνική, Κερκύρας, Κεφαλληνίας, Ζακύνθου, Σάμου, Ανδρίτσαινας.

Ειδικοί απεσταλμένοι της Ουνέσκο στην Ελλάδα Preben Kierkegaard και Leon Carnovsky (1962 – 1963) (βλ. Ντελόπουλος, 1989), σε σχετική έκθεσή τους, παρουσιάζουν την πρωτόγονη κατάσταση των ελληνικών βιβλιοθηκών. Οι περισσότερες ήταν οργανωμένες κατά ένα εντελώς πρωτόγονο τρόπο και η οικονομική τους κατάσταση ήταν πάρα πολύ δύσκολη. Με λίγες εξαιρέσεις, υπέφεραν από περιορισμένες συλλογές πρόσφατων και σύγχρονων εκδόσεων, έλλειψη προσωπικού και ανέσεων στα αναγνωστήρια, και γενικά η κατάσταση ήταν τέτοια, ώστε μια σύντομη βελτίωσή τους ήταν ένα άπιαστο όνειρο. Απαιτούνταν να προσφέρουν υπηρεσίες στους φοιτητές και μελετητές, στους εμπόρους, επιχειρηματίες και γενικά στο κοινό. Τα βιβλία δεν ήταν αποδελτιωμένα. Κανείς δεν ήξερε για τους θησαυρούς που κρύβονταν στις ελληνικές βιβλιοθήκες και περίμεναν να μελετηθούν.

Βιβλιοθηκονομία – Βιβλιοθηκονόμοι

Η διαδικασία για την οργάνωση και τη μεθοδική λειτουργία μιας βιβλιοθήκης εξελίχθηκε σε επιστήμη, τη *βιβλιοθηκονομία*. Πρέπει να αποτελεί βασικό μέλημα, κά-

θε φορέας που ξεκινά να ιδρύσει μια βιβλιοθήκη να ζητά τη συνεργασία ενός βιβλιοθηκονόμου που έχει ειδικά εκπαιδευτεί για την οργάνωση και λειτουργία των βιβλιοθηκών.

Μέχρι τον 18^ο αιώνα την φροντίδα των βιβλιοθηκών την είχαν οι λόγιοι και οι εκκλησιαστικοί παράγοντες. Τον 19^ο αιώνα, με την έναρξη της ανάπτυξης των βιβλιοθηκών, δημιουργείται η ανάγκη για επαγγελματίες – βιβλιοθηκονόμους. Ιδρύεται η πρώτη σχολή στην Κολούμπια της Αμερικής από τον Melvin Dewey.

Καθήκον του βιβλιοθηκονόμου δεν είναι μόνο η ταξινόμηση, η διαφύλαξη, η επεξεργασία και η σωστή διάθεση των βιβλίων, αλλά η *εξυπηρέτηση* του αναγνώστη, οι συμβουλές, η ενημέρωση. Στα πλαίσια της δραστηριότητάς του ανήκει και η υποχρέωση να κάνει ελκυστική τη βιβλιοθήκη στο πλατύ κοινό, εφαρμόζοντας όλες τις σύγχρονες μεθόδους γι' αυτό το σκοπό, να επισκέπτεται βιβλιοθήκες προηγμένων χωρών, να παρακολουθεί τα προγράμματά τους και να υιοθετεί κάθε καινούργια μέθοδο λειτουργίας, να εφοδιάζεται με τα κατάλληλα υλικά για να μπορεί να αναπτύσσει δημιουργικές δραστηριότητες, με βασικό στόχο την ευρύτερη κοινωνικοποίηση της βιβλιοθήκης.

Όπως φαίνεται, ο ρόλος και η ευθύνη του βιβλιοθηκονόμου παίρνει μια ολότελα ιδιαίτερη κοινωνική σημασία και τις διαστάσεις κοινωνικού λειτουργήματος.

Ο βιβλιοθηκονόμος και ο ρόλος του

Ο βιβλιοθηκονόμος είναι ένα πρόσωπο υπεύθυνο για τη διαχείριση του προγράμματος των οπτικοακουστικών μέσων της βιβλιοθήκης. Παίζει έναν πολύ σπουδαίο ρόλο στην ποιότητα της μάθησης και της ζωής που διαμορφώνεται στη βιβλιοθήκη, στο σχολείο και τη σχολική κοινότητα. Εργάζεται με παιδιά, δασκάλους, γονείς.

Ο βιβλιοθηκονόμος που εργάζεται σε μία σχολική βιβλιοθήκη πρέπει να γνωρίζει πώς θα κάνει το κάθε τι για να λειτουργήσει καλά η βιβλιοθήκη του. Πρέπει να είναι ικανός να συζητά για αρχιτεκτονική με τον υπεύθυνο, για τον οικονομικό προϋπολογισμό με τον οικονομικό διευθυντή του σχολείου, για ζητήματα οργάνωσης γραφείου με τους διδάσκοντες και ταυτόχρονα να είναι σε θέση να κερδίσει την εκτίμηση και των πιο «δύσκολων» παιδιών του σχολείου.

Ο βιβλιοθηκονόμος είναι ένας ενήλικος μεσάζων ανάμεσα στο παιδί και το βιβλίο. Είναι αυτός που θα ακούσει με προσοχή και σεβασμό το κάθε παιδί και θα προσπαθήσει να ικανοποιήσει την κάθε του αναζήτηση. Μαζί του το παιδί μπορεί, ανά πάσα

στιγμή, να μοιραστεί την εμπειρία της ανάγνωσης συζητώντας, κάνοντας κριτική, διασκεδάζοντας, έχοντας πάντα ως σημείο αναφοράς κοινές απολαύσεις ή απλώς κοινά ερεθίσματα (Broderick, 1977).

Η βιβλιοθήκη θα πρέπει να αντανακλά το αναλυτικό πρόγραμμα του σχολείου, κι επίσης πρέπει και ο βιβλιοθηκονόμος του σχολείου να λαμβάνει μέρος στο σχεδιασμό του αναλυτικού προγράμματος. Ο βιβλιοθηκονόμος θα πρέπει να εμπλέκεται σε όλα τα ζητήματα του αναλυτικού προγράμματος που αφορούν τη βιβλιοθήκη.

Η λειτουργία της βιβλιοθήκης θα πρέπει να βοηθά το σχολείο να πετύχει μια εκπαίδευση ποιότητας για τα παιδιά του σχολείου. Έτσι η μάθηση και τα ενδιαφέροντα θα κυλούν από την τάξη προς τη βιβλιοθήκη κι από τη βιβλιοθήκη προς την τάξη.

Η εκπαίδευση του βιβλιοθηκονόμου του δίνει γνώσεις για τα παιδικά βιβλία και όλα τα μέσα για το σωστό χειρισμό τους, γνώση της εξελικτικής ψυχολογίας του παιδιού, αντίληψη των διαφόρων διδακτικών μεθόδων και γνώση των αναγκών και της οργάνωσης του σχολικού προγράμματος.

Στο έργο της διευκόλυνσης της χρήσης των βιβλιοθηκών στα σχολεία και ειδικά σε κεντρικές συλλογές, οι βιβλιοθηκονόμοι των σχολείων είναι άνθρωποι κλειδιά. Η εμπειρία, ο ενθουσιασμός και η ενέργειά τους είναι ζωτικής σημασίας.

Ένα από τα πιο σπουδαία έργα του βιβλιοθηκονόμου είναι η ίδρυση ενός συστήματος ταξινόμησης των βιβλίων, το οποίο δεν θα βοηθήσει μόνο τα παιδιά να βρίσκουν τα βιβλία που θέλουν όσο πιο εύκολα είναι δυνατό, αλλά θα δώσει τον αριθμό των δανεισμένων βιβλίων, τα οποία ίσως χρειαστεί να ανακαλέσει.

Ο κατάλογος, οι κάρτες δανεισμού και η ταξινόμηση βιβλίων σ' οποιαδήποτε βιβλιοθήκη είναι μια δουλειά χρονοβόρα. Το να εξασφαλίσει κανείς ότι αυτό το σύστημα δεν είναι μόνο αποτελεσματικό, αλλά επίσης κατανοητό και ευκολόχρηστο από μικρά παιδιά, δημιουργεί ορισμένα πρόσθετα προβλήματα για τους βιβλιοθηκονόμους.

Σ' οποιοδήποτε δημοτικό σχολείο πρέπει να προκύψει μια συνεργασία, που πρέπει να λάβει υπόψη της, όσο είναι δυνατό, τις συνθήκες του σχολείου, τις απόψεις του βιβλιοθηκονόμου, τις ανάγκες και τις επιθυμίες των δασκάλων των τάξεων.

Η επαφή της βιβλιοθήκης και του βιβλιοθηκονόμου, με το μεγάλο κοινό, αποτελεί το πρώτο θετικό βήμα για τη θεμελίωση του θεσμού των βιβλιοθηκών στη χώρα μας. Και ο κοινωνικός ρόλος του βιβλιοθηκονόμου είναι σαφής: η διαφώτιση και πληροφόρηση του κοινού με τακτικές ειδήσεις στον τύπο και όλα τα μέσα ενημέρωσης για τις δραστηριότητες της βιβλιοθήκης.

Ο βιβλιοθηκονόμος επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την ψυχοσύνθεση του κάθε χρήστη. Οι συμβουλές, οι πράξεις, οι προτροπές για μελέτη και η συμπεριφορά του είναι ορισμένα από τα πολλά χαρακτηριστικά που παίζουν σημαντικότατο ρόλο για την προσέλευση ή μη των παιδιών στη βιβλιοθήκη και, κατ' επέκταση, στη μελλοντική χρήση της βιβλιοθήκης από τα παιδιά. Μία και μόνο αντίδραση του βιβλιοθηκονόμου αρκεί για να ωθήσει, ή αντιθέτως, ν' απωθήσει τα παιδιά από το χώρο της βιβλιοθήκης. Γι' αυτό πρέπει κάθε βιβλιοθηκονόμος να έχει συνειδητοποιήσει το μέγεθος της ευθύνης που φέρει και, κυρίως, πόσο σημαντικό παράγοντα παίζει στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του κάθε παιδιού.

Ο κοινωνικός ρόλος του βιβλιοθηκονόμου

Με την πρόοδο και την εξέλιξη άρχισε να γίνεται παγκόσμιο κατανοητό ότι το βιβλίο, ως το πιο φθινό και βολικό μέσο μόρφωσης, πρέπει ν' αντιμετωπισθεί σαν ένα αντικείμενο καθημερινής χρήσης. Παράλληλα εκπολιτιστικοί και εκδοτικοί παράγοντες άρχισαν μια ανανεωμένη εξόρμηση για να μπει το βιβλίο μέσα σ' όλα τα σπίτια.

Με βάση την αρχή της ελεύθερης διακίνησης των ιδεών, της ίσης συμμετοχής όλων στη μόρφωση και στα πνευματικά αγαθά, της εύκολης απόκτησης κι ελεύθερης χρήσης όλων των βιβλίων, κάθε περιεχομένου, οι βιβλιοθήκες, σ' όλον τον πολιτισμένο κόσμο, πληθαίνουν αλματωδώς, τα ράφια τους γεμίζουν αδιάκοπα από τις νέες εκδόσεις και οι πόρτες τους μένουν ανοιχτές 16 ώρες το εικοσιτετράωρο για όλον τον πληθυσμό.

Τα πράγματα σε μας είναι, κατά τρόπο οδυνηρό, ολότελα διαφορετικά. Οι Έλληνες, στην πλειονότητά τους δείχνουν να αγνοούν την παρουσία της βιβλιοθήκης μέσα στον κοινωνικό χώρο, την αξία και τη σημασία της μορφωτικής και πολιτιστικής βοήθειας που μπορεί να τους προσφέρει.

Είναι φανερό ότι κάποιος πρέπει να τους κινήσει το ενδιαφέρον. Κατάλληλος για το ρόλο αυτό είναι ο βιβλιοθηκονόμος που, από αμετακίνητος «φύλακας άγγελος» των βιβλίων της βιβλιοθήκης που ήταν άλλοτε, ενεργοποιήθηκε. Αυτό φυσικά έγινε στις προοδευμένες χώρες, όπου οι βιβλιοθήκες λειτουργούν κατά τρόπο ζηλευτό. Εκεί ο ρόλος των βιβλιοθηκονόμων έχει κοινωνικοποιηθεί. Φροντίζουν, με κάθε τρόπο, να έρχονται σ' επαφή με το αναγνωστικό κοινό κι αισθάνονται ότι ανταποκρίνονται στον προορισμό τους, όταν βλέπουν τα βιβλία να φεύγουν από τα ράφια της βιβλιοθήκης και να παλιώνουν στα χέρια των αναγνωστών από την αδιάκοπη χρήση.

Κατά τη μαρτυρία των αριθμών, που αντικαθρεφτίζουν συνήθως πιστά την πραγματικότητα, οι Έλληνες συνεχίζουν να αγνοούν, συνειδητά ή ασυνείδητα, την ύπαρξη του βιβλίου και της βιβλιοθήκης και να μην επωφελούνται από την προσφορά της. Το γεγονός αυτό και μόνο επιβάλλει την κοινωνικοποίηση του ρόλου της βιβλιοθήκης και του βιβλιοθηκονόμου. Το νέο αυτό ρόλο τους τον καθορίζει και τον ενισχύει η ίδια η κοινωνική μας πραγματικότητα.

Η βιβλιοθήκη πιθανόν να προκαλεί και σαν κτιριακή ακόμα εικόνα, ασυνείδητα ίσως, κάποιο δέος στον περαστικό πολίτη, κάτι που τον φοβίζει. Κατάλοιπα ίσως από κάποιο πλέγμα παιδικών αισθημάτων που του κληροδότησαν τα σχολικά θρανία, τότε που, σε μια γλώσσα ακατάληπτη, προσπαθούσαν να του διδάξουν πράγματα καινούργια, κι αν δεν τα μάθαινε τον τιμωρούσαν. Αυτή η μορφή της μάθησης η ζυμωμένη με την τιμωρία, την οδύνη και την απορία πιθανόν να καταδυναστεύει το σημερινό ενήλικα πολίτη. Γιατί λοιπόν ν' απορούμε όταν αυτός ο απλός πολίτης, με τα λίγα γράμματα που του έμαθε κάποτε το “ελαττωματικό” σχολείο του, βλέπει τη βιβλιοθήκη σαν μια βασανιστική συνέχεια αυτού του σχολείου του και την προσπερνά αδιάφορος;

Αυτό, ωστόσο, το κύκλωμα της πνευματικής μειονεξίας ενός ολόκληρου λαού, αυτό το πλέγμα της κακομοιρίας και του πρωτογονισμού πρέπει κάποια στιγμή να διαφραγεί. Εδώ διαγράφεται το χρέος της πολιτείας να βοηθήσει εντατικά την πνευματική ανάπτυξη και καλλιέργεια του λαού με την κατάλληλη εκπαίδευση, με την επιμόρφωση, τα ανοιχτά πανεπιστήμια και τις δανειστικές βιβλιοθήκες.

Επειδή πολλά πράγματα στην καθημερινή μας ζωή τα κάνουμε από ανάγκη και συνήθεια, κάτι παρόμοιο μπορεί να γίνει και με το διάβασμα. Χωρίς να υποτιμούμε το γεγονός ότι κάθε αρχή είναι δύσκολη ο βιβλιοθηκονόμος ωστόσο, που αγαπά τη δουλειά που κάνει, θ' ανακαλύπτει χίλιους τρόπους κάθε μέρα για να πλησιάσει τους πολίτες και τα παιδιά που δεν διαβάζουν, να τους μιλήσει για τη βιβλιοθήκη και το έργο της. Θα ξεκινήσει, έχοντας απόλυτη γνώση της κοινωνικής μας πραγματικότητας. Ενδεικτικά, πρέπει να αναφερθεί η πικρή αλήθεια ότι τα παιδιά και οι νέοι που εγκαταλείπουν το σχολείο, εγκαταλείπουν τα πάντα. Η πολιτεία δε διανοήθηκε να ενθαρρύνει αυτόν τον πληθυσμό, που δεν τελειώνει το δημοτικό σχολείο ή εγκαταλείπει στη μέση το γυμνάσιο, να συνεχίζει τη μόρφωσή του σε ανοιχτά λαϊκά πανεπιστήμια και πολιτιστικά κέντρα που γι' αυτόν ακριβώς το σκοπό θα είχε προνοήσει να δημιουργήσει (Αγγέλης, 1976).

Παράλληλα έχουμε και τις ακατάλληλες συνθήκες διαβίωσης των λαϊκών τάξεων, ολοκληρωτικά απρόσφορες για πνευματική ζωή. Αρκεί να αναλογιστεί κάποιος πόσο λείπει η δυνατότητα για διάβασμα από τα φτωχά λαϊκά αλλά και τα μικροαστικά νοικοκυριά. Το διάβασμα ενός βιβλίου προϋποθέτει, όπως γνωρίζει ο καθένας, την εξασφάλιση κάποιου χώρου, θέλει ησυχία και απομόνωση.

Οι στατιστικοί αριθμοί με την ευγλωττία τους πείθουν και τον πιο δύσπιστο ότι για τους περισσότερους Έλληνες οι συνθήκες δουλειάς και διαμονής δεν προσφέρονται για διάβασμα. Αντίθετα, διπλασιάζουν την κούραση του εργαζομένου. Παράλληλα, τα μεταφορικά μέσα που χρησιμοποιεί για να γυρίσει στο σπίτι του όχι μόνο δεν τον ξεκουράζουν, από τον ολόημερο μόχθο, αλλά τον ταλαιπωρούν. Λείπουν τα άνετα καθίσματα, η ευρυχωρία, η ησυχία, ο κατάλληλος φωτισμός.

Όλα αυτά δεν εξασφαλίζουν ευνοϊκούς όρους για διάβασμα. Διαφορετικά, ο χρόνος της μετακίνησης των εργαζομένων θα μπορούσε να αξιοποιηθεί με το διάβασμα, αν ποτέ εκπολιτιστούν και εξανθρωπιστούν τα μεταφορικά μέσα και στην Ελλάδα, όπως σε τόσες άλλες ανατολικές και δυτικές πολιτισμένες χώρες. Αυτόν άλλωστε το σκοπό είχαν οι εκδόσεις τσέπης: Να διευκολύνουν το διάβασμα παντού, όπου είναι υποχρεωμένος ο πολίτης να περιμένει ή να μετακινείται, έχοντας απαραίτητα μέσα στη τσέπη του το μέσο της μόρφωσης, το πιο φτηνό και πιο οικείο: Ένα βιβλίο ποιότητας, μικρό και βολικό: Ένα βιβλίο τσέπης.

Αυτές είναι κάποιες από τις πολλές αιτίες που δίνουν διάρκεια στην πνευματική μειονεξία του λαού μας. Η πολιτεία έχει υποχρέωση να εφαρμόσει τα κατάλληλα μέτρα για να τον βγάλει από το σκοτάδι, τη μοιρολατρία και τον πνευματικό πρωτογονισμό, όπως έκαναν όλες οι πολιτισμένες χώρες όπου το διάβασμα έγινε για τους περισσότερους ανθρώπους, καθημερινή συνήθεια.

Προσόντα βιβλιοθηκονόμου

Οι βιβλιοθηκονόμοι των παιδικών και σχολικών βιβλιοθηκών έχουν ειδική επιμόρφωση. Εκτός από τη βιβλιοθηκονομία έχουν παρακολουθήσει μαθήματα διεύρυνσης παιδικών αναγνωστηρίων, λογοτεχνία για παιδιά, τρόπο επιλογής βιβλίων, αφήγηση παραμυθιών.

Εκτός από την επιμόρφωσή τους, οι βιβλιοθηκονόμοι πρέπει να διαθέτουν και ειδικά προσόντα: να έχουν φαντασία και ν' αγαπούν το βιβλίο και το παιδί, να είναι

πρόθυμοι να κουβεντιάσουν με τα παιδιά, να προετοιμάσουν τους μελλοντικούς αναγνώστες.

Θα πρέπει να έρχονται σε επαφή με τοπικούς συλλόγους γονέων, πολιτιστικούς συλλόγους, σχολεία, ώστε να μπορούν να στηρίζουν ως ένα βαθμό τα προγράμματά τους και τις δραστηριότητές τους.

Ο Jack J. Delaney (βλ. Αγγέλης, 1976), καθορίζει πολύ παραστατικά την προσωπικότητα του βιβλιοθηκονόμου και τα προσόντα του:

«Ο σχολικός βιβλιοθηκονόμος πρέπει να γνωρίζει πως θα κάνει το κάθε τι για να λειτουργήσει καλά η βιβλιοθήκη του. Πρέπει να είναι ικανός να συζητάει για αρχιτεκτονική με τον υπεύθυνο, για τον οικονομικό προϋπολογισμό με τον οικονομικό διευθυντή, για το σχολικό πρόγραμμα με το διευθυντή του σχολείου, για ζητήματα οργάνωσης γραφείου με τους διδάσκοντες και ταυτόχρονα να είναι σε θέση να κερδίσει την εκτίμηση και των πιο “ζόρικων” παιδιών του σχολείου. Η μεγάλη του ικανότητα στην καταλογογράφηση δυνατόν να εντυπωσιάσει μερικά μέλη του διδακτικού προσωπικού, πιθανότατα όμως δεν θα προκαλέσει καμιά εντύπωση στους “δύσκολους” μαθητές. Ο σχολικός βιβλιοθηκονόμος πρέπει να διαθέτει αρκετό ταλέντο, ώστε να επιτυγχάνει συνεργασία και των δύο παρατάξεων».

Πράγματι, ο βιβλιοθηκονόμος εξακολουθεί να είναι ένα ξεχωριστό πρόσωπο, ακόμη και σήμερα που άλλαξε η παλιά του φυσιογνωμία.

Προκειμένου να αντεπεξέλθει στις πολλαπλές ευθύνες και απαιτήσεις, πρέπει:

✓ Να είναι κοινωνικός και εύστροφος στις σχέσεις του με τους άλλους. Να είναι συνεργάσιμος με τη διεύθυνση του σχολείου και τους συναδέλφους του. Να δείχνει κατανόηση προς το παιδί – μαθητή όλων των ηλικιών. Η γνώση του παιδικού χαρακτήρα να αποτελεί μέλημά του.

✓ Να γνωρίζει επαρκώς το σχολικό πρόγραμμα και τις σχολικές μεθόδους διδασκαλίας, καθώς και τους επιδιωκόμενους από το σχολείο σκοπούς.

✓ Να είναι βαθύς γνώστης της παιδικής φιλολογίας του τόπου του και της ξενόγλωσσας, και να γνωρίζει ποια βιβλία είναι κατάλληλα για κάθε ηλικία και τάξη. Να γνωρίζει τη χρήσιμη για τους εκπαιδευτικούς βιβλιογραφία και να παρακολουθεί όλες τις νέες εκδόσεις.

✓ Να γνωρίζει τη χρησιμότητα και χρήση των εποπτικών μέσων διδασκαλίας.

✓ Να κατέχει όλα τα τεχνικά θέματα του επαγγέλματός του και να παρακολουθεί όλες τις εξελίξεις της επιστήμης του, αλλά και της παιδαγωγικής.

- ✓ Να έχει διοικητικές ικανότητες, ώστε να οργανώνει καλά τις υπηρεσίες της βιβλιοθήκης.
- ✓ Να έχει συνεχή επαφή με βιβλιοθηκονόμους της ειδικότητάς του και να ανταλλάσσει γνώμες και απόψεις μαζί τους σε θέματα της εργασίας τους.
- ✓ Να είναι ικανός να καταστήσει τη βιβλιοθήκη κέντρο έλξης των ενδιαφερόντων των διδασκόντων και διδασκομένων.
- ✓ Να μπορεί να προσαρμόζει τη λειτουργία της βιβλιοθήκης στις ενδεχόμενες αλλαγές του σχολικού προγράμματος και των στόχων του σχολείου.
- ✓ Να μπορεί να προσδιορίζει και να ελέγχει *τα κίνητρα* που οδηγούν τους μαθητές στην ανάγνωση, και να κατευθύνει τους μικρούς αναγνώστες, ανάλογα με τις πραγματικές τους ανάγκες και ενδιαφέροντα.
- ✓ Να μπορεί να επιβάλλει την τάξη και την πειθαρχία.
- ✓ Να αντιμετωπίζει τα πολλά προβλήματα που αναφύονται συνεχώς στη βιβλιοθήκη και που οφείλονται στις πολλαπλές ασχολίες της και στο μεγάλο και ποικιλόμορφο κοινό, με το οποίο έρχεται σε επαφή.

Συμπεράσματα – προτάσεις

Μετά την παρουσίαση των παραπάνω στοιχείων μπορούμε να προχωρήσουμε στη συναγωγή ορισμένων συμπερασμάτων και ταυτόχρονα στη διατύπωση ορισμένων προτάσεων που θα βοηθήσουν στην υλοποίησή τους.

Ανεπιφύλακτα μπορούμε πλέον να δεχτούμε ότι το καλό παιδικό βιβλίο μπορεί να επιδράσει ουσιαστικά στο χαρακτήρα και στην προσωπικότητα του παιδιού. Το βοηθά στην ψυχική και πνευματική του ανάπτυξη, αυξάνει την κρίση του, του καλλιεργεί τα συναισθήματα και το κάνει να νιώθει χρήσιμο, χαρούμενο κι ευτυχισμένο. Του δίνει την ευκαιρία να γίνει καλύτερο από ό,τι είναι. Στηρίζει τις ηθικές αξίες, δυναμώνει τη θέληση και βοηθά το παιδί να ολοκληρωθεί ως ανθρώπινη ύπαρξη. Το καλό βιβλίο αναπτύσσει τη φαντασία του παιδιού, την παρατηρητικότητα και του οξύνει την κρίση. Του μαθαίνει αβίαστα το σωστό χειρισμό της γλώσσας και του εμπλουτίζει το λεξιλόγιο. Για τη διάδοση λοιπόν του παιδικού βιβλίου που θ' ανταποκρίνεται στις σύγχρονες απαιτήσεις, προτείνονται τα ακόλουθα:

- ✓ Να γίνουν ευρέως γνωστά τα λογοτεχνικά βραβεία παιδικών βιβλίων.

- ✓ Οι εκδοτικοί οίκοι να μην έχουν μόνο ως σκοπό τους το κέρδος κατά την έκδοση παιδικών βιβλίων, αλλά και την ικανοποίηση των αναγνωστών αυτών των βιβλίων.
- ✓ Η παιδική λογοτεχνία να γίνει υποχρεωτικό μάθημα στα Παιδαγωγικά Τμήματα Δημοτικής Εκπαίδευσης.
- ✓ Τα βιβλιοπωλεία να δημιουργήσουν χώρους μελέτης και για τα παιδιά, ώστε να είναι εύκολη η πρόσβαση του κάθε παιδιού.
- ✓ Να αναπτυχθούν περισσότερο οι δραστηριότητες του Κέντρου Μελέτης Παιδικού και Εφηβικού Βιβλίου.

Σημαντικός είναι ο ρόλος της οικογένειας, του σχολείου και της βιβλιοθήκης με όποια μορφή κι αν εμφανίζεται, στην καλλιέργεια της βιβλιοφιλίας.

Το παράδειγμα των γονέων αποτελεί το μεγαλύτερο κίνητρο για ν' αγαπήσει το παιδί το βιβλίο και την παιδική λογοτεχνία. Οι γονείς είναι ισχυρά πρότυπα μίμησης για τα παιδιά και μπορούν να επηρεάσουν το παιδί προς την κατεύθυνση αυτή. Όταν έχουν οι γονείς θετική στάση απέναντι στο βιβλίο, θα θελήσει και το παιδί να αισθανθεί τη χαρά και την ευχαρίστηση που αισθάνονται αυτοί. Βλέποντας τους γονείς του να κρατούν ένα βιβλίο στο χέρι, είναι φυσικό να μιμηθεί αυτή τη στάση, έστω κι από περιέργεια.

Μερικές πρακτικές με τις οποίες οι γονείς μπορούν να ωθήσουν τα παιδιά προς την κατεύθυνση αυτή είναι:

- Οι γονείς να φέρουν το παιδί σ' επαφή με καλογραμμένα και καλοτυπωμένα βιβλία.
- Να διαβάζουν παρέα με τα παιδιά και συγχρόνως ν' αναπτύσσουν διάλογο και να συζητούν για ό,τι διαβάζουν.
- Να τα παροτρύνουν να επισκέπτονται βιβλιοθήκες.
- Να τους δωρίζουν βιβλία.
- Να επισκέπτονται μαζί τους εκθέσεις βιβλίων.
- Να επισκέπτονται βιβλιοπωλεία και να τους δίνουν την ευκαιρία να διαλέγουν μόνα τους βιβλία.

Μέσα στο θεσμοθετημένο χώρο του σχολείου, η συμβολή του δασκάλου στην καλλιέργεια της φιλιανγνωσίας είναι καθοριστική. Για να το κατορθώσουν αυτό, πρέπει οι ίδιοι να βρίσκουν ενδιαφέρον στην ανάγνωση παιδικών λογοτεχνικών βιβλίων. Με τα δεδομένα που υπάρχουν, οι δάσκαλοι δεν έχουν την δυνατότητα να ενημερώσουν σωστά τα παιδιά για την παιδική λογοτεχνία και την αξία της. Η παρότρυνση

των δασκάλων προς τα παιδιά να διαβάσουν εξωσχολικά βιβλία, χωρίς την υπόδειξη συγκεκριμένων τίτλων, δεν είναι αρκετή για να φέρει ανάλογα αποτελέσματα. Η υπόδειξη κλασικών συγγραφέων οι οποίοι δεν ανταποκρίνονται στη σύγχρονη πραγματικότητα, αλλά σε φανταστικά ή γεγονότα του παρελθόντος τα οποία είναι τελείως άγνωστα στο παιδί, πιθανόν να έχει ως αποτέλεσμα να μισήσει το παιδί το βιβλίο αυτό.

Είναι πιθανόν να κάνει το νεαρό άτομο ν' απορρίψει για πάντα το διάβασμα. Οι ειδικοί λένε ότι κάθε παιδί πρέπει να βρει το κατάλληλο γι' αυτό βιβλίο, την κατάλληλη στιγμή. Το σχολείο ακολουθώντας την αγωγή που είχε αρχίσει το νηπιαγωγείο, μπορεί να τη μετατρέψει σε μια στενότερη σχέση με τους παρακάτω τρόπους:

- Να μην υπάρχει κανένας καταναγκασμός στην προσέγγιση με το βιβλίο.
- Το παιδί να είναι ελεύθερο στις επιλογές του. Να είναι ακόμα ελεύθερο να μη διαλέξει και τίποτε.
- Να μη γίνεται καμιά υποχρεωτική εργασία – ούτε γραπτή ούτε προφορική – πάνω στα βιβλία που διαβάζει ή που του διαβάζουν.
- Η δημιουργία της δανειστικής βιβλιοθήκης στην τάξη και η πραγματοποίηση έκθεσης βιβλίων από τα ίδια τα παιδιά μέσα στο χώρο της τάξης είναι δυνατό να έχει θετικά αποτελέσματα.
- Η αφήγηση αυτογενούς λογοτεχνικού έργου από το δάσκαλο, η παροχή χρόνου για σιωπηρή ανάγνωση λογοτεχνικών βιβλίων στην τάξη και η ανάγνωση αποσπασμάτων λογοτεχνικών έργων διεγείρει το ενδιαφέρον των παιδιών.
- Η επίσκεψη συγγραφέων στην τάξη, οι οποίοι θα συζητήσουν με τα παιδιά τον τρόπο συγγραφής ενός βιβλίου, καθώς και η υπόδειξη τρόπων δημιουργικής γραφής από αυτούς, προκαλεί ενδιαφέρον στα παιδιά.

Έχοντας υπόψη τις παραπάνω πρακτικές ο δάσκαλος, καθώς και άλλες τις οποίες μπορεί να επινοήσει ο ίδιος, είναι δυνατόν να ευαισθητοποιεί τα παιδιά προς την κατεύθυνση αυτή. Πάνω απ' όλα, πρέπει πρώτα ο ίδιος να είναι ευαισθητοποιημένος απέναντι στην τέχνη και τη λογοτεχνία.

Οι δημόσιες βιβλιοθήκες πρέπει να λειτουργούν σαν πνευματικά, μορφωτικά και εκπαιδευτικά κέντρα. Οι φορείς λοιπόν των βιβλιοθηκών μπορούν να φτάσουν στο σκοπό τους χρησιμοποιώντας όλα τα οπτικοακουστικά μέσα: ραδιόφωνο, κινηματογράφο, αφίσες, φωτογραφίες, θέατρο, τηλεόραση, διαλέξεις, συζητήσεις, εκθέσεις, εικονογραφημένα περιοδικά.

Η προώθηση του βιβλίου στο ευρύ κοινό θα δώσει τεράστια ώθηση στον εκπαιδευτισμό του τόπου. Για το λόγο αυτό προτείνεται:

- Η δημιουργία παιδικών βιβλιοθηκών, κατάλληλα διαμορφωμένων.
- Η δημιουργία τμημάτων παιδικών βιβλιοθηκών στους χώρους των δημοσίων βιβλιοθηκών ή στις βιβλιοθήκες των δήμων και κοινοτήτων. Τα τμήματα αυτά με μια σειρά δραστηριοτήτων θα τραβήξουν το παιδί κοντά τους, για να έλθει σε επαφή, να διαβάσει και ν' αγαπήσει το παιδικό βιβλίο και τη λογοτεχνία. Τα τμήματα αυτά θα έχουν ως σκοπό τη στενή συνεργασία με τα σχολεία της στενότερης και ευρύτερης περιοχής. Έτσι θα αναπτυχθεί αρμονική σχέση μεταξύ οικογένειας – σχολείου – βιβλιοθήκης.
- Η οικονομική υποστήριξη των βιβλιοθηκών από κάποιον φορέα, για την καλύτερη λειτουργία τους.
- Η πρόσληψη του αναγκαίου προσωπικού όπως βιβλιοθηκονόμου και κοινωνικού λειτουργού.

Η αναγκαιότητα της σχολικής βιβλιοθήκης για την καλύτερη λειτουργία του σχολείου είναι πρόδηλη. Η εφαρμογή του Ν. 1566/85 δεν παίρνει άλλη αναβολή. Η ανυπαρξία των σχολικών βιβλιοθηκών είναι ορατή απ' όλους. Όπου υπάρχουν, τυπικά φέρουν την ονομασία αυτή, γιατί πρόκειται για προθήκες εναπόθεσης βιβλίων (εξαίρεση, βέβαια, αποτελούν οι βιβλιοθήκες του προγράμματος ΕΠΕΑΕΚ). Ο χώρος που στεγάζονται δεν είναι αυτός που θα ελκύσει τους μαθητές να εισέλθουν σ' αυτήν, για να βρουν και να διαβάσουν κάποια βιβλία. Κατόπιν τούτων προτείνεται:

- Να βρεθεί κατάλληλος χώρος για τη στέγασή της.
- Να περιέχει οπτικοακουστικό υλικό που να στηρίζει το αναλυτικό πρόγραμμα.
- Να υποστηρίζει τα ενδιαφέροντα των μαθητών που δεν έχουν σχέση με τα μαθήματα, διαθέτοντας βιβλία πέρα από το αναλυτικό πρόγραμμα.
- Να προβλέψει ο νόμος την πρόσληψη βιβλιοθηκονόμου σε κάθε βιβλιοθήκη, διότι αυτός είναι η ψυχή της βιβλιοθήκης.
- Να υπάρχει στενή συνεργασία του βιβλιοθηκονόμου με τους δασκάλους του σχολείου.
- Να διαθέτει η σχολική βιβλιοθήκη αναγνωστήριο και δυνατότητα δανεισμού βιβλίων.

Παράλληλα με τη σχολική βιβλιοθήκη, η ύπαρξη βιβλιοθήκης τάξης κρίνεται αναγκαία. Είναι η βιβλιοθήκη στην οποία ο μαθητής μπορεί να καταφύγει οποιαδήποτε στιγμή το θελήσει. Είναι η βιβλιοθήκη που στην παρούσα στιγμή, λόγω της ανυπαρξίας των σχολικών βιβλιοθηκών, μπορεί να φέρει θετικά αποτελέσματα. Για τη σωστή λειτουργία της βιβλιοθήκης τάξης, θα μπορούσε να λειτουργήσει ως εξής:

- Να στεγάζεται σε χώρο διαφορετικό από αυτόν της αίθουσας διδασκαλίας.
- Να έχει πλούσια συλλογή βιβλίων.
- Η συλλογή ν' αλλάζει κατά τακτά χρονικά διαστήματα.
- Οι μαθητές να συμμετέχουν ενεργά στον εμπλουτισμό της συλλογής, φέρνοντας δικά τους βιβλία που βαρέθηκαν ή δεν τα θέλουν πια, στην τακτοποίηση των βιβλίων και στη διαμόρφωση του χώρου.

Όταν η βιβλιοθήκη λειτουργεί σωστά και ικανοποιεί τη δίψα του παιδιού για καινούργιες εμπειρίες και γνώσεις, θα το κάνει ν' αγαπήσει και το διάβασμα.

Τέλος, η επιτυχία της λειτουργίας μιας βιβλιοθήκης εξαρτάται από τον υπεύθυνο βιβλιοθηκονόμο. Η προσωπικότητά του έχει πρωταρχική σημασία. Πρέπει να ξέρει τα βιβλία και τα παιδιά, ώστε να τα βοηθάει στις επιλογές τους. Πρέπει να προκαλεί το ενδιαφέρον των παιδιών για διάβασμα, δημιουργώντας κατάλληλες ευκαιρίες και δίνοντας ερεθίσματα. Είναι ανάγκη, λοιπόν, να επανδρωθούν οι βιβλιοθήκες από επαγγελματίες βιβλιοθηκονόμους.

Ο ρόλος του βιβλίου και της βιβλιοθήκης στη μόρφωση

Η Ελλάδα είναι μία χώρα που έχει ένα μεγάλο αριθμό του πληθυσμού της αναλφάβητους. Στην Ευρώπη δεν υπάρχει καμιά χώρα με τόσο υψηλό ποσοστό αναλφάβητων.

Το πρόβλημα του μορφωτικού επιπέδου των λαών είναι πολύπλευρο. Δεν είναι δυνατόν, με τη διαμόρφωση του κόσμου σήμερα, να εξαρτάται μόνο από μια σχολική, ακόμα και από μια ανώτατη μόρφωση. Η γνώση και η έμφυτη τάση να την αποκτήσουμε βρίσκεται μέσα στη ρίζα της ύπαρξής μας.

Αυτή την έμφυτη ανάγκη για μάθηση και γνώση ο άνθρωπος δεν μπορεί να πει ότι την έκλεισε μέσα του αν σ' όλη του τη ζωή δεν την αγάπησε και δεν της δόθηκε. Τα σχολεία και τα πανεπιστήμια φτιάχνουν το οικοδόμημα της μόρφωσης αλλά εκείνες που του δίνουν πνοή και ζωντάνια είναι οι *βιβλιοθήκες*. Είναι τα *βιβλία* και η αδιάκοπη πνευματική και αισθητική καλλιέργεια που αυτά προσφέρουν. Οι βιβλιοθήκες είναι κέντρα αδιάκοπης επιμόρφωσης, εφοδιασμένες με ποικίλο πνευματικό υλικό που καλύπτει ανάγκες πολιτιστικές του κοινωνικού συνόλου. Είναι αυτές που με τα βιβλία τους προσφέρονται να μπορούν οι άνθρωποι, σ' όλες τις ηλικίες και χωρίς περιορισμό χρόνου, να αξιοποιούν την όποια σχολική εκπαίδευσή τους (Βρέττα, 1990).

Οι δημόσιες βιβλιοθήκες λύνουν παράλληλα το πρόβλημα να έχουμε όλοι όσα βιβλία επιθυμούμε να διαβάσουμε. Πόσοι, αλήθεια μπορούν ν' αγοράζουν όσα βιβλία εκδίδονται ντόπια και ξένα; Όταν εγκαταλείπουμε τις σχολικές αίθουσες, τις εγκαταλείπουμε για πάντα. Δεν μπορούμε να επανέλθουμε για να φρεσκάρουμε μισοσβησμένες στη μνήμη μας γνώσεις. Τα βιβλία λοιπόν που πρόθυμα μας δανείζει η δημόσια βιβλιοθήκη λύνουν το πρόβλημα με τον καλύτερο τρόπο. Γίνονται το άσβηστο φως που μας οδηγεί στον αληθινό πολιτισμό. Είναι οι αστείρευτες πηγές μόρφωσης στη διάθεσή μας. Καμιά σχολή δεν θα μπορούσε να μας εξυπηρετήσει όπως το βιβλίο.

Πάνω απ' όλα όμως το βιβλίο μπορούν να το έχουν όλοι. Εδώ ουσιαστικά οι βιβλιοθήκες προσφέρουν την πιο δημοκρατική λύση στο πανανθρώπινο αίτημα της μόρφωσης.

Η σύγχρονη δημόσια βιβλιοθήκη ανήκει στον επιστήμονα και στον εργάτη, στον ηλικιωμένο και στο μαθητή. Ανήκει σε όλους. Δε βοηθά μόνο την επιστημονική και τεχνολογική κατάρτιση, αλλά σκοπεύει μακρύτερα: να δημιουργηθεί αναγνωστικό κοινό, να συνηθίζει να διαβάζει αυτός που δεν διαβάζει.

Οι αγώνες των λαών για ελευθερία και ανεξαρτησία, οι πόλεμοι και υποχθόνιες πολιτικές σκοπιμότητες επιβάλλουν, κάθε τόσο, την κατάπνιξη της πνευματικής ελευθερίας στον άνθρωπο. Είναι γεγονός αναμφισβήτητο ότι τα καθεστώτα της βίας και της καταπίεσης δεν ευνοούν την πνευματική άνθηση και την πολιτιστική ανάπτυξη των λαών και των ατόμων.

Στις χώρες που δεν λειτουργούν ομαλά οι δημοκρατικοί θεσμοί παρατηρείται συχνά το φαινόμενο να δέχονται οι δημόσιες βιβλιοθήκες τις συνέπειες της πολιτικής αλλαγής και να εξαφανίζονται από τα ράφια τους έργα συγγραφέων που συμβαίνει να έχουν διαφορετικές πολιτικές πεποιθήσεις από τους «κατακτητές». Το μέτρο αυτό λέγεται «λογοκρισία» και είναι ολότελα αντίθετο με την ουσία της μόρφωσης και της πνευματικής ανάπτυξης, που είναι η ίδια η ελευθερία.

Η πολιτιστική δύναμη του βιβλίου, της βιβλιοθήκης, της μόρφωσης είναι στενά δεμένη με τη μορφή και την πορεία της πολιτικής, οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ανάπτυξης κάθε χώρας. Αλάνθαστα κριτήρια του πολιτισμού της είναι οι βιβλιοθήκες και τα βιβλία τους.

Για να επανέλθουμε στη ρίζα του προβλήματος, η μόρφωση, σαν ανάγκη, πηγάζει από τον ίδιο τον άνθρωπο. Όταν ζητά τη μόρφωση, όταν σκύβει πάνω από ένα βιβλίο, αυτό ξεκινά από τη δική του θέληση. Μέσα στο χώρο της ατομικής του ελευθερίας αναζητά και βρίσκει αυτόν τον τρόπο για να πληρωθεί, για να ξεφύγει, αν χαρεί. Μέσα

απ' αυτήν την ελευθερία και αυτήν την ενσυνείδητη πράξη – πέρα από τα καταπιεστικά σχολικά συστήματα – το βιβλίο, στο διάβασμα, βρίσκει όλη του τη δικαίωση, και την έκφραση σαν έννοια, σαν παράγοντας του γενικού όρου της «μόρφωσης». Ο άνθρωπος έχει τη δυνατότητα να πραγματώσει την ελευθερία του διαλέγοντας, μέσα στο άπειρο πλήθος των βιβλίων, εκείνο που τον εκφράζει στη δεδομένη στιγμή.

Η πρόοδος της ανθρωπότητας, η αλματώδης εξέλιξη σ' όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής, τα παγκόσμια σύγχρονα γεγονότα επιβάλλουν στον άνθρωπο μια συνεχή ενημέρωση και ανανέωση των παλιών γνώσεών του για να υπάρξει δημιουργικά ή έστω ομαλά μέσα στο κοινωνικό σύνολο. Η βιβλιοθήκη περιλαμβάνει την κάθε εποχή σε όλο της το φάσμα. Καταγράφει σε συνέχεια την ανθρώπινη ιστορία και δένει αλυσιδωτά τις γνώσεις της μιας με την άλλη εποχή, διατηρώντας τη συνοχή της ανθρώπινης συνείδησης. Αλλά, όχι μόνο αυτό. Το να επιστρέφει κανένας και να γνωρίζει το παρελθόν του ανθρώπου και την εξέλιξή του, δίνει έκταση και βάθος στη μόρφωσή του.

Πέρα από τη συνήθεια, που η ζωή αναγκαστικά φορτώνει στον άνθρωπο, παραλύοντας το ενδιαφέρον και την ορμή του, πέρα από την εγωιστική προσήλωση στον εαυτό του, στην ευτυχία του, στο βόλεμά του ή ακόμα και στη δυστυχία του, πέρα από την καθημερινή εξαθλίωση στην πάλη για την επιβίωση, πέρα από την υποκρισία των σχέσεων και τον περιορισμό κάθε νοήματος σε τύπους, τα βιβλία είναι σίγουροι δρόμοι για την **πνευματική ελευθερία και το άνοιγμα της σκέψης**. Η ολότελα διαφορετική ατμόσφαιρα που υπάρχει στο κάθε βιβλίο, επιβάλλεται στον αναγνώστη και τον μεταφέρει στους φανταστικούς χώρους του, πραγματοποιώντας συγκλονιστικές αφαιρέσεις. Δίνει εναύσματα στη φαντασία και στη σκέψη. Τα βιβλία πολεμούν τη συνήθεια τραντάζοντας και ξυπνώντας το πνεύμα του ανθρώπου, τον προβληματίζουν, για τον εαυτό του, για τους άλλους, για τη ζωή, για τη δική του θέση σ' αυτήν. Φτάνουν σε μας μηνύματα πανανθρώπινα που δεν είχαμε σκεφτεί. Καινούργιοι τόποι που δεν ξέραμε. Γεγονότα που συντάραξαν και άλλαξαν την όψη του κόσμου. Όλη η πείρα του κόσμου συμπληρώνει τη δική μας, τη μικρή, και γεφυρώνει το χάσμα που νιώθουμε, το κενό, τις ανησυχίες μας.

Πάνω όμως απ' όλα μας φέρνει κοντά στον άνθρωπο, τον ξένο, τον μακρινό, τον αδερφό μας. Ο ανθρώπινος πόνος που μοιάζει με τον δικό μας, οι πόθοι του που είναι δικοί μας, τα όνειρα που κάπου συναντιούνται, οι χαρές που τραγουδούν όλες μαζί, οι αγώνες, σ' ένα πλάνο πανανθρώπινο, για μια μεγάλη ευτυχία.

Και όλα αυτά μέσα στις σελίδες των βιβλίων, μέσα στους κύκλους του πνεύματος και τη μαγεία της φαντασίας που δημιουργεί. Δεν θα ισχυριστούμε ότι τα βιβλία μας κάνουν απαραίτητως καλύτερους. Θα πούμε ότι μας βοηθούν να επιστρέψουμε στον εαυτό μας, να πλησιάσουμε τους άλλους, ενεργοποιώντας όλες τις πνευματικές και συναισθηματικές μας δυνάμεις.

Σύγχρονες βιβλιοθήκες

Μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και την ταχύρρυθμη εξέλιξη της κοινωνικής ζωής, οι υπανάπτυκτες χώρες, για να εντείνουν την προσπάθεια για καταπολέμηση του αναλφαβητισμού, και για να δώσουν αξία και περιεχόμενο στη νίκη κατά της αγραμματοσύνης, δημιούργησαν σε μεγάλο αριθμό βιβλιοθήκες.

Η διάδοση ταυτόχρονα σ' όλον τον κόσμο των δημοκρατικών ιδανικών επηρέασε σημαντικά το σύστημα της οργάνωσης και εξέλιξης των βιβλιοθηκών.

Οι σύγχρονες δημόσιες βιβλιοθήκες που λειτουργούν στις πολιτισμένες χώρες δε μοιάζουν πια με τις βιβλιοθήκες καμιάς άλλης εποχής. Έχουν ανοίξει διάπλατα τις πόρτες τους σ' όλους τους ανθρώπους. Οι εσωτερικοί, φωτεινοί και καλαίσθητοι χώροι τους, έχουν τα ράφια τους γεμάτα από την πνευματική παραγωγή όλων των αιώνων κι από όλες τις νέες εκδόσεις και με τον μορφωμένο και ειδικευμένο βιβλιοθηκονόμο, που με εγκάρδια διάθεση καρτερεί τον αναγνώστη να τον εξυπηρετήσει. Είναι πρόθυμος να τον φέρει σ' επαφή με όλες τις πηγές της γνώσης και της πληροφόρησης που θα ευρύνουν τους **πνευματικούς του ορίζοντες** για να μπορέσει να πραγματοποιήσει, με τη βοήθεια της μόρφωσης και της **πνευματικής καλλιέργειας** μια καλύτερη ποιότητα ζωής για τον ίδιο και για το κοινωνικό σύνολο.

Όπως η δημόσια εκπαίδευση κατακτιέται από ολοένα και ευρύτερες κοινωνικές ομάδες, έτσι και οι βιβλιοθήκες, επηρεασμένες από τη γενική πρόοδο και εξέλιξη, εκσυγχρονίζονται αδιάκοπα, για να μπορούν ν' ανταποκρίνονται στις μορφωτικές απαιτήσεις και τις αυξημένες πνευματικές ανάγκες του σύγχρονου ανθρώπου.

Οι βιβλιοθήκες σ' όλες τις σύγχρονες πολιτισμένες χώρες, καθώς δημιουργούνται κι αναπτύσσονται μέσα σ' ένα κλίμα δημοκρατικότητας κι ελευθερίας, γίνονται ολοένα και πιο ελκυστικές για ένα αδιάκοπα αυξανόμενο αναγνωστικό κοινό.

Με την ίδια, παράλληλα, ελευθερία εφαρμόζει και ο βιβλιοθηκονόμος τους κανόνες και τις αρχές που διδάχτηκε, αποκλείοντας κάθε επέμβαση στο έργο του και κάθε περιορισμό στην εκλογή των βιβλίων από τη βιβλιαγορά και την εκδοτική παραγωγή.

Άλλωστε, το σύγχρονο, παγκόσμιο δημοκρατικό πνεύμα απαιτεί να είναι το περιεχόμενο της βιβλιοθήκης αντιπροσωπευτικό, για να μπορούν οι πολίτες να βρίσκουν σ' αυτήν όλα τα τεκμήρια για όλα τα πνευματικά ενδιαφέροντά τους, πολιτικά, θρησκευτικά, ηθικά, κοινωνικά.

Οι μορφές με τις οποίες λειτουργούν οι βιβλιοθήκες στις πολιτισμένες χώρες είναι:

1. **Εκπαιδευτικές βιβλιοθήκες.** Σχολικές βιβλιοθήκες για όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης.
2. **Λαϊκές ή Δημόσιες βιβλιοθήκες.** Λειτουργούν στις γειτονίες της πόλης και στα χωριά, έχουν την *κινητή βιβλιοθήκη*, δηλαδή διαθέτουν αυτοκίνητο για να εξυπηρετούν την περιφέρεια. Σ' αυτές ανήκουν και οι *παιδικές βιβλιοθήκες* ως τμήμα της Λαϊκής.
3. **Ειδικές βιβλιοθήκες.** Ανήκουν σε οργανισμούς και διαθέτουν πολύ ειδικευμένο προσωπικό (π.χ. "Δημόκριτος").
4. **Εθνική βιβλιοθήκη.** Συγκεντρώνει την πνευματική κληρονομιά της χώρας μας. Δέχεται όλα τα βιβλία και έντυπα που εκδίδονται στη χώρα (διά νόμου προσφορά) και συνήθως εκδίδει την *Εθνική βιβλιογραφία* της χώρας.

1. Εκπαιδευτικές βιβλιοθήκες

Σχολικές βιβλιοθήκες ανωτέρων και ανωτάτων σχολών

Οι σχολικές βιβλιοθήκες αποτελούν απαραίτητο βοήθημα του εκπαιδευτικού συστήματος σ' όλες τις βαθμίδες. Στεγάζονται στα σχολικά κτίρια κι έχουν βασικό σκοπό να εξυπηρετούν τους μαθητές με βοηθητικά βιβλία, εξασφαλίζοντάς τους μια ακόμα πηγή μόρφωσης. Τα βιβλία της σχολικής βιβλιοθήκης τα χρησιμοποιούν παράλληλα και οι εκπαιδευτικοί, όχι μόνο για την επιστημονική τους ενημέρωση, αλλά και για να μπορούν ν' ανοίγουν επικοινωνητικούς διαλόγους με τους μαθητές.

Ο θεσμός της σχολικής βιβλιοθήκης, που έχει καθιερωθεί παγκόσμια, ως βοηθητικό σύστημα μόρφωσης για τη σχολική εκπαίδευση τη μεταβάλλει σε πνευματικό κέντρο, που γύρω του κινείται όλη η σχολική ζωή. Το παιδί και ο έφηβος, αναζητώντας στα ράφια της βιβλιοθήκης του σχολείου τους, στοιχεία και περισσότερες πληροφορίες για ένα θέμα που ιδιαίτερα τους ενδιαφέρει, όχι μόνο το κατακτούν με τη γνώση και απομνημονεύουν, αλλά ασκούνται να σκέφτονται και να ερευνούν. Κι αυτό που έχει ιδιαίτερη σημασία είναι ότι συνηθίζουν να διαβάζουν, να αγαπούν το βιβλίο και να διαμορφώνουν ολόπλευρα την προσωπικότητά τους.

Η παγκόσμια εκδοτική δραστηριότητα προσφέρει σήμερα τη δυνατότητα να εμπλουτίζονται οι σχολικές βιβλιοθήκες αδιάκοπα με κάθε είδους πολύτιμα βοηθήματα, όχι μόνο για τους μαθητές αλλά και για τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς.

Οι σχολικές βιβλιοθήκες στις ξένες χώρες έχουν διάφορους φορείς: το σχολείο, τη δημόσια βιβλιοθήκη, κάποιον τοπικό σύλλογο, το δήμο και την κοινότητα. Οι περισσότερες ανήκουν στο σύστημα της δημόσιας εκπαίδευσης και χρηματοδοτούνται από το κράτος. Τη διοίκηση την έχει συνήθως το διδακτικό προσωπικό, με τη συνεργασία ενός εκπροσώπου της μαθητικής κοινότητας. Στεγάζονται σ' ένα χώρο του σχολικού κτιρίου. Διευθύνονται από βιβλιοθηκονόμο που συνεργάζεται στενά με τους δασκάλους. Φροντίζει να κάνει ελκυστική τη βιβλιοθήκη για τους μαθητές, βοηθώντας θετικά το έργο της εκπαίδευσης. Για να κάνει περισσότερο εποικοδομητική την προσφορά της βιβλιοθήκης, βοηθά τους μαθητές ν' ανακαλύπτουν μόνοι τους τις πηγές που τους προσφέρει η σχολική βιβλιοθήκη και να τις χρησιμοποιούν σωστά. Το ίδιο άλλωστε το σύστημα της λειτουργίας της σχολικής βιβλιοθήκης τους εξασφαλίζει την ευχέρεια να μπορούν να διαλέγουν μόνοι τους το βιβλίο που θέλουν.

Οι σύγχρονες σχολικές βιβλιοθήκες με πλούσιες συλλογές βιβλίων ποικίλου περιεχομένου ανταποκρίνονται στις μορφωτικές ανάγκες τριών κατηγοριών αναγνωστών: α) των μαθητών, β) των δασκάλων και γ) των παλιών μαθητών.

Διαθέτουν κατάλληλο χώρο και για αναγνωστήριο, ενώ παράλληλα έχουν εξασφαλίσει τη δυνατότητα στους αναγνώστες και των τριών κατηγοριών, να δανείζονται βιβλία. Εμπλουτίζονται αδιάκοπα από τη βιβλιαγορά με συλλογές βιβλίων ποικίλου περιεχομένου, με ευρύτερο εξωσχολικό χαρακτήρα που να ανταποκρίνεται στις πνευματικές ανάγκες των μαθητών, όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης.

Στην κατάρτιση του καταλόγου, για την αγορά βιβλίων συμμετέχουν οι δάσκαλοι όλων των τάξεων. Τα κριτήρια της επιλογής βασίζονται στις ανάγκες που δημιουργούν στους μαθητές και τα προγράμματα της σχολικής εκπαίδευσης.

Αφού η σχολική βιβλιοθήκη εξυπηρετεί τις μορφωτικές ανάγκες και των παλιών μαθητών αναγκαστικά παίζει το ρόλο της δημόσιας βιβλιοθήκης, στους μικρούς ιδιαίτερα τόπους, αφού μπορεί να εξυπηρετεί κι ένα μεγάλο μέρος του τοπικού πληθυσμού.

Σχολικές βιβλιοθήκες

Μια σύγχρονη σχολική βιβλιοθήκη δεν ικανοποιεί τα πνευματικά κίνητρα μόνο του μαθητή, αλλά και του δασκάλου που ενδιαφέρεται για συνεχή επιμόρφωση και ενημέρωση. Παράλληλα, μπορεί να ικανοποιεί τις πνευματικές ανάγκες και των παλι-

ών μαθητών που με τον τρόπο αυτόν δεν χάνουν την επαφή με τα βιβλία, τις θετικές αυτές πηγές της αδιάκοπης μόρφωσης για όλες τις ηλικίες.

Βασικό γνώρισμα μιας σχολικής βιβλιοθήκης είναι να εξυπηρετεί τη γενική μόρφωση των μαθητών με την ποικιλία του περιεχομένου της και όχι μόνο τη σχολική τους εκπαίδευση. Άλλωστε ο μαθητής δεν καταφεύγει σ' αυτήν για να φορτωθεί και μ' άλλες αναγκαστικές γνώσεις, αλλά γιατί το θέλει, γιατί έχει περιέργεια και τον ενδιαφέρει τούτο ή εκείνο το θέμα, παίρνοντας ερεθίσματα από τη διδασκαλία μέσα στη σχολική αίθουσα ή γιατί μόνος του προβληματίζεται πάνω σ' ένα ζήτημα. Μπορεί να βοηθήσει τα παιδιά ο δάσκαλος να συνηθίσουν να περνούν την ελεύθερη ώρα τους στη βιβλιοθήκη. ψάχνοντας στην τύχη στα ράφια της κάτι θ' ανακαλύψουν που να τα ενδιαφέρει και να θελήσουν να το ερευνήσουν, να το διαβάσουν. Παράλληλα, η κοινή μελέτη με τους άλλους συμμαθητές τον κάνουν να συνειδητοποιεί τις πρώτες δημοκρατικές αρχές, την αναγνώριση των δικαιωμάτων των άλλων στην κοινή ιδιοκτησία και ότι όλοι έχουν ευθύνη για τη σχολική τους βιβλιοθήκη.

2. Λαϊκές ή Δημόσιες βιβλιοθήκες

Η δημιουργία της λαϊκής βιβλιοθήκης, έχει ως στόχο την εξυπηρέτηση του κοινωνικού συνόλου και την ικανοποίηση των πολιτιστικών και κοινωνικών αλλαγών.

Διάφορες στατιστικές μετρήσεις πληροφορούν ότι τακτικοί αναγνώστες στις κεντρικές δημόσιες βιβλιοθήκες είναι γενικά άτομα από την τάξη των εκπαιδευτικών, των διανοούμενων, των σπουδαστών και του διοικητικού κλάδου. Η βιβλιοθήκη και το βιβλίο δεν είναι μέσα στα είδη πρώτης ανάγκης για την οικογένεια του εργάτη, του βιοτέχνη, του υπάλληλου. Όσοι γενικά ανήκουν στις εργαζόμενες λαϊκές τάξεις δεν έχουν συνηθίσει να διαβάζουν, να χρησιμοποιούν τη δημόσια βιβλιοθήκη και να επωφελούνται από τις πνευματικές και πολιτιστικές προσφορές. Είναι πολλοί οι λόγοι – οικονομικοί, πολιτιστικοί, κοινωνικοί - που τους έχουν πείσει ότι τα μέσα της μόρφωσης, βιβλίο, βιβλιοθήκες, δεν τους αφορούν και δεν τους χρειάζονται.

Οι ασχολούμενοι με το θέμα των βιβλιοθηκών διαπίστωσαν ότι οι δημόσιες βιβλιοθήκες, με τους λιγοστούς αναγνώστες τους, δεν ανταποκρίνονται στον ευρύ κοινωνικό και πολιτιστικό προορισμό τους, αν δεν φροντίζουν ν' ανακαλύπτουν καινούργιους τρόπους για να προωθήσουν τα βιβλία τους και στον πληθυσμό που δε διαβάζει.

Έτσι βρέθηκαν νέοι τρόποι για να προσελκύσουν προς τη δημόσια βιβλιοθήκη τις εργαζόμενες λαϊκές τάξεις – γιατί εκεί βρίσκονται αυτοί που δε διαβάζουν – και γιατί προπάντων έχουν ανάγκη από την πνευματική και πολιτιστική προσφορά της βιβλιοθήκης. Θεσμοποιήθηκε λοιπόν η αποκέντρωση των δημόσιων βιβλιοθηκών, για

να κεντρίσει το ενδιαφέρον όλων των εργαζομένων να δημιουργήσουν φιλικές σχέσεις με το βιβλίο, να το αγαπήσουν και να συνηθίσουν να διαβάζουν. Δημιουργήθηκαν, λοιπόν, βιβλιοθήκες στις γειτονιές της πόλης, στους τόπους δουλειάς, και βιβλιοθήκες που ταξιδεύουν – κινητές – που πηγαίνουν παντού, εφόσον οι λαϊκές δημόσιες βιβλιοθήκες έχουν σαφή προορισμό να ανταποκρίνονται στις πνευματικές ανάγκες όλου του εργαζόμενου λαού.

Η παγκόσμια πείρα και πρακτική έκανε φανερό ότι το αποκεντρωτικό σύστημα λειτουργίας των βιβλιοθηκών είναι το πιο πρόσφορο και περισσότερο επικοινωνιακό για το ανέβασμα της πνευματικής και πολιτιστικής γενικά στάθμης του λαού. Όλες οι σύγχρονες αποκεντρωτικές μορφές λειτουργίας της δημόσιας βιβλιοθήκης καθιερώθηκαν και λειτουργούν πολύ αποδοτικά σ' όλες τις πολιτισμένες χώρες του Ανατολικού και Δυτικού κόσμου.

Δημιουργήθηκε ένας σαφής προσανατολισμός για το περιεχόμενο της σύγχρονης λαϊκής βιβλιοθήκης που ανανεώνεται και εμπλουτίζεται αδιάκοπα και με βιβλία τεχνικά ή εκλαϊκευμένα επιστημονικά. Αυτά αναφέρονται στις επαγγελματικές ειδικότητες και πραγματικές γνώσεις ή ασχολίες όλων των εργαζομένων και σ' όλες τις πρακτικές γνώσεις που υποχρεούται να κατέχει το σύγχρονο άτομο για να μπορεί να παράγει. Οι βιβλιοθήκες διαθέτουν παράλληλα και βιβλία γενικής μόρφωσης και είναι δανειστικές.

Ο καλύτερος και πιο πρόσφορος τρόπος επικοινωνίας και συνεργασίας όλων των εργαζομένων με το βιβλίο και τη βιβλιοθήκη είναι ο δανεισμός. Με αυτόν τον τρόπο, ο εργαζόμενος αισθάνεται ένα αίσθημα ελευθερίας και μπορεί να διαβάσει το βιβλίο, όπως και όποτε του αρέσει, χωρίς να αισθάνεται ότι κάποιος τον εξαναγκάζει ή τον ελέγχει.

Λαϊκές – δημόσιες βιβλιοθήκες ιδρύθηκαν για πρώτη φορά στην Αγγλία το 1907, καθώς και στη Γερμανία. Στη Γερμανία κάθε χωριό, που έχει πάνω από 1000 κατοίκους έχει τη δημόσια – λαϊκή βιβλιοθήκη του. Τις βιβλιοθήκες αυτές που ιδρύθηκαν αρχικά από το κράτος, τις διατηρούν και τις συμπληρώνουν τοπικοί σύλλογοι.

Σε πολλά χωριά της Αμερικής, οι δημόσιες – λαϊκές βιβλιοθήκες είναι εγκατεστημένες ακόμα και στα σχολεία και όλοι οι κάτοικοι τις χρησιμοποιούν εντατικά. Ο καθένας μπορεί να ζητά όποια βιβλία θέλει και οι βιβλιοθηκονόμοι φροντίζουν και του τα στέλνουν. Όπου εφαρμόστηκε το σύστημα αυτό, βοήθησε πολύ τη διάδοση του βιβλίου και ο λαός συνήθισε να διαβάζει.

Σ' όλες τις σοσιαλιστικές χώρες οι δημόσιες – λαϊκές βιβλιοθήκες έχουν πάρει τεράστια ανάπτυξη και τις χρησιμοποιεί ευρύτατα όλος ο πληθυσμός. Εφαρμόζεται κι εκεί ευρέως το σύστημα των κινητών βιβλιοθηκών που πηγαίνουν και στους πιο απομακρυσμένους οικισμούς και δανείζουν βιβλία. Το προσωπικό των βιβλιοθηκών συντάσσει κατάλογο με τα βιβλία που ζητούν οι αναγνώστες.

Στις δραστηριότητες των δημοσίων – λαϊκών βιβλιοθηκών ανήκουν:

- α) οι κινητές βιβλιοθήκες - αυτοκίνητα,
- β) οι βιβλιοθήκες στις γειτονιές της πόλης,
- γ) οι βιβλιοθήκες στους τόπους εργασίας,
- δ) οι κυκλοφοριακές βιβλιοθήκες,
- ε) οι παιδικές βιβλιοθήκες.

Όλες αυτές οι μορφές βιβλιοθήκης αποτελούν δραστήρια τμήματα της κεντρικής δημόσιας βιβλιοθήκης. Πιο κάτω συνοψίζουμε τις λειτουργίες τους, δίνοντας έμφαση στις παιδικές βιβλιοθήκες.

α) Κινητές βιβλιοθήκες

Οι κινητές βιβλιοθήκες, σαν παράρτημα και ένα σύστημα βοηθητικό της δημόσιας, έχουν καθιερωθεί σ' όλες τις χώρες σαν μέσο, για την ευρύτερη κυκλοφορία του βιβλίου. Μεγάλα αυτοκίνητα, διαρρυθμισμένα με εσωτερικά ράφια, λειτουργούν με το σύστημα του δανεισμού. Μπορούν να ταξιδεύουν, να πηγαίνουν παντού, στα εργοστάσια, στα μεγάλα καταστήματα, στις αγορές, στις κατασκηνώσεις, στα πιο μακρινά χωριά, να σταματούν σε πλατείες και σε άλλα κεντρικά σημεία, ν' ανοίγουν τις πόρτες τους και οι κάτοικοι να διαλέγουν ελεύθερα τα βιβλία που θέλουν. Σταματούν ακόμα και στα σκόρπια αγροκτήματα στην εξοχή, ακόμα και στα σχολεία. Λειτουργούν με το σύστημα του δανεισμού. Η κινητή βιβλιοθήκη επανέρχεται σε τακτά χρονικά διαστήματα, μαζεύει τα διαβασμένα βιβλία και δανείζει άλλα. Αυτή η λύση του προβλήματος είναι από τις πιο αποδοτικές και πρόσφορες. Οι αναγνώστες κάθε ηλικίας, ολόκληρη η οικογένεια, έχουν το δικαίωμα και την άνεση να διαλέξουν οι ίδιοι βιβλία σύμφωνα με τα ενδιαφέροντα και τις προτιμήσεις τους. Μέσα στα βασικά πλεονέκτημά της, σαν εξάρτημα της δημόσιας, είναι η εξοικονόμηση δαπάνης για ενοίκια, για μισθοδοσία προσωπικού, για αγορά βιβλίων.

β) Βιβλιοθήκες στις γειτονιές της πόλης

Έχει αποδειχθεί ότι η λειτουργία μιας δημόσιας βιβλιοθήκης στο κέντρο των μεγαλουπόλεων, δεν εξυπηρετεί τις ανάγκες για μόρφωση, ενημέρωση και πνευματική καλλιέργεια των πολιτών, που κατοικούν στις μακρινές συνοικίες. Έτσι, όλα αυτά τα

άτομα δεν είναι εύκολο να εξυπηρετούνται πνευματικά και να έχουν πρόσβαση στη δημόσια βιβλιοθήκη. Οι απομακρυσμένες συνοικίες των μεγάλων πόλεων, που κατοικούνται στην πλειονότητά τους από εργαζόμενες λαϊκές τάξεις, που δεν έχουν την πολυτέλεια του χρόνου, αλλά ούτε και στις πρόσθετες δαπάνες μπορούν να υποβάλλονται καθημερινά για να επισκέπτονται την κεντρική δημόσια βιβλιοθήκη για να δανείζονται βιβλία. Παράλληλα, από όλον αυτόν τον σκληρά εργαζόμενο πληθυσμό, λείπουν τα κατάλληλα κεντρίσματα για να μπορούν όλα αυτά τα άτομα να έχουν και πνευματική ζωή. Το σύστημα των λαϊκών βιβλιοθηκών στις γειτονιές της πόλης, σαν τμήμα και δραστηριότητα της κεντρικής δημόσιας βιβλιοθήκης ή και αυτές που δημιουργούνται με την πρωτοβουλία τοπικών συλλογικών οργάνων, δίνει μια σωστή και εποικοδομητική λύση στο πρόβλημα της πνευματικής και πολιτιστικής ανάπτυξης του εργαζόμενου πληθυσμού που κατοικεί στα ακρινά σημεία των μεγάλων πόλεων.

Έχοντας πάντα υπόψη ότι προορισμός μιας δημόσιας βιβλιοθήκης είναι να διευκολύνει, με κάθε τρόπο και με όλα τα μέσα, όλους τους πολίτες να γίνουν τακτικοί αναγνώστες της, εξυπηρετούνται καλύτερα με μια βιβλιοθήκη που βρίσκεται στην περιοχή της κατοικίας τους. Οι συνοικιακές βιβλιοθήκες, είναι δανειστικές και αποτελούν «εξαρτήματα» της κεντρικής δημόσιας βιβλιοθήκης. Ακόμα διαθέτουν αναγνωστήριο και χωριστό τμήμα παιδικής βιβλιοθήκης για τα παιδιά της συνοικίας. Διαθέτουν επίσης κι έναν χώρο για αναγνωστήριο με όλες τις εφημερίδες και τα περιοδικά.

γ) *Βιβλιοθήκες στους τόπους εργασίας (Με την οικονομική συμβολή των επιχειρήσεων)*

Οι εργαζόμενοι διεκδικούν σήμερα, σε παγκόσμια κλίμακα, παράλληλα με τα οικονομικά και κοινωνικά τους δικαιώματα και το δικαίωμα να συμμετέχουν και στα πνευματικά αγαθά. Οι εργαζόμενοι διεκδικούν βιβλιοθήκες στους χώρους δουλειάς – εργοστάσια, τράπεζες, μεγάλα καταστήματα, κλπ. – με χρηματοδότες τις επιχειρήσεις στις οποίες προσφέρουν την εργασία τους. Έτσι, παίρνει ουσιαστικό περιεχόμενο η ανάγκη του εργαζόμενου λαού για πνευματική ζωή και πολιτιστική ανάπτυξη.

Οι λαϊκές – δημόσιες βιβλιοθήκες σ' όλες τις πολιτισμένες χώρες, επινοούν πάρα πολλούς τρόπους για να εξυψωθεί το πνευματικό επίπεδο των εργαζομένων. Προγραμματίζονται διάφορες μορφωτικές και πολιτιστικές δραστηριότητες, ομιλίες, συζητήσεις, παρουσίαση νέων βιβλίων, προβολή ταινιών. Μέσο προώθησης του προβλήματος λειτουργίας βιβλιοθηκών θα ήταν να δημιουργηθούν ομάδες εργαζομένων στους διάφορους κλάδους – τράπεζες, επιχειρήσεις, μεγάλα καταστήματα, εργοστά-

σια, κλπ. – «φίλοι της βιβλιοθήκης» που να διεκδικήσουν το δικαίωμα συγκρότησης βιβλιοθηκών στον τόπο απασχόλησής τους, με χρηματοδότηση από τις επιχειρήσεις.

δ) *Κυκλοφοριακή βιβλιοθήκη*

Η κυκλοφοριακή βιβλιοθήκη, σαν μια δραστηριότητα της κινητής βιβλιοθήκης είναι ένα σύστημα που αποτελείται από ένα μεγάλο κιβώτιο με ράφια, σιδερένια ή ξύλινα, που κυλάει με ρόδες. Τα κιβώτια – βιβλιοθήκες φτάνουν τακτικά στα εργοστάσια και τοποθετούνται συνήθως στα σημεία εκείνα του εργοστασίου που συγκεντρώνονται οι εργατές. Το έργο της λειτουργικότητας της κυκλοφοριακής βιβλιοθήκης το αναλαμβάνει υπεύθυνα ένας εργάτης που ορίζεται από τους συναδέλφους του και ασχολείται με τη διαδικασία του δανεισμού αυτών των βιβλίων. Το σύστημα αυτό αποδείχθηκε πάρα πολύ αποδοτικό. Φέρνει σε άμεση επαφή τους εργαζόμενους με το βιβλίο και συνηθίζουν να διαβάζουν. Οι εργαζόμενοι δανείζονται βιβλία της προτίμησής τους, με το δικαίωμα να δανείζονται και παιδικά βιβλία για τα παιδιά τους.

Κατά τη γνώμη των βιβλιοθηκονόμων η κυκλοφοριακή βιβλιοθήκη αποτελεί το πιο απλουστευμένο και ολιγοδάπανο σύστημα για να διοχετεύεται το βιβλίο σ' όλους. Αρκεί, να εξασφαλισθεί ο φορέας – δημόσια βιβλιοθήκη – που θα υιοθετήσει κι αυτή τη δραστηριότητα να προμηθευτεί έναν αριθμό από κιβώτια, σιδερένια ή ξύλινα, που θα διαρρυθμιστούν με ράφια σε βιβλιοθήκες. Κι έτσι δημιουργείται μια ακόμα δανειστική βιβλιοθήκη πάρα πολύ απλοποιημένη. Η λειτουργία της δεν απαιτεί παρά ένα μόνο πρόσωπο, τον υπεύθυνο εργάτη και γενικά κάποιον εργαζόμενο, για να καλλιεργηθεί σε όλους τους εργαζομένους η αγάπη για το βιβλίο και για το διάβασμα και να αυξηθεί η επιθυμία να μορφωθούν.

ε) *Παιδικές βιβλιοθήκες και η επίδραση που ασκούν*

Η παιδική ηλικία, ως απαρχή κάθε καλής ή κακής συνήθειας, μπορεί, κάτω από τις κατάλληλες συνθήκες να προετοιμάζει το μελλοντικό άριστο αναγνώστη. Καλύτεροι αναγνώστες γίνονται αυτοί που έμαθαν να διαβάζουν από την παιδική τους ηλικία. Έτσι, όλες οι πολιτισμένες χώρες του κόσμου δίνουν σήμερα ιδιαίτερη βαρύτητα και σημασία στο θέμα «παιδική βιβλιοθήκη». Παράλληλα, η παιδική βιβλιοθήκη, σωστά θεμελιωμένη κι οργανωμένη, βοηθά θετικά και το έργο της αγωγής.

Η αδιαμόρφωτη ακόμα παιδική ψυχή, συνεπαρμένη από τις περιπέτειες και τη δράση των ηρώων του παιδικού βιβλίου, ταυτίζεται μαζί τους, χαίρεται για τις επιτυχίες, λυπάται για τις ταλαιπωρίες τους και μέσα στο παιδικό μυαλό σχηματίζεται η πρώτη ορθή κρίση, όταν θριαμβεύει το δίκιο και το καλό. Η συναισθηματική και συγ-

κινησιακή αυτή κινητοποίηση βάζει τα πρώτα θεμέλια της μελλοντικής του εξέλιξης και ολόπλευρης ανάπτυξης της προσωπικότητάς του.

Το παιδί, ωστόσο, πρέπει να βοηθηθεί να γνωρίσει και ν' αγαπήσει το καλό παιδικό βιβλίο που θα το διασκεδάσει, θα το διδάσκει και θα το οδηγεί. Το καλό κι ευχάριστο βιβλίο είναι για το παιδί ένα παιχνίδι. Μέσα του κρύβει χαρές κι εκπλήξεις. Θα ψάξει λοιπόν να τις ανακαλύψει με το διάβασμα, που μετουσιώνεται σε παιχνίδι. Αλλά, όπως ξέρουμε, το παιχνίδι στηρίζεται σε βιολογική και ψυχολογική ανάγκη του παιδιού με τεράστια παιδαγωγική αξία. Το διάβασμα, λοιπόν, ενός καλού παιδικού βιβλίου κεντρίζει τη φαντασία του, το ωριμάζει συναισθηματικά, ανοίγει ορίζοντες στη σκέψη του και επιταχύνει την πνευματική του ανάπτυξη.

Εδώ διαφαίνεται το χρέος μας να βοηθήσουμε το παιδί να βλέπει το διάβασμα σαν παιχνίδι, το διάβασμα που θα το ταξιδέψει σε φανταστικούς, υπαρκτούς ή μυθικούς κόσμους. Να συνηθίσει να βλέπει το διάβασμα σαν τον καλύτερό του φίλο και όχι σαν αντικείμενο εξαναγκασμού και καταπίεσης, όπως βλέπουν τα περισσότερα παιδιά το σχολικό βιβλίο, το κακόγουστο και άνοστο, πολλές φορές, που ταυτόχρονα γίνεται συχνά αιτία για τιμωρίες, αν τολμήσουν να το περιφρονήσουν. Τη λύση στο πρόβλημα αυτό θα δώσουν οι παιδικές βιβλιοθήκες.

Ο αδιαμόρφωτος και εύπλαστος κόσμος του παιδιού που μαθαίνει να περνά ευχάριστα κι ωφέλιμα τον ελεύθερο χρόνο του στο περιβάλλον μιας βιβλιοθήκης έχει ν' αποκομίσει πολύπλευρη ωφέλεια.

«Οι παιδικές βιβλιοθήκες είναι ένας ευρύτερος χώρος, ένα ζωντανό περιβάλλον που δίνει τη δυνατότητα πολλών δραστηριοτήτων στο παιδί, διάβασμα, παιχνίδι, μουσική κ.τ.λ. και που το ψυχαγωγεί, ενώ παράλληλα οξύνει τις νοητικές του λειτουργίες, καλλιεργεί την αισθητική του αντίληψη και την κριτική του σκέψη, πλουτίζει το λεξιλόγιό του, μαθαίνοντάς το να χρησιμοποιεί σωστά τη γλώσσα του και επομένως να επικοινωνεί με το συνάνθρωπό του. Δηλαδή, βοηθά στην εν γένει ανάπτυξή του» (Σωτηροπούλου, 1993, σ. 121).

Οι παιδικές βιβλιοθήκες δεν είναι απλά εκπολιτιστικά μέσα μιας σύγχρονης και δημοκρατικά οργανωμένης κοινωνίας, αλλά κάτω από το πρίσμα μιας αναπόδραστης αναγκαιότητας, αποτελούν σοβαρά μέσα οργανικής, κοινωνικής λειτουργικότητας, ιδιαίτερα για τα παιδιά της εργατικής τάξης που πολλές φορές γυρίζουν εγκαταλελειμμένα κι ανεπιτήρητα στους δρόμους, εκτεθειμένα σε αναρίθμητους κινδύνους.

Αν και η ανυπαρξία δημόσιων βιβλιοθηκών δεν μας κάνει απαισιόδοξους το θέμα *παιδικές βιβλιοθήκες*, ωστόσο επιτακτική κοινωνική και εθνική ανάγκη το επιβάλ-

λει ν' αρχίσει η πολιτεία ν' ανησυχεί για την απουσία του «είδους» από τον ελληνικό χώρο. Στον τομέα των παιδικών βιβλιοθηκών η Ελλάδα θεωρείται τελευταία απ' όλες τις χώρες της Ευρώπης.

Μια δημόσια βιβλιοθήκη δε θεωρείται ότι ανταποκρίνεται σήμερα σωστά στον προορισμό της, αν εξυπηρετεί μόνο τον ενήλικα πληθυσμό. Οι παιδικές βιβλιοθήκες στις πολιτισμένες χώρες αποτελούν τμήματα των δημοσίων βιβλιοθηκών, τέλεια οργανωμένα και με ζωηρή κίνηση παιδικής πελατείας. Ιδρύονται τμήματα παιδικά σ' όλες τις βιβλιοθήκες. Αποτελούν μια πολύτιμη πηγή μόρφωσης και πνευματικής ανάπτυξης και ταυτόχρονα έχουν να παίζουν ένα σοβαρό κοινωνικό ρόλο, ιδιαίτερα για τα παιδιά των εργαζομένων.

Στις ελληνικές βιβλιοθήκες υπάρχουν μόνο ράφια με παιδικά βιβλία, ψηλά και δύσχρηστα για το παιδικό αναγνωστικό κοινό. Χωρίς αμφιβολία, τα ελληνόπουλα φοβούνται να πλησιάσουν τον κοινωνικό αυτό χώρο που λέγεται «δημόσια βιβλιοθήκη» και που προορίζεται μόνο για μεγάλους. Κι έτσι εκείνα τα ράφια με τα παιδικά βιβλία μενουν κυριολεκτικά κρυμμένα σε κάποια σκοτεινή γωνιά της δημόσιας βιβλιοθήκης. Είναι ανύπαρκτα και, κατά συνέπεια, καμιά εξυπηρέτηση δεν προσφέρουν στους Έλληνες πολίτες της μικρής ηλικίας.

Οι σχολικές και παιδικές βιβλιοθήκες διευκολύνουν τα παιδιά ν' αγαπήσουν τα βιβλία και το διάβασμα, κατά κύριο λόγο τα παιδιά των λαϊκών τάξεων που δε μπορούν ν' αγοράζουν τα βιβλία που κυκλοφορούν. Επίσης οι σχολικές και οι παιδικές βιβλιοθήκες είναι εκείνες που θα φέρουν τα παιδιά των μη μορφωμένων γονιών σ' επαφή με τα βιβλία.

Το βιβλίο παίρνει ιδιαίτερη σημασία στα χέρια του παιδιού. Το καλογραμμένο βιβλίο όχι μόνο το ψυχαγωγεί – η χαρά είναι η τροφή της παιδικής ψυχής –, αλλά και το διαπαιδαγωγεί, το βοηθά έμμεσα να πλάσει και να δημιουργήσει την προσωπικότητά του. Μια δημόσια, λοιπόν, βιβλιοθήκη δεν ανταποκρίνεται στον προορισμό της, αν εξυπηρετεί μόνο τον ενήλικα πληθυσμό. Μορφωτικές και ψυχαγωγικές ανάγκες έχουν και τα παιδιά.

Μια παιδική βιβλιοθήκη, σύμφωνα με τα ξένα πρότυπα, για να εξυπηρετεί το παιδί αμεσότερα και καλύτερα πρέπει να βρίσκεται σ' ένα μέρος που να φαίνεται. Να είναι στεγασμένη σ' ένα κτίριο ορατό από παντού, στο ίδιο επίπεδο με το δρόμο, με τζάμια αντί για τοίχους, ώστε τα παιδιά που περνούν απ' έξω να επισημαίνουν αμέσως την παρουσία της και να έλκονται απ' αυτή, βλέποντας μέσα άλλα παιδιά να ξε-

φυλλίζουν εικονογραφημένα βιβλία, που κεντρίζουν, ακόμα κι από μακριά, τη φαντασία τους.

Παιδικές βιβλιοθήκες είχαν αρχίσει να λειτουργούν στο διεθνή χώρο προς το τέλος του 19^{ου} αιώνα, στις Ηνωμένες Πολιτείες και την Αγγλία. Η ίδρυση της βιβλιοθήκης για εφήβους, ξεκίνησε από τη Νέα Υόρκη, όπου ένας Ιρλανδός μετανάστης, έμπορος βαμβακιού, ο Donnel, άφησε στη διαθήκη του 2.000.000 δολάρια για οργάνωση βιβλιοθήκης για νεαρούς εργάτες (Αγγελοπούλου, 1993, σ. 185).

Στην **Ελλάδα** άρχισαν να ιδρύονται παιδικές βιβλιοθήκες ή παιδικά τμήματα στις υπάρχουσες βιβλιοθήκες, το 1980. Πληροφορίες ανεβάζουν σε 15 τις παιδικές βιβλιοθήκες σ' όλη τη χώρα, που εξαρτώνται από την Τοπική Αυτοδιοίκηση (Αγγελοπούλου 1993, σ. 185).

Ο ρόλος της παιδικής βιβλιοθήκης είναι να οδηγήσει το παιδί στην ανάγνωση και μάλιστα σε μια ανάγνωση όσο το δυνατόν πιο προσωπική. Οι παιδικές βιβλιοθήκες έχουν ως σκοπό να συνηθίσουν τον παιδικό πληθυσμό, όπου κι αν βρίσκεται, ν' αγαπά το βιβλίο και να του είναι καταφύγιο τις ελεύθερες ώρες. Η βιβλιοθήκη πρέπει να βοηθήσει τα παιδιά να γίνουν ενεργητικοί αναγνώστες, να διευρύνουν τους πνευματικούς τους ορίζοντες, προχωρώντας έτσι προς την αυτονομία τους.

Η παιδική βιβλιοθήκη έχει και παιδαγωγική αξία. Το παιδί μαθαίνει να χρησιμοποιεί ευχάριστα και ωφέλιμα τις ώρες του, ν' αναπτύσσει την αισθητική του και τη σκέψη του, ν' αναζητά καινούργιες πηγές γνώσης, να ολοκληρώνεται και να τελειοποιείται.

Η συχνή παρουσία στο περιβάλλον της βιβλιοθήκης, το αναγκάζει να προσαρμόζει τη συμπεριφορά του ανάλογα με τις απαιτήσεις των άλλων, να σέβεται την κοινή ησυχία, να μη λερώνει και φθείρει τα βιβλία, να συνειδητοποιεί ότι ανήκουν σ' όλους αλλά και σ' εκείνο. Αυτές οι εμπειρίες το κάνουν να εγκαταλείπει τον άγονο εγωισμό του και επιταχύνουν την κοινωνικοποίησή του.

Οι παιδικές βιβλιοθήκες δεν πρέπει να ταυτίζονται με τις σχολικές. Είναι αυτόνομες ή τμήματα των δημόσιων βιβλιοθηκών, των δημοτικών ή κοινοτικών για παιδιά. Δεν εξαρτώνται από τα σχολεία, αλλά μπορούν να συνεργάζονται μ' αυτά. Όταν δεν υπάρχει σχολική βιβλιοθήκη καλείται να στηρίζει ως ένα βαθμό τις ανάγκες του εκπαιδευτικού προγράμματος. Το παιδί έρχεται σ' επαφή μ' αυτή, χωρίς να δίνεται η εντύπωση ότι η βιβλιοθήκη είναι η προέκταση του σχολείου.

Οι παιδικές βιβλιοθήκες αποτελούν μια πολύτιμη **πηγή μόρφωσης και πνευματικής ανάπτυξης** και, ταυτόχρονα, έχουν να παίξουν ένα σοβαρό κοινωνικό ρόλο, ι-

διαίτερα για τα παιδιά των εργαζομένων. Αλλά και η παράλληλη έλλειψη, στον τόπο μας, κέντρων ψυχαγωγίας για την παιδική ηλικία δημιουργεί ένα πρόσθετο χρέος στις δημόσιες βιβλιοθήκες να ενεργοποιήσουν το τμήμα της παιδικής βιβλιοθήκης για την ουσιαστική πνευματική εξυπηρέτηση των παιδιών της περιοχής τους. Στο χώρο αυτό, τα παιδιά, μπορούν να χρησιμοποιούν τον ελεύθερο χρόνο τους ευχάριστα και ωφέλιμα. Όταν μάλιστα η δημόσια βιβλιοθήκη δε βρίσκεται μακριά από τον τόπο κατοικίας τους, τότε κάθε παιδί θα γίνει ένας καλός αναγνώστης, όταν θα ξέρει ότι υπάρχει εκεί μια πνευματική γωνιά για εκείνο. Να ξέρει ότι μπορεί να πηγαίνει όποτε θέλει, κι όχι μόνο για να δανείζεται βιβλία, αλλά και για να κάθεται να διαβάζει όμορφα βιβλία, συμπληρώνοντας τις γνώσεις που του δίνει το σχολείο. Το παιδί θα βρίσκει εκεί ένα περιβάλλον ευχάριστο και ελκυστικό και θα μπορεί εκεί να ετοιμάζει ακόμα και τα σχολικά του μαθήματα. Τις συνθήκες αυτές δεν τις εξασφαλίζουν στο παιδί τα νοικοκυριά χαμηλού και μεσαίου κοινωνικο-οικονομικού επιπέδου. Η καθημερινή άλλωστε απασχόληση του παιδιού στην παιδική βιβλιοθήκη θα το εξοικειώνει με το βιβλίο και θα το κάνει να το αγαπά και να διαβάζει σ' όλη του τη ζωή. Μπορεί ακόμα να δανείζεται καλά παιδικά βιβλία που θα τα προφυλάξει από τα ακατάλληλα και ψυχοφθόρα παιδικά έντυπα που ανεμπόδιστα κυκλοφορούν στη βιβλιαγορά.

Το παιδικό τμήμα της δημόσιας βιβλιοθήκης μπορεί να είναι ανοιχτό, προπάντων τις ώρες που δεν λειτουργούν τα σχολεία, καθώς και τις Κυριακές και τις γιορτές. Έτσι, τα παιδιά θα επωφελούνται και θα συνηθίσουν να βλέπουν την παιδική βιβλιοθήκη σαν τον καλύτερό τους φίλο. Το τμήμα αυτό θα είναι εφοδιασμένο με βιβλία όλων των ειδών. Ταξιδιωτικά, βιογραφικά, περιπετειώδη και προπάντων παιδικής κλασικής λογοτεχνίας που τα παιδιά προτιμούν.

Είναι απ' όλους παραδεκτό ότι το βιβλίο είναι ένα μέσο με απεριόριστες δυνατότητες, για την πνευματική ανάπτυξη και την αισθητική καλλιέργεια του παιδιού.

Διάφορες έρευνες επισημαίνουν ότι το μικρό ελληνόπουλο «διψάει» για διάβασμα και για βιβλία. Αυτό υποχρεώνει τους ενήλικες να το βοηθήσουμε να βρίσκει εύκολα το καλό παιδικό βιβλίο. Η βοήθεια που του χρειάζεται είναι να έχει στη γειτονιά του μια παιδική βιβλιοθήκη και στο σχολείο του μια σχολική βιβλιοθήκη. Αν κοντά στο παιδί βρίσκεται πάντα ο κατάλληλος άνθρωπος, ο δάσκαλος, ο βιβλιοθηκονόμος, αλλά και ο ίδιος ο γονιός που θα του κεντρίζει αδιάκοπα το ενδιαφέρον για το βιβλίο, το παιδί, ανεξάρτητα από την οικονομική κατάσταση της οικογένειας ή τη μόρφωση των γονιών, θ' αγαπήσει το βιβλίο, το καλό παιδικό βιβλίο και θα γίνει, ως ενήλικας ο τακτικός αναγνώστης και της δημόσιας βιβλιοθήκης.

Η συνήθεια να διαβάζει το παιδί, στο παιδικό τμήμα της δημόσιας βιβλιοθήκης ή στην παιδική βιβλιοθήκη της γειτονιάς του, έχει **πολύπλευρη παιδαγωγική αξία**: Να χρησιμοποιεί ευχάριστα κι ωφέλιμα τις ώρες του, ν' αναπτύσσει το συναίσθημα και τη σκέψη του, ν' αναζητά ολοένα καινούργιες πηγές γνώσης και εμπειρίας κι η προσωπικότητά του να ολοκληρώνεται και να τελειοποιείται. Η ελευθερία εκλογής βιβλίων τονώνει την αυτοπεποίθησή του.

Η συχνή, επίσης, παρουσία του μέσα στο περιβάλλον της βιβλιοθήκης το αναγκάζει να προσαρμόζεται και να ρυθμίζει τη συμπεριφορά του ανάλογα με τις ανάγκες των άλλων, να σέβεται την κοινή ησυχία, να μη λερώνει και να μη φθείρει τα βιβλία, να συνειδητοποιεί ότι ανήκουν σε όλους, αλλά και σε εκείνο. Οι εμπειρίες αυτές επιταχύνουν την κοινωνικοποίηση του παιδιού, το αναγκάζουν να εγκαταλείπει, όλο και περισσότερο, τον άγονο εγωισμό του και να αναζητά την ευχαρίστηση μέσα σ' ένα χώρο, όπως της δημόσιας βιβλιοθήκης, που ανήκει σε όλους και που τους προσφέρει τόσες πνευματικές χαρές.

Οι σύγχρονες παιδικές βιβλιοθήκες δίνουν άπειρες ευκαιρίες στα παιδιά να αναπτύξουν, με τη βοήθεια της βιβλιοθηκονόμου, και ποικίλες πολιτιστικές δραστηριότητες, να δημιουργούν π.χ. μόνα τους, σ' ένα χωριστό τμήμα της βιβλιοθήκης, κουκλοθέατρο, να γράφουν μια εφημερίδα τοίχου, με θέματα γύρω από τη ζωή και τη δράση της βιβλιοθήκης, να στολίζουν τους τοίχους του παιδικού τμήματος με δικά τους έργα ζωγραφικής. Στην αυτοσχέδια αυτή παιδική έκθεση παίρνουν μέρος με έργα τους όλα τα παιδιά.

Τεράστια εξέλιξη έχουν οι παιδικές βιβλιοθήκες σε άλλες χώρες, όπως η Αγγλία. Είναι τα «σπίτια» όπου τα παιδιά πηγαίνουν εκεί για να βρουν χαρά. Το περιβάλλον τους είναι θερμό κι εγκάρδιο, όπως τους σπιτιού τους. εκεί βρίσκουν βιβλία όμορφα, κάθε είδους, με ελκυστικές εικονογραφήσεις. Μπορούν να διαλέξουν ελεύθερα μόνα τους, όποιο θέλουν, να καθίσουν να το διαβάσουν εκεί, σε χαμηλά βολικά καθίσματα και τραπεζάκια, συντροφιά με συνομήλικα παιδιά. Μπορούν ακόμα να πάρουν το βιβλίο που διάλεξαν στο σπίτι τους και να το διαβάσουν εκεί με την ησυχία τους. Την άλλη μέρα να το επιστρέψουν και να δανειστούν άλλο. Τα βιβλία είναι ταξινομημένα σε χαμηλά ράφια, κατά θέματα και παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία: επιστημονικής φαντασίας, ιστορίες ζώων, περιπέτειες, βιογραφίες, εγκυκλοπαίδειες, παραμύθια. Η βιβλιοθηκονόμος που διευθύνει την παιδική βιβλιοθήκη και έχει σπουδάσει και ψυχολογία του παιδιού, συνεργάζεται φιλικά με τα παιδιά.

Η αξιολογή αυτή εξέλιξη των παιδικών βιβλιοθηκών σ' όλη τη χώρα είναι αποτέλεσμα και συνέχεια της μεγάλης παράδοσης βιβλιοθηκών που υπάρχει στην **Αγγλία** εδώ και πάρα πολλά χρόνια.

Εκεί υπάρχουν περισσότερες από 14.000 δημόσιες βιβλιοθήκες. Όλες διαθέτουν τμήματα για παιδιά. Στο Λονδίνο υπάρχουν σήμερα 400 παιδικές βιβλιοθήκες, εκτός από τα πολλά λεωφορεία – βιβλιοθήκες παιδικές, που επισκέπτονται την ύπαιθρο και δανείζουν στα παιδιά βιβλία ποικίλου περιεχομένου όλων των τελευταίων εκδόσεων. Επισκέπτονται, επίσης, και τα σχολεία και προσφέρουν και στους μαθητές τις ίδιες μορφωτικές ευκαιρίες.

Οι παιδικές βιβλιοθήκες της Αγγλίας μοιάζουν με λέσχες, όπου τα παιδιά μπορούν να αναπτύσσουν κι άλλες δραστηριότητες: Να οργανώνουν μια παράσταση κυκλοθέατρου να παίζουν ένα δικό τους θεατρικό σκετς ή να κάνουν μια δημόσια συζήτηση πάνω σ' ένα θέμα που άμεσα τα ενδιαφέρει. Μπορούν ακόμα να ζωγραφίζουν ή να παίζουν σιωπηλά ένα επιτραπέζιο παιχνίδι. Όλα αυτά κάνουν την παιδική βιβλιοθήκη μια λέσχη, όπου το κάθε παιδί βρίσκει ψυχαγωγία και πνευματική ζωή. Μπορεί με όλα αυτά τα μέσα ν' αναπτύσσεται η προσωπικότητά του και να προετοιμάζεται για την ομαλή ένταξή του στο κοινωνικό σύνολο.

Η βιβλιοθηκονόμος εκεί κρατά εγκάρδια στάση και δεν επεμβαίνει, εκτός αν της το ζητήσουν τα ίδια τα παιδιά. Παράλληλα, συνεργάζεται με τους γονείς των παιδιών και τους δίνει διάφορες συμβουλές για την πνευματική ανάπτυξη των παιδιών τους και για τις κατηγορίες των βιβλίων που θα διαβάσουν, ανάλογα με την ηλικία τους και την πνευματική τους ικανότητα.

Στη **Γαλλία** όλες οι δημοτικές βιβλιοθήκες έχουν τμήματα για παιδιά. Υπάρχουν ένα πλήθος κινητές και λειτουργούν περισσότερες από 130 ειδικές παιδικές βιβλιοθήκες. Είναι στελεχωμένες με πρόσωπα που ασχολούνται και θεωρητικά με την έρευνα γύρω από τα παιδιά.

Στη **Γερμανία** λειτουργούν περισσότερες 18.000 δημόσιες βιβλιοθήκες και περισσότερες από 130 κινητές που εξυπηρετούν τις απομακρυσμένες και αραιοκατοικημένες περιοχές. Στις μεγάλες πόλεις οι βιβλιοθήκες είναι τόσο πολυσύχναστες, που συχνά αναγκάζονται να λειτουργούν 40 – 60 ώρες την εβδομάδα. Και περισσότερο από το 50% του κοινού των βιβλιοθηκών αυτών είναι παιδιά και νέοι από 18 ετών και κάτω.

3. Ειδικές βιβλιοθήκες

Οι ειδικές βιβλιοθήκες ανήκουν σε Οργανισμούς ή Ιδρύματα ερευνών και διαθέτουν πολύ ειδικευμένο υλικό, για να εξυπηρετούν σπουδαστές, ερευνητές κ.ά. επιστήμονες (“Δημόκριτος”).

Όλες οι πολιτισμένες χώρες διαθέτουν σήμερα ειδικές βιβλιοθήκες τέλεια οργανωμένες. Είναι εμπλουτισμένες με συλλογές από βιβλία που ανήκουν σε διάφορους τομείς της επιστημονικής γνώσης και της τεχνολογίας, της ιατρικής, της ιστορίας, της νομικής, της οικονομίας, της εθνολογίας, των τεχνικών επιστημών κ.τ.λ.

Σήμερα θεωρούνται απαραίτητες για τα κέντρα ερευνών, τους επιστημονικούς οργανισμούς, τις μεγάλες επιχειρήσεις, τις βιομηχανίες κ.ο.κ. Οι εργαζόμενοι, οι σπουδαστές και οι ερευνητές βρίσκουν σ’ αυτές κάθε είδος πληροφορίας που τους ενδιαφέρει και ανταποκρίνεται στην επιστημονική και επαγγελματική τους ενημέρωση.

4. Εθνική βιβλιοθήκη

Συγκεντρώνει την πνευματική κληρονομιά μιας χώρας. Συγκεντρώνει όλα τα βιβλία και έντυπα που εκδίδονται στη χώρα (διά νόμου προσφορά) και συνήθως εκδίδει την Εθνική Βιβλιογραφία της χώρας. Αυτό γίνεται στις περισσότερες πολιτισμένες χώρες.

Ηλεκτρονικοί υπολογιστές στις βιβλιοθήκες

Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές είναι αυτοί που θα δώσουν τη λύση στο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν σήμερα οι βιβλιοθήκες, αφού αυτές δεν μπορούν πια να καλύψουν την πληθώρα των εντύπων που καθημερινά εκδίδονται σ’ όλο τον κόσμο.

Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές και, ειδικά τα τελευταία χρόνια, οι μικροϋπολογιστές έφεραν μεγάλες αλλαγές στις βιβλιοθήκες. Συνάμα όμως δημιούργησαν πολλά ερωτηματικά για τη θέση της βιβλιοθήκης σ’ ένα νέο κόσμο, όπου τόσα πράγματα βασίζονται στην τεχνολογία.

Η βιβλιοθήκη ωστόσο θα παραμείνει και θα αποτελέσει τη βάση, την υποδομή που θα στηρίξει τα πληροφοριακά συστήματα στη χώρα μας. Η βιβλιοθήκη μπορεί ν’ αλλάξει μορφή και να γίνει πιο δυναμική, μια και μας προμηθεύει πληροφόρηση, ενώ ταυτόχρονα έχει αναλάβει υπεύθυνα να προμηθεύει τα πλήρη κείμενα των ντοκουμέντων που αναφέρονται από τα συστήματα πληροφόρησης.

Η μονάδα τεκμηρίωσης και πληροφόρησης του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδας, πρότεινε αρχικά για τη συστηματική συγκέντρωση, επεξεργασία και διάδοση της

«τεχνικής» πληροφορίας τη δημιουργία μιας βάσης πληροφοριών που θα καλύπτει το σύνολο της ελληνικής βιβλιογραφίας.

Με τη δημιουργία του Εθνικού Δικτύου Βιβλιοθηκών που αναγγέλθηκε και πραγματοποιήθηκε το πρόγραμμα «Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης», πιστεύεται ότι ο ρόλος του είναι σημαντικός για τη δημιουργία του Εθνικού Συστήματος Πληροφόρησης.

BIBΛΙΟΦΙΛΙΑ - ΦΙΛΑΝΑΓΝΩΣΙΑ

Πως αναπτύσσεται η φιλιαναγνώσια – Παράγοντες φιλιαναγνώσιας

Στη σύγχρονη εποχή η καλλιέργεια της αγάπης για το διάβασμα απασχολεί όλο και περισσότερο τη σκεπτόμενη ανθρωπότητα. Η ζωή μας καθορίζεται από την ανάπτυξη της τεχνολογίας, που προχωρεί με ιλιγγιώδη ταχύτητα. Καθημερινά πληθαίνουν οι φωνές που μιλούν για την ασφυκτική κατάσταση που δημιουργείται σε βάρος των παιδιών από τις λογής «σειρήνες» που τα περιβάλλουν.

Η φιλιαναγνώσια δε χαρακτηρίζει το λαό μας. Σύμφωνα με στατιστικές, το ποσοστό των αναλφάβητων – από 10 χρονών και άνω – φθάνει τα 24,2% του πληθυσμού μας (Αγγελουπούλου 1993, σ. 12)

Η αγάπη για το διάβασμα δεν είναι έμφυτη. Αποκτάται μέσω της παιδείας και δεν έχει υποχρεωτικό χαρακτήρα. Η αγάπη για το διάβασμα είναι σημαντική, γιατί εμποδίζει την επιστροφή του αναλφαβητισμού κι ετοιμάζει τους μελλοντικούς βιβλιόφιλους, οι οποίοι θα βοηθήσουν στην πολιτιστική εξέλιξη του κοινωνικού συνόλου.

Η φιλιαναγνώσια, ως πρακτική, δεν αποκτιέται σε σύντομο χρονικό διάστημα. Από διάφορες έρευνες διαπιστώθηκε ότι έχει σχέση με την κοινωνικο-οικονομική προέλευση και τον τόπο διαμονής. Εξάλλου, ερευνητικά, οι παραπάνω παράμετροι επηρεάζουν και τη γενική επίδοση του παιδιού στο σχολείο και είναι φυσικό να έχουν σχέση και με το επίπεδο φιλιαναγνώσιας.

Επιστημονικές έρευνες έχουν αποδείξει ότι η καλλιέργεια της φιλιαναγνώσιας είναι αποτελεσματική, όταν η πρώτη επαφή με τον έντυπο λόγο δε βασίζεται σε καταναγκασμό, αλλά έχει χαρακτήρα ψυχαγωγικό, δίνει χαρά και ευχαρίστηση. Κίνητρα της παιδικής φιλιαναγνώσιας είναι το ευχάριστο και το ωφέλιμο.

Έχει αποδειχθεί ότι τα παιδιά, ηλικίας 11 – 13 ετών αναγνώστες, προέρχονται από οικογένειες μεσαίας ή ανώτερης αστικής τάξης και ότι το ποσοστό των αναγνώστων του βιβλίου μειώνεται, καθώς προχωρούμε από τις αστικές περιοχές προς τις ημιαστικές και τις αγροτικές (Μαραγκουδάκη 1994, σ. 46).

Τα παραπάνω ποσοστά δημιουργούν προβληματισμό, αν λάβει κανείς υπόψη την εντυπωσιακή αύξηση της βιβλιοπαραγωγής για παιδιά κάθε ηλικίας και την καθιέρωση της εννιάχρονης υποχρεωτικής εκπαίδευσης.

Όλοι όσοι έχουν αναλάβει την ευθύνη να φέρουν το παιδί σ' επαφή με το βιβλίο, αποτελούν τους παράγοντες που μπορούν να παίξουν σημαντικό ρόλο στην καλλιέργεια της φιλιαναγνώσιας. Αυτοί είναι οι εξής:

Η οικογένεια

Η οικογένεια, η φυσική αυτή «φωλιά» των παιδιών, είναι η πρώτη που θα δημιουργήσει το ευνοϊκό κλίμα για να γνωρίσει το παιδί το βιβλίο. Ο ρόλος της οικογένειας στην καλλιέργεια της φιλιαναγνωσίας είναι λεπτός, υπεύθυνος και αποφασιστικός, γιατί η αναγνωστική συμπεριφορά των γονέων καθορίζει και τη στάση του παιδιού έναντι του βιβλίου. Αυτό γίνεται, διότι τα παιδιά συνήθως μιμούνται τους γονείς και κάνουν ό,τι κάνουν αυτοί. Συχνά παραπονιούνται οι γονείς ότι δεν διαβάζουν τα παιδιά τους και καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι «πρέπει να το έχει κανείς μέσα του», υπονοώντας προφανώς ότι η αγάπη για το βιβλίο είναι υπόθεση φυσικής κλίσης.

Τα πράγματα όμως δεν είναι τόσο απλά. Όλοι είμαστε προικισμένοι με κάποιο ταλέντο, το οποίο πρέπει να καλλιεργηθεί. Αυτή η συνήθεια πρώτιστα καλλιεργείται μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον. Συνήθως απαιτούμε από την πολιτεία να λάβει μέτρα για το βιβλίο. Αγνοούμε όμως ότι τα θεμέλια αυτά μπαίνουν στην παιδική ηλικία. Αν κάποιος δεν αγαπήσει το διάβασμα στην παιδική ηλικία, τότε δύσκολα θα το πετύχει στην ώριμη ηλικία.

Την εξήγηση για την οποιαδήποτε συμπεριφορά του παιδιού με το βιβλίο πρέπει να την αναζητήσουμε στη σχέση των γονιών με το βιβλίο και το έντυπο γενικά. Όπως ελέγχουμε την υλική μας τροφή, με τον ίδιο τρόπο πρέπει να ελέγχουμε και την πνευματική τροφή, δηλ. ποιας ποιότητας έντυπο μπαίνει στο σπίτι.

Σε καμιά περίπτωση δεν πρέπει να εξαναγκάσουμε το παιδί να διαβάσει κάτι. Το πιο καλό είναι να φέρουμε τα παιδιά σ' επαφή με βιβλία που προκαλούν ενδιαφέρον, καλογραμμένα και καλοτυπωμένα. Αφού το παιδί πάρει το βιβλίο στο χέρι, μετά απομένει ο πατέρας ή η μητέρα να πάρει το παιδί στην αγκαλιά και, μέσα στη μοναδική αυτή θαλπωρή να ερμηνεύσει την εικόνα, να διηγηθεί μια ιστορία, να ανακαλύψουν μαζί τις λεπτομέρειες των εικόνων, να του διαβάσει μεγαλόφωνα το κείμενο.

Όταν παίρνει το παιδί στα χέρια του εικονογραφημένα βιβλία, ζητά να του διαβάσουν τα παράξενα αυτά σημάδια και ταυτόχρονα του γεννιέται η επιθυμία να διαβάσει το ίδιο. Γι' αυτό βλέπουμε πολλές φορές παιδιά να διηγούνται μια ιστορία στον εαυτό τους, βλέποντας μόνο τις εικόνες του βιβλίου.

Ας φροντίσουμε να δημιουργήσουμε στο σπίτι μας μια «γωνιά βιβλίου» για το παιδί. Είναι απαραίτητη η ύπαρξη ενός δικού του χώρου, ο οποίος θα δημιουργηθεί από ένα απλό έπιπλο ή ένα ράφι. Έτσι θα αρχίσει να δημιουργείται η προσωπική του βιβλιοθήκη, όπου θα μπορεί να βλέπει τα βιβλία του και να τα χρησιμοποιεί όποτε θέλει.

Βασικό, επίσης, είναι να τα μάθουμε να διαλέγουν μόνα τους τα βιβλία που θέλουν να διαβάσουν.

Η διαμόρφωση ενός ευνοϊκού κλίματος για το βιβλίο είναι σημαντική. Αυτό μπορούν οι γονείς να το επιτύχουν κάνοντας δώρα στα παιδιά τους βιβλία, διαβάζοντας βιβλία σε κάθε ευκαιρία, στο λεωφορείο, στο τρένο, παντού. Αμείβοντας σε κάθε ευκαιρία την αναγνωστική διάθεσή τους. Ας μη λυπούνται τα χρήματα, ας κάνουν κι αυτοί την «επένδυση» για το καλύτερο μέλλον και την προκοπή των παιδιών τους.

Από τα παραπάνω, λοιπόν, αντιλαμβανόμαστε ότι ο δρόμος προς το βιβλίο ξεκινά από την οικογένεια. Η κατάλληλη συμπεριφορά των γονέων θα ξυπνήσει στην ψυχή του παιδιού τη χαρά του διαβάσματος και θα εμπεδώσει μια δια βίου ήρεμη και σταθερή σχέση με το βιβλίο.

Το σχολείο

Παρότι η φιλιαναγνωσία είναι μια πρακτική που υλοποιείται στα πλαίσια του ελεύθερου χρόνου, η καλλιέργειά της αναμένεται να γίνεται στα πλαίσια του σχολικού χρόνου.

Το σχολείο μπορεί να βοηθήσει αποτελεσματικά προς την κατεύθυνση αυτή. Πολύ εύστοχα επισημαίνεται πως «αν υπάρχει ένας προνομιακός χώρος για να ασκηθούν οι δραστηριότητες αυτές, αυτός είναι το σχολείο, η μόνη κοινωνική δομή, όπου βρίσκονται συγκεντρωμένα, λόγω υποχρεωτικής φοίτησης, όλα τα παιδιά, φιλιαναγνώστες και μη (Μαραγκουδάκη, 1994, σ. 54). Χωρίς τη συνδρομή του σχολείου, όσο κι αν πολλαπλασιασθούν οι εξωσχολικοί παράγοντες, δεν πρόκειται ν' αλλάξουν πολλά πράγματα.

Σε μια εποχή που η ενίσχυση της σχέσης του παιδιού με το Παιδικό Βιβλίο προβάλλει επιτακτική, το σχολείο καλείται να παίξει πρωταγωνιστικό ρόλο στην προώθηση της φιλιαναγνωσίας των παιδιών. Αυτός λοιπόν που επωμίζεται αυτή τη λεπτή και, σίγουρα δύσκολη, διαδικασία είναι ο εκπαιδευτικός. Βασική προϋπόθεση για επιτυχία είναι ο ίδιος ο εκπαιδευτικός, η δική του προσωπική θετική τοποθέτηση απέναντι στη λογοτεχνία, ο δικός του ενθουσιασμός και η πίστη σ' αυτό που κάνει. Επομένως πρέπει να έχουμε ένα τύπο εκπαιδευτικού με ευφυΐα, προοπτική και θέαση ζωής, ικανό ν' ανταποκρίνεται στις προκλήσεις της εποχής.

Λογοτεχνία και Νηπιαγωγός

Η νηπιαγωγός είναι ο πρώτος εκπαιδευτικός που φέρνει το παιδί σ' επαφή με το βιβλίο. Επομένως, «εξαιρετική θέση ανάμεσα στις ποικίλες δραστηριότητες του νηπιαγωγείου, πρέπει να έχουν και οι δραστηριότητες κατά τις οποίες τα νήπια έρχονται

σε επαφή με τα κείμενα του έντεχνου λόγου. Η νηπιαγωγός επιλέγει ποιήματα και πεζά καταξιωμένων Ελλήνων και ξένων συγγραφέων και καλεί τα νήπια να τα ακούσουν» (Τσιλιμένη, 1990, σ. 187).

Ο σημαντικός ρόλος του νηπιαγωγείου στη διαδικασία αυτή έγινε αντιληπτός από την πολιτεία που εισήγαγε το μάθημα της Παιδικής Λογοτεχνίας στα παιδαγωγικά τμήματα των νηπιαγωγών. Στα δε αναλυτικά προγράμματα του νηπιαγωγείου υπάρχει κεφάλαιο «αγωγή και αισθητική ανάπτυξη του νηπίου».

Τα λογοτεχνήματα που αναφέρονται σε παιδιά αυτής της ηλικίας πρέπει να έχουν πλούσια εικονοπλασία και δράση. Η γρήγορη εναλλαγή των εικόνων θεωρείται απαραίτητη. Τα παιδιά της ηλικίας αυτής αγαπούν τις ιστορίες για ζώα και μηχανάκια, για συντρόφους στο παιχνίδι, σχέσεις μέσα στην οικογένεια και καταστάσεις που αναφέρονται στο δικό τους περιβάλλον. Απολαμβάνουν το ρίμα και το ρυθμό και ευχαριστιούνται με ιστορίες που προσφέρουν ικανοποίηση από την εκπλήρωση μιας επιθυμίας, τη λύση ενός προβλήματος, την απόκτηση μιας νέας δεξιότητας (Δώρου, 1988, σ. 71).

Έργο λοιπόν της νηπιαγωγού είναι να καλλιεργήσει με ζωντανό και φυσικό διάλογο, την αυθόρμητη διήγηση παραμυθιών που θα πρέπει να επινοεί, για την ανάπτυξη της γλώσσας και της διάνοιας των παιδιών της. Θα πρέπει να έχει γνώση της λογοτεχνίας. Τότε μονάχα θα είναι σε θέση να νιώσει βαθύτερα τη δημιουργική δύναμη της γλώσσας και θα προσφέρει κίνητρα στα παιδιά, για τη **γλωσσική και διανοητική ανάπτυξή τους**.

Λογοτεχνία και Δάσκαλος

Το έργο της νηπιαγωγού θα συνεχίσει ο δάσκαλος του δημοτικού σχολείου. Αυτός πρέπει να μετατρέψει τη σχέση του παιδιού με το βιβλίο, την οποία άρχισε να διαμορφώνει η νηπιαγωγός, σε μια στενότερη σχέση, σε μια σχέση αγάπης του παιδιού για τη λογοτεχνία. Όταν το παιδί έρθει στο σχολείο κι αποκτήσει την ικανότητα της ανάγνωσης, εκεί χρειάζεται πολλή προσοχή και μεγάλο ενδιαφέρον, τόσο από τους γονείς, όσο κι από το δάσκαλο ή τη δασκάλα. Ο δάσκαλος έχει την ευθύνη να φέρει το παιδί σε επαφή με το γραπτό λόγο και να το βοηθήσει να αναπτύξει την αναγνωστική ικανότητα. Εκεί το παιδί μπορεί ν' αποκρυπτογραφήσει τα γράμματα – σύμβολα κι αυτό του δημιουργεί εμπειρίες, που έχουν καθοριστική σημασία για τη μετέπειτα ανάπτυξή του.

Καλό είναι να αναφερθεί πάλι ότι σε καμιά περίπτωση δε χρειάζεται να εξαναγκάζει κανείς το παιδί να διαβάσει. Δε θα αγαπήσει το παιδί το διάβασμα, αν αυτό

που κάνει, το κάνει από πίεση και εξαναγκασμό. Ακόμη, ο δάσκαλος δεν πρέπει να έχει τις ίδιες απαιτήσεις απ' όλα τα παιδιά. Κάθε παιδί έχει διαφορετικό ρυθμό και αποκτά την αναγνωστική του ικανότητα, όταν είναι πραγματικά ώριμο.

«Ο δάσκαλος, μέσω ενός λογοτεχνικού βιβλίου, μπορεί να δώσει λύσεις σε πολλά προβλήματα της σχολικής πράξης, είτε από το δρόμο μιας αφόρμησης για διδασκαλία είτε με σκοπό να τονίσει και τεκμηριώσει κάποιο σημείο της, είτε ως επιστέγασμά της. Αυτό πρέπει να το συνειδητοποιήσει ο δάσκαλος, γιατί στην ιδιαίτερα αντιπνευματική εποχή μας, η λογοτεχνία είναι μια από τις ελάχιστες διεξόδους του σημερινού ανθρώπου» (Δελώνης, 1988, σ. 75).

Για να πετύχει την προσέγγιση αυτή, ο δάσκαλος πρέπει να πιστεύει στην αξία του εξωσχολικού βιβλίου. Να πιστεύει πως ένα βιβλίο είναι ένας δρόμος, που οδηγεί πάντα σε κάτι πολύ σημαντικό: στη σκέψη. Να πιστεύει ο ίδιος ότι το διάβασμα ενός βιβλίου σημαίνει **ελευθερία επιλογής, σκέψης και ζωής**, σημαίνει τρόπο ζωής, δρόμο προς την ελευθερία και τον πολιτισμό, σημαίνει ελεύθερο άνθρωπο. Να πιστεύει ότι πάνω απ' όλα: διαβάζω σημαίνει παίρνω θέση, έχω άποψη.

Για την ύπαρξη μιας λογοτεχνικής αγωγής από μέρους του δασκάλου προτείνονται τα παρακάτω:

- ✓ Να μη μετατρέψει τη λογοτεχνική αγωγή σε μάθημα του ωρολογίου προγράμματος.
- ✓ Να παρακινήσει τα παιδιά να δημιουργήσουν μόνο τους δανειστική βιβλιοθήκη με βιβλία δικά τους ή του σχολείου.
- ✓ Να προσκαλέσει συγγραφείς βιβλίων στην τάξη, για να συζητήσουν για το έργο τους και τον τρόπο γραφής ενός βιβλίου (Δελώνης, 1988, σ. 81).
- ✓ Να βοηθήσει τα παιδιά προς την κατεύθυνση της δημιουργικής γραφής, με το γράψιμο ενός παραμυθιού, διηγήματος, κ.τ.λ. από τα ίδια τα παιδιά μέσα στην τάξη.
- ✓ Να παρακινεί τους μαθητές στην ανακάλυψη του ωραίου και στην ενεργητική συμμετοχή.

Μόνο ένας δάσκαλος που μπορεί να ξεφύγει από τη σημερινή πραγματικότητα μπορεί να πραγματοποιήσει βήματα προόδου και να δώσει πνοή σ' αυτό το χώρο. Οι ευκαιρίες παρουσιάζονται. Σ' αυτόν πλέον εναπόκειται, αν θα χειρισθεί με υπευθυνότητα τις ευκαιρίες αυτές.

Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας

Τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας (Μ.Μ.Ε.) είναι παράγοντες με ισχυρή παρουσία στη ζωή του παιδιού. Καλύπτουν με την παρουσία τους όλη τη ζωή του ανθρώπου, ιδιαίτερα, μάλιστα, στη σύγχρονη εποχή, που τα οπτικοακουστικά μέσα τείνουν ν' αλλοτριώσουν όλους τους ανθρώπους, ανεξάρτητα από την ηλικία και την κοινωνική προέλευση. Η τηλεόραση και η βιντεοκασέτα ή ο ψηφιακός δίσκος (CD, DVD), εύκολη ψυχαγωγία, συχνά αμφίβολης ποιότητας, αλλά πολύ προσπελάσιμη, έχουν γίνει είδος πρώτης ανάγκης. Δεν απαιτούν τον κόπο του διαβάσματος και συναρπάζουν με τη μαγεία της εικόνας. Και στην καλύτερη, όμως, περίπτωση, είναι αδύνατο ν' αντικαταστήσουν την ποικιλία, την καθολικότητα των θεμάτων, που μας δίνει ο έντυπος λόγος, το πιο αποτελεσματικό μέσο για την διακίνηση των ιδεών και των γνώσεων. Είναι τα Μ. Μ. Ε. μια δύναμη που μπορεί να χρησιμοποιηθεί καλά ή άσχημα

Τηλεόραση

Η τηλεόραση στην εποχή μας είναι το κυρίαρχο μέσο μαζικής επικοινωνίας. Η δημοτικότητα και η μεγάλη της εξάπλωση έχουν υποβιβάσει τη χρησιμότητά της. Ένα από τα ερωτήματα που ακούγονται τα τελευταία χρόνια σχετικά με την τηλεόραση, είναι αν η τηλεόραση θα εξοντώσει τελικά το βιβλίο – και ιδιαίτερα το βιβλίο για τα παιδιά. Οι απαισιόδοξοι πιστεύουν πως η μικρή οθόνη είναι άσπονδος εχθρός του βιβλίου. Οι αισιόδοξοι, αντίθετα, πιστεύουν ότι κάτι τέτοιο είχε ακουστεί κι όταν γεννήθηκε ο κινηματογράφος.

Φανταστείτε ποια είναι η επίδραση της τηλεόρασης, που κύριο χαρακτηριστικό της είναι η εικόνα. Είναι δε σε όλους γνωστή η “μαγνητική” της επίδραση πάνω στις μάζες, προπάντων στα παιδιά.

Η τηλεόραση από τη φύση της επιβάλλει την αφαίρεση, αποκλείει τη λεπτομέρεια και εξαναγκάζει το θεατή ν' αποδεχθεί πράγματα, που αλλιώς θα τα είχε σχηματίσει με τη διαίσθηση και τη φαντασία του. Στην τηλεόραση υπάρχει το πρόβλημα της απουσίας «κριτικής προσέγγισης», του κριτικού δηλ. οργάνου, το οποίο θα μας βοηθούσε να την αντιμετωπίσουμε διαφορετικά. Οι Fiskera και Hartley (βλ. Βαλέτα – Βασιλειάδου, 1989) υποστηρίζουν ότι, επειδή η τηλεόραση είναι πιο κοντά προς τη συζήτηση, παρά προς τον τυπωμένο λόγο, δε μπορεί να θεωρηθεί σαν μια εναλλακτική μορφή λογοτεχνικού κειμένου. Το παιδί μένει αμίλητο, καθηλωμένο για μεγάλο χρονικό διάστημα σ' ένα κάθισμα. Έρχεται σ' επαφή μαζί της ως άτομο παρά ως «κοινό». Του αφαιρείται ο λόγος και γενικά γίνεται παθητικός δέκτης της εκπομπής.

Η ανάγνωση υποτίτλων μειώνει ως ένα βαθμό τη δυνατότητα να πάρει ολοκληρωμένο το μήνυμα.

Η επίδραση των προτύπων είναι για τα παιδιά παράδειγμα προς μίμηση. Στη μικρή ηλικία δεν έχουν τη δυνατότητα να κρίνουν ποιο είναι το σωστό και ποιο το λανθασμένο. Θα ακολουθήσουν ως κάποιο βαθμό τη μέθοδο που ακολουθούν οι ήρωες των κινουμένων σχεδίων, οι οποίοι λύνουν τις διαφορές με γρονθοκοπήματα, κλωτσιές, σφυροκοπήματα, εξευτελισμό του αντιπάλου.

Παρά τις αρνητικές επιπτώσεις η τηλεόραση αυξάνει τις γνώσεις, συμβάλλει στη γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού, καλλιεργεί τις πνευματικές ικανότητες. Η συμβολή της τηλεόρασης στην πολιτιστική και ψυχοπνευματική ανάπτυξη των παιδιών είναι σημαντική. Αντί λοιπόν να την κατηγορούμε, θα πρέπει να φροντίζουμε για τη διαρκή βελτίωσή της. Με εξειδικευμένα προγράμματα που θα αφορούν την Παιδική Λογοτεχνία μπορεί να συμβάλει στην προώθηση του παιδικού λογοτεχνικού βιβλίου.

Η παρουσίαση αξιόλογων λογοτεχνικών βιβλίων, η επισήμανση των χαρισμάτων τους σ' ό,τι αφορά τη δομή, τη γλώσσα και τη αποσπασματική ανάγνωση από τα βιβλία αυτά, είναι στοιχεία που μπορούν να κάνουν τα παιδιά ν' αγαπήσουν τα βιβλία. «Σημαντικός παράγοντας για την επιτυχία της μεταφοράς ενός βιβλίου στην τηλεόραση είναι η πιστότητα προς το πρωτότυπο, χωρίς να σημαίνει πως η τηλεόραση υπηρετεί απλώς το βιβλίο και δε δημιουργεί ως φορέας τέχνης και αυτή» (Πέτροβιτς - Ανδρουτσοπούλου, 1990, σ. 161).

Σύμφωνα με στοιχεία που διέθεσαν οι Σουηδοί πριν 15 χρόνια περίπου, παρά την «εισβολή» των νέων μέσων επικοινωνίας, στη χώρα αυτή δεν έχασαν την αγάπη για το διάβασμα. Αυτή η στάση οφείλεται στο υψηλό μορφωτικό επίπεδο, στο καλό παράδειγμα των γονιών, στην εξοικείωση των παιδιών από τη μικρή ηλικία με τα βιβλία. Επίσης, οφείλεται στην προσπάθεια της τηλεόρασης να στρέψει την προσοχή των παιδιών στα βιβλία και στο διάβασμα. Τα μέσα επικοινωνίας δεν έπληξαν το βιβλίο. Διαπίστωσαν, επίσης, ότι με την αύξηση του χρόνου διαβάσματος και της χρήσης νέων μέσων από τους Σουηδούς 7 – 79 ετών, περιορίστηκαν οι μη οργανωμένες ασχολίες, οι ασχολίες ρουτίνας και οι ώρες απραξίας (Πέτροβιτς - Ανδρουτσοπούλου, 1990, σ. 183).

Πολλά, λοιπόν, είναι δυνατόν να γίνουν με τη συμφιλίωση βιβλίου και τηλεόρασης, για να τονωθεί η αγάπη των παιδιών για το διάβασμα. Το θέμα είναι πώς θα βοηθήσουμε ν' αναπτυχθεί ένα τηλεοπτικό κοινό με κριτικές ικανότητες. Αν όλα γίνουν

με συνέπεια και γνώση, θα σταματήσει πλέον ν' ακούγεται ότι τηλεόραση και βιβλίο είναι εχθροί. Θα είναι φίλοι, με στόχο τη σωστή πνευματική ανάπτυξη του παιδιού.

Ραδιόφωνο

Το ραδιόφωνο, που προηγήθηκε πολύ της τηλεόρασης και του βίντεο, έχει γίνει αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινής ζωής. Λόγω της αλματώδους τεχνολογικής εξέλιξης, το μέσο αυτό μεταφέρεται πολύ εύκολα, ο νέος απολαμβάνει με τ' ακουστικά τις διάφορες εκπομπές που θέλει κι όποτε θέλει. Η επίδρασή του πάνω στην κοινωνική συμπεριφορά του είναι πολύ μεγάλη. Του δίνει τη δυνατότητα να παρακολουθεί ένα οποιοδήποτε πρόγραμμα και την ίδια στιγμή ν ασχολείται με κάτι άλλο. Ακόμα η δύναμη του ήχου, ανάλογα με την ένταση, το ρυθμό, επιδρά άμεσα στο νευρικό του σύστημα.

Συμβάλλει το ραδιόφωνο και με ποιο τρόπο προβάλλει και προωθεί τη Παιδική Λογοτεχνία; Το ραδιόφωνο μπορεί να γίνει αναμφίβολα, ένας σημαντικός παράγοντας στη διάδοση και προώθηση του παιδικού βιβλίου. Μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο στην επαφή με τον έντεχνο λόγο, ιδιαίτερα σε περιοχές του κόσμου όπου το βιβλίο είναι ακόμη δυσπρόσιτο. Οι εκπομπές που προβάλλουν παιδικά βιβλία ή μεταδίδουν λογοτεχνικά κείμενα βοηθούν το παιδί ν' αναζητήσει και να διαβάσει τα βιβλία αυτά. «Το σημαντικό είναι, ότι τα έργα που μεταδίδονται γίνονται ελκυστικά, όταν διαβάζονται από ηθοποιούς με καλή άρθρωση και σωστή ανάγνωση» (Πέτροβιτς - Ανδρουτσοπούλου, 1990, σ. 177). Στην περίπτωση τώρα των δραματοποιημένων σκηνών κάποιου παιδικού έργου, ο διασκευαστής πρέπει ν' αγγίξει την ουσία του έργου, χωρίς ν' αφήσει έξω σημαντικά σημεία.

Ακόμη, το ραδιόφωνο, με τα ηχητικά “εφέ”, συμμετέχει ακροαματικά στην όλη πορεία του έργου, δημιουργώντας κατάλληλη ατμόσφαιρα κατανόησης του έργου, εξάπτοντας τη φαντασία και ευαισθητοποιώντας τον ψυχικό κόσμο του ακροατή.

Πέρα από τα θετικά στοιχεία του ραδιοφώνου, υπάρχουν και αδυναμίες, που δεν πρέπει να υποτιμώνται. Λείπει για παράδειγμα, η αμεσότητα, που είναι σοβαρός παράγοντας επικοινωνίας. Λείπει ο διάλογος, η επεξήγηση των αποριών. Οι εκπομπές του απευθύνονται σε ανομοιογενή ακροατήρια, με διαφορετικές προτιμήσεις. Ούτε και το ραδιόφωνο μπορεί να προσφέρει ό,τι ένα βιβλίο: Να δώσει τη δυνατότητα στο παιδί να οπισθοδρομήσει στις σελίδες, να σταματήσει στις εικόνες και να φτιάξει με τη φαντασία του κι άλλες δικές του, να σταματήσει σε μια από τις σελίδες που το εντυπωσίασε και να ονειροπολήσει (Βαλέτα – Βασιλειάδου, 1989, σ. 51).

Με την ελάττωση των αδυναμιών, το ραδιόφωνο, απ' την πλευρά του, μπορεί να συμβάλει στην προβολή, την προώθηση και διάδοση του παιδικού βιβλίου.

Βίντεο - DVD

Τα τελευταία επιτεύγματα της τεχνολογίας είναι το βίντεο και το DVD. Δίνουν την ευκαιρία στον άνθρωπο να βλέπει στη μικρή οθόνη ότι θέλει και όποτε θέλει.

Ο αριθμός των ταινιών πληθύνεται συνεχώς. Γίνονται βιντεοκασέτες και DVD από μη προσοντούχους ανθρώπους, η ποιότητα των οποίων είναι κακή, με αποτέλεσμα να επηρεάζουν την αισθητική αγωγή. Η βιντεοκασέτα και το DVD είναι ένα φτηνό θέαμα. Από την άποψη προτύπων και μηνυμάτων είναι δυνατόν να αποβεί καταστρεπτικό. Παρά τα μειονεκτήματά τους, εκτός της ψυχαγωγίας μπορούν να συμβάλουν και στην εκπαίδευση.

Την τεχνολογική πρόοδο δε μπορούμε ούτε να τη σταματήσουμε ούτε να την αγνοήσουμε. Μπορούμε όμως να τη χρησιμοποιήσουμε με σύνεση, προσοχή και έλεγχο.

Εντυπος λόγος (περιοδικά – εφημερίδες)

Το περιοδικό που απευθύνεται σε παιδιά μπορεί να βοηθήσει σε διάφορους τομείς. Αυτό όμως έχει σχέση με τα ελατήρια του εκδότη, τη σύνταξη, την κατανομή της ύλης, τη δομή, το περιεχόμενο και άλλα. Αν σκοπός του είναι το κέρδος, αυτό θα προϋποθέτει ίσως κακή ποιότητα χαρτιού, πληθώρα διαφημίσεων, που πολλές φορές αποπροσανατολίζουν τα παιδιά από τα πνευματικά τους ενδιαφέροντα. Η αποστολή του περιοδικού είναι σημαντική: Να κάνει το παιδί καλύτερο, να το ενημερώσει σε θέματα που το ενδιαφέρουν, να το φέρει σ' επαφή με την τέχνη, τη μουσική, τη λογοτεχνία, να το κάνει ν' αναπτύξει αίσθημα ευθύνης και αλληλοκατανόησης. Σ' ό,τι αφορά την παιδική λογοτεχνία, το παιδικό περιοδικό ενημερώνει το παιδί πάνω σε τρέχοντα λογοτεχνικά θέματα και είναι πιθανόν να το κάνει ν' αγαπήσει το βιβλίο. Η παρουσίαση ενός μυθιστορήματος σε συνέχειες, η περίληψη ενός παιδικού βιβλίου ή η απλή παρουσίασή του, δίνει κάτι στα παιδιά από το χώρο της παιδικής λογοτεχνίας. Δε θα πάψει όμως το περιοδικό να είναι περιοδικό. Περιέχοντας λίγα απ' όλα, δεν μπορεί να υποκαταστήσει το βιβλίο.

Η εφημερίδα, με τη σειρά της, είναι σε θέση να δώσει αρκετές πληροφορίες, τόσο στους γονείς, όσο και στα παιδιά. Βέβαια η κατάσταση, σε σχέση με την παιδική λογοτεχνία, δεν είναι και τόσο καλή. Τα θέματα της εφημερίδας είναι πολλά. Μέσα σ' αυτό το συνονθύλευμα πληροφοριών, κάπου βρίσκει τη θέση της μια λογοτεχνική

γωνιά. Μια γωνιά, που αφορά την παιδική λογοτεχνία, με παρουσίαση βιβλίων ή κριτική και συνεργασία παιδιών.

Εκθέσεις βιβλίων

Ένα γεγονός που κινεί τη διάθεση των παιδιών να διαβάσουν είναι οι εκθέσεις βιβλίων, που οργανώνονται με πρωτοβουλία του υπουργείου Πολιτισμού και την ευθύνη των κατά τόπους εκδοτικών οίκων ή βιβλιοπωλών. Αυτό, από μια άποψη, είναι παρήγορο. Φέρνουν τα παιδιά σ' επαφή με το βιβλίο και του δημιουργούν ερεθίσματα. Σ' αυτές, το παιδί θα περιηγηθεί τα «περίπτερα», θα ξεφυλλίσει βιβλία και έτσι θα τονωθεί η διάθεσή του για διάβασμα.

Η επίδρασή τους, όμως είναι περιστασιακή και όχι αποτέλεσμα βαθύτερης ανάγκης. Εδώ πρέπει να διερωτηθεί κανείς: «Πόσες παιδικές εκθέσεις βλέπει το παιδί της επαρχίας, της κωμόπολης, του χωριού;»

Άλλοι παράγοντες

Θα μπορούσε κανείς να εντάξει σ' όλους τους παραπάνω παράγοντες και το *βιβλιοπωλείο*. Πρέπει να καταλάβουν οι βιβλιοπώλες πως είναι συμφέρον τους να είναι το βιβλιοπωλείο προσιτό στα παιδιά.

- *Ο Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων*, όταν δε βλέπει την οργάνωση μιας έκθεσης ως μέσο οικονομικής ενίσχυσης του ταμείου τους.
- *Οι Διδασκαλικοί Σύλλογοι*, οργανώνοντας σεμινάρια και ελεύθερες συζητήσεις.
- *Η Εκκλησία* έχει τη δυνατότητα να επιδράσει θετικά στη σύνδεση παιδιού και βιβλίου.
- Υπάρχουν ακόμα οι *Πολιτιστικοί Σύλλογοι*, τα *Λογοτεχνικά Σωματεία*, ο *Προσκοπισμός* και άλλες οργανώσεις.
- Αλλά κυρίως οι *Βιβλιοθήκες* ασκούν την κυριότερη επίδραση για την καλλιέργεια της αγάπης του παιδιού στο βιβλίο. Οι βιβλιοθήκες είναι η πηγή, όπου κάθε «διψασμένος» αναγνώστης μπορεί να βρει ότι ακριβώς ψάχνει.

Όλοι αυτοί οι παράγοντες, ένεκα του ότι ασκούν, άλλοτε τυχαία και, πολλές φορές, κατευθυνόμενη επιρροή, έχουν τη δυνατότητα να προωθήσουν τη σχέση παιδιού και βιβλίου προς τη σωστή κατεύθυνση.

Ο δρόμος προς το βιβλίο

Ενθάρρυνση και βοήθεια

Όλα σχεδόν τα παιδιά φτάνουν σ' ένα κρίσιμο σημείο, για το αν γνωρίζουν ή όχι ανάγνωση, κάπου στη διάρκεια της πρώτης τάξης, ή στις επόμενες τάξεις. Ορισμένα παιδιά ξεπερνούν ευκολότερα το κρίσιμο αυτό σημείο, σ' άλλα όμως το πρόβλημα μετατρέπεται σε διαρκή κρίση.

Τέτοιες *κρίσιμες φάσεις* δεν επιτρέπεται να επιδεινώνονται με το να προστίθενται στις αποτυχίες του σχολείου οι ποινές που επιβάλλουν οι γονείς. Με τον τρόπο αυτό μειώνεται ακόμη περισσότερο η εμπιστοσύνη που έχει το παιδί στις ικανότητές του. Και είναι βέβαιο, πως η μειωμένη αυτοπεποίθηση δεν οδηγεί σε καλύτερα αποτελέσματα.

Ποια είναι, λοιπόν, τα πιο *συχνά λάθη των γονέων*;

- ✓ Η άσκηση πίεσης στα παιδιά: «Από δω και πέρα θ' αλλάξουν τα πράγματα».
- ✓ Εκτοξεύονται απειλές εναντίον τους: «Αν δεν γίνεις καλύτερος, δεν πρόκειται να ξαναδείς τηλεόραση».
- ✓ Ασκείται κριτική στα παιδιά: «Πρέπει να προσέχεις περισσότερο».
- ✓ Μερικοί γονείς ηθικολογούν: «Τι θα σκέφτονται οι άλλοι για εμάς».
- ✓ Τα παιδιά εξευτελίζονται και γελοιοποιούνται: «Είσαι πολύ ανόητος για να το καταλάβεις!» «Μην κάνεις τον ανόητο».

Οι φράσεις αυτές συνοδεύονται συνήθως με απομάκρυνση και ψυχρότητα, ή άλλες μορφές τιμωρίας, που προκαλούν στο παιδί αισθήματα εγκατάλειψης, ενοχής και κατωτερότητας.

Ποια πρέπει να είναι η ορθή στάση και συμπεριφορά των γονέων; Αρχικά πρέπει να δεχτούν ότι το παιδί έχει κι αυτό προβλήματα, που δεν είναι δυνατόν να λυθούν με βίαιο τρόπο. Μπορούν να βρουν μαζί με το παιδί τις πιθανές αιτίες, που είναι δυνατόν να επηρεάσουν μελλοντικές μορφές εργασίας, χωρίς να βλέπει το παιδί τους γονείς του σαν αντιπάλους του και χωρίς αυτοί να το σπρώχνουν συνεχώς για να εργασθεί.

Πρέπει να έχει το παιδί την αίσθηση – κάθε στιγμή που διαταράσσεται η αυτοπεποίθησή του, κάθε στιγμή που υποφέρει από κάποια αποτυχία – ότι γίνεται παρ' όλα αυτά αποδεκτό από τους γονείς του. Για να γίνει όμως αυτό δυνατό απαιτείται μια διαφορετική αντίδραση από την πλευρά των μεγάλων. Στη θέση της πίεσης πρέπει να γίνει στο παιδί *αισθητή η υπομονή*: «Όταν δεν καταλαβαίνεις ή όταν δεν ξέρεις κάτι, ας το επιχειρήσουμε όταν θα είσαι ξεκούραστος».

Μεγαλύτερη επιτυχία υπόσχεται η *ενθάρρυνση* αντί για την απειλή: «Το πράγμα δεν είναι απλό, αλλά θα τα καταφέρεις».

Θα πρέπει εμείς οι ενήλικες, είτε εκπαιδευτικοί, είτε γονείς, είτε βιβλιοθηκονόμοι, να ενισχύουμε θετικά τα παιδιά όταν προσπαθούν να διαβάσουν ή να μεταφέρουν με δικά τους λόγια την ιστορία που μόλις διάβασαν ή άκουσαν να τους αφηγείται. Με τον τρόπο αυτό τα παιδιά ενθαρρύνονται και ωθούνται περισσότερο προς το βιβλίο και, κυρίως, μαθαίνουν να επικοινωνούν καλύτερα. Αντί για τον εξευτελισμό και την ειρωνεία χρειάζεται το παιδί παρηγοριά και ενθάρρυνση: «Τόσο γρήγορα δεν μπορεί κανείς να τα καταφέρει πάντοτε». «Έμαθες και τ' άλλα πράγματα, θα δεις ότι σύντομα θα ξέρεις και αυτά εδώ».

Διαπαιδαγώγηση στο νηπιαγωγείο και στο σχολείο

Το διάβασμα γίνεται ιδιαίτερα ενδιαφέρον, όταν μπορεί κανείς να συζητήσει με άλλους αυτά που διάβασε. Ένα παιδί βέβαια μπορεί να νιώσει χαρά και να μάθει κάτι, όταν παρατηρεί στο σπίτι ένα βιβλίο με εικόνες, όταν του διαβάζει ένας μεγάλος ή όταν διαβάζει το ίδιο ένα παιδικό βιβλίο. Η πνευματική όμως στάση απέναντι στο κείμενο και το περιεχόμενο του βιβλίου προκαλείται ιδιαίτερα από την γνώμη των άλλων. Αυτό είναι πρωταρχικά *καθήκον του νηπιαγωγείου και του σχολείου*. Η εκπλήρωσή του εξαρτάται ουσιαστικά από τις δυνατότητες των νηπιαγωγών και των δασκάλων.

Αυτός όμως δεν είναι λόγος που μπορεί να κάνει τους γονείς να μην ασχολούνται καθόλου με τη διαπαιδαγώγηση στο διάβασμα. Αρκετοί δάσκαλοι νιώθουν ευγνωμοσύνη, όταν δέχονται από ενδιαφερόμενους γονείς προτάσεις για βιβλία που πρέπει να δίνονται στα παιδιά, κι όταν βρίσκουν απήχηση στα μέτρα που παίρνουν για να επιτύχουν την επαφή του παιδιού με το βιβλίο.

Τα περισσότερα σχολεία έχουν βέβαια βιβλιοθήκες αλλά αυτές χρησιμοποιούνται κατά κανόνα από τα παιδιά που είναι ήδη αναγνώστες. Η βιβλιοθήκη όμως της τάξης μπορεί αντίθετα να βοηθήσει όλα τα παιδιά ν' αποκτήσουν επαφή με το βιβλίο. Στο σημείο αυτό οι γονείς μπορούν να επιδράσουν ενισχυτικά και συμπληρωματικά.

Ιδιαίτερα χρήσιμο είναι να επισημαίνουν οι γονείς τα κατάλληλα βιβλία στις βραδινές συναντήσεις που οργανώνονται στα σχολεία για τους γονείς. Μπορούν π.χ. να οργανωθούν *ειδικές συναντήσεις των γονέων* με θέμα «διάβασμα βιβλίων», που θα ξεπερνούσαν τα συνηθισμένα πλαίσια των βραδινών συναντήσεων με τους γονείς των μαθητών μιας τάξης, στις οποίες θα ήταν δυνατό να παίρνουν μέρος γονείς από διάφορες τάξεις. Σε μια συζήτηση με ελεύθερη μορφή θα μπορούσαν οι συμμετέχοντες

να παρουσιάσουν ένα βιβλίο και να πουν πόσο εκτιμούν τα παιδιά αυτό το βιβλίο, αν τους άρεσε ή όχι. Μ' αυτό τον τρόπο θα γίνονταν δυνατή μια συζήτηση γύρω από το βιβλίο και έξω από το χώρο του σχολείου.

Θα μπορούσε, επίσης, από τις συζητήσεις και τις συναντήσεις αυτές να δίνεται δυνατότητα για το δανεισμό και την ανταλλαγή των βιβλίων. Είναι δύσκολο να αγοράζει κανείς, ιδιαίτερα τις ακριβές εκδόσεις.

Βέβαια αρκετοί γονείς αρνούνται να δανείζουν τα ακριβά βιβλία. Όταν όμως ο δανεισμός γίνεται αμοιβαία, τότε γίνεται από τους γονείς γρήγορα κατανοητό ότι είναι ένας δρόμος που εξασφαλίζει μακροπρόθεσμα και στα δικά τους παιδιά καλά βιβλία. Εξάλλου, με το δανεισμό μπορεί να συνδυασθεί η διαπαιδαγώγηση του παιδιού στην προσεκτική συμπεριφορά με το βιβλίο, πράγμα που αναπτύσσει πάντοτε στα παιδιά τη συνείδηση της αξίας και του σεβασμού στα πράγματα των άλλων.

Όταν στις βραδινές αυτές συζητήσεις εκθέτουν οι νηπιαγωγοί και οι δάσκαλοι τις εμπειρίες τους, μπορεί να δημιουργήσουν *κίνητρα και στους γονείς*, που ασχολούνται πολύ λίγο για την απόκτηση επαφής των παιδιών τους με το βιβλίο. Οι άλλοι γονείς μπορούν να διευρύνουν τις εμπειρίες τους και ν' αποκτήσουν την απαραίτητη σιγουριά, που θα τους κάνει ικανούς να συμπαρασταθούν στα παιδιά τους με σωστές συμβουλές, όταν αυτά βρεθούν κάποτε σε μια κρίσιμη κατάσταση.

“Party” με ανάγνωση και έκθεση βιβλίων

Έγινε ήδη μια αναλυτική περιγραφή της θετικής επίδρασης που έχει το διάβασμα από τους μεγάλους στα παιδιά. Το διάβασμα όμως αυτό μπορεί να οργανωθεί πέρα από τη διαπαιδαγώγηση στο διάβασμα, που γίνεται ιδιωτικά στο σπίτι ή στο σχολείο, όταν οι γονείς καλούν παιδιά από τη γειτονιά ή συμμαθητές του παιδιού τους σε *τακτικές ώρες ομαδικής ανάγνωσης*. Έτσι, π.χ. τα παιδιά θα περιμένουν μαζί με το παιχνίδι να τους διαβάσουν οι γονείς και μια ιστορία. Το γεγονός αυτό δε θα δείξει απλά ότι μπορούμε να ξυπνήσουμε στα παιδιά το ενδιαφέρον για τα βιβλία, θα δείξει ακόμα ότι τα παιδιά ζητούν κι άλλο διάβασμα. Ακόμη πρέπει να σημειωθεί ότι είναι καλό οι γονείς να σταματούν το διάβασμα πριν χάσουν τα παιδιά τη διάθεση να τους ακούν, αλλά και να αποτραπεί η σύνδεση του διαβάσματος μ' ένα αίσθημα ανίας.

Στο σημείο αυτό πρέπει να γίνει διαχωρισμός των παιδιών εκείνων που θέλουν πολύ ν' ακούν να τους διαβάζουν, από εκείνα που σιγά-σιγά επιδιώκουμε να κάνουμε προσεκτικούς ακροατές. Γι' αυτό πρέπει να ληφθούν υπόψη όσα αναφέρθηκαν για τα ενδιαφέροντα των παιδιών και το βαθμό δυσκολίας των ιστοριών που τους διαβάζουν οι γονείς. Όταν ερεθίσουμε αρκετά την περιέργεια των παιδιών, τότε τα παιδιά, ανε-

ξάρτητα από την ηλικία τους, θ' απαιτούν μεγαλύτερη προσφορά σε βιβλία, είτε για να τα διαβάσουν μόνο τους είτε για να τους τα διαβάσουν κάποιοι άλλοι.

Μπορούμε, επίσης, να κεντρίσουμε το υπάρχον ενδιαφέρον των παιδιών δείχνοντάς τους ανάλογα βιβλία και εξηγώντας τους το περιεχόμενο και την υπόθεσή τους. Τέτοιου είδους *μικρές εκθέσεις*, στις οποίες τα παιδιά μπορούν να πάρουν στα χέρια τα βιβλία, να τα ξεφυλλίσουν και να τα διαβάσουν, εμβαθύνουν την επαφή με το βιβλίο και είναι μια καλή προετοιμασία για να μπορεί αργότερα το παιδί ν' αγοράζει και να δανείζεται μόνο του βιβλία από τα βιβλιοπωλεία και τις βιβλιοθήκες.

Τα παιδιά μαθαίνουν επιπλέον πώς μπορούν γρήγορα να παίρνουν πληροφορίες για ένα βιβλίο. Αυτό όμως αποτελεί μια σημαντική προϋπόθεση για ν' αποφύγουν στο μέλλον λαθεμένες αγορές βιβλίων. Όταν το παιδί αγοράσει με τις οικονομίες του κι απογοητευθεί, δύσκολα θ' αποφασίσει ν' αγοράσει πάλι ένα βιβλίο. Η κατοχή ενός βιβλίου οδηγεί, όμως, στη διαμόρφωση του αισθήματος της αξίας, που είναι μέρος της θετικής στάσης του παιδιού απέναντι στο διάβασμα.

Βιβλιοπωλείο και δημόσιες βιβλιοθήκες

Στόχος της διαπαιδαγώγησης στο διάβασμα είναι να γίνει το παιδί αναγνώστης καλών βιβλίων.

Είδαμε ότι ο δρόμος για την πραγματοποίηση αυτού του στόχου μπορεί να είναι πολύ διαφορετικός και ποικιλόμορφος, ανάλογα με τις προϋποθέσεις που έχει το παιδί. Όταν κατορθώσουμε ν' αναπτύξουμε στο παιδί τη χαρά για το διάβασμα και να καθοδηγήσουμε θετικά το ενδιαφέρον του, μένει ακόμα ανοιχτό το *πρόβλημα της προμήθειας των βιβλίων από το ίδιο το παιδί*. Κι αυτή δεν είναι απλώς κάποια δυνατότητα, την οποία μπορεί κανείς να χρησιμοποιήσει χωρίς καμιά προετοιμασία. Γι' αυτό το παιδί χρειάζεται ν' ανακαλύψει το *βιβλιοπωλείο* με την προσφορά του και πρέπει να καταλάβει τη λειτουργία του.

Η αρχή μπορεί να γίνει ως εξής: Οι γονείς να παίρνουν τα παιδιά τους μαζί όταν θέλουν ν' αγοράσουν ένα βιβλίο για τον εαυτό τους ή για να το δωρίσουν σ' ένα φίλο τους, βοηθώντας τα έτσι ν' αποκτήσουν την εμπειρία ότι η *αγορά ενός βιβλίου* είναι μια εντελώς απλή και συνηθισμένη υπόθεση, αλλά ότι είναι κι ένας καλός τρόπος να προσφέρουμε χαρά σ' έναν άνθρωπο. Πέρα απ' αυτό, μπορούμε να ενθαρρύνουμε το παιδί ν' αγοράσει μόνο του ένα βιβλίο από τις οικονομίες του. Πρέπει, λοιπόν, να το συνοδεύσουμε στο βιβλιοπωλείο.

Αυτή η διαδικασία πρέπει να επαναληφθεί, για ν' αποκτήσει το παιδί αρκετή σιγουριά και να είναι σε θέση να εκφράσει σωστά απέναντι στο βιβλιοπώλη τις επιθυμίες

ες του και ύστερα ν' αποφασίσει ποιο βιβλίο θα αγοράσει. Όταν ο βιβλιοπώλης ξέρει το παιδί, μπορεί να το συμβουλέψει καλύτερα, γιατί, εξαιτίας της μεγάλης προσφοράς βιβλίων, χρειάζεται το παιδί, όπως κι ο ενήλικος, τη συμβουλή του ειδικού. Απ' όλα αυτά είναι φανερό ότι σημασία έχει να βρούμε ένα καλό βιβλιοπώλη που δεν ενδιαφέρεται μόνο να πουλήσει ένα βιβλίο.

Σε μέρη όπου δεν υπάρχουν καλά βιβλιοπωλεία, όπου η προσφορά παιδικών βιβλίων είναι ανεπαρκής και οι πωλητές δεν είναι σε θέση να βοηθήσουν, μπορεί κανείς ν' αποκτήσει μια ιδέα γι' αυτό περίπου που θέλει, με τη βοήθεια των καταλόγων, που διανέμουν οι *εκδοτικοί οίκοι*.

Τα παιδιά που αγαπούν το διάβασμα μπορούν ασφαλώς να βρουν βιβλία και στις *σχολικές βιβλιοθήκες*. Ο εξοπλισμός όμως αυτών των βιβλιοθηκών είναι τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά πολύ διαφορετικός από σχολείο σε σχολείο, και δεν είναι σε καμιά περίπτωση βέβαιο ότι το παιδί θα βρει τα βιβλία που το ενδιαφέρουν. Ο δανεισμός των βιβλίων γίνεται συνήθως από μαθητές των μεγαλύτερων τάξεων ή από ένα δάσκαλο που κατά κανόνα δεν είναι ειδικευμένος σ' αυτή τη δουλειά. Έτσι αποκλείεται σχεδόν να δοθεί στο παιδί μια εξειδικευμένη συμβουλή και βοήθεια.

Σε πολλές χώρες δεν έχουν αναπτυχθεί δυστυχώς ακόμη σε τέτοιο βαθμό τα τμήματα των *δημοσίων βιβλιοθηκών*, που περιέχουν βιβλία για παιδιά και νέους, με αποτέλεσμα να μην είναι δυνατόν να ικανοποιηθούν κι από αυτή την πλευρά οι περισσότεροι νεαροί αναγνώστες. Όπου όμως υπάρχουν τέτοιες βιβλιοθήκες, πρέπει οι γονείς να πηγαίνουν τα παιδιά τους από τη προσχολική ακόμα ηλικία, να κοιτούν μαζί τους τα βιβλία με εικόνες και να δανείζονται το ένα ή το άλλο βιβλίο. Ο δανεισμός βιβλίων απ' αυτή την πλευρά ενέχει το θετικό στοιχείο ότι μπορεί ο καθένας να συμβουλευτεί ειδικούς, που, πέρα από τη δική τους γνώμη για τα βιβλία, ξέρουν και την απήχηση που έχουν αυτά στους αναγνώστες. Σαν ειδικοί γνώστες του βιβλίου, που απασχολούνται επαγγελματικά με τα βιβλία και τη διανομή τους, είναι ενημερωμένοι για τις νεότερες εκδόσεις και μπορούν ν' ανταποκρίνονται στις επίκαιρες ανάγκες που διακρίνουν ιδιαίτερα τους νεαρούς αναγνώστες.

Το βιβλίο ως εργαλείο της παιδείας

Όταν μιλάμε είτε γενικώς για την παιδεία είτε πιο συγκεκριμένα για την εκπαίδευση και το σχολείο, στη χώρα μας ειδικά, η συζήτηση περιστρέφεται αναγκαστικά γύρω από δύο – τρία θέματα, γύρω από δύο – τρία μόνο στοιχεία απ' όσα συνθέτουν

τούτο το ζήτημα (ή μάλλον τούτο το πρόβλημα): ένα απ' αυτά είναι το βιβλίο. Από το αλφαβητάρι της Α΄ Δημοτικού μέχρι το εγχειρίδιο που οφείλει να «αποστηθίσει κριτικά(!)» ο υποψήφιος για το πανεπιστήμιο, αλλά και τα συγγράμματα του πανεπιστημίου, το εκπαιδευτικό βιβλίο στην Ελλάδα αποτελεί μείζον πρόβλημα. Φυσικά, δεν πρέπει να παραβλέπουμε και όλα τα τραγελαφικά που μαστίζουν τα σχολεία μας – από τις λίγες και κακοδιατηρημένες αίθουσες και την ελλιπέστατη υλικοτεχνική τους υποδομή, ως και τα πολλά προβλήματα του διδακτικού προσωπικού.

Τα σημερινά βιβλία το μόνο που απαιτούν από τους μαθητές είναι να τα αποστηθίζουν. Δεν αφήνουν περιθώρια για κρίση και συμμετοχή του μαθητή στην εκπαιδευτική διαδικασία. Ο μαθητής με την καλύτερη μνήμη είναι ο καλύτερος, αυτός που πρέπει να προαχθεί στην επόμενη τάξη με τον υψηλότερο βαθμό ή να εισαχθεί στις ανώτατες ή ανώτερες σχολές.

Η παιδεία μας είναι σε τόσο κακή κατάσταση που πρέπει να γίνει μια σημαντική αλλαγή. Για να γίνει κατανοητό το πρόβλημα αρκεί να ρωτήσουμε ένα άτομο 20 ετών τι, επιτέλους, θυμάται από ένα οποιοδήποτε βιβλίο που διδάχθηκε: δεν θα καταφέρει να ανασύρει τίποτε από τη μνήμη του. Και δεν γίνεται αναφορά για κάτι δύσκολο ή κάποιο σύνθετο θεώρημα.

Μήπως, εξάλλου, αυτό το εκπαιδευτικό σύστημα που φτιάξαμε με τέτοιου είδους βιβλία κατάφερε ή είναι δυνατόν να καταφέρει ποτέ να εμφυσήσει στους νέους και στα παιδιά την αγάπη για το βιβλίο γενικότερα; Την αγάπη, δηλαδή, για το διάβασμα; Καλό είναι να μην αποσιωπάται το γεγονός ότι οι Έλληνες γενικώς δε διαβάζουν.

Και κάτι ακόμα χειρότερο: φοβόμαστε το διάβασμα. Θεωρούμε τα βιβλία σαν κάτι πολύ έξω και πολύ πάνω από μας. Σαν κάτι που δε χρειάζεται, που δεν είναι απαραίτητο, για να ζήσουμε καλά. Ενώ, αντιθέτως, η τηλεόραση είναι τόσο απαραίτητη, όσο η τροφή, ένα ταξίδι, συχνά και μια δεύτερη τηλεόραση...

Τα παιδιά δε μαθαίνουν στο σχολείο πως τα βιβλία είναι απαραίτητα στην ψυχή και το μυαλό του ανθρώπου, όπως οι ασβεστούχες τροφές στα κόκαλα. Τα βιβλία, για τα παιδιά, έχουν καταστήσει κάτι έντυπα πράγματα που πρέπει να τα διαβάζουν ξανά και ξανά, μέχρι να κατορθώσουν ν' απομνημονεύσουν ακόμη κι αυτά τα τυπογραφικά τους παροράματα, ή ακόμη να υιοθετήσουν τα ίδια τα νοηματικά λάθη τους. Ούτε η βούληση ούτε η κριτική ικανότητα βοηθάνε σ' αυτό, και συνεπώς δεν χρειάζονται. Η σχέση έτσι μαθητή – βιβλίου γίνεται καθαρά εχθρική, αφού είναι μια σχέση που τη γεννά η ανάγκη, κι όχι η επιθυμία.

Ποτέ δεν θα κατορθώσουμε να κάνουμε τίποτε σπουδαίο και μεγάλο εάν δεν απαιτούμε απ' τους μαθητές να απορούν, εάν δεν ενθαρρύνουμε την κρίση και τη φαντασία τους, εάν δεν προσελκύσουμε το ενδιαφέρον τους για τη γνώση.

Πρέπει να γίνει ένα σχολείο που θα εμπνέει στους μαθητές του την αγάπη για την έρευνα, τον έρωτα για τη δημιουργία. Είναι βέβαιο πως ένα τέτοιο σχολείο – που φαντάζει κάπως ιδανικό – επιθυμεί κάθε άνθρωπος που θέλει να βλέπει άφοβα και αισιόδοξα το μέλλον της χώρας του, που, κυρίως, αγαπάει τα παιδιά και πιστεύει ότι τους αξίζει μια καλύτερη προοπτική.

Το καθεστώς του ενός και μοναδικού βιβλίου είναι ένα σύστημα απαράδεκτο, οπισθοδρομικό και επικίνδυνο. Η ελευθερία του δασκάλου – μέσα στα λογικά όρια που θα δώσουν οι ειδικοί – να επιλέγει ο ίδιος τα εργαλεία της δουλειάς του, είναι ο μόνος τρόπος για να ανοίξουν οι πόρτες της προόδου στα σχολεία μας.

Σήμερα, όμως, η πολιτεία όχι μόνο αγνοεί επίμονα την ανάγκη της άμεσης συμμετοχής του εκπαιδευτικού στην εκπαιδευτική διαδικασία, αλλά, δείχνοντας ότι λίγο την ενδιαφέρει ακόμη κι αυτή η προσωπική του επιστημονική κατάρτιση, έφτασε στο σημείο να καταργήσει το θεσμό των διατακτικών για αγορά βιβλίων από τους εκπαιδευτικούς για, καθαρά, μικροπολιτιστικά συμφέροντα!

Ωσπου να φτάσουμε στο ιδανικό ο δρόμος είναι πολύ μακρύς και δύσκολος. Πρέπει να οργανωθούν στα σχολεία βιβλιοθήκες πλήρεις και οργανωμένες, στελεχωμένες με ανθρώπους που θα έχουν άμεση σχέση με την εκπαίδευση, θα γνωρίζουν τις ανάγκες των παιδιών και θα τις προλαβαίνουν. Ο βιβλιοθηκονόμος πρέπει να αποτελέσει κάποια στιγμή οργανικό και αναπόσπαστο μέλος της σχολικής κοινότητας. Πρέπει να γίνει ο άνθρωπος εκείνος που ανά πάσα στιγμή θα μπορεί να βοηθά τους μαθητές με συμβουλές για την κατάλληλη βιβλιογραφία, με δανεισμό βοηθητικών βιβλίων, με παροχή φωτοτυπιών, αφού πρώτα οι μαθητές θα έχουν εξαντλήσει τις δυνατότητες της βιβλιοθήκης της τάξης τους. Πρέπει, τέλος, να επαναλάβουμε ότι οι εκπαιδευτικοί είναι ανάγκη να αποδεσμευτούν από την υποχρέωση να διδάσκουν με παρωπίδες. Πρέπει αυτοί οι ίδιοι να παλέψουν κατά των προθέσεων της κάθε πολιτείας, που δε θέλει άλλο τι από πειθήνιους και άνευρους πολίτες. Πολίτες που θα είναι ευχαριστημένοι με τα ανακυκλούμενα σκουπίδια της τηλεόρασης, που θα συμφωνούν και θα συγκατανεύουν διαρκώς. Πρέπει με λίγα λόγια, τα σχολεία μας ν' αλλάξουν. Κι επειδή εκπαίδευση σημαίνει δάσκαλος – βιβλίο – μαθητής, πρέπει ν' αλλάξει – πρώτα απ' όλα ίσως – και η ποιότητα του βιβλίου. Και μακάρι κάποτε, εμείς οι ίδιοι, να κατανοήσουμε πόσο απαραίτητο για τα παιδιά είναι να τους εμφυσήσουμε κάποια αγάπη για

το βιβλίο ήδη από τα πολύ τρυφερά τους χρόνια. Μετά απ' όλα αυτά, οι μαθητές θα θέλουν και θα μπορούν να μελετούν από πολλά βιβλία.

Ο ρόλος του λογοτεχνικού βιβλίου στην εν γένει ανάπτυξη του παιδιού

Όλους συχνά μας απασχολούν, είτε είμαστε γονείς, είτε είμαστε εκπαιδευτικοί, είτε είμαστε βιβλιοθηκονόμοι, τα παρακάτω εύλογα ερωτήματα:

- Πρέπει ή όχι να διαβάζουν τα παιδιά λογοτεχνικά βιβλία, δηλ. βιβλία που είναι έξω από τα καθαρά διδακτικά, εκείνα που τους υποχρεώνει το σχολείο, να διαβάζουν;
- Τα ωφελεί πνευματικά, συναισθηματικά, ψυχικά ή τα βλάπτει; Και σε ποιο βαθμό;

Από την **εξέταση των επιδράσεων** που ασκεί πάνω στον αναπτυσσόμενο άνθρωπο το λογοτεχνικό βιβλίο, προκύπτουν οι παρακάτω κατηγορίες:

1. Γλωσσικές. Το καλό λογοτεχνικό βιβλίο καλλιεργεί κι εκλεπτύνει το γλωσσικό όργανο του παιδιού. Το παιδί έρχεται στον κόσμο με μηδενικού περιεχομένου γλωσσικό θησαυροφυλάκιο. Στις πρώτες μέρες, μήνες ή και χρόνια της ζωής του αφομοιώνει – με καταπληκτική, αλήθεια, ταχύτητα – το γλωσσικό υλικό που του παρέχει η μητέρα του και το άμεσο οικογενειακό του περιβάλλον. Στην συνέχεια, το γλωσσικό αυτό υλικό έρχεται να του το εμπλουτίσει και να το εντάξει σε προκαθορισμένες φόρμες το σχολείο, που ο ρόλος του στο σημείο αυτό είναι συχνά αμφισβητούμενος. Αν το παιδί αφηνόταν με το γλωσσικό υλικό που του έχει προσφέρει ως τη στιγμή εκείνη το οικογενειακό του περιβάλλον, το σχολείο ή και το άμεσο κοινωνικό περιβάλλον, μέσα στο οποίο έτυχε να βρεθεί, τότε σίγουρα κάποτε θα ένιωθε το υλικό αυτό ανεπαρκές για να εκφράσει ό,τι βαθύτερα θα μπορούσε να το συγκινήσει, θα ένιωθε φτωχό το γλωσσικό του όργανο, για ν' ανταποκριθεί αργότερα στις εκφραστικές απαιτήσεις των κοινωνικών του σχέσεων.

Ο λογοτέχνης από την άλλη μεριά, όντας αναγκασμένος, από τη φύση της δουλειάς του, να δουλεύει με λέξεις, φροντίζει πάντα όχι μονάχα να κάνει μια επιλογή ανάμεσα σε όσες του προσφέρει η καθημερινή ομιλία, αλλά, στην ανάγκη, να πλάθει κι αυτός δικές του, που ξεφεύγουν από τη συνήθη χρήση, ή, ενταγμένες συντακτικά μ' έναν ορισμένο τρόπο, να δίνουν στην έκφραση κάποιο ιδιαίτερο χρώμα.

Διαβάζοντας, λοιπόν, λογοτεχνικά βιβλία, το παιδί όχι μόνο εμπλουτίζει το γλωσσικό του απόθεμα, αλλά και ενδυναμώνει το ενδιαφέρον και πρόσφορο σ' αυτό γλωσσικό του όργανο και το **αναβαθμίζει**. Τα βιβλία προσφέρουν ένα διαφοροποιημένο κι ευρύτερο αριθμό λέξεων και καλύτερες διατυπώσεις απ' αυτές που είναι δυνατές και συνήθεις στην καθημερινή ομιλία. Εννοείται πως αναφερόμαστε πάντα στα καλά κι άξια λόγου βιβλία.

Στις ευεργετικές γλωσσικές επιδράσεις του λογοτεχνικού βιβλίου εντάσσεται και η ορθογραφική κατάρτιση του παιδιού, αφού, διαβάζοντας πολλά κείμενα, τελικά εξοικειώνεται με τον πιο ορθό τρόπο γραφής των λέξεων, την ορθότερή τους στίξη και την καλύτερη διάταξη του λόγου στα δικά του γραπτά κείμενα (εκθέσεις κ.τ.λ.), καθώς και την απόκτηση της ικανότητας για ταχύτερη ανάγνωση.

Γενικά, οι εκπαιδευτικοί, από την πολύχρονη διδακτική τους πείρα, έχουν διαπιστώσει πως παιδιά που έχουν διαβάσει αρκετά λογοτεχνικά βιβλία χρησιμοποιούν στα γραπτά τους μεγαλύτερο πλούτο λέξεων απ' ότι άλλοι συμμαθητές τους, που δεν είχαν επαφή με το λογοτεχνικό βιβλίο.

2. Εκφραστικές. Οι λέξεις σπάνια παρουσιάζονται στο λόγο μόνες τους, απομονωμένες, αλλά, σχεδόν πάντα, σε συνδυασμό με άλλες λέξεις, με τις οποίες αποτελούν φράσεις ή προτάσεις. Κι ενώ, στην ουσία, αποτελούν ξεχωριστές νοηματικές μονάδες, που η σύγχρονη Γλωσσολογία τις ονομάζει «φωνήματα», την πραγματική τους δύναμη την αποκτούν μόνο μέσα στην πρόταση. «Προτάσεις και όχι λέξεις είναι η ουσία της γλώσσας, όπως λέει ο Whorf, ακριβώς όπως εξισώσεις και πράξεις, κι όχι ξεροί αριθμοί, είναι η ουσία των μαθηματικών» (βλ. Κάλφας, 1993).

Ο λογοτέχνης, στην προσπάθειά του ν' αποδώσει όσο μπορεί πιο πειστικά και πιο ωραία τα συναισθήματα ή τις καταστάσεις που βιώνει, επινοεί εκφραστικές φόρμες που δε χρησιμοποιούνται στην καθημερινή ζωή, εκφραστικούς τρόπους πρωτότυπους, εκφράσεις πιο εκλεπτυσμένες και ποιοτικά "ανεβασμένες", όχι μονάχα για να εντυπωσιάσει, μα και για να κάνει να γεννηθούν μες στην ψυχή του αναγνώστη τα συναισθήματα και οι παρορμήσεις εκείνες που αυτός θα ήθελε.

Το παιδί, διαβάζοντας λογοτεχνικά βιβλία, εξοικειώνεται με τρόπους εκφραστικούς όχι συνηθισμένους, καλλιεργεί κι αναπτύσσει την εκφραστική του ικανότητα και, με τον καιρό, είναι δυνατό να έρθει στην ευχάριστη θέση να δημιουργήσει ένα δικό του, εντελώς προσωπικό εκφραστικό ύφος.

3. Γνωστικές ή γενικότερα, γνωσιολογικές. Βέβαια, το μεγαλύτερο και με τις πιο βαθιές κι ασφαλείς γνώσεις βιβλίο είναι το βιβλίο της φύσης και της ζωής, που το

παιδί αβίαστα, από μόνο του, στρέφεται από την πρώτη στιγμή της ζωής του να διαβάσει. Το παιδί έχει έμφυτη την ικανότητα να αναζητεί τη γνώση, σύμφωνα και με τον Αριστοτέλη (“φύσει του ειδέναι ορέγεται”). Βέβαια, το σχολείο, με τις επιλεγμένες γνώσεις που του προσφέρει, προσπαθεί να οικοδομήσει μέσα του έναν κόσμο από γνωστικά στοιχεία, που θα του είναι χρήσιμος στη ζωή.

Δεν αναφερόμαστε μόνο στον κόσμο του παρόντος, που η άμεση εμπειρία δεν είναι δυνατό να του τον γνωρίσει σε όλο το πλάτος και το βάθος, ούτε, ακόμα, στον κόσμο του παρελθόντος, που μια πτυχή του επιχειρείται να του προσφερθεί με τα εγχειρίδια της ιστορίας και τις ιστορικές πηγές, αλλά ακόμα και στον κόσμο του μέλλοντος, που βρίσκεται πάντα μες στο μυαλό και στην καρδιά ανθρώπων και που μόνο οι μεγάλοι οραματιστές και οι προικισμένοι καλλιτέχνες και λογοτέχνες μπορούν να τον συλλάβουν.

Τα ταξιδιωτικά βιβλία μας φέρνουν σ’ επαφή με κόσμους που δεν είναι δυνατό αλλιώς να γνωρίσουμε, τα φυσιογνωστικά μας κάνουν γνωστό τον κόσμο της φύσης, τα ιστορικά μυθιστορήματα κι οι μυθιστορηματικές βιογραφίες μας κάνουν να ζήσουμε, σα να είμαστε παρόντες, σε εποχές που ανήκουν πια στο μακρινό παρελθόν και να γνωρίσουμε από την εσωτερική, ανθρώπινή τους πλευρά, πρόσωπα που διαδραμάτισαν κάποιο ρόλο σ’ αυτές, ενώ τα βιβλία επιστημονικής φαντασίας μας οδηγούν, με βάση τα σύγχρονα επιστημονικά δεδομένα, να φανταστούμε έναν αυριανό κόσμο.

Κι όλ’ αυτά πρέπει να γίνονται χωρίς κανένος είδους πειθαναγκασμό και χωρίς να δίνεται η αίσθηση της υποχρέωσης για εκπλήρωση κάποιου καθήκοντος. Μόνο με τη μαγεία της Τέχνης, που ξέρει να μεταρσιώνει το άτομο, να το αιχμαλωτίζει και να το οδηγεί στον κόσμο της ομορφιάς και της αλήθειας.

4. Ψυχολογικές. Το λογοτεχνικό βιβλίο επιδρά πολλαπλά πάνω στον ψυχικό κόσμο του παιδιού, του νέου και του εφήβου, με τους παρακάτω τρόπους:

α. Καλλιεργεί κι αναπτύσσει τη φαντασία. Η φαντασία, που είναι από τις βασικές λειτουργίες της ψυχής, λειτουργεί συνδυαστικά, συμπληρωματικά κι αναπληρωματικά. Στηριγμένη, οπωσδήποτε, στα δεδομένα της εμπειρίας, προεκτείνει μορφές και καταστάσεις και συχνά δημιουργεί δικούς της κόσμους, που, κάποτε, ελάχιστη σχέση έχουν με τον πραγματικό. Τότε πρόκειται, σίγουρα, για νοσηρή ή αρρωστημένη φαντασία, που, ουσιαστικά, καμιά υπηρεσία δεν προσφέρει στο άτομο και, αντιθέτως, το δυσκολεύει στην ομαλή προσαρμογή του στη ζωή.

Το παιδί, όντας αδύναμο να ξεπεράσει ορισμένες δυσκολίες, είναι συχνά αναγκασμένο να συμπληρώσει τα δεδομένα της εμπειρίας του με τα δημιουργήματα της

φαντασίας του. Στο σημείο αυτό το λογοτεχνικό βιβλίο το βοηθά να βρει τους δρόμους εκείνους του κόσμου της φαντασίας, που αργότερα, συζευγνύοντας και συγκρίνοντάς τον με τον κόσμο της πραγματικότητας, θα μπορέσει ν' αποκτήσει μια πιο ρεαλιστική κι ολοκληρωμένη κοσμοαντίληψη. Κι είναι χρήσιμη η φαντασία όχι μόνο για τούτο τον πρακτικό λόγο, αλλά ακόμα και για την πρόοδο των επιστημών. Γιατί τι άλλο είναι οι υποθέσεις, που κάνει ο επιστήμονας, για να ερμηνεύσει κάποιο φαινόμενο του επιστητού, παρά τολμήματα της φαντασίας, που δεν περιμένουν παρά το πείραμα, για να τα επιβεβαιώσει; Από την άποψη αυτή, βρίσκουμε απόλυτα δικαιολογημένη την παραίνεση του Αϊνστάιν να διαβάζουν τα παιδιά, ακόμα κι όταν μεγαλώσουν αρκετά, παραμύθια, ένα είδος λογοτεχνικό που στηρίζεται αποκλειστικά στη φαντασία.

Το λογοτεχνικό βιβλίο **τροφοδοτεί λοιπόν τη φαντασία**, την εμπλουτίζει, την ενδυναμώνει, της προσκομίζει νέα στοιχεία. Πόσο λίγοι είναι εκείνοι που έζησαν μια πραγματική τρικυμία, αλλά και πόσο πολλοί όσοι είχαν την τύχη ή την ευκαιρία να διαβάσουν τον «Τυφώνα» του Κόνραντ ή τη «Δικαιοσύνη της θάλασσας» του Καρκαβίτσα!

β. **Αναπτύσσει κι εκλεπτύνει το συναίσθημα.** Αρχικά ο συναισθηματικός κόσμος του παιδιού συνίσταται από αντιδράσεις σε θωπεύσεις ή πόνους, που του προξενούν πρόσωπα του αμέσου οικογενειακού του περιβάλλοντος. Αργότερα, από συναισθήματα στέρησης ή παροχής και πλησμονής κι ακόμα πιο ύστερα από συναισθήματα απαγορεύσεων, επιτιμήσεων, επαίνων, προσβολών, επιβραβεύσεων κ.τ.λ. Ωστόσο, ο συναισθηματικός κόσμος του ανθρώπου δεν εξαντλείται σ' αυτά. Συναισθήματα πείσματος, απέχθειας, μίσους, αντιπάθειας, αλλά και αγάπης, τρυφερότητας, φιλοστοργίας, αλληλεγγύης, αλτρουισμού, αφοσίωσης, αυτοθυσίας και μια σειρά από άλλα δεν είναι δυνατό να γνωρίσει και να ζήσει το παιδί, παρά μόνο διαβάζοντας ανάλογα λογοτεχνικά βιβλία. Εκεί, μέσα στις σελίδες τους, παρακολουθώντας σαν αόρατος παρατηρητής τα παθήματα και τις εξάρσεις των ηρώων του έργου που κάθε φορά διαβάζει, ταυτίζεται μαζί τους, ζει κι αυτό τα ίδια συναισθήματα, που, όταν είναι ανώτερα και πιο εκλεπτυσμένα, επιδρούν και στο συναισθηματικό κόσμο του παιδιού και, έτσι, τον **καλλιεργούν**, τον **βελτιώνουν**, τον **εκλεπτύνουν**, τον **εξυψώνουν**.

γ. **Ενισχύει και τονώνει τη βούληση.** Το παιδί, εξαιτίας της ελλιπούς ακόμα σωματικής του διάπλασης, είναι φυσικό να κατατρώχεται από ένα, έντονο πολλές φορές, συναίσθημα κατωτερότητας ή μειονεξίας. Το συναίσθημα αυτό επιδρά ανασταλτικά

και αποτρεπτικά στις διάφορες βουλευτικές του ενέργειες και το οδηγεί, κάποτε, σε μια εσωστρέφεια και παραίτηση από κάθε δημιουργική πρωτοβουλία.

Διαβάζοντας, όμως, λογοτεχνικά βιβλία έχει την ευκαιρία να παρακολουθήσει με τη φαντασία του μια σειρά από ανθρώπινους τύπους, που, παρά τις όποιες τους σωματικές κ.ά. αδυναμίες, κατόρθωσαν, με την επιμονή, τη θέληση, την εργατικότητα τους, την τόλμη τους, να ξεπεράσουν τις δυσκολίες της ζωής και να πετύχουν αυτό που επιθυμούσαν ή ονειρεύονταν. Στις περιπτώσεις μάλιστα που λειτουργεί η ψυχολογική προβολή ή ταύτιση, το παιδί – αναγνώστης, ταυτιζόμενο με τον ήρωα του βιβλίου, λυτρώνεται αβίαστα από το καταθλιπτικό αυτό συναίσθημα, αναβαπτίζεται και βγαίνει στη ζωή γεμάτο **θάρρος** κι **αποφασιστικότητα**.

δ. *Ορισμένα λογοτεχνικά βιβλία αποκαθαίρουν την ψυχή από συμπλέγματα και λυτρώνει το άτομο από αδυναμίες και πάθη*, μ' ένα λόγο επιδρούν λυτρωτικά πάνω στο νέο άτομο, έτσι που να το δίνουν στη ζωή πιο υγιές και πιο δυνατό. Το απαλλάσσουν από ποικίλα άγχη, φόβους, αναστολές και προκαταλήψεις, έτσι καθώς τα βλέπει όλα τούτα να ξεπερνιούνται, να εξουδετερώνονται από τους ήρωες των έργων, με αυτογνωσία και δράση.

ε. *Επιδρά ευεργετικά στη διαμόρφωση του χαρακτήρα* του νέου ανθρώπου, καθώς αυτός βλέπει, νοερά, να συγκρούονται οι διάφοροι ανθρώπινοι τύποι και να προβάλλουν μέσ' απ' τη διαπάλη αυτή οι αληθινοί αδαμάντινοι χαρακτήρες, τα πραγματικά αξιομίμητα πρότυπα ήθους και συμπεριφοράς.

στ. *Κάνει να γεννηθεί μες στις ψυχές των παιδιών η αισιοδοξία* για την επιτυχή έκβαση των αγώνων της ζωής και για το μέλλον, πράγμα που αποτελεί προϋπόθεση απαραίτητη για ανάληψη κάθε είδους δραστηριότητας μέσα στη ζωή.

ζ. Βοηθά τα παιδιά ν' αποκτήσουν αυτόνομες **στάσεις ζωής**.

5. Παιδαγωγικές. Κι αυτό γιατί:

α. Τα παιδιά που διαβάζουν (καλά) λογοτεχνικά βιβλία γίνονται πιο καλοί και καλοπροαίρετοι συζητητές μέσα στη τάξη.

β. Κατανοούν τα προβλήματα και τις δυσκολίες των συμμαθητών τους και προθυμοποιούνται να τους συμπαρασταθούν και να τους βοηθήσουν.

γ. Αναγνωρίζουν τη σημασία της συνεργασίας και της αμοιβαιότητας και κατανοούν ότι ο υπερτροφικός εγωισμός και η μανία της αυτοπροβολής και τους εαυτούς τους εκθέτουν και συχνά γίνονται αιτίες αντιπαθειών – κάποτε μάλιστα έχουν ως κατάληξη τον εξευτελισμό αυτών των ίδιων των αυτοπροβαλλόμενων.

δ. Το παράδειγμά τους της φιλαναγνωσίας επιδρά ευεργετικά και στους άλλους συμμαθητές τους, που συχνά παρωθεί κι αυτούς στην αγάπη για το βιβλίο και την έρευνα.

ε. Κάνει τους μαθητές από παθητικούς δέκτες της γνώσης ενεργητικούς αναζητητές της.

στ. Οξύνει την κρίση και κάνει διεισδυτικότερη την παρατηρητικότητα τους.

ζ. Διευρύνει τον κύκλο των ιδεών τους και τα κάνει να είναι πάντα ενημερωμένα σε ό,τι έχει σχέση με το αντικείμενο που κάθε φορά εξετάζουν.

6. Κοινωνικές. Τα παιδιά που διαβάζουν λογοτεχνικά βιβλία:

α. Συνειδητοποιούν ότι τόσο τα ίδια όσο κι η κοινωνία στην οποία ανήκουν δεν είναι μοναδικά πάνω στη Γη, αλλά αποτελούν μέλη ενός ευρύτερου όλου, της ανθρωπότητας, για της οποίας τις τύχες είναι, ως ένα βαθμό, συνυπεύθυνοι. Τα παραδείγματα των μεγάλων ευεργετών (Παστέρ, Κοχ, Φλέμινγκ, κ.ά.) ή εφευρετών (Έντισον, Μαρκόνι, κ.ά.), με τη μεγάλη τους ακτινοβολία, επιδρούν ευεργετικά πάνω στο νου και τις ψυχές των παιδιών κι αποτελούν σημεία αναφοράς για κάθε προσπάθειά τους για το γενικό καλό.

β. Κατανοούν ότι ο σημερινός πολιτισμός είναι καρπός μακροχρόνιων και σύντομων προσπαθειών γενεών ανθρώπων κι είναι αδύνατη η κατανόησή του δίχως την αναδρομή στην κοπιαστική ιστορική πορεία που η ανθρωπότητα έχει διανύσει.

γ. Συνειδητοποιούν αβίαστα τις μεγάλες κοινωνικές αξίες, δίχως τις οποίες δεν είναι δυνατό να υπάρξουν ανθρώπινες κοινωνίες.

δ. Μαθαίνουν ότι, πέρα από το άτομο, υπάρχει η ομάδα, υπάρχει το σύνολο, η κοινωνία, κι ότι η ευτυχία δε μπορεί να εδράζεται, παρά στην ευδαιμονία και την ελευθερία και των άλλων. Έτσι το παιδί περνά από το ατομικό στο ομαδικό και το συλλογικό, από το «εγώ» στο «εμείς», όπως έλεγε κι ο Μακρυγιάννης, και συντελείται αβίαστα η **κοινωνικοποίησή του**.

ε. Συνειδητοποιούν ότι πέρ' από τα καθαρά προσωπικά και, ακόμα, πέρ' από τα προβλήματα του στενού οικογενειακού ή άμεσου περιβάλλοντός τους υπάρχουν ευρύτερα κοινωνικά προβλήματα (προβλήματα συντεχνιακά, προβλήματα μεγαλύτερων κοινωνικών ομάδων, τάξεων, φυλών κ.τ.λ.), συχνά οξύτατα, που οδηγούν τις κοινωνικές ομάδες σε αντιπαραθέσεις και συγκρούσεις. Κι ακόμα, ότι το άτομο πιθανότατα να κληθεί μια μέρα να πάρει θέση απέναντι σ' αυτά. Το λογοτεχνικό βιβλίο είναι δυνατό να βοηθήσει το παιδί να σχηματίσει μια όσο το δυνατό πιο σωστή ιδέα πάνω σ' αυτά, να το οδηγήσει σε μια ωριμότητα τέτοια, που να του επιτρέπει να πάρει μια ε-

ποικοδομητική και δίκαιη θέση απέναντι στα μεγάλα κοινωνικά προβλήματα του καιρού του. Πόσο εποικοδομητικό ρόλο λ.χ., θα μπορούσε να παίξει, πάνω στο σημείο αυτό, το «κοινωνικό Ευαγγέλιο» («Οι άθλιοι») του Β. Ουγκώ...

7. Καλαισθητικές. Το παιδί που διαβάζει πολλά λογοτεχνικά βιβλία έρχεται σ' επαφή με ποικίλους εκφραστικούς τρόπους, ποιοτικά ανώτερους, που σκοπό έχουν να υπηρετήσουν το ΩΡΑΙΟ. Έτσι, αφήνοντας το νου και την καρδιά του να περιδιαβάζουν μέσα στους χώρους του ωραίου, συνειδητοποιεί αβίαστα τις έννοιες του ρυθμού, της συμμετρίας, της αναλογίας, της αρχιτεκτονικής δόμησης του λόγου, της αρμονίας και της σύνθεσης των αντιθέτων, μ' ένα λόγο ό,τι συνθέτει την ομορφιά. Και, στη συνέχεια, εσωτερικεύοντας όλα τούτα, καλλιεργεί κι αναπτύσσει την ευαισθησία του κι οξύνει το αισθητικό του κριτήριο κι είναι σε θέση ν' ανακαλύπτει το ωραίο στη φύση και στην Τέχνη και να το χαίρεται με την ανιδιοτελή εκείνη χαρά, που μόνο οι αισθητικές αξίες γεννούν μέσα μας.

Και, βέβαια, σε κάποια φάση της δημιουργικής του προσπάθειας, θα είναι σε θέση να δημιουργήσει κι αυτό, με τη σειρά του, έργα ικανά ν' αντέξουν σε μια πιο σοβαρή κριτική ματιά.

Εκτός απ' αυτά, τα καλά λογοτεχνικά βιβλία:

1. Αποτελούν τη καλύτερη, την ευγενικότερη και διαρκέστερη ψυχαγωγία για άτομα όλων των ηλικιών. Τέρπουν και διασκεδάζουν αθόρυβα και μονιμότερα, ελαφρύνοντάς μας από βάρη και πιεστικές καταστάσεις της καθημερινής ζωής.
2. Αποτελούν ένα είδος φυγής από την οδυνηρή, πολλές φορές, πραγματικότητα, ένα είδος αντίδοτου στις πίκρες και στα βάσανα που προσφέρει η ζωή. Εννοείται πως η φυγή δεν είναι πάντα η λύση και δεν μπορεί να ισχύει παρά για προσωρινά διαλείμματα της ζωής. Διαφορετικά, υπάρχει κίνδυνος το άτομο να οδηγηθεί σε μια μόνιμη τάση φυγής από την πραγματικότητα, που είναι τάση, βασικά, αντικοινωνική.
3. Προσφέρονται για αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου του παιδιού, αλλά και του νέου και του ώριμου ανθρώπου, μια αξιοποίηση που είναι δυνατό, χωρίς να είναι βαρετή κι επαχθής, να είναι επωφελής κι εποικοδομητική.
4. Είναι μια ανεκτίμητη κι ευχάριστη συντροφιά σε ώρες μοναξιάς, όταν «όλοι οι φίλοι είναι μακριά», όπως λέει ο Ρίλκε, όταν καμιά φωνή και καμιά ανθρωπινή παρουσία δεν μας αγγίζει (βλ. Αναγνωστόπουλος, 1986).

Τα βιβλία ανακουφίζουν στις πιο μελαγχολικές στιγμές. Η ανάγνωση καλών βιβλίων είναι συνομιλία με τους καλύτερους ανθρώπους του παρελθόντος. Όσοι διαβάζουν βιβλία κάνουν συντροφιά με εκλεκτά πνεύματα. Από τις σελίδες των βιβλίων τους οι μεγάλοι άνθρωποι μας μιλάνε, μας μεταδίδουν τους πολυτιμότερους στοχασμούς τους και σκορπούν τους ψυχικούς τους θησαυρούς και στις δικές μας ψυχές.

«Τα βιβλία είναι οι δάσκαλοι, που μας διδάσκουν χωρίς ραβδισμούς και μαστιγώσεις, χωρίς επιπλήξεις και θυμό, χωρίς αμοιβή και αποζημίωση. Αν τα πλησιάσεις, δε θα τα βρεις ποτέ να κοιμούνται, αν τα ρωτήσεις, τίποτα δε θα σου κρύψουν. Αν δεν ξέρεις κάτι, δεν θα γελάσουν σε βάρος σου» λέει ο Ρίτσαρντ Μπάρρυ, και δεν έχει καθόλου άδικο (βλ. Κοντολέων, 1988).

Γιατί πρέπει να διαβάζουν τα παιδιά

Πολλοί ενήλικοι, περισσότεροι από τους μισούς, διαβάζουν σπάνια ένα βιβλίο ή δε διαβάζουν καθόλου. Αντιθέτως, βλέπουν πολύ τηλεόραση, όπου βρίσκουν για ολόκληρες ώρες διασκέδαση, που δεν τους προκαλεί κανένα κόπο.

Όσοι δε διαβάζουν λοιπόν, δεν το κάνουν γιατί τους λείπει ο χρόνος, αλλά γιατί κυρίως τους λείπει το ενδιαφέρον. Το διάβασμα λογοτεχνικών βιβλίων θεωρείται μια κουραστική απασχόληση, ενώ οι άλλες απασχολήσεις, που καλύπτουν τον ελεύθερο χρόνο, υποτίθεται ότι λειτουργούν χαλαρωτικά και ξεκουράζουν. Μπορούμε λοιπόν να πούμε, πως τα 8 ή 9 χρόνια της υποχρεωτικής σχολικής εκπαίδευσης με τα μαθήματά τους δεν απέδωσαν πολλούς καρπούς.

Αλλά γιατί πρέπει να διαβάζει κανείς βιβλία; Υπάρχουν πολλοί λόγοι που συνηγορούν για το διάβασμα βιβλίων. Παρακάτω αναφέρονται μόνο οι πιο σημαντικοί, που είναι αναγνωρισμένοι γενικά:

Το διάβασμα αποτελεί μια ειδική *μορφή βοήθειας για τη ζωή του ανθρώπου*. Στο πέρασμα των χρόνων οι εμπειρίες της ζωής μεταδίδονταν μέσα στα πλαίσια της μεγάλης οικογένειας, της φυλής ή της κοινότητας. Η διάλυση αυτών των ομάδων και κοινοτήτων και η δημιουργία λίγο-πολύ μικρών απομονωμένων ομάδων περιορίζει τη δυνατότητα μετάδοσης ευρύτερων εμπειριών. Έτσι, δε μπορεί ν' αποκτηθεί πια μια άμεση εμπειρία από συγκεκριμένες τοποθετήσεις και ρόλους στη ζωή.

Για να μπορέσει ο άνθρωπος να βρει τη θέση του στο σύγχρονο κόσμο με τις συνεχείς μεταλλαγές του, χρειάζεται μια σταθερή τοποθέτηση, μια εσωτερική ασφάλεια.

Αυτά μπορεί να τ' αποκτήσει μόνο με την εμπειρία της ζωής και σε αντιπαράθεση με την εμπειρία της ζωής άλλων ανθρώπων.

Με το διάβασμα των βιβλίων ερχόμαστε σ' *επαφή με ανθρώπινα προβλήματα*, που δεν είναι καθορισμένα από την άποψη του χρόνου ή του τόπου, που μπορούν να τοποθετηθούν στο παρελθόν, στο παρόν ή στο μέλλον, αλλά και πολύ κοντά μας ή πολύ μακριά. Με τη συμμετοχή μας στα προβλήματα αυτά μέσω του διαβάσματος, τα βιβλία γίνονται μέσα για την απόκτηση μιας κοσμοθεωρίας. Τα βιβλία συγκεντρώνουν διαπιστώσεις, απόψεις και υποθέσεις. Είναι σύμβουλοι και συνομιλητές μας.

Το ρόλο αυτό δεν τον παίζουν μόνο τα εγκυκλοπαιδικά ή μορφωτικά βιβλία, τα εξειδικευμένα επιστημονικά έργα, τα δοκίμια και οι μελέτες. Βοήθεια στη ζωή μπορεί να προσφέρει κι ένα μυθιστόρημα, ένα ερωτικό ρομάντζο ή μια περιπετειώδης ιστορία. Ο αναγνώστης του βιβλίου μπορεί να γνωρίσει τρόπους συμπεριφοράς και σκέψεις που δεν αντιμετώπισε ως τώρα στην πραγματικότητα της δικής του ζωής.

Αυτό δε σημαίνει τίποτε άλλο από το ότι ο άνθρωπος έχει την ευκαιρία, με την επαφή με το βιβλίο, να μάθει, γιατί το *διάβασμα σημαίνει μάθηση*.

Ένα μεγάλος μέρος από τις γνώσεις και τις εμπειρίες που χρειάζεται ο νέος ή ο ενήλικος άνθρωπος για ν' αντιμετωπίσει τα προβλήματα της ζωής μπορεί να τις πάρει από τα βιβλία. Πρέπει όμως να' ρθει από νωρίς σ' επαφή με τα βιβλία. Το βιβλίο πρέπει να γίνει ένας αυτονόητος σύντροφος στην καθημερινή του ζωή. Και το διάβασμα των βιβλίων μπορεί λοιπόν να γίνει κάτι το αυτονόητο.

Πρέπει όμως να *μάθουμε να διαβάζουμε βιβλία*. Ο λόγος, για τον οποίο δεν διαβάζουν τόσο πολλοί ενήλικοι άνθρωποι, οφείλεται στο γεγονός, ότι, όταν ήταν νέοι, θεωρούσαν το διάβασμα κόπο και βάσανο, λόγω των συνθηκών που επικρατούσαν στα σχολεία του παρελθόντος. Έτσι δεν κατόρθωσαν ν' αποκτήσουν καλές εμπειρίες με το βιβλίο γιατί το θεωρούσαν υποχρεωτικό και κυρίως αναγκαστικό και έτσι δεν διατήρησαν μια καλή σχέση με το διάβασμα.

Άλλωστε, παλιότερα υπήρχε ένας περιορισμένος αριθμός *κατάλληλων βιβλίων* για παιδιά και νέους. Σήμερα τα πράγματα είναι τελείως διαφορετικά. Μαζί με τις ακριβές υπάρχουν και φθηνές εκδόσεις, που προσφέρουν ωραία, συναρπαστικά και διδακτικά αναγνώσματα για τα παιδιά και τους νέους.

Αρχικά διαπιστώνουμε ότι τα παιδιά που διαβάζουν συχνότερα, *μαθαίνουν να διαβάζουν πιο γρήγορα*, ότι ο ρυθμός με τον οποίο διαβάζουν είναι υψηλότερος απ' ό,τι των άλλων παιδιών. Αυτό σημαίνει ότι τα παιδιά αυτά είναι σε θέση να διαβάζουν πιο γρήγορα τα μαθήματά τους, κι ότι έτσι κερδίζουν χρόνο για άλλες απασχολήσεις. Αυ-

τό σημαίνει επίσης – αντίθετα με την πλατιά διαδομένη άποψη – πως τα παιδιά αυτά καταλαβαίνουν καλύτερα αυτό που διαβάζουν, γιατί καταβάλλουν μικρότερο κόπο στο συλλαβισμό και στην ανάγνωση των λέξεων. Έτσι τα παιδιά αυτά είναι σε θέση να δώσουν μεγαλύτερη προσοχή στο περιεχόμενο.

Παράλληλα, το παιδί που διαβάζει, βελτιώνει την *εκφραστική του ικανότητα*. Οι γλωσσικές απαιτήσεις της καθημερινής ζωής είναι γενικά πολύ μικρές. Αρκεί ένας σχετικά μικρός αριθμός λέξεων και απλούστατη δημιουργία φράσεων, για να μπορεί κανείς να γίνεται κατανοητός. Γι' αυτό η γλωσσική ικανότητα του παιδιού δε βοηθείται επαρκώς από την καθημερινή χρήση της γλώσσας.

Τα βιβλία, αντιθέτως, προσφέρουν ένα διαφοροποιημένο και ευρύτερο αριθμό λέξεων και καλύτερες διατυπώσεις απ' αυτές που είναι δυνατές και συνήθεις στην καθημερινή ομιλία. Συγκεκριμένα, αυτό φαίνεται στο μάθημα των εκθέσεων, όπου τα παιδιά που διαβάζουν βιβλία ξεχωρίζουν, όχι μόνο με τις γεμάτες φαντασία ιδέες τους, αλλά και τον καλύτερο τρόπο στο γράψιμό τους.

Παράλληλα όμως αναπτύσσεται και ο *πλούτος ιδεών του παιδιού*. Το διάβασμα βοηθά την ικανότητα των παραστάσεων του παιδιού. Η φαντασία, σαν μια σημαντική πνευματική δύναμη, αναπτύσσεται και υποβοηθείται.

Υπάρχει, επίσης, μια στενή σχέση ανάμεσα στο διάβασμα και την *ορθογραφία*. Τα παιδιά που διαβάζουν περισσότερο κάνουν λιγότερα ορθογραφικά λάθη. Αυτή η διαπίστωση φαίνεται να διαψεύδεται μερικές φορές από τις πρακτικές εμπειρίες. Συχνά τονίζουν μερικοί γονείς ότι τα παιδιά τους κάνουν ακόμα πολλά ορθογραφικά λάθη, παρόλο που διαβάζουν πολύ. Όταν όμως κοιτάξουμε προσεκτικά τα λάθη αυτά, μπορούμε να διαπιστώσουμε γρήγορα πως πρόκειται για «επιπόλαια» λάθη. Τα παιδιά αυτά ξεχνούν να γράψουν συνήθως ένα γράμμα σε μια λέξη. Δεν πρόκειται λοιπόν κατά κανόνα για «πραγματικά» λάθη. Τα λάθη αυτά δημιουργούνται από το γεγονός ότι τα παιδιά προχωρούν με τη σκέψη τους πιο γρήγορα απ' όσο με το γράψιμό τους και από το ότι αυτό που θέλουν να πουν τρέχει με γρηγορότερο ρυθμό, απ' ό,τι επιτρέπει η ικανότητα που έχουν αποκτήσει στο γράψιμο.

Ένα παιδί που διαβάζει συχνά βιβλία συναντά κατά την ανάγνωσή τους ένα πλήθος λέξεων, που με το πέρασμα του χρόνου αποτυπώνονται μέσα του χωρίς να το επιδιώκει συνειδητά. Όταν λοιπόν το παιδί αυτό γράφει ένα κείμενο, μπορεί να χρησιμοποιεί αυτό το «αποθηκευμένο» πλήθος των λέξεων. Με τον πλούτο των λέξεων των παιδικών βιβλίων καλύπτονται κατά κανόνα όλες εκείνες οι παιδικές δυσκολίες, που δημιουργούν τα μαθήματα του δημοτικού σχολείου.

Μαζί με τις φανερές επιτυχίες στο σχολείο που είναι αποτέλεσμα ενός συχνού διαβάσματος παιδικών βιβλίων, δεν πρέπει να μείνουν απαρατήρητες άλλες σημαντικότερες μακροπρόθεσμες επιδράσεις.

Η θετική επίδραση στην **ψυχική σφαίρα** είναι μία άποψη από τις χρήσιμες πλευρές που συνηγορούν υπέρ του διαβάσματος: έχει μεγάλη αξία, ως *ψυχαγωγικό μέσο*. Η διασκέδαση και η χαλάρωση στην εποχή μας, που είναι εποχή άγχους και πίεσης, είναι σημαντικοί παράγοντες για την ανάπαυσή μας και την κινητοποίηση των αποθεμάτων της δραστηριότητάς μας. Παρόλο που το ίδιο το διάβασμα είναι πνευματική εργασία, στην οποία ο αναγνώστης μεταπλάθει το περιεχόμενο σε παραστατικές εικόνες, οι περιγραφόμενες πράξεις προσφέρουν με την ιδιαιτερότητά τους ένταση και, με την αντίθεσή τους, απελευθέρωση από τις απασχολήσεις και τις έγνοιες της καθημερινής ζωής.

Ένα καλό λογοτεχνικό βιβλίο δεν προσφέρει μόνο αισθητική καλλιέργεια και χαρά, αλλά ταυτόχρονα πλουτίζει τον κόσμο του παιδιού και **οξύνει τη σκέψη** του, “αναγκάζοντάς” το να προχωρεί στην αποκωδικοποίηση των γλωσσικών συμβόλων.

Κάθε βιβλίο ακονίζει το νου, εμβαθύνει το συναισθηματικό κόσμο, καλλιεργεί το γλωσσικό όργανο, ξυπνά την συνείδηση και την αυτογνωσία, ενισχύει την πίστη στις ανθρώπινες αξίες και, κυρίως, ανοίγει νέους ορίζοντες για τη βελτίωση ή, ακόμα, και την αλλαγή των όρων διαβίωσης του ανθρώπου.

Κατά τον Αναγνωστόπουλο (1984) και τον Δελώνη (1988, σ. 38), με το διάβασμα ο άνθρωπος:

- έρχεται σ’ επαφή με τα πνευματικά δημιουργήματα και την ανθρώπινη πορεία μέσα στο χρόνο,
- γνωρίζει εμπειρίες άλλων και έμμεσα ζει τα βιώματα των ηρώων,
- συνειδητοποιεί τα ανθρώπινα προβλήματα,
- αποθησαυρίζει διαπιστώσεις, απόψεις, κρίσεις, υποθέσεις, τρόπους σκέψης,
- πλαταίνει τον κύκλο των παραστάσεων και καλλιεργεί τη φαντασία,
- βελτιώνει την εκφραστική ικανότητα και βελτιώνει την ορθογραφία και, τέλος,
- διαμορφώνει το χαρακτήρα του δια βίου αναγνώστη.

Το κέρδος που έχουν τα παιδιά από την ανάγνωση λογοτεχνικών βιβλίων είναι πολλαπλό. Η λογοτεχνία πλάθει συνειδήσεις, σωστά αισθητικά κριτήρια, αναπτύσσει τη φαντασία. Επιπλέον, προσφέρει τη δυνατότητα επαφής με άλλες τόπους, άλλες εποχές, μετατρέπει τη γνώση σε άποψη. Δημιουργεί μία “φιλία” ανάμεσα στον άνθρω-

πο με τον εαυτό του και δίνει στη μοναξιά μια δημιουργική έκφραση. Βοηθά τον κάθε άνθρωπο να αποκτήσει ευχάριστα ενδιαφέροντα. Αναπτύσσει τις διάφορες ατομικές ικανότητες και μετατρέπει τα ατομικά μειονεκτήματα σε αφορμές προβληματισμού.

Κάθε καλός αναγνώστης αγαπά και σέβεται το βιβλίο. Γνωρίζει την αξία του και διαμορφώνει δικά του κριτήρια επιλογής. Διαβάζει γρήγορα και αξιοποιεί ορθά το χρόνο του. Αναπτύσσει την ικανότητα να εμβαθύνει στα πράγματα και να μην είναι επιπόλαιος σε κάθε σκέψη του. Γίνεται καλός συζητητής και θεωρεί κάθε βιβλίο ανάγκη ζωής, όπως οι άλλες καθημερινές ανάγκες.

Για να υλοποιηθούν όμως τα παραπάνω, το διάβασμα πρέπει να είναι χαρά και όχι καταπίεση και καταναγκαστικό έργο. Πρέπει να είναι μία πρόκληση για αυτενέργεια και αυτοπραγμάτωση.

Γιατί δε διαβάζουν τα παιδιά

Είναι πλέον κοινή διαπίστωση ότι οι Έλληνες, ανεξαρτήτως ηλικίας, δεν έχουν αρμονική σχέση με το βιβλίο. Αδιάψευστη πραγματικότητα είναι η ανησυχητική επιστροφή του αναλφαβητισμού στη χώρα μας. Σύμφωνα με διάφορες στατιστικές, η χώρα μας έχει το μεγαλύτερο αριθμό αναλόφωτων σ' όλη την Ευρώπη.

Ένα στοιχείο που δείχνει τη σχέση αυτή είναι ο αριθμός των εφημερίδων που αγοράζονται. Εφημερίδα αγοράζει περίπου 1 στους 11 Έλληνες.

Άλλος λόγος είναι οι λίγες βιβλιοθήκες. Στην Ελλάδα λειτουργούν 500 βιβλιοθήκες περίπου, ενώ στη Βουλγαρία (με τον ίδιο πληθυσμό) 10.000. Στη Δανία λειτουργούν 1.000 βιβλιοθήκες, στην Αγγλία 14.000 και στη Γερμανία 18.000 (Καλλέργης, 1995, σ. 220). Αλλά ποιοι είναι οι παράγοντες που απομακρύνουν το παιδί από το βιβλίο ή το εμποδίζουν να φτάσει σε αυτό;

Η πλειοψηφία των παιδιών του δημοτικού σχολείου δεν ξέρει να διαβάζει άνετα και να καταλαβαίνει αυτά που διαβάζει. Πολλά παιδιά χρειάζονται να διαβάσουν ένα κείμενο περισσότερες από μία φορές για να το καταλάβουν. Ο λαθεμένος τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζει το σχολείο το πρόβλημα της ανάγνωσης, είναι μία από τις κύριες αιτίες της παραπάνω αδυναμίας.

Τα κείμενα του σχολικού βιβλίου πολλές φορές είναι ακατάλληλα. Τα χαρακτηρίζει αρκετές φορές μια ανόητη παιδικότητα και είναι ξένα προς τα ενδιαφέροντα των παιδιών. Στις μεγάλες τάξεις συνδυάζεται η «ψεύτικη γνώση» με τη σοβαροφάνεια.

Στις περισσότερες οικογένειες δε διαβάζουν, παρά μόνο περιοδικά και εφημερίδες. Το παράπονο των γονέων ότι τα παιδιά δε διαβάζουν, είναι αδικαιολόγητο. Όταν σε ένα σπίτι δεν υπάρχουν τα ερεθίσματα για αναγνωστικά ενδιαφέροντα, το παιδί δεν έχει πολλές ελπίδες ν' αγαπήσει το βιβλίο.

Πολλοί γονείς και λιγότεροι δάσκαλοι, συνδέουν την καλλιέργεια του παιδιού μόνο με το σχολικό βιβλίο και θεωρούν το διάβασμα εξωσχολικών βιβλίων χάσιμο χρόνου. Η ελλιπής ενημέρωση των εκπαιδευτικών, η αδυναμία προσαρμογής στο πνεύμα της εποχής και η ετοιμασία σχετικών περιλήψεων ή άλλων εργασιών στα βιβλία που διαβάζουν, συντελούν στη δια βίου απομάκρυνση του παιδιού από το λογοτεχνικό βιβλίο.

Ένας από τους σπουδαιότερους λόγους που τα παιδιά δε διαβάζουν είναι ότι δεν έχουν βιβλία να διαβάσουν. Σε πολλά σπίτια η βιβλιοθήκη έχει διακοσμητικό και λιγότερο λειτουργικό ρόλο. Το παράπονο των γονιών ότι τα παιδιά τους δεν έχουν έφεση στο διάβασμα δεν αντιστοιχεί στην πραγματικότητα, εφόσον οι ίδιοι συντελούν με τη στάση τους στην απομάκρυνσή τους από το βιβλίο.

Τα παιδιά – μαθητές των μεγάλων αστικών κέντρων, από πολύ νωρίς αναλαμβάνουν μια ποικιλία δραστηριοτήτων που τους αφαιρούν τη δυνατότητα να έχουν ελεύθερο χρόνο για το διάβασμα εξωσχολικών βιβλίων. Σχολείο, ξένες γλώσσες, μπαλέτο, φροντιστήρια γεμίζουν όλη τη μέρα, με συνέπεια ο ελεύθερος χρόνος να είναι ελάχιστος. Επομένως, αντιλαμβάνεται κανείς ότι ο χρόνος για διάβασμα εξωσχολικών βιβλίων δεν υπάρχει.

Καθημερινά η τηλεόραση απασχολεί χιλιάδες παιδιά για κάποιες ώρες την ημέρα. Ένα μεγάλο ποσοστό των παιδιών βλέπει τηλεόραση 5 με 6 ώρες καθημερινώς. Συνεπώς η τηλεόραση είναι ένας από τους μεγαλύτερους «εχθρούς» του παιδικού βιβλίου, παρόλο που θα μπορούσε να γίνει ένας από τους καλύτερους φίλους του.

Πρέπει λοιπόν να γίνει αντιληπτό από τον καθένα μας πως το διάβασμα δε θα έρθει ως αποτέλεσμα επιβολής και εκνευρισμών. Για να επιτευχθεί ο στόχος, πρέπει να δημιουργηθούν οι κατάλληλες προϋποθέσεις και να δεχθεί ο κάθε γονιός πως το φταίξιμο είναι δικό του και όχι του παιδιού που δήθεν προτιμά την μπάλα ή την τηλεόραση από το βιβλίο.

Γονείς που διαβάζουν – το καλύτερο πρότυπο

Είναι ολοφάνερο πως οι γονείς δεν πείθουν τα παιδιά τους, όταν τα διαβεβαιώνουν ότι το διάβασμα είναι μια πολύ ενδιαφέρουσα και χρήσιμη απασχόληση, ενώ οι ίδιοι κάθονται μπροστά στην τηλεόραση.

Τα παιδιά παρακολουθούν από πολύ μικρή ηλικία τις δραστηριότητες των γονέων τους και, επειδή τους αγαπούν, θεωρούν ότι πρέπει να τείνουν να *κάνουν κι αυτά ό,τι κάνουν οι γονείς τους*. Αυτό μπορούμε να το παρακολουθήσουμε στο παιχνίδι των παιδιών, όταν μιμούνται τις δραστηριότητες των ενηλίκων.

Όταν, λοιπόν, τα μικρά παιδιά παρακολουθούν ότι οι γονείς τους έχουν βιβλία, τα διαβάζουν και τα προσέχουν, τότε αφυπνίζεται μέσα τους όχι μόνο η περιέργεια, αλλά διαμορφώνεται και η συνείδηση για την αξία του βιβλίου. Νοιώθουν ότι η επαφή με το βιβλίο έχει σημασία, είναι *κάτι που αξίζει τον κόπο*.

Η εμπειρία αυτή γίνεται όμως ακόμα πιο αποτελεσματική, όταν οι γονείς διαβάζουν και τα βιβλία των παιδιών. Με τον τρόπο αυτό, οι γονείς αποκτούν τη δυνατότητα για πολλές συζητήσεις με τα παιδιά και, συγχρόνως, πληροφορούνται ποια είναι τα ενδιαφέροντα των παιδιών τους, ποιες είναι οι θέσεις τους πάνω σε πολλά ζητήματα.

Το διάβασμα ενός βιβλίου εκπέμπει, σε αντίθεση με άλλες δραστηριότητες, μια σχετική ηρεμία. Όποιος διαβάζει, πρέπει να εμβαθύνει, πρέπει να στρέψει τη σκέψη του στην κατεύθυνση που πηγαίνει το βιβλίο. Όταν καμιά φορά ο αναγνώστης διαβάσει στον άλλο ένα μέρος από το βιβλίο, αντιλαμβάνεται το παιδί ότι το *διάβασμα σημαίνει και επικοινωνία*. Αλλά αυτό ακριβώς ζητά το παιδί. Θέλει να υποβάλει ερωτήματα στη μητέρα του, θέλει να του διηγηθούν και να του διαβάσουν από ένα βιβλίο. Με τη συνεχή επαφή με το βιβλίο στο πλαίσιο της οικογενείας, γίνεται το διάβασμα κάτι το αυτονόητο. Τα παιδιά αναπτύσσονται μέσα σε μια ατμόσφαιρα διαβάσματος, συνηθίζουν στο βιβλίο, πριν ακόμα μάθουν να διαβάζουν.

Κοινές αναγνωστικές δραστηριότητες, όπως το διάβασμα στα παιδιά, η αφήγηση αυτού που έχει διαβάσει, η έκφραση γνώμης για το βιβλίο που διάβασε, η συζήτηση γύρω απ' αυτό, είναι συμπληρωματικοί δρόμοι για να επιτύχουμε *έγκαιρα τη δημιουργία στο παιδί σταθερών και μόνιμων κινήτρων* για το διάβασμα.

Ποια είναι τα κατάλληλα βιβλία για να διαβάζουμε στα παιδιά;

Υπάρχουν βέβαια ειδικά βιβλία για να διαβάζουμε στα παιδιά, με μικρότερες ή μεγαλύτερες ιστορίες, στις οποίες μάλιστα αναφέρεται πόσο χρονικό διάστημα απαιτεί η ανάγνωσή τους.

Μπορούμε να διαβάζουμε στα παιδιά και απ' τα παιδικά βιβλία που περιέχουν μια μόνο ιστορία. Όταν διαβάζουμε εμείς οι μεγάλοι ένα βιβλίο, δεν το διαβάζουμε αμέσως ολόκληρο. Γι' αυτό μπορούμε να προσφέρουμε στα παιδιά ένα κεφάλαιο ή ένα μέρος από ένα παιδικό βιβλίο και να τους διαβάζουμε ανάλογα με τη δυνατότητα που έχουμε, τη μια φορά δέκα λεπτά και την άλλη μισή ώρα. Το διάβασμα αυτό δεν πρέπει να διαρκεί για μακρό χρονικό διάστημα, γιατί υπάρχει ο κίνδυνος να μη θέλουν ύστερα τα παιδιά να διαβάζουν μόνα τους.

Είναι πολύ δύσκολο να προτείνει κανείς τα κατάλληλα βιβλία, από τα οποία μπορούμε να διαβάσουμε στα παιδιά ηλικίας 6 – 12 ετών. Η δυσκολία μιας υπόδειξης οφείλεται στο μεγάλο αριθμό των κατάλληλων βιβλίων, αλλά και στη διαφορά των ενδιαφερόντων των παιδιών. Οι δυσκολίες και τα προβλήματα είναι μικρότερα στα μεγαλύτερα παιδιά, που μπορούν να προτείνουν τα ίδια ποιο βιβλίο θέλουν να τους διαβάσουμε. Και τα παιδιά όμως αυτά πρέπει να έχουν τη δυνατότητα της επιλογής.

Τις περισσότερες όμως φορές αγοράζουν οι γονείς τα βιβλία. Καλό είναι να ζητείται η συμβουλή του βιβλιοπώλη, κάποιου γνωστού, του δασκάλου, του βιβλιοθηκονόμου.

Οι γονείς πρέπει να διαβάσουν πρώτα οι ίδιοι όλες τις ιστορίες που περιέχονται σ' αυτά τα βιβλία, γιατί τα κείμενα δεν είναι κατάλληλα για όλες τις ηλικίες. Από τους τίτλους που προσφέρονται μόνο ένα μέρος είναι κατάλληλο για παιδιά ηλικίας 7 – 8 ετών, ένα άλλο για παιδιά ηλικίας 9 – 11 χρόνων, αλλά υπάρχουν και αρκετές ιστορίες για μεγαλύτερα παιδιά. Επειδή τα κείμενα δεν είναι ταξινομημένα κατά ηλικία, πράγμα που είναι άλλωστε δύσκολο, πρέπει να εξετάσουν οι γονείς τις ιστορίες, σε σχέση με τις δυνατότητες και τα προβλήματα των παιδιών τους.

Μεγάλη σημασία έχουν και τα βιβλία, στα οποία δεσπόζει ο ψυχαγωγικός χαρακτήρας. Τα βιβλία αυτά είναι ιδιαίτερα κατάλληλα για τα παιδιά που δεν είναι ακόμα αναγνώστες, που δε διαβάζουν ευχάριστα. Πολλοί εκδοτικοί οίκοι προσφέρουν τέτοια βιβλία, στα οποία μάλιστα συχνά αναφέρεται, σε ποια ηλικία των παιδιών απευθύνονται.

Βασικά μπορεί να συστήσει κανείς εδώ όλα εκείνα τα βιβλία που θέλουν να διαβάσουν τα παιδιά στον εαυτό τους. Παρόλα αυτά, είναι προτιμότερο να διαβάζουμε στα παιδιά εκείνα τα βιβλία που δεν παίρνουν το θάρρος να διαβάσουν μόνα τους, εξαιτίας του όγκου ή της γραφής τους. Όταν αναπτυχθεί αρκετά το ενδιαφέρον τους, τότε θα πάψουν να νιώθουν φόβο και απώθηση γι' αυτά τα βιβλία.

Γενικά, όταν διαβάζουμε στα παιδιά, τους προσφέρουμε σημαντική βοήθεια να διαμορφωθούν τα ίδια σε αναγνώστες. Αυτό δεν ισχύει μόνο για την περίοδο που δεν μπορούν να διαβάσουν καθόλου τα παιδιά ή διαβάζουν με πολύ κόπο, αλλά και για τη περίοδο που πηγαίνουν στο σχολείο.

Το διάβασμα στα παιδιά απαιτεί απ' αυτά να έχουν την ικανότητα ν' ακούν, τα βοηθά όμως συγχρόνως να βελτιώσουν αυτή την ικανότητα. Η ικανότητα να μπορεί κανείς ν' ακούει είναι μια απαιτητική πνευματική δραστηριότητα, που προκαλεί ιδιαίτερα την εικονική ικανότητα του ακροατή. Τα παιδιά μαθαίνουν να μεταπλάθουν σε εικόνες όσα άκουσαν και βιώνουν έτσι πολύ παραστατικά το περιεχόμενο μιας ιστορίας. Παράλληλα, βελτιώνουν το λεξιλόγιό τους και γενικότερα τη γλωσσική τους ικανότητα, γιατί τα γλωσσικά δείγματα που ακούν να τους διαβάζουν, ξεπερνούν κατά πολύ την καθημερινή γλώσσα, τόσο στον πλούτο των λέξεων, όσο και στη δόμηση των φράσεων.

Αλλά το διάβασμα στα παιδιά ανταποκρίνεται και στις ανάγκες τους για *επικοινωνία* κι *επαφή* με άλλους ανθρώπους. Μαζί με τα παιδιά κάθεται ένα έμπιστό τους πρόσωπο, που τους μεταδίδει τα γεγονότα που παρουσιάζονται στο βιβλίο, στο πρόσωπο μπορούν να υποβάλουν ερωτήματα και στο οποίο πιστεύουν. Από το πρόσωπο που διαβάζει εξαρτάται και η σημασία που θα δώσει ο ακροατής στην ιστορία.

Τα παιδιά δε χρειάζονται ιδιαίτερες *ευκαιρίες* για το διάβασμα. Υπάρχουν όμως στιγμές, που είναι ιδιαίτερα κατάλληλες, στις οποίες το παιδί χρειάζεται κατά κάποιο τρόπο ένα πρόσωπο αναφοράς για να τολμήσει με τη βοήθειά του να πάρει πρωτοβουλίες και ν' αποκτήσει αυτοπεποίθηση στη μετέπειτα πορεία της ζωής του.

Το διάβασμα στα παιδιά πρέπει να γίνει μια *συνήθεια* στην οικογένεια. Εύκολα μπορούμε να διαπιστώσουμε, ότι συχνά σταματούν οι συζητήσεις ανάμεσα στους ενήλικους και τους νέους, όταν αρχίζουμε να διαβάζουμε μια ιστορία στο παιδί. Θέλουν κι αυτοί να την ακούσουν. Κι όποιος ξέρει από παιδικά βιβλία, δε θεωρεί υποτιμητικό να διαβάζει κανένα απ' αυτά.

Ποια βιβλία πρέπει ν' αγοράζουμε;

Οι πληροφορίες για τα κατάλληλα παιδικά βιβλία έχουν ιδιαίτερη σημασία. Παρακάτω περιγράφεται πού και πώς μπορούμε ν' αποκτήσουμε τις πληροφορίες αυτές.

Ο βιβλιοπώλης

Όποιος ζει σε μια πόλη με καλά βιβλιοπωλεία δεν έχει πολλές δυσκολίες. Τις περισσότερες φορές μπορεί κανείς να έχει εμπιστοσύνη στο βιβλιοπώλη από την άποψη ότι ξέρει τα βιβλία που πωλούνται περισσότερο. Αυτό βέβαια δε σημαίνει πάντοτε μια έγκυρη άποψη, αλλά τουλάχιστον αποτελεί μια ένδειξη τι θα πρέπει να κοιτάξει κανείς πριν καταλήξει στην αγορά ενός βιβλίου. Εξάλλου, ένας καλός βιβλιοπώλης ξέρει πάντοτε τις υποδείξεις των ειδικών που ασχολούνται με το παιδικό βιβλίο.

Πρέπει, πάντως, ν' αποφεύγουμε ν' αγοράζουμε εικονογραφημένα βιβλία στα μεγάλα εμπορικά καταστήματα και στα "super markets" όπως πρέπει ν' αποφεύγουμε ν' αγοράζουμε κάλτσες στα βιβλιοπωλεία. Οι πωλητές στα μεγάλα εμπορικά καταστήματα δεν είναι εκπαιδευμένοι πωλητές βιβλίων και δεν είναι, επομένως, σε θέση να δώσουν έγκυρες και υπεύθυνες συμβουλές.

Η παιδαγωγός στο νηπιαγωγείο

Υπηρετεί στην εκπαίδευση, κι έτσι είναι σε θέση να ξέρει ορισμένα πράγματα γύρω από τα βιβλία με εικόνες και να ξέρει, επίσης, ορισμένα βιβλία που είναι κατάλληλα για τις διάφορες ηλικίες των παιδιών. Ιδιαίτερα ευνοϊκές αποδεικνύονται οι εμπειρίες που έχει αποκτήσει η νηπιαγωγός στην επαφή της με τα εικονογραφημένα βιβλία. Οι συμβουλές της έχουν το πλεονέκτημα ότι προσανατολίζονται στις επιδράσεις που έχουν τα βιβλία πάνω στα παιδιά. Μπορούν, έτσι, να δώσουν συμβουλές που βρίσκονται πολύ κοντά στην εμπειρία και στην πρακτική.

Πληροφοριακό υλικό – Ενημερωτικά φυλλάδια

Πολλοί οργανισμοί και ομάδες εργασίας εκδίδουν τακτικά καταλόγους, στους οποίους αναφέρονται τα βιβλία που θεωρούνται κατάλληλα να διαβαστούν από τα παιδιά. Οι κατάλογοι όμως αυτοί βρίσκονται συνήθως στα χέρια μόνο των ειδικών. Έτσι, πρέπει κανείς να παραγγείλει και ν' αγοράσει τους καταλόγους αυτούς.

Τα ενημερωτικά φυλλάδια των εκδοτικών οίκων δεν αποτελούν πάντοτε κατάλληλο υλικό, απ' όπου μπορεί κανείς να συλλέξει αντικειμενικές πληροφορίες. Τα φυλλάδια αυτά – όπως και οι πληροφορίες που δίνει ο βιβλιοπώλης – πρέπει να θεωρηθούν απλά ως μια ώθηση για να εξετάσει κανείς τα βιβλία που προτείνουν.

Η συζήτηση με τους γονείς

Η μορφή αυτής της ανταλλαγής πληροφοριών έχει μεγαλύτερη σημασία. Οι γονείς έχουν αποκτήσει εμπειρίες από συγκεκριμένα εικονογραφημένα βιβλία ξέρουν αν το παιδί χρησιμοποιεί ένα βιβλίο για μακρύτερο χρονικό διάστημα ή το κοιτά μόνο μερικές φορές.

Αλλά, και σ' αυτή τη συμβουλευτική μορφή δεν πρέπει να δοθεί υπερβολική σημασία. Πρόκειται κι εδώ συνήθως για αρκετά υποκειμενικές απόψεις, για τις οποίες ισχύουν τα ίδια με όσα αναφέρθηκαν πιο πάνω. Μας υποδεικνύουν διαφόρους τίτλους βιβλίων, αλλά παραμένει η αναγκαιότητα να εξετάσουμε και να ελέγξουμε οι ίδιοι τα βιβλία που θ' αγοράσουμε.

Όταν υπάρχει μια σωστή συνεννόηση μπορούμε να δημιουργήσουμε για τα παιδιά μια σχετικά ευρεία προσφορά με εικονογραφημένα βιβλία. Η σημαντικότερη προϋπόθεση για την επιτυχία αυτής της προσπάθειας είναι να πεισθούν τα παιδιά ότι είναι καλύτερα να μην έχουν τα ίδια βιβλία με το φίλο ή τη φίλη τους, αλλά διαφορετικά, για να μπορούν μετά να τ' ανταλλάξουν και να έχουν έτσι συχνότερα ένα καινούργιο βιβλίο. Αυτό δεν επιτυγχάνεται αμέσως, αλλά όταν αυξηθεί το ενδιαφέρον για το διάβασμα, αναγνωρίζουν τα παιδιά σύντομα το πλεονέκτημα της ανταλλαγής των βιβλίων.

Ο βιβλιοθηκονόμος

Όποιος κατοικεί κοντά σε μια βιβλιοθήκη με τμήμα παιδικού βιβλίου, μπορεί, επίσης, ν' αποκτήσει επαφή με το βιβλιοθηκονόμο που είναι υπεύθυνος του παιδικού τμήματος της βιβλιοθήκης και να τον παρακαλέσει να του γράψει ένα σύντομο κατάλογο με καλά παιδικά βιβλία.

Επιλογή βιβλίων για παιδιά και νέους

Παράλληλα με τα έργα συγγραφέων κάθε χώρας, ένα μεγάλο μέρος από τα παιδικά και εφηβικά βιβλία που εκδίδονται είναι μεταφράσεις ξένων βιβλίων. Η προσφορά στη γλώσσα μας θα ήταν πολύ φτωχή χωρίς αυτά τα βιβλία.

Είναι, πάντως, πολύ δύσκολο να ψάχνει κανείς ανάμεσα στα παιδικά και στα εφηβικά βιβλία ενός βιβλιοπωλείου χωρίς κάποια ένδειξη ή υπόδειξη. Στην υπάρχουσα προσφορά παιδικών και εφηβικών βιβλίων προστίθενται κάθε χρόνο πολλοί καινούργιοι τίτλοι στην αγορά. Γι' αυτό είναι σημαντικό να έχει κανείς συγκεκριμένη άποψη για το βιβλίο που θέλει ν' αγοράσει.

Όταν έχουμε απαντήσει στα παρακάτω ερωτήματα τότε μπορεί σίγουρα να μας βοηθήσει ο βιβλιοπώλης ν' αγοράσουμε το σωστό βιβλίο.

1. Ποια είναι τα ενδιαφέροντα του παιδιού ή του νέου; Ποια θέματα διαλέγει μόνο του συχνά; Π.χ. Βιβλία με ζώα, φανταστικές ιστορίες, πραγματικές ιστορίες και παραστάσεις, ιστορίες που διηγούνται περιστατικά από τον παιδικό κόσμο, ιστορίες που περιγράφουν καθημερινά γεγονότα και καθημερινές καταστάσεις ή ανησυχίες;
2. Ποιες εικόνες του αρέσουν περισσότερο; Π.χ. Βιβλία με φωτογραφίες, βιβλία με εικόνες ρεαλιστικά ζωγραφισμένες, βιβλία με εικόνες σε παιδικό στυλ, να έχουν περιορισμένη ή και καθόλου εικονογράφηση;
3. Θέλει να έχουν τα βιβλία και κείμενο; Π.χ. Μεγάλα κείμενα για να τα διαβάσουν οι γονείς στα παιδιά, σύντομα κείμενα σαν επεξηγηματικά βοηθήματα, βιβλία χωρίς κείμενα για να θέτει ερωτήματα το παιδί και να μιλά, βιβλία με μικρούς διαλόγους ή βιβλία με συνεχή “ροή” της ιστορίας;

Τα παιδιά και οι νέοι δε χαίρονται πάντα για ένα βιβλίο που αρέσει σε μας τους μεγάλους. Όποιος όμως παρατηρεί με προσοχή το παιδί και το οδηγεί στην επαφή του με τα βιβλία, δε θα έχει δυσκολία να προξενήσει χαρά στο παιδί, προσφέροντάς του τα κατάλληλα εικονογραφημένα βιβλία ή αυτά που έχουν ως αντικείμενό τους τα θέματα που τα απασχολούν καθημερινά.

Βιβλία για παιδιά και νέους στα μέσα επικοινωνίας

Η τηλεόραση

Η τηλεόραση είναι αρχικά ένας *σοβαρός αντίπαλος* της μελέτης των βιβλίων και μπορούμε να δεχτούμε με σιγουριά ότι έχει την ευθύνη για το γεγονός ότι ορισμένα παιδιά δε διαβάζουν καθόλου βιβλία.

Τίθεται λοιπόν το ερώτημα, αν είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθεί η *τηλεόραση ως κίνητρο* για το διάβασμα βιβλίων. Σχετικά μ’ αυτό έχει διαπιστωθεί ότι οι σειρές της τηλεόρασης που βασίζονται σε βιβλία, είχαν ως συνέπεια τη μεγάλη αύξηση της κυκλοφορίας του αντίστοιχου βιβλίου. Αυτό παρατηρήθηκε τόσο σε σειρές, που απευθύνονται σε μεγάλους, όσο και σε εκείνες που απευθύνονται σε παιδιά. Η τηλεοπτική εμφάνιση της «Πίπης της Φακιδομύτης» της Άστριντ Λίντγκρεν, π.χ., αύξησε ακόμη περισσότερο την κυκλοφορία των βιβλίων, που αναφέρονται στις περιπέτειες της μικρής ηρωίδας.

Είναι, λοιπόν, δυνατόν να χρησιμοποιήσουμε τέτοιες εκπομπές ως βοηθητικό κίνητρο και ν’ αγοράσουμε στα παιδιά το βιβλίο που χρησιμοποιήθηκε ως βάση της τη-

λεοπτικής σειράς. Τα παιδιά μπορούν, επιπλέον, να κάνουν ενδιαφέρουσες παρατηρήσεις για τις αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν στη μεταφορά του βιβλίου στην τηλεόραση, πράγμα που λειτουργεί πολύ θετικά στην ανάπτυξη της κριτικής τους ικανότητας.

Όταν το παιδί νιώσει χαρά για το βιβλίο που διάβασε, τότε πρέπει ν' αξιοποιήσουμε το θετικό αυτό βίωμα, δίνοντάς του ίσως να διαβάσει άλλο ένα ακόμη βιβλίο με παρόμοια θεματολογία. Στόχοι μας πρέπει να είναι ν' αποκτήσει το βιβλίο μια σταθερή θέση δίπλα στην τηλεόραση, και στην προσπάθειά μας αυτή μπορεί να βοηθήσει και η ίδια η τηλεόραση.

Το ραδιόφωνο

Το ραδιόφωνο έχει να επιδείξει μια σοβαρή συμβολή στον τομέα της ενίσχυσης της διάδοσης του βιβλίου. Παρουσιάσεις και ανάγνωση βιβλίων ανήκουν στις εκπομπές όλων των προγραμμάτων του ραδιόφωνου. Εδώ πρέπει μόνο να κάνουμε τη θλιβερή διαπίστωση, ότι η υποδειγματική αυτή προσφορά αξιοποιείται σε πολύ μικρό βαθμό.

Θα ήταν, λοιπόν, μια καλή πρόταση προς τους γονείς, αλλά και στους δασκάλους και στους παιδαγωγούς, να κάνουν προγράμματα μ' όλες τις σχετικές εκπομπές και να τα δίνουν στα παιδιά και στους νέους. Φυσικά, θα ήταν θετικό ν' ακούν και οι γονείς καμιά φορά τέτοιες εκπομπές, για να είναι σε θέση να διαπιστώσουν καλύτερα τα ενδιαφέροντα του παιδιού. *Ραδιοφωνικές εκπομπές, που έχουν ως περιεχόμενό τους τα βιβλία για παιδιά και νέους, είναι θαυμάσια βοηθήματα στη δημιουργία κινήτρων για το διάβασμα.* Πρέπει, όμως, να προσέξουμε ιδιαίτερα, σε ποιες ηλικίες απευθύνονται κάθε φορά οι εκπομπές. Έχει σημασία, επίσης, να μην είναι όρθια τα παιδιά, όταν ακούν τις εκπομπές.

Κασέτες και ψηφιακοί δίσκοι (CD)

Μπορούμε ν' αγοράσουμε ένα μεγάλο αριθμό παιδικών βιβλίων σε δίσκους και κασέτες. Σε αντίθεση, όμως, με το ραδιόφωνο εμφανίζεται εδώ μια εντελώς διαφορετική *επίδραση*: Ενώ οι ραδιοφωνικές εκπομπές έχουν σκοπό να ξυπνήσουν το ενδιαφέρον και να προσφέρουν κίνητρα στο παιδί και με την έννοια αυτή αποτελούν πρόκληση στο παιδί να κορέσει την περιέργειά του διαβάζοντας το ίδιο, οι δίσκοι και οι κασέτες στοχεύουν στην ικανοποίηση του ενδιαφέροντος του παιδιού. Με άλλα λόγια: Οι δίσκοι και οι κασέτες, που αναφέρονται σε βιβλία, κάνουν το διάβασμα περιττό. Υπηρετούν την άνεση και αποτελούν *υποκατάστατο του διαβάσματος*. Τα παιδιά μπορούν ν' αποκτήσουν επαφή μ' ένα κείμενο ανεξάρτητα από τους γονείς και τ' α-

δέλφια τους, χωρίς να καταβάλουν την πνευματική δραστηριότητα που απαιτεί η ανάγνωση ενός βιβλίου.

Ασφαλώς αποτελεί και η ακρόαση μιας ιστορίας μια πνευματική διεργασία αλλά, σε αντίθεση με το διάβασμα από τους μεγάλους στα παιδιά, δεν οδηγεί στο βιβλίο, γιατί το μέσο “βιβλίο” δεν είναι υπαρκτό και παρόν.

Οι γονείς των παιδιών προσχολικής ηλικίας που δεν μπορούν ακόμα να διαβάσουν, υποκύπτουν εύκολα στο *πειρασμό* να αποφύγουν οι ίδιοι το διάβασμα στα παιδιά με τη βοήθεια μιας κασέτας. Πρέπει, όμως, να περιορίσουν το πράγμα αυτό στο ελάχιστο δυνατό, γιατί όταν τα παιδιά ακούν τις ιστορίες μόνο από κασέτες, για να μην κουράζονται καθόλου οι γονείς, δεν πρέπει να περιμένουμε πως τα παιδιά αυτά, όταν μάθουν να διαβάζουν, θα πιάνουν στα χέρια τους κάποιο βιβλίο. Η νωθρότητα των γονέων, η ανάγκη που υποχρεώνει τους γονείς ν’ ασχοληθούν και με τ’ άλλα παιδιά τους θα μπορούσε να γίνει ένα ανεπιθύμητο πρότυπο για τα παιδιά.

Γενικά, από τα μέσα επικοινωνίας, που αναφέρθηκαν, ιδιαίτερα θετική επίδραση στην αφύπνιση του ενδιαφέροντος των παιδιών για τα βιβλία έχουν οι *εκπομπές των ραδιοφωνικών σταθμών*, που είναι αφιερωμένες στη λογοτεχνία για παιδιά και νέους. Επειδή παρουσιάζονται τίτλοι και αποσπάσματα βιβλίων, γίνονται αναφορές στο περιεχόμενό τους και αναγνώσεις με στόχο την ενημέρωση, οι εκπομπές αυτές είναι κατάλληλες για να ενισχύσουν και να εμβαθύνουν την επαφή με τα βιβλία.

Αλλά και οι *σειρές της τηλεόρασης* που βασίζονται σε παιδικά βιβλία, μπορούν να οδηγήσουν στο διάβασμα των αντιστοίχων βιβλίων. Δυστυχώς, τα παιδικά βιβλία που γίνονται ταινίες, δεν είναι πάντοτε τα καλύτερα. Αποφασιστική σημασία έχει να μη μείνει το παιδί στο διάβασμα του ενός βιβλίου, αλλά να αξιοποιήσει το υπάρχον ερέθισμα για ν’ αναζητήσει κι άλλα βιβλία.

Αντιθέτως, οι *κασέτες* και οι *δίσκοι* επιδρούν πολύ περισσότερο αρνητικά στην ανάπτυξη της διάθεσης του παιδιού για διάβασμα. Η πληρότητα, με την οποία προσφέρεται το κείμενο στο παιδί δεν το προκαλούν να αναπτύξει δική του αναγνωστική δραστηριότητα. Επιπλέον, πολλά βιβλία διασκευάζονται στις κασέτες και τους δίσκους σε διαλόγους, με αποτέλεσμα να χάνεται ο αφηγηματικός τους χαρακτήρας.

Πως θα γίνει το παιδί αυτόνομος αναγνώστης;

Ανάγνωση βιβλίων: πρωτο-αναγνωστικές δραστηριότητες

Τα περισσότερα από τα παιδικά βιβλία περιλαμβάνουν εικόνες, οι οποίες παρέχουν σημαντικές πληροφορίες για το κάθε βιβλίο, για τους χαρακτήρες και την πλοκή του. Οι εικόνες λοιπόν αυτές δίνουν στο παιδί μια σχετικά λεπτομερή περιγραφή του περιεχομένου των βιβλίων, αποτελώντας μ' αυτό τον τρόπο μια πρώτη δραστηριότητα ανάγνωσης και γενικότερα γνωριμίας των παιδιών με τα βιβλία και τις ιστορίες που αυτά πραγματεύονται.

Τα παιδιά σ' αυτό το επίπεδο (πρωτο-αναγνωστικό) θα πρέπει να ενθαρρύνονται να ξεφυλλίζουν τα βιβλία και να δοκιμάζουν να διαβάσουν τις ιστορίες τους – το πρώτο βήμα για να γίνουν αυτόνομοι αναγνώστες – και, κυρίως, όσες λέξεις τυχαίνει να είναι υπογραμμισμένες ή τυπωμένες με έντονη γραφή. Επίσης, τα παιδιά μπορούν να λένε τις ιστορίες των βιβλίων που διαβάζουν – με τη βοήθεια και των εικόνων – στους συμμαθητές τους. Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να προβούν στις πιο κάτω ενέργειες:

- Ξεφυλλίζοντας διάφορα βιβλία να βοηθούν τα παιδιά να γνωρίσουν τα βασικά στοιχεία του βιβλίου: το εξώφυλλο, τον τίτλο, το όνομα του συγγραφέα, πού αρχίζει και πού τελειώνει η ιστορία και γενικά πώς διαβάζουμε ένα βιβλίο.
- Να διαβάζουν βιβλία μαζί με τα παιδιά, ενώ εκείνα παρακολουθούν τις ιστορίες μέσα από τις εικόνες. Ενήλικας και παιδιά μπορούν να επαναλαμβάνουν ήχους, λέξεις και εκφράσεις που τους κάνουν εντύπωση και τους προκαλούν ευχαρίστηση.
- Μαζί με τους γονείς, ή τους βιβλιοθηκονόμους να προτρέπουν τα παιδιά να λένε με τα δικά τους λόγια τις ιστορίες που πραγματεύονται τα βιβλία που διαβάζουν μαζί. Ενήλικας και παιδιά μπορούν να συζητούν για το πώς σκέφτονται και αισθάνονται οι χαρακτήρες, να προτείνουν κάποια διαφορετική εξέλιξη στην πλοκή της ιστορίας, να συσχετίζουν τα γεγονότα που διαδραματίζονται στο βιβλίο με προσωπικές τους εμπειρίες.
- Να προτείνουν στα παιδιά να συγκρίνουν γνωστά παιδικά βιβλία με τις αντίστοιχες κινηματογραφικές τους μεταφορές, τις οποίες είτε έχουν παρακολουθήσει στον κινηματογράφο είτε στην τηλεόραση ή σε βιντεοταινίες στο σπίτι και στο σχολείο.

- Μέσα από διάφορες εικαστικές δραστηριότητες, όπως ζωγραφική, χαρτοκοπτική, γλυπτική με πηλό, να δίνουν στα παιδιά την ευκαιρία να περιγράφουν ότι τους έκανε μεγαλύτερη εντύπωση από τα βιβλία που διαβάζουν μαζί με τους ενήλικες.
- Να επισκεφτούν μαζί με τα παιδιά τη βιβλιοθήκη του σχολείου ή τη δημοτική παιδική βιβλιοθήκη και να παρακολουθούν συναντήσεις που οργανώνονται για την ανάγνωση παιδικών βιβλίων και παραμυθιών. Να προτείνουν στα παιδιά να φέρνουν κάποιο αγαπημένο τους βιβλίο από το σπίτι, για να δημιουργούν μαζί με τον εκπαιδευτικό μια μικρή βιβλιοθήκη στη τάξη.

Ανάγνωση βιβλίων: εισαγωγικές δραστηριότητες αυτόνομης ανάγνωσης

- Να επιμένουν οι εκπαιδευτικοί να ορίζουν συγκεκριμένο τόπο και χρόνο για την ανάγνωση βιβλίων.
- Να ενημερώνονται για τις προτιμήσεις των μαθητών τους όσον αφορά την παιδική λογοτεχνία, καθώς επίσης και για τις νέες κυκλοφορίες αξιόλογων βιβλίων παιδικής λογοτεχνίας.
- Να ενημερώνονται για τα ενδιαφέροντα των μαθητών τους, αλλά και για τις νέες κυκλοφορίες βιβλίων που διευρύνουν τις γνώσεις και τις εμπειρίες των παιδιών για τον κόσμο και γενικά για ο,τιδήποτε συμβαίνει γύρω μας.

Ανάγνωση βιβλίων: δραστηριότητες αυτόνομης ανάγνωσης

- Οι εκπαιδευτικοί να προκαλούν τους μαθητές τους να συγκρίνουν τα διάφορα βιβλία που διαβάζουν.
- Να καλλιεργούν στα παιδιά το ενδιαφέρον για διάφορα είδη βιβλίων, π.χ. για τη βιογραφία, το ιστορικό μυθιστόρημα και την ποίηση.
- Να εξοικειώνουν τα παιδιά με τον περιοδικό και ημερήσιο Τύπο, καθώς και με άλλα μέσα δημοσίευσης κειμένων σχετικών με κοινωνικά και πολιτιστικά θέματα.
- Να αναζητούν μια ισορροπία μεταξύ της ενασχόλησης με τη λογοτεχνία στο σπίτι και στο σχολείο.

Τι μπορούμε να επιτύχουμε με τα εικονογραφημένα βιβλία;

Ο τρόπος της επαφής με τα βιβλία γενικά, αλλά και με τα εικονογραφημένα βιβλία ειδικότερα, εξαρτάται από το τι επιδιώκει κανείς με την επαφή αυτή. Στην επαφή, πάντως, του παιδιού με το βιβλίο πρέπει να παίζει πάντοτε κεντρικό ρόλο η επιδίωξη

να νοιώσει το παιδί *ευχαρίστηση* με το κοίταγμά του και ν' αναπτυχθεί η ικανότητά του να ακούει: το μεγαλύτερο αποτέλεσμα που μπορούμε να επιτύχουμε σ' αυτή την ηλικία είναι ν' αφυπνίσουμε, ν' αναπτύξουμε και να εμβαθύνουμε το ενδιαφέρον του παιδιού για το βιβλίο.

Αυτό είναι δυνατόν να επιτευχθεί μόνο όταν το παιδί δε βλέπει την επαφή με το βιβλίο σαν μια δυσάρεστη δουλειά. Ο κίνδυνος αυτός μπορεί να προέλθει από φιλόδοξους γονείς, που θέλουν συνεχώς να βλέπουν χειροπιαστά δείγματα προόδου των παιδιών τους.

Αυτό βέβαια δε σημαίνει πως τα παιδιά όταν έρχονται σε απλή επαφή με το βιβλίο δε μαθαίνουν τίποτα. Παρατηρούν τις εικόνες, αφομοιώνουν το περιεχόμενο και μαθαίνουν σιγά-σιγά να καταλήγουν σε ορισμένες κρίσεις. Αυτό σημαίνει ότι αποκτούν με απλουστευτικό τρόπο κατανόηση για τις σχέσεις που παρουσιάζονται στις εικόνες και συλλέγουν έτσι εμπειρίες από τον κόσμο.

Τρεις στόχοι μπορούν επομένως να επιδιώκονται από την επαφή του παιδιού με τα εικονογραφημένα βιβλία:

- α) να νοιώθει το παιδί *ευχαρίστηση* στην επαφή με το βιβλίο,
- β) να μαθαίνει από το βιβλίο,
- γ) να συλλέγει εμπειρίες από το βιβλίο.

Το παιδί νοιώθει *ευχαρίστηση* από το βιβλίο

Αναφέρθηκε ήδη ότι προϋπόθεση για την επίτευξη αυτού του στόχου είναι η *ελεύθερη επαφή* του παιδιού με το βιβλίο.

Όταν χαρίζουν οι γονείς ένα βιβλίο στο παιδί, πρέπει να του προσφέρουν συγχρόως τη δυνατότητα να βιώσει το βιβλίο αυτό με τον τρόπο που επιθυμεί. Πρέπει να του επιτρέψουν να το ξεφυλλίσει επιτόλαια και βιαστικά, αν θέλει, όμως να του δώσουν και αρκετό χρόνο, αν θέλει να γνωρίσει το βιβλίο καλύτερα. Το κάθε παιδί συμπεριφέρεται με διαφορετικό τρόπο.

Ιδιαίτερη υπομονή χρειάζεται να δείξουν οι γονείς με παιδιά που δεν είναι ακόμα «έμπειροι» αναγνώστες εικονογραφημένων βιβλίων, όταν βλέπουν ότι τα παιδιά δεν είναι αμέσως σε θέση να εμβαθύνουν με μεγάλη υπομονή στο βιβλίο.

Δεν είναι πάντοτε η *κατάλληλη στιγμή* για ν' απασχοληθεί ένα παιδί με το βιβλίο. Σε καμιά περίπτωση δεν πρέπει να πιέζουμε το παιδί για να το υποχρεώσουμε ν' απασχοληθεί εντατικά με ένα βιβλίο. Πρέπει αντίθετα να περιμένουμε τη στιγμή εκείνη όπου δεν υπάρχουν στο προσκήνιο άλλα ενδιαφέροντα για το παιδί.

Τέτοια χρονικά διαστήματα υπάρχουν κάθε τόσο, ιδιαίτερα το βράδυ, πριν πάει το παιδί να κοιμηθεί ή στη διάρκεια της ημέρας, όταν πρέπει να μείνει μέσα στο σπίτι. Το ίδιο περίπου συμβαίνει άλλωστε και με τους ενήλικες. Πιάνουμε ένα βιβλίο στα χέρια μας όταν είναι περιορισμένο το πεδίο της σωματικής μας δραστηριότητας.

Το παιδί μαθαίνει από τα εικονογραφημένα βιβλία

Από τα εικονογραφημένα βιβλία δε μαθαίνει κανείς με τον ίδιο τρόπο, όπως από τα σχολικά βιβλία, από τα οποία αυξάνει κυρίως τις γνώσεις του. Βασικός στόχος παραμένει η ευχαρίστηση στην επαφή με τα βιβλία και μ' αυτόν τον τρόπο ακριβώς αποκτούν τα παιδιά ικανότητες που υπηρετούν και συμβάλλουν στην επιτυχία στο σχολείο.

Η παρατήρηση, αναγνώριση και επεξήγηση των εικόνων στα εικονογραφημένα βιβλία είναι *πνευματική εργασία*, με την οποία ασκείται η νοητική ικανότητα του παιδιού. Αναπτύσσεται, επίσης, η παρατηρητικότητα και βελτιώνεται η γλωσσική ικανότητα.

Τα παιδιά μαθαίνουν με το πέρασμα του χρόνου ολοένα και περισσότερο ν' αναγνωρίζουν και να σχολιάζουν τα γεγονότα που παρουσιάζονται στις εικόνες, να υποβάλλουν ερωτήσεις και να εκφράζουν κρίσεις, ανάλογα με τις δυνατότητές τους. Κι εδώ έχει σημασία η προθυμία των γονέων για *συζήτηση με τα παιδιά*: Όλα σχεδόν τα παιδιά κατακλύζονται από πληθώρα ερωτημάτων, όταν παρατηρούν ένα βιβλίο. Οι γονείς έχουν καθήκον ν' ασχολούνται και ν' απαντούν στις απορίες και στα ερωτήματα των παιδιών. Η ικανότητα του παιδιού να μάθει να ρωτά και να μπορεί να υποβάλλει ερωτήσεις που έχουν σχέση με το αντικείμενο που παρατηρεί αποτελεί προϋπόθεση για κάθε είδους μελλοντική μάθησή του.

Τα παιδιά μαθαίνουν από τα εικονογραφημένα βιβλία και ορισμένα πράγματα γύρω από τις σχέσεις των ανθρώπων και μπορούν να προσαρμόσουν σ' αυτά και τη δική τους συμπεριφορά. Σε πολλά εικονογραφημένα βιβλία απεικονίζονται ιστορίες, όπου απλοποιείται η κοινωνική συμπεριφορά. Συχνά βιώνουν τα παιδιά ξαφνικά σ' ένα πρόσωπο αυτών των βιβλίων τις δικές τους επιθυμίες, τη δική τους θέληση, τις δικές τους πράξεις. Μ' αυτόν τον τρόπο αποκτούν ορισμένες εμπειρίες που τα βοηθούν να συμπεριφέρονται σωστά στην επικοινωνία τους με τους άλλους ανθρώπους και ν' αναπτύξουν συναισθήματα για ορισμένες συνθήκες και ανθρώπους που βρίσκονται σε ειδικές καταστάσεις.

Τα παιδιά συλλέγουν εμπειρίες από τα βιβλία

Οι εμπειρίες που αποκτούν τα παιδιά από τα βιβλία μπορούν, όπως ήδη αναφέρθηκε, να επιδράσουν στη μελλοντική μάθησή τους, μπορούν δηλαδή να επηρεάσουν την *κοινωνική συμπεριφορά τους*.

Το παιδί συλλέγει *εμπειρίες* – εμπειρίες της ζωής, που εκφράζονται στις εικόνες και στις μορφές των βιβλίων. Ακόμα κι όταν οι μορφές αυτές είναι ζώα ή φανταστικά όντα, έχει το παιδί την ικανότητα, ταυτιζόμενο μαζί τους, να τα νοιώθει και να τα βιώνει καλύτερα.

Η συλλογή αυτή των εμπειριών είναι δυνατόν να επεκταθεί σ' όλους τους πιθανούς τομείς. Μπορούν να είναι «εμπειρίες ζωής», μπορούν όμως να μεταδοθούν στο παιδί και εμπειρίες πραγμάτων, που διευρύνουν τον ορίζοντα των γνώσεών του. Ανοίγονται δρόμοι και ασκούνται τρόποι συμπεριφοράς που συγκαθορίζουν το μελλοντικό επίπεδο της μόρφωσης του παιδιού.

Γενικά, η έγκαιρη γνωριμία του παιδιού με τα βιβλία, η επαφή του με εικονογραφημένα βιβλία στα *πρώτα έξι χρόνια* της ζωής του αποτελούν μια εξαιρετική δυνατότητα για την προετοιμασία του μελλοντικού αναγνώστη βιβλίων και μελλοντικού χρήστη βιβλιοθηκών.

Τα παιδιά βιώνουν τα βιβλία όχι μόνο ως πηγή χαράς και διασκέδασης. Με την ανάγνωση βιβλίων αναπτύσσονται συγχρόνως και ενισχύονται σχεδόν χωρίς κόπο *πνευματικές λειτουργίες*, που αποτελούν προϋποθέσεις για τη μελλοντική μάθηση. Το βιβλίο με τις εικόνες είναι το είδος της λογοτεχνίας με το οποίο αποστέλλονται μηνύματα στο μικρό παιδί που δεν είναι ακόμα σε θέση να διαβάσει. Το βιβλίο αυτό έχει τη δυνατότητα να παρουσιάζει με τρόπο κατανοητό στα παιδιά αυτής της ηλικίας λεπτομέρειες, καταστάσεις, αλλά και συνθετότερες αλληλουχίες και συναρτήσεις από το περιβάλλον, από τον τομέα της ζωής και των ενδιαφερόντων του παιδιού. Η επαφή με τα εικονογραφημένα βιβλία αναπτύσσει τη φαντασία, δημιουργεί δυνατότητες για δημιουργική συμπεριφορά και μπορεί να συμβάλλει στο ξεπέραςμα των προβλημάτων και των φοβιών του παιδιού.

Παρόλες τις «διαδικασίες μάθησης» που θέτει σε λειτουργία η «ανάγνωση» των εικονογραφημένων βιβλίων, σ' αυτή τη δραστηριότητα του παιδιού βρίσκεται στο προσκήνιο η ψυχαγωγία. Το παιδί δεν καταλαβαίνει ότι μαθαίνει.

Με την επαφή με τα εικονογραφημένα βιβλία αναπτύσσονται διάφορες δραστηριότητες. Το παιδί κοιτά το βιβλίο, ακούει όσα του διαβάζουν οι γονείς του, σκέφτεται και ερμηνεύει, παρακολουθεί και εξηγεί, ρωτά και αναγνωρίζει, ονοματίζει και διη-

γείται, μιλά και ασκεί κριτική. Όλες όμως αυτές τις ικανότητες πρέπει να τις χρησιμοποιεί το παιδί και στο σχολείο.

Μαζί μ' όλα αυτά τα θετικά στοιχεία που έχει η απασχόληση με τα εικονογραφημένα βιβλία, πρέπει να τονισθεί και η μεγάλη σημασία που έχει η *έγκαιρη εξοικείωση του παιδιού με το βιβλίο*. Το παιδί αποκτά την εμπειρία ότι τα βιβλία είναι ευχάριστα, κι έτσι παίρνει μια θετική στάση απέναντί τους. Κι επειδή θέλει να ξέρει τι βρίσκεται στο βιβλίο πέρα από τις εικόνες, αποκτά ένα κίνητρο να μάθει να διαβάζει. Θέλει να μάθει να διαβάζει, επειδή η μάθηση αυτή του προκαλεί χαρά και το κάνει επίσης να αισθάνεται ανεξάρτητο από τους ενήλικους.

Παραμύθια και κόμικς – Δύο αμφιλεγόμενα αναγνώσματα

Οι βιβλιοθηκονόμοι αντιδρούν κάπως αρνητικά όταν ακούν ν' αναφέρονται συγχρόνως αυτά τα δύο είδη αναγνωσμάτων. Τι κοινό όμως μπορεί να έχουν;

Το ένα είναι τόσο παλιό, ώστε αγνοείται η πρώτη καταγωγή του, το άλλο σχετικά νέο, ώστε δεν ξέρει κανείς ακόμα τις πιθανές επιδράσεις του. Κι όμως υπάρχουν πραγματικά ομοιότητες ανάμεσα στα δύο αυτά είδη. Όλα σχεδόν τα παιδιά ξέρουν και αγαπούν τα παραμύθια, και περισσότερο από το 80% των παιδιών και των νέων διαβάζουν κόμικς. Και τα δύο λοιπόν, παραμύθια και κόμικς, είναι δημοφιλή στα παιδιά, αλλά και τα δύο είναι *αμφιλεγόμενα* γι' αυτούς που ασχολούνται άμεσα ή έμμεσα με τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών.

Τα παραμύθια

Όταν υπάρχουν διαφορές απόψεων ανάμεσα στους ειδικούς, καταλαβαίνουμε πόση ανασφάλεια αισθάνονται οι γονείς, όταν θα πρέπει ν' απαντήσουν στο ερώτημα, αν τα παραμύθια *βλάπτουν ή όχι* τα παιδιά. Πρέπει ν' απαντήσουν σ' αυτό το ερώτημα όχι μόνο θεωρητικά, αλλά πρέπει να υλοποιήσουν την απόφασή τους στην πράξη.

Τι καταλογίζεται όμως στα παραμύθια; Οι πιο παλιές αντιρρήσεις είναι εκείνες που αναφέρονται στις περιγραφές που περιέχουν πολλά παραμύθια, οι οποίες δημιουργούν *φοβίες* στα παιδιά. Οι γονείς εγκαταλείπουν τα παιδιά τους (Χένσελ και Γκρέτε), ζώα που τρώνε ανθρώπους (Κοκκίνοσκουφίτσα), άλλοι άνθρωποι μαγεύονται, μεταμορφώνονται (Χιονάτη) κλπ. Όλα αυτά είναι περιγραφές, που μπορούν να προκαλέσουν αρκετή αναστάτωση στη φαντασία του παιδιού. Είναι όμως αναμφισβήτητο ότι, τις περισσότερες φορές, τα παιδιά αγαπούν τα παραμύθια ότι θέλουν να α-

κούν διαρκώς την ίδια ιστορία, αν και μετά τη διήγηση δείχνουν εμφανή σημάδια φόβου.

Αμφιλεγόμενες είναι και οι *περιγραφές φυσικών βιαιοτήτων* – απέναντι στα ζώα και στους ανθρώπους. Το κόψιμο μερών του σώματος, όπως και τα βασανιστήρια, οι τραυματισμοί άλλης μορφής έως το βίαιο θάνατο, είναι διαδικασίες που από τη μια μεριά προκαλούν φόβο, ενώ από την άλλη μπορούν να οδηγήσουν σε βίαιη συμπεριφορά των παιδιών. Όμως, κάθε τόσο διατυπώνεται ο ισχυρισμός ότι τα παιδιά δεν αισθάνονται τις παραστάσεις αυτές σε καμιά περίπτωση σαν συγκεκριμένες διαδικασίες κι επομένως δε σοκάρονται, όπως ισχυρίζονται συνήθως οι ενήλικοι.

Καταλογίζεται, ακόμη, στα παραμύθια ότι οδηγούν στη *διαμόρφωση προκαταλήψεων*, γιατί η συνεχώς επαναλαμβανόμενη με την ίδια μορφή περιγραφή των τύπων επηρεάζει και καθλώνει το νεαρό αναγνώστη και ακροατή. Η μόνιμη επανάληψη της μάγισσας (= γριά γυναίκα) και της μητριάς (= κακιά γυναίκα) θα μπορούσε να οδηγήσει στο σημείο να μεταφέρει το παιδί αυτές τις εμπειρίες των παραμυθιών στην πραγματικότητα και να θεωρεί κάθε γριά γυναίκα ως μάγισσα και κάθε μητριά ως κακή γυναίκα.

Μια άλλη αντίρρηση θεωρεί τα παραμύθια *ξεπερασμένα* για την εποχή μας. Ο κόσμος των παραμυθιών με τους βασιλιάδες, τους πρίγκιπες και τις πριγκίπισσες, τους μάγους, τους γίγαντες και τους νάνους δε βρίσκεται σε καμιά αντιστοιχία με την πραγματικότητα της εποχής μας. Τα παιδιά δε μαθαίνουν τίποτε που να τα βοηθά να ξεπερνούν τις δυσκολίες της δικής τους ζωής.

Όλες αυτές οι αντιρρήσεις μπορεί να έχουν βάση κι είναι πιθανόν να λειτουργούν οι επιδράσεις, στις οποίες αναφέρονται, δεν έχουν όμως γενική ισχύ. Η συνάντηση και η επαφή του παιδιού με τα παραμύθια είναι ταυτόσημη με την απόκτηση εμπειριών του κόσμου, αν και οι εμπειρίες αυτές δεν αποκτώνται μ' ένα άμεσα ρεαλιστικό νόημα. Περιέχουν όμως όλα τα στοιχεία εκείνα, που χαρακτηρίζουν την ανθρώπινη ύπαρξη.

Όλα αυτά δεν παρουσιάζονται όπως είναι στην πραγματικότητα, αλλά με αλλαγές: Τα πρόσωπα και οι διαδικασίες δεν είναι έτσι, αλλά υπονοούν κάτι που επαναλαμβάνεται συνεχώς στην ανθρώπινη ζωή. Τα γεγονότα όμως αυτά και οι διαδικασίες εμφανίζονται στα παραμύθια *απλοποιημένα*. Επειδή το παιδί σ' αυτή την ηλικία δεν μπορεί ν' αντιληφθεί πολλά προβλήματα της πραγματικότητας της ζωής στη συνθετότητά τους, ανταποκρίνεται το παραμύθι στην *παιδική σκοπιά του κόσμου*: οι σχέσεις εμφανίζονται με έντονες αντιθέσεις, οι άνθρωποι είναι καλοί ή κακοί, δυνατοί ή ανή-

μποροι, όμορφοι ή άσχημοι. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει και ο Jean Piaget, στο δεύτερο στάδιο ανάπτυξης του παιδιού, το προλογικό (2 έως 7 ετών), το παιδί δυσκολεύεται πάρα πολύ να κατανοήσει καταστάσεις αντιστρεψιμότητας. Ακόμα σε αυτή την ηλικία κυριεύονται από ένα παιδικό εγωκεντρισμό, όπου το παιδί αντιλαμβάνεται και αναπαριστά τον κόσμο με μια συγκεκριμένη σκοπιά (Λοϊζος, 2004, σ. 69).

Μ' αυτόν τον τρόπο ο ακροατής ή ο αναγνώστης βιώνει το *δίκαιο* ή το *άδικο* με ακραία μορφή. Συμπάσχοντας με τον ήρωα του παραμυθιού βιώνει το καλό και το κακό, διαμορφώνεται η αίσθησή του γι' αυτό που είναι σωστό, διαμέσου των επιθυμιών του. Η νίκη του καλού ξυπνά στο παιδί μια περισσότερο αισιόδοξη εικόνα για τον κόσμο, που επιδρά θετικά στον προσανατολισμό του προς τον πραγματικό κόσμο.

Ακόμα κι όταν η νίκη του ήρωα δεν πραγματοποιείται με τις δικές του δυνάμεις – γιατί συνήθως δέχεται τη βοήθεια από κάποια μυστηριώδη όντα, όπως νάνους, νεράιδες κλπ. – εκδηλώνονται όλες οι ιδιότητες και εκφράσεις, που κάνουν δυνατή τη νίκη: θάρρος, εμπιστοσύνη, προθυμία για βοήθεια.

Τα παραμύθια μπορούν, λοιπόν, να μεταδώσουν στο παιδί *αλήθειες* και *διαπιστώσεις*, ακόμα κι όταν οι εμπειρίες αυτές δε βρίσκονται στο ίδιο επίπεδο μ' εκείνες που αποκτά κανείς στο πραγματικό του περιβάλλον.

Περισσότερο προβληματική είναι η κατάσταση, όταν το παιδί διαβάσει μόνο του και οι γονείς δεν είναι σε θέση να ελέγξουν ακριβώς, πόσα παραμύθια διαβάσει, τι από το περιεχόμενο των παραμυθιών απασχολεί το παιδί και από πού μπορούν να ξεκινούν οι πιθανές φοβίες και διαταραγμένες συμπεριφορές του παιδιού. Γι' αυτό πρέπει στην περίπτωση αυτή να δέχονται οι γονείς *ερωτήματα* από το παιδί ή να του απευθύνουν ερωτήματα, για να απελευθερώνονται οι συσσωρευμένες απορίες και να μπορούν οι γονείς να μιλήσουν γι' αυτά.

Σαν ιδιαίτερα ευνοϊκό κρίνεται το παραμύθι από την άποψη της συμβολής του στην *ανάπτυξη της φαντασίας* του παιδιού. Οι διηγήσεις παραμυθιών απαιτούν τη δύναμη της φαντασίας τόσο του αναγνώστη, όσο και του ακροατή. Η δραστηριότητα της φαντασίας αναφέρεται σε πνευματικές δυνάμεις, που μπορούν να επιδράσουν σ' όλους τους πιθανούς τομείς της δραστηριότητας του παιδιού.

Κάθε άνθρωπος διαθέτει, σε διαφορετική έκταση και ζωηρότητα ο καθένας, φαντασία. Κατά πόσο και σε ποιο βαθμό θα αναπτύξει τη φαντασία του και θα αποκτήσει την ικανότητα να τη χρησιμοποιεί, αποφασιστικό ρόλο παίζουν εξωτερικές επιδράσεις. Αυτό σημαίνει, ότι η δραστηριότητα της φαντασίας μπορεί να επηρεαστεί με τη διαπαιδαγώγηση, π.χ. με την επαφή με τα παραμύθια.

Μια προσεκτικά φροντισμένη επαφή με τα παραμύθια δε θα βλάψει λοιπόν το παιδί, αλλά θα το ωφελήσει ακόμα και από τη σκοπιά της μελλοντικής του συμπεριφοράς απέναντι στο διάβασμα.

Τα κόμικς

Πολλοί γονείς παραπονιούνται, γιατί τα παιδιά τους έχουν καταληφθεί από τη μανία των κόμικς. Διαβάζουν με το σωρό τα φυλλάδια αυτά και πληθαίνουν ακόμα περισσότερο την κατανάλωσή τους, ανταλλάζοντάς τα με άλλα παιδιά.

Ένα τέτοιο φυλλάδιο διαβάζεται βέβαια πολύ γρήγορα, γιατί ολόκληρο το κείμενό του θα μπορούσε να χωρέσει άνετα σε μια σελίδα. Το μεγαλύτερο μέρος καταλαμβάνουν οι εικόνες, που μπορεί κανείς να τις κοιτάξει μέσα σε δευτερόλεπτα. Για την κατανόησή τους δε χρειάζεται ακριβής παρατήρηση.

Με βάση το περιεχόμενό τους δύο είναι οι κύριες κατηγορίες τέτοιων φυλλαδίων που διαβάζονται από τα παιδιά: τα *διασκεδαστικά* και τα *περιπετειώδη* κόμικς.

Τα κόμικς της πρώτης κατηγορίας διασκεδάζουν τους αναγνώστες τους με χιούμορ και αστεία, ενώ τα κόμικς της δεύτερης κατηγορίας δείχνουν ανίκητους ήρωες με υπερφυσικές δυνάμεις, που ακολουθούν το δρόμο του καλού και συναντούν πολλούς κακούς ανθρώπους, που πρέπει να παραμερίσουν ή να εξοντώσουν.

Όπως συμβαίνει με τα παραμύθια, έτσι και με τα κόμικς υπάρχουν από την παιδαγωγική σκοπιά σημαντικές *αντιρρήσεις*. Επειδή στα κόμικς παρουσιάζονται συνεχώς τα ίδια πρωτόγονα πρότυπα δράσης και τύποι προσώπων, υπάρχει ο κίνδυνος ν' αποπροσανατολισθεί όποιος διαβάζει πολλά κόμικς, από τις συνθήκες που επικρατούν στην πραγματικότητα. Ο κόσμος που παρουσιάζεται στα κόμικς, δεν υπάρχει στην πραγματικότητα, εξυπηρετεί μόνο τη διασκέδαση του αναγνώστη και την ικανοποίηση της ανάγκης του να νιώσει έντονες συγκινήσεις.

Με την υπεροχή των εικόνων που δε χρειάζονται ακριβή παρατήρηση, γιατί αναγνωρίζεται αμέσως αυτό που θέλουν να εκφράσουν, αλλά και με το υποτυπώδες κείμενο που τις συνοδεύει, επιτυγχάνεται υποχρεωτικά *επιπόλαιο διάβασμα και κοίταγμα*. Τα κόμικς, ακόμη, εμποδίζουν το διάβασμα μεγάλων κειμένων, γιατί περιέχουν μόνο μικρές φράσεις, τις οποίες ο αναγνώστης διαβάζει αποσπασματικά. Αυτή η συνεχής διακοπή της ανάγνωσης εμποδίζει την ανάπτυξη μιας στάσης απέναντι στο διάβασμα, που να στοχεύει στην ανάγνωση βιβλίων.

Εδώ γίνεται ιδιαίτερα σαφής η διαφορά με τα παραμύθια. Το παραμύθι προκαλεί τον αναγνώστη σε πνευματική δραστηριότητα, πρέπει να σκεφθεί όσα συμβαίνουν. Αυτή η πνευματική εργασία δε συντελείται συνήθως στα κόμικς (όπως άλλωστε και

στην τηλεόραση). Το κείμενο και οι εικόνες εμποδίζουν κατά κανόνα κάθε λειτουργία της σκέψης: το κείμενο εξαιτίας της χαμηλής ποιότητάς του και οι εικόνες με τον περιορισμό τους στην επιφανειακή παρουσίαση των δραστηριοτήτων.

Τα παιδιά, λοιπόν, που διαβάζουν πολλά κόμικς δεν πρόκειται ν' αναπτύξουν το ενδιαφέρον τους για τα βιβλία, στα οποία έρχονται σ' επαφή με κείμενα. Συχνά αυτά τα παιδιά, που συνηθίζουν να έρχονται σ' επαφή με κείμενα όπως των κόμικς, μόλις ξεφυλλίσουν ένα βιβλίο νιώθουν τρόμο με αποτέλεσμα να απωθούνται.

Μια άλλη αντίρρηση που διατυπώνεται συχνά εναντίον των κόμικς αναφέρεται στο ότι οι *βιαιότητες* που παρουσιάζονται σ' αυτά επηρεάζουν τη συμπεριφορά των αναγνωστών τους με αποτέλεσμα να ενισχύεται η επιθετικότητα και η βιαιότητά τους. Αυτή η κατηγορία έχει στο μεταξύ, αποδυναμωθεί: Έχει διαπιστωθεί, ότι οι παραστάσεις συγκεκριμένων σκηνών και πράξεων στις εικόνες και στα σχέδια προκαλούν πολύ λιγότερο μίμηση, απ' όσο οι ζωντανές παραστάσεις στις κινηματογραφικές ταινίες. Με άλλα λόγια, μια αστυνομική ταινία επιδρά πολύ περισσότερο στη μιμητική συμπεριφορά των παιδιών, απ' όσο το κοίταγμα κι η ανάγνωση των κόμικς.

Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να πούμε, ορισμένα κόμικς δεν έχουν τίποτα το θετικό, πέρα από μια σύντομη διασκέδαση, που προσφέρουν στους αναγνώστες τους. Και *επιδρούν αρνητικά* όσον αφορά τη διαπαιδαγώγηση του παιδιού προς το βιβλίο και την ανάπτυξη της ικανότητάς του να διαβάζει, επειδή εμποδίζουν και μειώνουν την ικανότητα των παραστάσεων του αναγνώστη και πέρα απ' αυτό, δυσκολεύουν ή εμποδίζουν αυτό που εμείς θεωρούμε διάβασμα, την ανάγνωση δηλ. των βιβλίων. Υπερβολικό διάβασμα κόμικς εμποδίζει, λοιπόν, το παιδί να εξελιχθεί σε αναγνώστη βιβλίων.

Αντιθέτως, αρκετά κόμικς έχουν πολλά θετικά χαρακτηριστικά που μπορούν να προσφέρουν στους αναγνώστες τους. Αποτελούνται από ευφύεστατους και λεπτούς διαλόγους προκαλώντας στον αναγνώστη να κερδίζει κάτι χρήσιμο απ' αυτά. Επιπλέον, κυκλοφορούν σε διάφορες εκδόσεις, αρκετά κείμενα αρχαίων συγγραφέων σε μορφή κόμικς, π.χ. του Αριστοφάνη, και έτσι οι αναγνώστες μπορούν να κερδίσουν πολλά περισσότερα από ένα απλό λογοτεχνικό βιβλίο.

Τι μπορούμε να κάνουμε;

Για τα παραμύθια έχει δοθεί ήδη η απάντηση: Η αρνητική επιρροή τους μπορεί ν' αντιμετωπισθεί και να εξαλειφθεί, όταν οι γονείς ασκούν την απαιτούμενη φροντίδα στην επαφή του παιδιού με το *παραμύθι*, όταν διηγούνται οι ίδιοι το παραμύθι στο

παιδί, ή απαντούν στα ερωτήματα, που θέτει το παιδί, όταν το ίδιο διαβάζει το παραμύθι, ή προκαλούνται συζητήσεις με το παιδί πάνω στο περιεχόμενο του παραμυθιού.

Με τους αναγνώστες των *κόμικς* τα πράγματα δεν είναι τόσο απλά, γιατί είναι δύσκολο να πεισθούν να διαβάσουν άλλα βιβλία. Εδώ, βέβαια, πρέπει να τονισθεί, ότι γίνεται αναφορά σε εκείνα τα παιδιά που διαβάζουν μόνο ή κυρίως *κόμικς*.

Δεν είναι ιδιαίτερα ανησυχητική η κατάσταση των παιδιών και των νέων, που διαβάζουν κυρίως βιβλία που απευθύνονται στην ηλικία τους, αλλά διαβάζουν και κανένα *κόμικς* όταν πέσει στα χέρια τους,. Όσο η ανάγνωση των *κόμικς* δεν οδηγεί στην εγκατάλειψη και των παραμερισμό των άλλων βιβλίων, δεν τίθεται σε κίνδυνο ο κόσμος του παιδιού. Πρέπει όμως να προσέχουμε ώστε να μη συμβεί αυτό.

Υποθέτοντας ότι αρέσουν τα *κόμικς* στα παιδιά, επειδή τα διασκεδάζουν και τους προκαλούν ισχυρές συγκινήσεις, τότε θα πρέπει να προσφέρουμε στα παιδιά αυτά αντίστοιχα βιβλία για παιδιά και νέους: ευχάριστα διηγήματα και περιπετειώδεις ιστορίες. Έτσι, μπορούμε αρχικά να προσεγγίσουμε τον τομέα των ενδιαφερόντων των παιδιών.

Παράλληλα, θα πρέπει να προσέξουμε να έχουν τα βιβλία που επιλέξαμε πολλές εικόνες. Στα παιδικά βιβλία δε θα συναντήσουμε δυσκολίες για να ξεπεράσουμε αυτό το πρόβλημα. Δυσκολίες θα συναντήσουμε στα βιβλία για νέους, όπου ο αριθμός των βιβλίων με πολλές εικόνες είναι περιορισμένος.

Η τρίτη άποψη αφορά τον *κόσμο του αναγνώστη*. Είναι σαφές ότι είναι κοπιαστικότερο να διαβάζει κανείς μεγάλα κείμενα, από τις λιγόλογες φράσεις, που συνοδεύουν τις εικόνες στα *κόμικς*. Γι' αυτό οι γονείς πρέπει να βοηθήσουν τα παιδιά, διαβάζοντάς τους. Αυτό μπορεί να είναι σε διαφορετικό βαθμό και έκταση αναγκαίο. Όταν πρόκειται για ένα παιδί, που είναι εντατικός αναγνώστης *κόμικς*, πρέπει αρχικά να του διαβάζουμε μεγάλα αποσπάσματα, να διακόπτουμε ίσως το διάβασμα σ' ένα πολύ ενδιαφέρον σημείο, να το καλούμε να συνεχίσει να διαβάζει μόνο του κτ.λ. Πρέπει να επιδιώκουμε φυσικά να περιορίσουμε τα μέρη που διαβάζουμε εμείς στο παιδί.

Η *απαγόρευση* στο παιδί να διαβάζει *κόμικς* δεν είναι ο σωστός δρόμος για να το οδηγήσουμε στο διάβασμα βιβλίων για παιδιά και νέους. Αυτό που μπορούμε να επιτύχουμε με την απαγόρευση είναι μια στάση ανειλικρίνειας του παιδιού απέναντί μας. Ο στόχος μας πρέπει να είναι όχι να ξεσυνηθίσουν τα παιδιά να διαβάζουν *κόμικς*, αλλά να προλειάνουμε και να εμβαθύνουμε το ενδιαφέρον τους για το βιβλίο.

Μια μείωση της κατανάλωσης *κόμικς* πραγματοποιείται ούτως ή άλλως από την ηλικία των 14 χρόνων, όπως έχουν δείξει διάφορες σχετικές έρευνες. Ως τότε, όμως,

πρέπει το παιδί να είναι σε τέτοιο βαθμό αναγνώστης, ώστε η εγκατάλειψη των κόμικς να μη δημιουργήσει απλά ένα κενό, που θα καλυφθεί με άλλον, όχι τόσο γόνιμο, τρόπο. Μέχρι τότε πρέπει το παιδί να είναι σε θέση να πάρει τις απαραίτητες πληροφορίες και ν' αγοράσει μόνο του τα κατάλληλα γι' αυτό κι ενδιαφέροντα βιβλία.

Τα φθηνά βιβλία τσέπης

Όσοι διαβάζουν τέτοια βιβλία ή φυλλάδια, είναι ήδη πραγματικοί αναγνώστες, δηλ. μπορούν και διαβάζουν εκτεταμένα κείμενα. Στα παιδιά η φάση αυτή αρχίζει όταν είναι 11 ή 12 χρόνων, με την έναρξη δηλ της εφηβείας.

Στο διάστημα αυτό πρέπει, κυρίως, να επιδιώξουμε να οδηγήσουμε το ενδιαφέρον του παιδιού από τα περιπετειώδη, τα αστυνομικά, τα ερωτικά και τα μυθιστορήματα που προσφέρουν ισχυρές συγκινήσεις, σε βιβλία με υψηλότερο επίπεδο και περιεχόμενο. Αυτό είναι πολύ πιο εύκολο από τη μετατροπή ενός αναγνώστη κόμικς σε αναγνώστη βιβλίων. Εδώ το παιδί δε φοβάται τον κόπο που προκαλεί το διάβασμα, η ικανότητα της φαντασίας του δεν έχει τουλάχιστον εκμηδενιστεί, αλλά έχει οδηγηθεί σε μια διαφορετική κατεύθυνση.

Τώρα πρέπει να χτίσουμε σιγά-σιγά μια *γέφυρα προς τα βιβλία* με μεγαλύτερη αξία. Υπάρχουν πολλά περιπετειώδη, αστυνομικά και ερωτικά μυθιστορήματα στη μορφή βιβλίων, που συγκινούν και τον αναγνώστη των φυλλαδίων αυτών και τον κάνουν σιγά-σιγά αναγνώστη που δεν ικανοποιείται με το χαμηλό επίπεδο αυτών των αναγνωσμάτων.

Πρέπει το παιδί να μάθει να διαβάζει πριν πάει σχολείο;

Κατά καιρούς γίνονται πολλές και έντονες συζητήσεις αν είναι σωστό να επιχειρείται να μαθαίνουν τα παιδιά να διαβάζουν από το τρίτο έτος της ηλικίας τους. Υπήρξε ένας σημαντικός αριθμός υποστηρικτών τέτοιων σκέψεων, που είχαν εμφανιστεί, μάλιστα, με συγκεκριμένες προτάσεις με τη μορφή προγραμμάτων διδασκαλίας ανάγνωσης στα παιδιά της προσχολικής ηλικίας.

Πολλοί γονείς είχαν εντυπωσιαστεί από τη σκέψη, ότι *ήταν δυνατόν να στείλουν τα παιδιά τους στο σχολείο σαν «αναγνώστες»*, εξασφαλίζοντας έτσι πλεονεκτήματα απέναντι στα άλλα παιδιά. Για ορισμένα παιδιά άρχισε έτσι το σχολείο ένα χρόνο πριν, και μερικοί γονείς αποδείχτηκαν πολύ αυστηρότεροι δάσκαλοι, απ' όσο είναι οι παιδαγωγοί στο σχολείο. Οι στόχοι που έβαζε ένας φιλόδοξος πατέρας ή μια φιλόδοξη μητέρα ξεπερνούσαν τους στόχους που έθεταν τα προγράμματα του σχολείου.

Φυσικά, έμαθαν στα παιδιά να διαβάζουν νωρίτερα, πήγαν στο σχολείο σαν «αναγνώστες», αλλά η γενική τους συμπεριφορά έδειχνε συχνά ευαισθησίες που αναγνωρίζονταν χωρίς δυσκολία ως συνοδευτικές επιδράσεις «του σχολείου των γονέων». Η πίεση, το άγχος, που ήταν υποχρεωμένα να δέχονται στο σπίτι, συχνά τα έβλαπτε περισσότερο απ' ό,τι τα ωφελούσε το σχολείο.

Φιλοδοξίες και παρανοήσεις, από τη μια, και ανεύθυνη ροπή για παιδαγωγικούς πειραματισμούς, από την άλλη, περιόρισαν για μερικά χρόνια την προσχολική διαπαιδαγώγηση στην ανάγνωση πριν πάνε τα παιδιά στο σχολείο. Εν τω μεταξύ, έχει αλλάξει η κατάσταση. Οι υπερβολικές προσδοκίες περιορίστηκαν σε λογικά πλαίσια και η εκμάθηση της ανάγνωσης είναι μόνο ένα από τα προβλήματα που απασχολούν την προσχολική διαπαιδαγώγηση του παιδιού.

Πρέπει λοιπόν να μαθαίνουν τα παιδιά να διαβάζουν πριν πάνε στο σχολείο; Η απάντηση είναι απλή. *Αν θέλουν τα ίδια!* Αλλά σε καμιά περίπτωση δεν επιτρέπεται να τα υποχρεώσουμε να περάσουν μέσα από ένα σχολικό πρόγραμμα. Τα παιδιά έχουν μερικές φορές την επιθυμία να μάθουν να διαβάζουν, αλλά, όταν το επιχειρήσουν, αισθάνονται ότι η προσπάθεια αυτή ξεπερνά τις δυνάμεις τους. Δε θα πρέπει λοιπόν να επιχειρήσουμε την προσπάθεια με τρόπο βίαιο και εξαναγκαστικό.

Πως εκδηλώνει ένα παιδί το ενδιαφέρον του για διάβασμα; Δεν υπάρχει μία και μόνο απάντηση. Κάθε παιδί εκδηλώνει το ενδιαφέρον του με τον δικό του μοναδικό τρόπο. Ορισμένα παιδιά εξοικειώνονται νωρίς με τη γραφή και την ανάγνωση γιατί τους διαβάζουν συχνά οι γονείς τους από τα εικονογραφημένα του βιβλία. Έτσι, οι πρώτες απορίες τους σχετικά με το διάβασμα εκδηλώνονται σε μικρή ηλικία. Το περιεχόμενο αυτών των ερωτήσεων ποικίλλει, βασισμένο πάντα σε θέματα που ήδη γνωρίζει μέσω των εικονογραφημένων βιβλίων που του διαβάζουν οι γονείς του.

Αργά ή γρήγορα κάθε παιδί εκδηλώνει το ενδιαφέρον για διάβασμα, αλλά σημαντικό είναι να εξελιχθεί αυτό το ενδιαφέρον χωρίς συγκεκριμένα μαθήματα. Απλώς ο κάθε γονιός να δείχνει ενδιαφέρον στις ερωτήσεις του παιδιού του και να προσπαθεί να του δίνει απαντήσεις στα ερωτήματά του.

Υπάρχουν, παιδιά που πριν πάνε στο σχολείο, έμαθαν να διαβάζουν με άλλο τρόπο από 'κείνον που χρησιμοποιεί ο δάσκαλος. Βασικό είναι ο τρόπος της μάθησης να παραμείνει παιχνίδι ή πειραματισμός με τη μορφή παιχνιδιού, πίσω από το οποίο, όμως, οπωσδήποτε κρύβεται η επιθυμία για γνώση και μάθηση.

Αυτό που πρέπει να επιτύχουν οι γονείς είναι τα παιδιά τους να έχουν την επιθυμία να διαβάζουν, όταν θα πάνε στο σχολείο. Αν θα μάθουν να διαβάζουν στην προ-

σχολική ηλικία δεν έχει αποφασιστική σημασία. Πρέπει όμως να φροντίσουμε να αφυπνισθεί το ενδιαφέρον τους. Ενδέχεται να προκύψει και ένα άλλο πρόβλημα, το παιδί που ξέρει ήδη ανάγνωση, βαριέται στο μάθημα, χάνει το ενδιαφέρον του για το διάβασμα και αυτό μπορεί να το απωθήσει μελλοντικά από τα βιβλία.

BIBΛΙΟ, ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η βιβλιοθήκη και το βιβλίο στην εκπαίδευση

Η σχολική βιβλιοθήκη οφείλει να διαδραματίσει κάποια στιγμή και σε τούτη τη χώρα, τον βασικό της ρόλο, να γίνει δηλαδή ο πυρήνας της εκπαίδευσης. να γίνει η τρίτη κορυφή ενός τριγώνου, που στις άλλες δύο του πλευρές βρίσκονται οι μαθητές και οι εκπαιδευτικοί.

Το μέγεθος της απόλυτης, καταστροφικής, απραξίας του κράτους μέχρι σήμερα, που από γενέσεώς του δεν μερίμνησε ούτε στο ελάχιστο για τη δημιουργία σχολικών βιβλιοθηκών θεμελιωμένων σε υγιείς βάσεις, οδήγησε σε μια μονολιθική, απρόσωπη, άτεγκτη και ανελεύθερη παιδεία, τον καλύτερο και πολυτιμότερο σύμμαχο της κρατικής μηχανής στις δεκαετίες που πέρασαν. Το βιβλίο και ο αναγνώστης έγιναν εχθροί της.

Πρέπει να φτιαχτούν σχολικές βιβλιοθήκες· πρέπει να φτιαχτούν γρήγορα και να οργανωθούν σωστά, για να μη μείνει η ελληνική κοινωνία πίσω στον εξελικτικό δρόμο του υπόλοιπου κόσμου. Μια χώρα που θα μείνει προσκολλημένη σ' ένα εκπαιδευτικό σύστημα σαν αυτό που ταλανίζει σήμερα τους νέους, δεν έχει καμία πιθανότητα επιβίωσης απέναντι στο παγκόσμιο σύστημα, απέναντι στην πρόκληση που μας έχει ήδη ξεπεράσει.

Εκτός από ελάχιστες εξαιρέσεις που στηρίζονται σε άτομα και όχι σε θεσμούς, η υπόθεση των σχολικών βιβλιοθηκών, άμεσα συνυφασμένη με την υπόθεση του ενός και μοναδικού σχολικού βιβλίου, δεν έχει προχωρήσει καθόλου στην Ελλάδα. Δεν είναι σχήμα λόγου η πικρή πραγματικότητα ότι το ελληνικό κράτος δε θέλησε ποτέ να δημιουργήσει καν μια βάση, ένα όραμα. Δεν έχουμε την πολυτέλεια ούτε καν να στηλιτεύουμε όλες αυτές τις πρακτικές που έφεραν τα πράγματα εδώ που είναι τώρα.

Όταν κάποια στιγμή θα δημιουργηθεί ο θεσμός των σχολικών βιβλιοθηκών, θα πρέπει να είμαστε παραπάνω από βέβαιοι ότι θα λειτουργήσει αποτελεσματικά με διαφάνεια και αξιοκρατία. Εξάιρεση, βέβαια, αποτελούν οι βιβλιοθήκες του προγράμματος ΕΠΕΑΕΚ.

Οι βιβλιοθήκες θα πρέπει να μηχανογραφηθούν, αλλιώς η λειτουργία τους θα είναι αναποτελεσματική. Όμως δεν πρέπει να μας διαφεύγει το γεγονός ότι οι βιβλιοθήκες μηχανοργανώνονται όταν έχουν βιβλία! Δεν μπορεί να υλοποιηθεί ένα ηλεκτρονικό δίκτυο διαλόγου βιβλιοθηκών, πριν εφοδιαστούν με βιβλία. Μπορεί μετά από έναν αιώνα, ίσως και γρηγορότερα, το βιβλίο να μη θεωρείται παιδαγωγικό μέσο, κανείς

δεν το ξέρει. Η ανθρωπότητα, όμως, δεν έχει γνωρίσει μέχρι σήμερα πιο ανθρώπινο τρόπο μετάδοσης γνώσης, πληροφοριών και πολιτισμού από το βιβλίο.

Η λειτουργία βιβλιοθηκών μέσα στα σχολεία, ακόμα και βιβλιοθηκών τάξεων, θα σημαίνει τη διαρκή επιμόρφωση των δεκάδων χιλιάδων δασκάλων μας, αυτών, στους οποίους έχουμε κυριολεκτικά εναποθέσει τη μοίρα των παιδιών.

Το βιβλίο στο σχολείο

Το σχολείο εκφράζει τις συντονισμένες και προγραμματισμένες ενέργειες, στις οποίες προβαίνει, με τα, εντεταλμένα για τούτο, όργανά της, μια κοινωνική ομάδα, είτε για να μεταδώσει στους τροφίμους του συγκεκριμένες γνώσεις είτε για να καλλιεργήσει ορισμένες ικανότητες και ν' αναπτύξει δεξιότητες. Ως οργανισμός με συγκεκριμένη αποστολή και έργο, εκφράζεται με τον όρο «Εκπαίδευση», που συνήθως διακρίνεται στις παρακάτω βαθμίδες:

1. Προσχολική Αγωγή.
2. Πρωτοβάθμια (ή Στοιχειώδης) Εκπαίδευση.
3. Δευτεροβάθμια (ή Μέση) Εκπαίδευση.
4. Ανώτερη και Ανώτατη Εκπαίδευση και
5. Τεχνική ή Επαγγελματική Εκπαίδευση.

Ανάμεσα στους άλλους στόχους, που θέτει το σχολείο για τη διαπαιδαγώγηση των νέων ανθρώπων, είναι και η καλλιέργεια της αγάπης για το βιβλίο, που λειτουργεί μάλιστα και ως προϋπόθεση για την επίτευξη των άλλων στόχων. Η αγάπη για το βιβλίο οδηγεί στην αγάπη για τη γνώση, όπως και η αγάπη για τη γνώση αποτελεί συνάρτηση της αγάπης για το βιβλίο.

Σε όλες τις βαθμίδες της Εκπαίδευσης είναι δυνατό – και αναγκαίο – να καλλιεργηθεί η αγάπη και το ενδιαφέρον για το βιβλίο και να τροφοδοτηθεί και ικανοποιηθεί το ενδιαφέρον αυτό με ό,τι πιο κατάλληλο προσφέρεται για την κάθε ηλικία. Η προσπάθεια αυτή πρέπει να ξεκινά από πολύ νωρίς, από την πρώτη – πρώτη βαθμίδα της Εκπαίδευσης, από την Προσχολική Αγωγή, από το Νηπιαγωγείο. Ο δάσκαλος, ο παιδαγωγός, που θα καταφέρει να κάνει τα νήπια ν' αγαπήσουν το βιβλίο, είναι βέβαιο ότι έχει επιτύχει το μεγαλύτερο και σπουδαιότερο στόχο των παιδευτικών του ενεργειών, το καλύτερο μέρος του έργου του.

Αλλά ας επιμερίσουμε τις μεθόδους καλλιέργειας της βιβλιοφιλίας σε καθεμιά από τις βαθμίδες της Εκπαίδευσης, οι οποίες επωμίζονται κατά κύριο λόγο και τις ευθύνες για τις ενέργειες που συνοδεύουν την προσπάθεια αυτή.

Στο Νηπιαγωγείο

Στο νηπιαγωγείο, στο οποίο η φοίτηση είναι προαιρετική, φοιτούν παιδιά ηλικίας 3 ½ ως 6 ετών («προνήπια» χαρακτηρίζονται τα παιδιά 3 ½ ως 4 ½ ετών και «νήπια» τα παιδιά από 4 ½ ως 6 ετών). Οι προσπάθειες καλλιέργειας του ενδιαφέροντος για το βιβλίο διακρίνονται σε επαφές με τη γλώσσα και σε επαφές με τον έντεχνο λόγο.

1. Επαφές με τη γλώσσα.

Στο νηπιαγωγείο δε μπορεί να γίνει σοβαρός λόγος για συστηματική διδασκαλία της «Πρώτης Ανάγνωσης», όπως την ξέρουμε πως διδάσκεται στην πρώτη τάξη του δημοτικού σχολείου. Δεν μπορεί όμως ν' αγνοηθεί εντελώς και το ενδιαφέρον του παιδιού για εκμάθηση της γραφής και ανάγνωσης, που εκδηλώνεται σε πλείστες περιπτώσεις κατά την ηλικία αυτή. Έτσι, στα αναλυτικά προγράμματα των νηπιαγωγείων προβλέπονται και δραστηριότητες που έχουν σχέση με τη γνωριμία του παιδιού με τον προφορικό και γραπτό λόγο. Η (ή ο) νηπιαγωγός, που – κι αυτό πρέπει να το συνειδητοποιήσει – αποτελεί συνέχεια και προέκταση της μητέρας, κατά κύριο λόγο, θα πρέπει να πάρει όλα τα μέτρα και να δημιουργήσει μια τέτοια ατμόσφαιρα, ώστε το μικρό παιδί να μη διαπιστώσει σημεία αντίθεσης ανάμεσα στο οικογενειακό περιβάλλον και στο νέο ίδρυμα που το υποδέχεται. Ότι το νηπιαγωγείο είναι μια πιο μεγάλη οικογένεια, όπου θα νιώσει το ίδιο άνετα κι ευχάριστα, όπως στο σπίτι του – κι ίσως, καμιά φορά, και καλύτερα.

Στο νηπιαγωγείο **μπαίνουν τα θεμέλια της επαφής του παιδιού με τη γλώσσα**. Πολλοί νηπιαγωγοί για την πρώτη επαφή του παιδιού με τη γλώσσα χρησιμοποιούν την *ιδεοπτική ή ολική μέθοδο*, που αποτελεί ένα μέρος την «μεθόδου Ντεκρολύ». Αλλά οι περισσότεροι, σύμφωνα άλλωστε και με το σχετικό Αναλυτικό Πρόγραμμα του υπουργείου Παιδείας, εντάσσουν τις ενέργειές τους για την επαφή του νηπίου με τη γλώσσα στις δραστηριότητες που ανήκουν στον «τομέα δεξιοτήτων», που διακρίνεται σε τρία στάδια: το *προμαθηματικό*, το *προαναγνωστικό* και το *προγραφικό*. Τα δύο τελευταία στάδια συνήθως συνάπτονται. Πάντως όλα ξεκινούν από τη ζωή της τάξης και από τις συζητήσεις που γίνονται σ' αυτή ανάμεσα στη νηπιαγωγό και στα παιδιά.

Συνήθως σχηματίζεται μια απλή πρόταση, που απομονώνεται από τις άλλες και την οποία η νηπιαγωγός γράφει ευανάγνωστα στον πίνακα. Τότε αρχίζει το «παιχνίδι της

κρυμμένης λέξης». Η νηπιαγωγός κρύβει (σκεπάζει) με το χέρι της κάποια από τις λέξεις της πρότασης και ζητά από τα νήπια να την ανακαλύψουν, να τη βρουν. Σε κάποια άλλη φάση, ακολουθώντας τη μεθοδολογία του Jean Piaget, χρησιμοποιούν χρωματιστά ραβδάκια, με διαφορετικό χρώμα για κάθε λέξη, ή κόβουν χαρτονάκια παραλληλόγραμμα, που το μήκος τους είναι αντίστοιχο με το μήκος της λέξης. Το κάθε χαρτονάκι παραπέμπει στη γραμμένη στον πίνακα λέξη, που το σύνολο των γραμμάτων της πρέπει να χωρά στο χαρτονάκι. Ακολουθεί και γραφή της λέξης πάνω στο συγκεκριμένο χαρτονάκι, χωρίς να γίνεται μνεία για το καθένα από τα γράμματα που την απαρτίζουν. Όταν, μετά την αποφοίτησή τους από το νηπιαγωγείο, τα παιδιά πάνε στην πρώτη τάξη του δημοτικού, γνωρίζουν ένα ικανό αριθμό λέξεων, που τις αναγνωρίζουν στο αλφαβητάριό τους. παράλληλα παρακινούνται τα νήπια, αφού πρώτα η νηπιαγωγός τους τους διηγηθεί μια σειρά από ιστορίες ή παραμύθια, να αφηγηθούν κι αυτά κάποιες ιστορίες. Ο τρόπος της αφήγησης από μέρος της νηπιαγωγού επιδρά προσδιοριστικά και στον τρόπο της αφήγησης του νηπίου. Συχνά, κατά την πορεία της αφήγησης από μέρος του νηπίου η νηπιαγωγός παρεμβαίνει διορθωτικά, αλλά πάντα με προσοχή, να μην το **πληγώσει** και μαράνει την τάση του για ανακοίνωση.

Όταν παρουσιάζονται σοβαρά προβλήματα άρθρωσης ή άλλες ανωμαλίες στην έκφραση, τότε η νηπιαγωγός, αν δεν μπορεί να τα αντιμετωπίσει μόνη της, καλό είναι να συμβουλευτεί τον ειδικό λογοθεραπευτή.

2. Επαφές με το βιβλίο.

Η επαφή του νηπίου με το βιβλίο εντάσσεται στις λεγόμενες «ελεύθερες δραστηριότητες» του νηπιαγωγείου. Πρωτίστως πρέπει να υπάρχει σε κάποια γωνιά της αίθουσας, όπου στεγάζεται το νηπιαγωγείο, η «γωνιά της βιβλιοθήκης», όπου θα υπάρχουν βιβλία κατάλληλα και χρήσιμα για την εργασία του νηπιαγωγείου και για την καλλιέργεια της φιλιαναγνωσίας στα νήπια.

Οι ενέργειες και οι δραστηριότητες της νηπιαγωγού, προκειμένου να καλλιεργήσει τη φιλιαναγνωσία στις ψυχές των νηπίων συνίστανται, κατά τις Helen Heffernan και Vivian Tadd (βλ. Καζάζη, 2003), στη διαμόρφωση στα νήπια:

- α. στάσεων απέναντι στο βιβλίο και
- β. ικανοτήτων για την καλύτερη επαφή τους μ' αυτό.

α. Στάσεις

- Να αρέσει στο νήπια να μεταχειρίζεται τα βιβλία, να τα πιάνει και να τα χρησιμοποιεί με οποιονδήποτε τρόπο. Η χρήση των βιβλίων κάνει τα νήπια να μη θεωρούν

το βιβλίο σαν κάτι ξένο, αλλά σαν κάτι το γνωστό, το οικείο και δικό τους, που η τύχη του εξαρτάται από τον τρόπο μεταχείρισής του από το χρήστη του.

- Να θεωρεί τα βιβλία σημαντικά και πολύτιμα αντικείμενα, που δεν πρέπει να τα μεταχειριζόμαστε με βαναυσότητα ούτε να δείχνουμε αδιαφορία γι' αυτά. Αν κάποιος βιβλίο σκιστεί ή ξηλωθεί, φροντίζουν όλοι να το επιδιορθώσουν, να το κολλήσουν και να το τοποθετήσουν με προσοχή στη θέση του στη βιβλιοθήκη, με τη ράχη προς τα έξω, σε μια διάταξη που θα ικανοποιεί την καλαισθησία. Ακόμα, αν έχουν πάθει μεγαλύτερη ζημιά, μπορούμε να τα «ντύνουμε» μόνοι μας. Από το νηπιαγωγείο τα μικρά παιδιά μαθαίνουν να μην κακομεταχειρίζονται ούτε να σκίζουν και να πετούν τα βιβλία.

- Να του αρέσει να κοιτάζει τις εικόνες των βιβλίων και να καταλαβαίνει τη σημασία τους. Στην αρχή η επίδειξη των εικόνων των βιβλίων γίνεται από τη νηπιαγωγό, που απαντά τις τυχόν ερωτήσεις του νηπίου «τι είναι αυτό;» και «τι κάνει;». Αργότερα, όμως, είναι βέβαιο ότι το νήπιο μόνο του θα ξεφυλλίζει τα βιβλία και θα παρατηρεί τις εικόνες τους και, στην περίπτωση αυτή, η νηπιαγωγός θα είναι πάντα πρόθυμη να του δώσει τις εξηγήσεις που ζητά.

- Να του αρέσει ν' ακούει πραγματικές ιστορίες από την καθημερινή ζωή, οι οποίες μπορεί να παρουσιάζονται μέσ' απ' τα βιβλία. Τέτοιες ιστορίες μπορεί να λέγονται και ασχέτως αν περιγράφονται σε βιβλία ή όχι. Το παιδί μαθαίνει ν' ακούει ιστορίες που το ενδιαφέρουν, γιατί έτσι αρχίζει να καταλαβαίνει τον κόσμο γύρω του και προετοιμάζεται να μπει σ' αυτόν.

- Να του αρέσει ν' ακούει απλές φανταστικές ιστορίες, άλλες από παραμύθια και μύθους, που τους διηγείται η νηπιαγωγός, κι άλλες που περιέχονται στα βιβλία που έχουν στη βιβλιοθήκη τους. Το παιδί συνειδητοποιεί ότι το βιβλίο είναι πηγή ευχάριστων και διασκεδαστικών ιστοριών, που τροφοδοτούν τη φαντασία του με συνεχώς νέο υλικό και σίγουρα θα αισθανθεί κάποια έλξη προς αυτό.

- Να αγαπά τις λέξεις, που του αποκαλύπτουν τον κόσμο των πραγμάτων και του δίνουν την ευχέρεια να τα ονοματίζει και να τα ξεχωρίζει μεταξύ τους, όπως αγαπά και τα στιχάκια με μέτρο γοργό και ομοιοκαταληξία (ρίμα). Το μέτρο το βοηθά να συνδυάσει το λόγο με κίνηση, που είναι τόσο συναφής προς την ηλικία αυτή, και η ρίμα για να «ικανοποιηθεί» το αυτί του στην ομοηχία, που συντελεί στην εμβάθυνση και στην καλύτερη συνειδητοποίηση των διαφόρων φθόγγων του έναρθρου λόγου. Ποιηματάκια απλά, κατανοητά, γεμάτα ρυθμό και ευκολοπρόφερτη ομοιοκαταληξία είναι απαραίτητα για την ηλικία αυτή και καμιά φειδώ δε χρειάζεται σχετικά μ' αυτό. Η ε-

πιλογή τους όμως πρέπει πάντα να γίνεται με προσοχή, ώστε να μην παραβλάπτεται η έννοια του ωραίου κι από την άλλη να περιέχουν το στοιχείο του ευτράπελου και του χιούμορ.

- Να αγαπά τη θεατρική δράση. Μέσ' απ' αυτήν εκφράζεται, συνειδητοποιεί κοινωνικούς ρόλους, απελευθερώνει την κινητικότητά του και τη φορμάρει, δίνοντάς της κοινωνική χροιά, πράγμα που οδηγεί στην προοδευτική κοινωνικοποίηση του νηπίου. Ανάμεσα στις άλλες δραστηριότητες του νηπιαγωγείου σημαντική θέση κατέχει η δραματοποίηση των διαφόρων ιστοριών ή μύθων και παραμυθιών, που λέγονται ή ακούγονται κατά την πορεία της καθημερινής του εργασίας.

β. Ικανότητες

- Να ακούει προσεκτικά αφηγήσεις, ιστορίες, ανακοινώσεις και παραμύθια. Είναι γνωστό πως η προσοχή του παιδιού κατά την ηλικία αυτή είναι μικρής διάρκειας και διακοπτόμενη, με κυμαινόμενες αυξομειώσεις. Καθώς όμως βρίσκεται ανάμεσα σε άλλα παιδιά που τυχαίνει να προσέχουν και καθώς η παρακολούθηση κάποιου αντικείμενου της διδασκαλίας απαιτεί μια προσοχή κάπως μεγαλύτερης διάρκειας, το παιδί σιγά-σιγά συνηθίζει να κρατά την προσοχή του για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα και ν' ακούει ερωτήσεις ή παρατηρήσεις των άλλων παιδιών, που μπορεί και να το αφορούν άμεσα.

- Να αντιδρά στις ιστορίες που ακούει με συμπαθητικά συναισθήματα. Το παιδί μετέχει στις περιπέτειες των κύριων προσώπων της ιστορίας, συμπάσχει μαζί τους κι εκδηλώνει αυτή τη συμπάθειά του συχνά με τρόπο έντονο. Κι είναι, ως ένα βαθμό, καλό ν' αποκτήσει αυτή την ευαισθησία, που μπορεί να γίνει και ευαισθησία απέναντι στους συνανθρώπους του.

- Να κάνει ερωτήσεις για το τι δείχνουν οι εικόνες του βιβλίου. Η εικόνα είναι πάντα ένα ερέθισμα που πρέπει να ξυπνά μες στη συνείδηση του παιδιού κάποιες ιδέες ή κάποια συναισθήματα και, φυσικά, την περιέργεια να μάθει τι είναι αυτό το νέο που βλέπει, τι κάνει και πώς το λένε. Είναι η αρχή του ενδιαφέροντος για το βιβλίο. Η νηπιαγωγός πρέπει να είναι πρόθυμη ν' απαντήσει στις ερωτήσεις του με τέτοιο τρόπο, που να είναι κατανοητές σε όλα τα νήπια και όχι μόνο σε αυτό που έχει την απορία. Έτσι ο κώδικας επικοινωνίας αρχίζει να λειτουργεί αποδοτικά.

- Να κάνει σχόλια σχετικά με την ιστορία που ακούει. Τα σχόλια αυτά είναι, κατά κανόνα, διευκρινίσεις πάνω στην εξέλιξη της ιστορίας και λιγότερο υποτυπώδεις κρίσεις για τις ενέργειες των ηρώων της ιστορίας. Ωστόσο, ακονίζουν την κρίση του παι-

διού και το κάνουν ικανό να προσέχει περισσότερο σε ό,τι θα ακούσει ή σε ό,τι διαβάσει αύριο.

- Να κάνει ερωτήσεις σχετικά με ό,τι δεν κατάλαβε. Μερικές από τις ενέργειες των ηρώων της ιστορίας μπορεί να του είναι ακατανόητες, άλλες να δόθηκαν πλημμελώς ή ελλιπέστατα. Το παιδί αποκτά την ικανότητα να επισημαίνει αυτές τις ελλείψεις ή αδυναμίες. Θέλει να έχει πλήρη και ολοκληρωμένη εικόνα αυτών που άκουσε και γι' αυτό ζητά πρόσθετες πληροφορίες. Εξυπακούεται ότι έχει παρακολουθήσει με προσοχή τη διήγηση, είτε αυτή λέγεται από μνήμης είτε διαβάζεται μέσα από το βιβλίο.

- Να διακρίνει το πραγματικό από το φανταστικό. Πολλές από τις ιστορίες που λέγονται στα παιδιά είναι καθαρά πλάσματα της φαντασίας και δεν έχουν καμιά σχέση με την πραγματικότητα. Το παιδί δεν πρέπει να γίνει φαντασιόπληκτο, αλλά σε κάθε περίπτωση πρέπει να μπορεί να συνδυάζει το φανταστικό με το πραγματικό, αλλά και να ξεχωρίζει το ένα από το άλλο.

Η ανάγνωση μιας ιστορίας από ένα βιβλίο μπορεί να περάσει από τις παρακάτω φάσεις:

- i. Διαβάζουμε την ιστορία όπως την έγραψε ο συγγραφέας, δείχνοντας παράλληλα και τις εικόνες του βιβλίου.
- ii. Αφηγούμαστε την ιστορία με δικά μας λόγια, δείχνοντας τις εικόνες του βιβλίου.
- iii. Αφηγούμαστε την ιστορία χρησιμοποιώντας τον πίνακα, άλλες εικόνες ή κούκλες.
- iv. Δηγούμαστε την ιστορία με παραδοσιακό τρόπο και δραματοποιούμε όσα μερική της ιστορίας παρουσιάζουν δράση.

Πέρ' όμως απ' αυτά, απαραίτητες **προϋποθέσεις**, για ν' αποδώσουν οι προσπάθειες για στροφή του παιδιού προς το βιβλίο και καλλιέργεια της φιλιαναγνωσίας, είναι:

α. Να υπάρχει, όπως λέχθηκε πιο πάνω, σε κάθε αίθουσα του νηπιαγωγείου η «γωνιά της βιβλιοθήκης», εμπλουτισμένη και συνεχώς εμπλουτιζόμενη με νέα βιβλία, με βάση, βέβαια, κάποια επιλογή που θα υπαγορεύεται από την καταλληλότητά τους ν' ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του νηπιαγωγείου, με πλούσια και καλαίσθητη εικονογράφηση, και υλικά που να μην καταστρέφονται εύκολα.

β. Μπορεί η φύλαξη και διατήρηση της καθαριότητας και ευταξίας της βιβλιοθήκης να ανατίθεται με τη σειρά στα παιδιά του νηπιαγωγείου, ώστε, ταυτοχρόνως, ν' αποκτούν και κάποια συναίσθηση ευθύνης.

γ. Η νηπιαγωγός να δείχνει η ίδια (ή ο ίδιος) έμπρακτο ενδιαφέρον για το βιβλίο, που η απουσία του να μην περνά απαρατήρητη από τα παιδιά.

δ. Να επικρατεί μέσα το νηπιαγωγείο κλίμα αγάπης και οικειότητας, που θα πλησιάζει προς αυτό του άμεσου οικογενειακού περιβάλλοντος.

Έτσι αποκτούν ένα βασικό ρόλο οι παιδικές βιβλιοθήκες στη διαμόρφωση της ψυχосύνθεσης του παιδιού όταν αυτά επιθυμούν όλο και περισσότερο να βρίσκονται στους χώρους της. Αξίζει, επίσης, να σημειωθεί πως σημαντικό ρόλο στη σχέση αυτή, παίζουν και οι δραστηριότητες που πραγματοποιούνται στους χώρους κάθε βιβλιοθήκης, που επιδρούν καθοριστικά στη μελλοντική σχέση των παιδιών με αυτές.

Στο Δημοτικό Σχολείο

Πρώτη τάξη

1. Επαφές με τη γλώσσα

Απαραίτητη προϋπόθεση για ν' αγαπήσει το παιδί το βιβλίο είναι να μπορεί να το διαβάσει. Η εκμάθηση της πρώτης ανάγνωσης αποτελεί ένα από τα πρώτα μελήματα του σχολείου. Αυτή όμως η προσπάθεια δε συναντά εξαρχής τις ίδιες προϋποθέσεις για όλα τα παιδιά. Μερικά απ' αυτά, και συνήθως παιδιά των πόλεων ή παιδιά από ιδιωτικά νηπιαγωγεία, έρχονται στην πρώτη τάξη του δημοτικού ξέροντας κιόλας να διαβάζουν είτε καλά είτε σχετικά καλά. Αυτά μπαίνουν στο σχολείο με κάποιο αυξημένο θάρρος και λένε στο δάσκαλο με περηφάνια ότι ξέρουν να διαβάζουν. Μερικά ξέρουν κάπως να διαβάζουν, άλλα ξέρουν μερικά γράμματα του αλφαβήτου κι άλλα έναν ορισμένο αριθμό λέξεων. Πολλά δεν ξέρουν καθόλου να διαβάζουν, έχουν όμως τη διάθεση να μάθουν. Μερικά έρχονται στο σχολείο προετοιμασμένα ψυχικά, με καλή διάθεση απέναντί του, ενώ άλλα δείχνουν φοβισμένα, ίσως κι από όσα έχουν ακούσει σχετικά ή βλέπουν στο σχολείο, σαν κάτι που θα τα απομακρύνει από το οικογενειακό περιβάλλον και μάλλον κάτι σαν ... *φυλακή*.

Στο δάσκαλο εναπόκειται να χειριστεί την ξεχωριστά ώστε τελικά να οδηγήσει όλα τα παιδιά στη γνώση και στην πρόοδο. Μπορεί να δημιουργηθεί πρόβλημα για το δάσκαλο όταν τα παιδιά που ξέρουν ήδη να διαβάζουν αρχίσουν ν' αισθάνονται πως άδικα χάνουν τον καιρό τους πηγαίνοντας στο σχολείο και παρακολουθώντας τα μαθήματα. Όμως πρόβλημα δημιουργούν και τα παιδιά που δεν ξέρουν να διαβάζουν και, χειρότερα ακόμη, εκείνα που δεν έχουν διάθεση να μάθουν. Ο δάσκαλος συνή-

θως ξεκινά από τη σκέψη ότι όλα τα παιδιά δεν ξέρουν να διαβάζουν κι ότι έχουν διάθεση να μάθουν. Αυτό, βέβαια, αποτελεί μια ισοπέδωση και, συνήθως, δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Και πρέπει εξ αρχής να πάρει τα μέτρα του, ώστε το μάθημα να μη γίνει μια ανιαρή απασχόληση χωρίς ενδιαφέρον, δίχως να τους προσφέρει κάποιο κίνητρο. Πρώτα πρέπει να έρθει σ' επαφή με τους γονείς, να ενημερωθεί απ' αυτούς σχετικά με την προετοιμασία του παιδιού για το σχολείο και να τους κατατοπίσει για τους χειρισμούς που πρόκειται να χρησιμοποιήσει, ώστε οι ενέργειές του να είναι αποτελεσματικές.

Οι ενέργειες αυτές δε θα μπορέσουν ν' αποδώσουν, αν δεν εξατομικευτούν, ανάλογα με την κάθε περίπτωση. Σε σχέση με τα παιδιά που ξέρουν να διαβάζουν, αφού κάνει το μάθημα με το σύνολο της τάξης, δίνει στα παιδιά αυτά εργασίες, που μπορούν για την περίπτωσή τους να παρουσιάζουν ενδιαφέρον και να προωθούν την αναγνωστική τους ικανότητα. Αλλά ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δίνεται και στα παιδιά που δεν ξέρουν να διαβάζουν ούτε έχουν διάθεση γι' αυτό.

2. Επαφές με το βιβλίο

Όσο προχωρεί η κατάκτηση της ικανότητας για διάβασμα, τόσο και πιο πολλές ευκαιρίες πρέπει να δίνονται στο παιδί για να διαβάζει βιβλία πέρ' απ' το βασικό αλφαβητάριό του. Για το σκοπό αυτό είναι ευνόητο ότι στην αίθουσα της πρώτης τάξης πρέπει να εγκατασταθεί από πολύ νωρίς μια μικρή βιβλιοθήκη, με βιβλία κατάλληλα για παιδιά της ηλικίας αυτής.

Το ξεκίνημα πρέπει και πάλι να γίνει από τον προφορικό λόγο. Ο δάσκαλος θα έχει άπειρες ευκαιρίες να διηγηθεί στα παιδιά διάφορες ιστορίες, που θα συντελέσουν ώστε να γίνουν πρώτα καλοί ακροατές, στη συνέχεια καλοί αφηγητές και καλοί συζητητές.

Αφού όμως τώρα έχει στη διάθεσή του βιβλία που περιέχουν ιστορίες, μύθους και παραμύθια και με σκοπό να ξυπνήσει μέσα τους το ενδιαφέρον για το βιβλίο, θα περιορίζει σιγά-σιγά τις ιστορίες που ο ίδιος αφηγείται και θ' αρχίσει να χρησιμοποιεί για το σκοπό αυτό τα βιβλία. Θα τους διαβάζει ιστορίες και παραμύθια από τα βιβλία που έχει στη διάθεσή του, δείχνοντας παράλληλα και τις εικόνες που συνοδεύουν το κείμενο. Πολλές φορές θα διαβάζει την ιστορία ως ένα σημείο, ως εκεί που βλέπει πως έχει εγερθεί το ενδιαφέρον των παιδιών, κι έπειτα θα τη σταματά, λέγοντας πως μπορούν να διαβάσουν τη συνέχεια στο βιβλίο. Αυτό, βέβαια, αφού βεβαιωθεί ότι τα παιδιά έχουν αποκτήσει την ικανότητα της ανάγνωσης της ιστορίας.

Όταν τα παιδιά προβάλλουν απορίες ή θέλουν να διευκρινίσουν ορισμένα σημεία της ιστορίας, να είναι πρόθυμος να συζητά μαζί τους, με τη συνεργασία όλων των παιδιών, σ' έναν ανοιχτό και ήπιο διάλογο.

Τα παιδιά μπορούν να χρησιμοποιούν τα βιβλία της βιβλιοθήκης της τάξης κάθε φορά που έχουν χρόνο στη διάθεσή τους και το επιθυμούν.

Η πρώτη τάξη του δημοτικού σχολείου παίζει καθοριστικό ρόλο στη μετέπειτα επαφή του παιδιού με τη βιβλιοθήκη, γιατί μπορεί στο νηπιαγωγείο το παιδί να είναι ενθουσιασμένο με τα βιβλία ως κάτι νέο στην μέχρι τότε πορεία της ζωής του, το ίδιο όμως μπορεί να μην εξακολουθήσει να ισχύει και στο δημοτικό. Ο λόγος αυτής της αλλαγής είναι ότι τα παιδιά έρχονται σε καθημερινή επαφή με τα σχολικά τους βιβλία και αυτό μπορεί να εξασθενήσει το ενδιαφέρον τους για την ανάγνωση λογοτεχνικών βιβλίων. Έτσι μπορεί να μειωθεί και η διάθεσή τους για επισκέψεις στις βιβλιοθήκες. Αυτό βέβαια συμβαίνει σπανίως, αφού, αν κάποιο παιδί κάνει μια καλή επαφή με τα βιβλία από την νεαρή του ηλικία, το ενδιαφέρον του για να διαβάσει και να βρίσκεται ανάμεσα σε αυτά αναπτύσσεται όλο και περισσότερο.

Στις άλλες τάξεις

1. Επαφές με τη γλώσσα

Θεωρητικά, το παιδί που τελειώνει την πρώτη τάξη θα πρέπει να κατέχει πια στην εντέλεια την τεχνική της πρώτης ανάγνωσης. Οι προσπάθειες, βέβαια, θα συνεχιστούν και στη δεύτερη τάξη. Τώρα όμως θα δίνεται μεγαλύτερη προσοχή όχι μόνο στην ορθοφωνία, αλλά κυρίως στην έκφραση και το ύφος. Για το σκοπό αυτό πρέπει, εκτός από την υποδειγματική ανάγνωση του δασκάλου, να γίνονται και ειδικές ασκήσεις, κατά τις οποίες, ανάλογα με την έννοια, να τονίζονται κάπως περισσότερο ή να χρωματίζονται κατάλληλα ορισμένες λέξεις μέσα στην πρόταση.

Επιπλέον, δίνεται μεγάλη προσοχή στη σημασιολογία των λέξεων, που συναντά το παιδί στα διάφορα κείμενα του αναγνωστικού του. Έτσι το λεξιλόγιό του διευρύνεται με τη χρήση συνωνύμων, αντιθέτων, παραγώγων, συνθέτων κτλ. Όλα αυτά βοηθούν σημαντικά το παιδί να πλησιάζει ανετότερα τα διάφορα κείμενα και να χαίρεται την ομορφιά τους.

2. Επαφές με το βιβλίο

Είναι φανερό ότι το αναγνωστικό, που δίνεται σαν βασικό βιβλίο για τη διδασκαλία της γλώσσας στο δημοτικό σχολείο, δεν είναι δυνατόν να ικανοποιεί τα ενδιαφέροντα όλων των παιδιών. Είναι γνωστό ότι πρόκειται για ένα βιβλίο που το παιδί το χρησιμοποιεί όλη τη χρονιά. Αφού το περιεργαστεί και το ξεφυλλίσει από τις πρώτες

κιάλας μέρες, γρήγορα το βαριέται και δε θέλει ν' ασχολείται μαζί του. Γι' αυτό και τελευταία επικράτησε η σκέψη να μη δίνεται σε ενιαίο σώμα ένα βιβλίο για όλη τη χρονιά, ώστε το παιδί κάθε δυο ή τρεις μήνες να έχει ένα νέο βιβλίο στα χέρια του. Αλλά και πάλι τα προβλήματα δε φαίνεται να έχουν εκλείψει.

Το αναγνωστικό του δημοτικού είναι δυνατό να προσφέρει μια άλλη υπηρεσία: να χρησιμοποιηθεί ως *ανιχνευτής των αναγνωστικών ενδιαφερόντων του παιδιού*. Ο δάσκαλος μπορεί να κάνει μια σχετική έρευνα ανάμεσα στους μαθητές του, λέγοντάς τους να σημειώσουν ποια από τα κείμενα του αναγνωστικού τους αρέσουν περισσότερο και θέλουν να τα διαβάσουν. Αυτό θα τον βοηθήσει ν' αποφασίσει με ποιας κατηγορίας βιβλία πρέπει να τροφοδοτηθεί η βιβλιοθήκη της τάξης.

Για την καλλιέργεια της φιλιαναγνωσίας στη διάρκεια της φοίτησης των παιδιών στο δημοτικό σχολείο είναι δυνατό να συντελέσουν τα παρακάτω (βλ. Κανατσούλη, 2000):

α. Ύπαρξη βιβλιοθήκης τάξης, εμπλουτισμένη με βιβλία που έχουν σχέση με τη διδασκόμενη ύλη ή που ανταποκρίνονται στα ενδιαφέροντα των παιδιών της τάξης αυτής. Η αντιστοιχία του περιεχομένου των βιβλίων με τη διδασκόμενη ύλη έχει σκοπό να διευρύνει τις γνώσεις των παιδιών σχετικά με κάποιο θέμα ή να τα κάνει να βιώσουν και αισθητικά το θέμα αυτό.

β. Σύνδεση της καθημερινής (ιστορικής, φυσιογνωστικής κ.λπ.) ύλης με το εξωσχολικό λογοτεχνικό βιβλίο. Ο δάσκαλος, αφού ολοκληρώσει κάποια διδακτική ενότητα, είναι δυνατό να πει στα παιδιά: «Και να δείτε πώς το περιγράφει (ή το δίνει) αυτό ο τάδε συγγραφέας...» Κι απ' τη βιβλιοθήκη της τάξης τραβά κάποιο βιβλίο και διαβάζει με φωνή υποβλητική ένα απόσπασμα, που από πριν έχει επιλέξει. Σίγουρα τα παιδιά θα θελήσουν στη συνέχεια να διαβάσουν ολόκληρο το βιβλίο, για ν' απολαύσουν την τέχνη του συγγραφέα.

γ. Διάβασμα λογοτεχνικών βιβλίων ευκαιριακά. Ο δάσκαλος θα εκμεταλλευθεί κάθε ευκαιρία που θα του δοθεί, για ν' απασχολήσει τα παιδιά με κάποιο λογοτεχνικό βιβλίο. Η ανάγνωση του βιβλίου μπορεί να γίνεται από το δάσκαλο ή από κάποιο μαθητή που έχει την ευχέρεια της ανάγνωσης και διαβάζει με ύφος και έκφραση. Στη διάρκεια της ανάγνωσης μπορεί να λύνονται απορίες, που ίσως προβάλουν τα παιδιά και θα δίνονται πληροφορίες για το περιεχόμενο της ανάγνωσης.

δ. Προβολή της ζωής και του έργου αξιόλογων συγγραφέων και, κυρίως, εκείνων που έχουν σχέση με την παιδική λογοτεχνία. Τέτοια προβολή είναι δυνατό να γίνει είτε αφού έχουν διαβαστεί κάμποσα έργα αυτού του συγγραφέα από τα παιδιά, είτε

προεισαγωγικά, για πληρέστερη ενημέρωση, προκειμένου τα παιδιά να κατατοπιστούν για το έργο κάποιου συγγραφέα, που βιβλία του υπάρχουν ή αποκτήθηκαν πρόσφατα για εμπλουτισμό της βιβλιοθήκης τους.

ε. Καθιέρωση και οργάνωση λογοτεχνικών εκδηλώσεων, με αφορμή κάποιο πνευματικό γεγονός ή περιστατικό, όπως λ.χ. με την ευκαιρία της επετείου του θανάτου κάποιου συγγραφέα (Παλαμά, Σεφέρη, Βάρναλη, Ρίτσου, Παπαντωνίου, κ.ά.) ή κάποιας τυχόν παρουσίασης σε δημόσιο χώρο χειρογράφων του ή του συνόλου του έργου του.

στ. Κατάρτιση ανθολογίου ποίησης ή διηγήματος από τα ίδια τα παιδιά, σε επίπεδο τάξης. Η επιλογή των κειμένων θα γίνεται με κοινή συζήτηση για την ποιοτική αξία των κειμένων που θα επιλέγονται και, βασικά, από τα αναγνώσματα που έχουν διαβαστεί μέσα στην τάξη απ' όλα τα παιδιά. Μπορεί όμως ένα τέτοιο ανθολόγιο να καταρτίσει και το κάθε παιδί ξεχωριστά, σε προσωπικό επίπεδο, στο οποίο μπορεί να συμπεριλάβει όσα κείμενα το ενθουσίασαν.

ζ. Συζήτηση για βιβλία που έχουν διαβάσει τα παιδιά. Αυτό μπορεί να γίνει προκειμένου να διατυπωθούν κρίσεις και απόψεις για κάποιο βιβλίο που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και που το έχουν διαβάσει όλα τα παιδιά.

η. Κατάρτιση λευκωμάτων με τα καλύτερα κείμενα που έχουν επισημάνει τα παιδιά. Τα κείμενα αυτά μπορεί να είναι:

- Αποφθεγματικές εκφράσεις για θέματα που τους ενδιαφέρουν.
- Ωραίες εικόνες, παρομοιώσεις, αντιθέσεις και άλλα «λεκτικά παιχνίδια», που χρησιμοποιούν οι λογοτέχνες, για να ποικίλουν ή να κάνουν περισσότερο εντυπωσιακό κι όμορφο το έργο τους.
- Κρίσεις για το έργο άλλων συγγραφέων κ.ά.

Και πάλι αξίζει να τονιστεί ότι κανένα μέτρο και καμιά μεθόδευση για την καλλιέργεια της φιλιαναγνωσίας στα παιδιά δεν είναι δυνατό ν' αποδώσει, αν ο ίδιος ο δάσκαλος δεν αγαπά το βιβλίο κι αν μες στο σχολείο δεν πρυτανεύουν οι αρχές του δημοκρατικού διαλόγου και δεν επικρατεί μια ατμόσφαιρα αγάπης και οικειότητας.

Οι επόμενες τάξεις του δημοτικού σχολείου σπανίως επηρεάζουν αρνητικά τη στάση των παιδιών απέναντι στα βιβλία, και κατ' επέκταση στις βιβλιοθήκες: Έχουν γίνει πλέον σταθεροί αναγνώστες και χρήστες βιβλιοθηκών και μέσα σ' αυτές περνούν ευχάριστα και κυρίως εποικοδομητικά τις ώρες τους, η ανάγνωση λογοτεχνικών βιβλίων είναι πια μέρος της καθημερινότητάς τους και αναπτύσσουν έτσι ολοένα και περισσότερο την προσωπικότητα και το χαρακτήρα τους.

Στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο (προεφηβεία – εφηβεία – νεότητα)

Οι μεθοδεύσεις και οι ενέργειες που πρέπει να γίνουν κατά τις ηλικίες αυτές για την καλλιέργεια της φιλιαναγνωσίας είναι απαραίτητο να παίρνουν υπόψη τους και να στηρίζονται πάνω στη δυναμική και τον ιδιότυπο ψυχισμό των παιδιών αυτών των ηλικιών. Βασικά, πρέπει να παίρνονται υπόψη η τάση ανεξαρτησίας του νέου και του εφήβου, η ροπή του προς το ρεμβασμό και την ονειροπόληση, η έλξη του προς τη λυρική ποίηση και τα επηρεασμένα από το ρομαντισμό μυθιστορήματα, καθώς και η τάση του να διαβάζει βιβλία που τον βοηθούν να εξιχνιάσει τα μυστήρια του κόσμου και της ζωής.

Τώρα ο νέος μπορεί να παρακολουθήσει διαχρονικά την εξέλιξη της τέχνης του λόγου, αρχίζοντας από τον Όμηρο και τους αρχαίους λυρικούς και φτάνοντας ως τους πιο σύγχρονους, γνωρίζοντας τόσο τις σχολές και τα ρεύματα της λογοτεχνίας, όπως διαμορφώθηκαν στην πορεία της ιστορίας, όσο και τους κύριους εκπροσώπους και κορυφαίους δημιουργούς στο χώρο της Λογοτεχνίας.

Με αφορμή τα αρχαία και τα νεοελληνικά κείμενα που διδάσκονται στις διάφορες τάξεις της μέσης εκπαίδευσης, ο διδάσκων καθηγητής θα ξυπνήσει μέσα στους μαθητές του το ενδιαφέρον να γνωρίσουν καλύτερα και πιο πλατιά τη ζωή και το έργο των πιο αξιόλογων Ελλήνων και ξένων λογοτεχνών, επισημαίνοντας τα σημεία ή στοιχεία εκείνα του έργου τους, που τους κάνουν να ξεχωρίζουν από τους ομότεχούς τους (γλώσσα, ύφος, ιδέες κ.ά.).

Μέσα στο πνεύμα αυτό είναι δυνατό, με πρωτοβουλία των ίδιων των μαθητών, μέσω των καλλιτεχνικών επιτροπών των μαθητικών κοινοτήτων τους, να οργανώνονται ειδικές εκδηλώσεις, σε επίπεδο τάξης ή και σχολείου, για παρουσίαση του έργου και της ζωής διαφόρων πνευματικών δημιουργών. Χάρη στις μεγαλύτερες δυνατότητες των παιδιών της ηλικίας αυτής, οι εκδηλώσεις αυτές μπορούν να πάρουν ένα χαρακτήρα πιο υπεύθυνο και σοβαρό, το υλικό που θα συλλεγεί και θα προσκομιστεί να είναι πλούσιο και αντιπροσωπευτικό, περισσότερο ελεγμένο, και να παρέχει κίνητρα για περαιτέρω μελέτη των κειμένων που έχουν σχέση με το συγκεκριμένο συγγραφέα. Τέτοιες εκδηλώσεις είναι δυνατό να γίνονται μετά την ολοκλήρωση κάποιας μεγάλης ενότητας, όπως μπορεί να οργανώνονται και με την ευκαιρία συμπλήρωσης κάποιας επετείου από το θάνατο ή τη γέννηση διαπρεπούς συγγραφέα κ.ά (βλ. Κουκουλομάτης, 1990).

Ενδείκνυται και η οργάνωση γενικότερων ή ειδικών εκθέσεων λογοτεχνικού βιβλίου σε κάποιον κατάλληλα διαρρυθμισμένο χώρο του σχολείου, η πρόσκληση λογο-

τεχνών και κάθε άλλη σχετική ενέργεια, όπως έχει εκτεθεί για τις σχετικές εκδηλώσεις στο δημοτικό σχολείο.

Η ύπαρξη και λειτουργία μιας καλά οργανωμένης βιβλιοθήκης της τάξης και βιβλιοθήκης του σχολείου κρίνεται απαραίτητη.

Σε αυτές τις ηλικίες πια τα παιδιά αναπτύσσουν **ολοκληρωτικά** τον χαρακτήρα τους και κυρίως τις προτιμήσεις τους για διάφορα αναγνώσματα. Πλέον αναζητούν στους χώρους της βιβλιοθήκης πράγματα πιο εξεζητημένα και πιο σύνθετα. Ανοίγουν νέους ορίζοντες στα αναγνώσματά τους ανακαλύπτοντας ποια βιβλία της βιβλιοθήκης ανταποκρίνονται στα ενδιαφέροντά τους. Δεν διστάζουν να προτείνουν για νέα αποκτήματα για υπάρχουσες συλλογές, να σχολιάζουν τα ήδη υπάρχοντα, να δημιουργούν συζητήσεις πάνω σε αυτά και να ανταλλάσσουν απόψεις.

Κρίσιμη φάση – η πρώτη σχολική χρονιά

Στο δάσκαλο της πρώτης τάξης η κατάσταση των μαθητών που έρχονται για πρώτη φορά στο σχολείο παρουσιάζει σημαντικές διαφορές. Μερικά παιδιά λένε στο δάσκαλο με υπερηφάνεια ότι είναι σε θέση ήδη να διαβάζουν. Άλλα παιδιά μπορούν να διαβάζουν «λίγο», ξέρουν τα γράμματα της αλφαβήτου ή ένα σημαντικό αριθμό λέξεων. Μια άλλη κατηγορία παιδιών δεν είναι ακόμα σε θέση να διαβάσει τίποτα, έχει όμως καλή διάθεση. Τα παιδιά που ανήκουν σ' αυτήν την κατηγορία, είναι πρόθυμα να μάθουν να διαβάζουν. Συνήθως, όμως, υπάρχουν και μερικά παιδιά που δεν έχουν ούτε γνώσεις ούτε διάθεση να μάθουν να διαβάζουν. Ίσως, μάλιστα, είναι σαφώς φοβισμένα και δείχνουν ν' απωθούνται από το σχολείο.

Οι τόσο *διαφορετικές προϋποθέσεις* απαιτούν και αντίστοιχη συμπεριφορά και ανάλογα μέτρα από την πλευρά του δασκάλου. Θα ήταν σχεδόν παράλογο να κάνει ο δάσκαλος το ίδιο ακριβώς μάθημα με όλα αυτά τα παιδιά, να θέλει, π.χ., να μάθει στα παιδιά να διαβάζουν, που είναι ήδη σε θέση να διαβάζουν. Από την άλλη μεριά, τα παιδιά που δεν έχουν κίνητρα για μάθηση χρειάζονται ιδιαίτερη φροντίδα και προσοχή. Και σ' αυτά τα παιδιά δεν μπορεί κανείς ν' αρχίσει απλά με τις λέξεις ή τα γράμματα.

Κι όμως τα πράγματα συμβαίνουν ως εξής μέχρι τώρα: Το μάθημα στην πρώτη τάξη διεξάγεται σαν να ήταν όλα τα παιδιά ίδια. Οι *συνέπειες* είναι άμεσες. Τα παιδιά που ξέρουν να διαβάζουν αισθάνονται ότι δε μαθαίνουν τίποτα και χάνουν το ενδιαφέρον για μια απασχόληση που δεν τους προσφέρει επιτυχία και πρόοδο. Από την άλ-

λη μεριά τα παιδιά που δεν έχουν ενδιαφέρον, δεν έχουν από την αρχή τις απαραίτητες κινητήριες δυνάμεις. Έτσι, εκτός από την υποχρέωση, δε νοιώθουν κανέναν άλλο λόγο να μάθουν.

Σε καλύτερη θέση είναι εκείνα τα παιδιά που δεν έχουν γνώσεις όταν αρχίζουν το σχολείο, αλλά έχουν διάθεση να μάθουν. Το μάθημα προσανατολίζεται συνήθως σ' αυτή την κατηγορία των παιδιών.

Το παιδί μαθαίνει να διαβάζει

Έχει λοιπόν σημασία να ληφθούν υπόψη οι εκάστοτε προϋποθέσεις των παιδιών. Αυτό δεν ισχύει μόνο για το σχολείο, αλλά ιδιαίτερα για τους γονείς που θέλουν να κάνουν τα παιδιά τους καλούς αναγνώστες.

Ο δάσκαλος μπορεί σ' αυτή την περίπτωση να πάρει τα αντίστοιχα μέτρα με την εσωτερική διαφοροποίηση. Θα κάνει ένα μέρος του μαθήματος με ολόκληρη την τάξη (π.χ., μια συζήτηση). Ύστερα, όμως, θα δώσει διαφορετικά καθήκοντα στις διάφορες κατηγορίες των παιδιών. Θα πρέπει να προσέξει να δείξει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην κατηγορία των παιδιών που παρουσιάζει τη μεγαλύτερη καθυστέρηση και χρειάζεται γι' αυτό το λόγο μεγαλύτερη βοήθεια.

Τα πράγματα για τους γονείς είναι πιο εύκολα. Αυτοί πρέπει ν' ασχοληθούν μόνο με τα δικά τους παιδιά. Αλλά πολλές φορές οι γονείς δεν έχουν επαρκείς γνώσεις των δυνατοτήτων, παρά τις καλές προθέσεις τους. Οι δυνατότητες αυτές είναι άλλωστε, ιδιαίτερα στην πρώτη φάση, ποικίλες και εξαρτώνται από τη μέθοδο που θα χρησιμοποιηθεί.

Πως μπορούν να βοηθήσουν οι γονείς;

Οι γονείς μπορούν να προσφέρουν βοήθεια στα παιδιά που πρωτοπηγαίνουν στο σχολείο, παίρνοντας απέναντί τους μια στάση, που να εκφράζει *ενδιαφέρον* και *συμπάθεια*. Πρέπει να ζητούν πληροφορίες από τα παιδιά, χωρίς να τα πιέζουν. Να τα ρωτούν, χωρίς οι ερωτήσεις να παίρνουν το χαρακτήρα ανάκρισης. Να τους εξηγούν, χωρίς να τα υποτιμούν: Η ποικιλία των εντυπώσεων που εισορμούν την περίοδο αυτή στο παιδί, οι αλλαγές της ζωής του που πρέπει να συνηθίσει σιγά-σιγά του δημιουργούν προβλήματα, που συχνά δεν είναι σε θέση να εκφράσει και που προκαλούν συχνά διαταραχές στη συμπεριφορά του.

Οι μικρές λεπτομέρειες αποτελούν για τα παιδιά στον πρώτο χρόνο του σχολείου *συγκλονιστικά βιώματα*. Αν είναι θετικά για το παιδί, αυτό θα έχει ως συνέπεια και μια θετική αντιμετώπιση απέναντι στο διάβασμα. Αν όμως τα βιώματα συνδέονται με αποτυχία, που ενδεχομένως ενισχύεται στο σπίτι με φωνές και απειλές απ' τους γο-

νείς, τότε το ξεκίνημα στην περίοδο αυτή του παιδιού όχι μόνο δεν υπόσχεται επιτυχία, αλλά συχνά αφήνει κατάλοιπα στην ψυχοσύνθεση και στην προσωπικότητα του παιδιού.

Η άσκηση στο σπίτι

Μερικοί γονείς περιμένουν με ανυπομονησία να φέρουν τα παιδιά εργασίες και ασκήσεις στο σπίτι, γιατί έτσι μπορούν να τα βοηθήσουν να έχουν *επιτυχία στο σχολείο*. Πολλές φορές δε δίνουν καθόλου σημασία αν αυτό είναι σωστό. Αυτό που έχει σημασία για τους γονείς αυτούς είναι το γεγονός ότι για το παιδί τους τελειώνουν τα παιχνίδια και τ' αστεία κι αρχίζει το σοβαρό μέρος της ζωής του.

Οι απόψεις αυτές συχνά στηρίζονται στις εμπειρίες των γονέων τους από τη δική τους σχολική ζωή. Πολλοί γονείς γίνονται καχύποπτοι, όταν βλέπουν το παιδί τους να πηγαίνει ευχάριστα στο σχολείο και δε χρειάζεται ακόμη να διαβάσει στο σπίτι. Έτσι συμβαίνει συχνά να τρέφουν οι γονείς μεγάλο σεβασμό για τους δασκάλους εκείνους που στα μαθήματά τους επικρατεί «πειθαρχία και τάξη» και που τα υποχρεώνουν να διαβάζουν αρκετά στο σπίτι για να προετοιμάζονται για το σχολείο. Φαίνεται να αρκεί στην περίπτωση αυτή το γεγονός ότι η ευχαρίστηση παίζει ένα πολύ δευτερεύοντα ρόλο κι ότι τα παιδιά μαθαίνουν σε κάθε περίπτωση να εργάζονται, για να θεωρούν οι γονείς πως ένα σχολείο είναι καλό.

Το σωστό όμως είναι ακριβώς η αντίθετη άποψη. Το *καλό σχολείο* είναι εκείνο, στο οποίο ο δάσκαλος κατορθώνει να μεταδώσει στα παιδιά τη χαρά για το σχολείο, εκείνο στο οποίο τα παιδιά δε νιώθουν σχεδόν καθόλου ότι μελετούν, όπου το σχολείο ο επιφανειακά δεν έχει καμιά σχέση με δουλειά.

Ξέρουμε, βέβαια, πως όλα αυτά δεν είναι δυνατόν να γίνουν χωρίς καθόλου κόπο. Σε κάθε περίπτωση, όμως, δεν πρέπει οι γονείς να συγκρίνουν πάντοτε τις μορφές της δουλειάς του σχολείου, μ' εκείνες που έζησαν οι ίδιοι στα σχολικά τους χρόνια.

Το ίδιο ισχύει και για τη βοήθεια που πρέπει να δώσουμε στο παιδί, όταν μαθαίνει να διαβάσει. Ποτέ δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι σκοπός μας πρέπει να είναι να μεταδώσουμε στο παιδί τη *χαρά για το διάβασμα*. Μόνο έτσι τα παιδιά θ' ασχολούνται με το διάβασμα και στον ελεύθερο χρόνο τους. Γι' αυτό, το διάβασμα στο σπίτι δεν πρέπει να φαίνεται σαν ενοχλητικός κόπος.

Στην αρχή δεν υπάρχουν συνήθως καθόλου προβλήματα, γιατί οι πρώτες εμφανείς επιτυχίες στο διάβασμα ενθαρρύνουν τα παιδιά και τα κεντρίζουν στην εκμάθηση νέων λέξεων και καινούργιων γραμμάτων του αλφαβήτου. Αλλά ο όγκος των πληροφοριών αυξάνεται συνεχώς, το παιδί δεν μπορεί να καταλάβει ακόμη ορισμένα πράγ-

ματα, κι όμως είναι υποχρεωμένο να μάθει κι άλλα επιπλέον. Με τον καιρό δε νιώθουν τα παιδιά τις προόδους που κάνουν τόσο καθαρά όσο στην αρχή και η διάθεση για το διάβασμα και τη μελέτη μειώνεται.

Αυτή την εξέλιξη μπορεί κανείς να την παρατηρήσει συχνά στο μέσο περίπου της πρώτης σχολικής χρονιάς. Υπάρχουν διάφορες *δυνατότητες* για να γεφυρωθούν αυτά τα κρίσιμα χρονικά σημεία. Για παράδειγμα:

Οι γονείς καταλαβαίνουν την έλλειψη διάθεσης του παιδιού από το γεγονός ότι το παιδί προσπαθεί ν' αποφύγει να κάνει τις απαραίτητες ασκήσεις ανάγνωσης. Τα πράγματα αυτά διαβάστηκαν μια δυο φορές στο σχολείο και συζητήθηκαν. Αυτό σημαίνει πως τα παιδιά ξέρουν τι υπάρχει στα κείμενα, τους λείπει μόνο η ικανότητα να τα διαβάζουν με άνεση. Όταν λοιπόν επιμένουν οι γονείς στο σπίτι να ασκηθεί το παιδί στο κείμενο αυτό διαβάζοντάς το τρεις ή τέσσερις φορές ώσπου να μπορεί να το διαβάσει άνετα, δεν κάνουν σωστά. Εξίσου λανθασμένο θα ήταν, αν η προσπάθεια αυτή γινόταν στο σχολείο.

Η ικανότητα της ανάγνωσης έχει μεγάλη σημασία προκειμένου να γίνουν τα παιδιά αναγνώστες λογοτεχνικών βιβλίων. Τα παιδιά, όμως, δεν πρέπει να νιώθουν ότι είναι υποχρεωμένα να ασκούνται συνεχώς προκειμένου ν' αποκτήσουν αυτή την ικανότητα. Έτσι, στην περίοδο αυτή που τα παιδιά δε μπορούν ακόμη να διαβάζουν καλά, ώστε να είναι σε θέση να διαβάζουν μόνα τους παιδικά βιβλία, έχει μεγάλη σημασία να διαβάζουν οι μεγάλοι στα παιδιά. Με τον τρόπο αυτό μαθαίνουν καινούργια πράγματα και συγχρόνως τους προσφέρονται τα απαραίτητα *κίνητρα* για να μάθουν τα ίδια να διαβάζουν ιστορίες. Πρέπει να μεταδώσουμε στα παιδιά την αίσθηση ότι αξίζει τον κόπο ν' αποκτήσουν την ανεξαρτησία τους απέναντι σ' αυτόν που τους διαβάζει, γιατί τότε θα μπορούν να διαβάζουν μόνα τους όλα τα βιβλία με τις ενδιαφέρουσες ιστορίες, χωρίς να έχουν την ανάγκη κάποιου άλλου, που έτσι ή αλλιώς, έχει πολύ λίγο καιρό γι' αυτό.

Όταν οι γονείς διαβάζουν στα παιδιά, πρέπει να τους εφιστούν την προσοχή στις λέξεις που μπορούν ήδη να διαβάσουν. Είναι, επίσης, καλό να παρακαλούν τα παιδιά να προσπαθήσουν τα ίδια να διαβάσουν λίγες λέξεις ή φράσεις. Σημαντικό είναι όμως να υπάρχουν στο σπίτι τα κατάλληλα παιδικά βιβλία.

Ανάγνωση από παιδικά βιβλία

Επειδή η εκμάθηση της ανάγνωσης έχει σκοπό να κάνει τα παιδιά καλούς αναγνώστες, πράγμα που σημαίνει να διαβάζουν βιβλία στον ελεύθερο χρόνο τους, πρέπει ν' αρχίσουμε στο σπίτι όσο γίνεται νωρίτερα να δίνουμε στους μικρούς μαθητές

παιδικά βιβλία. Υπάρχουν πολλά παιδιά που πηγαίνουν στην πρώτη τάξη και προσπαθούν να μάθουν να διαβάζουν πιο ευχάριστα σε παιδικά βιβλία, παρά στα αναγνωστικά του σχολείου. Το αργότερο ύστερα από το μισό χρόνο της πρώτης τάξης πρέπει ν' αρχίσουμε να δίνουμε στα παιδιά παιδικά βιβλία. Εδώ δεν παίζει σημαντικό ρόλο μόνο το περιεχόμενο του βιβλίου αλλά και η μορφή και η εμφάνισή του.

Στο εξής πρέπει να δώσουμε ιδιαίτερη προσοχή:

α) Όταν το παιδί μπορεί να διαβάζει μόνο τη χειρόγραφη γραφή και δεν ξέρει ακόμα τα τυπογραφικά γράμματα, πρέπει να επιλέγουμε παιδικά βιβλία που είναι γραμμένα με τη χειρόγραφη γραφή. Μόλις αποκτήσει τη γνώση της τυπογραφικής γραφής πρέπει ν' αλλάξουμε τα βιβλία επειδή η γραφή των βιβλίων είναι η τυπογραφική.

β) Τα γράμματα πρέπει να είναι μεγάλα, διπλάσια αν είναι δυνατόν, από τους κανονικούς τύπους των βιβλίων.

γ) Οι γραμμές των κειμένων πρέπει να έχουν εναλλάξ μια έως πέντε λέξεις για να είναι η εικόνα της γραφής εύληπτη και όχι μονότονη.

δ) Οι εικόνες δεν είναι μόνο όμορφες για να τις κοιτούν τα παιδιά, αλλά δημιουργούν ερεθίσματα για το διάβασμα και διευκολύνουν την κατανόηση του κειμένου.

Με την ανάπτυξη της ικανότητας του παιδιού για διάβασμα προς το τέλος της πρώτης τάξης και στη δεύτερη τάξη, τα γράμματα πρέπει να είναι ακόμη μεγάλα, μπορεί όμως να αυξηθεί το μήκος των φράσεων.

Βασικά το παιδί είναι περισσότερο πρόθυμο ν' ασχοληθεί μ' ένα βιβλίο όταν δεν αισθάνεται ότι πρέπει να καταβάλλει γι' αυτό ιδιαίτερο κόπο. Ιδιαίτερα όμως εξαρτάται η προθυμία του παιδιού από την έκταση της ιστορίας και τη μορφή του βιβλίου, τόσο σε σχέση με τη γραφή όσο και τις εικόνες. Γι' αυτό πρέπει να δώσουν ιδιαίτερη προσοχή σ' αυτά τα δήθεν επιφανειακά πράγματα οι γονείς εκείνοι, που τα παιδιά τους δε δείχνουν ιδιαίτερη προθυμία στην απασχόλησή τους με τα βιβλία.

Συμπερασματικά, ο πρώτος χρόνος στο σχολείο κρύβει ένα σωρό σκοπέλους, που μπορούν να περιορίσουν ή να εμποδίσουν τη χαρά για τη μάθηση και την επιτυχία στο σχολείο, σε περαιτέρω σοβαρές επιπτώσεις στη γενικότερη στάση και συμπεριφορά των παιδιών.

Οι γονείς μπορούν να προσφέρουν αποφασιστικής σημασίας βοήθεια, παρακολουθώντας προσεκτικά το παιδί και αντιδρώντας σωστά στις κρίσιμες φάσεις. Οι υπερβολικές φιλοδοξίες που συνοδεύονται από μια επίμονη και μονοκόμματη προσπάθεια για ν' αποκτήσει γνώσεις το παιδί είναι εξίσου λανθασμένες, όπως και η έλλειψη

συμμετοχής και ενδιαφέροντος από τους γονείς για να προσφέρουν βοήθεια στο παιδί.

Οι γονείς βοηθούν το παιδί, όταν παρακολουθούν το διάβασμα του παιδιού με *φιλική στάση*, ασκούνται μαζί του και του υποβάλλουν ασκήσεις που έχουν περισσότερο το χαρακτήρα παιχνιδιού.

Μεγάλη σημασία σ' αυτό το χρονικό διάστημα έχουν τα παιδικά βιβλία. Το παιδί δεν πρέπει ν' αποκτήσει το αίσθημα πως πρέπει μόνο να μάθει να διαβάζει και ότι η απόκτηση της ικανότητας αυτής αποτελεί αυτοσκοπό. Αντιθέτως, πρέπει ν' αποκτήσει την *επιθυμία* να διαβάζει μόνο του βιβλία, γιατί τότε θα είναι ανεξάρτητο από άλλους και θα μπορεί κάθε στιγμή ν' απασχολείται με τα βιβλία που το ενδιαφέρουν.

Το παιδί, λοιπόν, δεν πρέπει να μαθαίνει να διαβάζει για να έχει επιτυχία στο σχολείο, αλλά για να είναι σε θέση να προσφέρει ευχαρίστηση τον ίδιο τον εαυτό του.

Ο μαθητής της δεύτερης τάξης – Ο εκκολαπτόμενος αναγνώστης βιβλίων

Η κατάσταση του μαθητή που αρχίζει τη δεύτερη τάξη χαρακτηρίζεται από το γεγονός ότι μπορεί πια να διαβάζει ο ίδιος. Κατέχει την τεχνική της ανάγνωσης τουλάχιστον σε τέτοιο βαθμό ώστε να είναι σε θέση να διακρίνει κάθε λέξη, αφού γνωρίζει τα γράμματα της αλφαβήτου. Κι όμως λίγοι μαθητές είναι σε θέση να διαβάζουν με τέτοια άνεση, ώστε όταν διαβάζουν βιβλία η απόλαυση και η χαρά να ξεπερνούν τον κόπο που πρέπει να καταβάλουν για το διάβασμα.

Η δυσκολία έγκειται τώρα στην *εξεύρεση ενδιαφερόντων βιβλίων* που να είναι προσαρμοσμένα στις αναγνωστικές δυνατότητες των παιδιών. Ασκήσεις που έχουν ως στόχο τη βελτίωση της τεχνικής της ανάγνωσης είναι δουλειά του σχολείου στα πλαίσια του μαθήματος. Αντί να ασχολούνται οι γονείς μ' αυτό το πρόβλημα, πρέπει να προσέχουν να υπάρχουν στα βιβλία που προσφέρουν στο παιδί τα απαραίτητα στοιχεία που διευκολύνουν το διάβασμα.

Η επιλογή των βιβλίων, που θα προσφέρουμε στο παιδί αυτής της ηλικίας, πρέπει να είναι προσανατολισμένη με βάση δύο ερωτήματα:

- α) Τι ενδιαφέρει το παιδί;
- β) Πόσο καλά μπορεί το παιδί να διαβάζει;

Το αναγνωστικό βιβλίο – προκαλεί χαρά το διάβασμά του;

Υπάρχουν αρκετά αναγνωστικά βιβλία (ανθολόγια) για όλες τις ηλικίες που θεωρούνται καλά από τους ειδικούς. Αυτό όμως δε σημαίνει ότι τα αναγνωστικά του σχολείου είναι και τα κατάλληλα βιβλία για τον ελεύθερο χρόνο όλων των παιδιών.

Το αναγνωστικό είναι ένα σχολικό βιβλίο, στο οποίο πρέπει να βρουν τα παιδιά, με τη βοήθεια και τη συνοδευτική καθοδήγηση του δασκάλου, κάτι περισσότερο από διασκέδαση. Για τη διαμόρφωση ενός αναγνωστικού το σχολικό πρόγραμμα θέτει εντελώς συγκεκριμένες απαιτήσεις που πρέπει να εκπληρωθούν, για να είναι σε θέση ο δάσκαλος να επιτύχει, με τη βοήθεια αυτού του βιβλίου, εντελώς συγκεκριμένους στόχους, αναφορικά με τη διδασκαλία του παιδιού. Αυτό σημαίνει, κατ' αρχήν, ότι, σε σχέση με τα θέματά του, δεν είναι δυνατόν με σιγουριά το βιβλίο αυτό ν' ανταποκριθεί στα ενδιαφέροντα όλων των μαθητών. Ένα παιδί ενδιαφέρεται, π.χ., ιδιαίτερα για ιστορίες με ζώα ή περιπετειώδεις διηγήσεις, αλλά στο αναγνωστικό υπάρχουν πολύ λίγα κείμενα, που ασχολούνται με παρόμοια θέματα. Ένα άλλο παιδί προτιμά πραγματικές ιστορίες, ένα άλλο μπορεί να ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για την ποίηση κτλ. Κανένα σχεδόν κείμενο δεν προκαλεί το ίδιο ενδιαφέρον σ' όλα τα παιδιά.

Τα κείμενα του αναγνωστικού, επιπλέον, παρουσιάζουν ένα πολύ διαφορετικό *βαθμό δυσκολίας*. Έτσι ή αλλιώς, όλα τα παιδιά δεν έχουν την ίδια ικανότητα στο διάβασμα. Γι' αυτό, η προσφορά πρέπει να είναι τόσο ανάμεικτη, ώστε να υπάρχουν στο αναγνωστικό για τους πιο αδύναμους μαθητές, ιδιαίτερα στην αρχή της δεύτερης τάξης, πολύ απλά κείμενα και, όσον αφορά την εικόνα της γραφής, ευκολοδιάβαστα κείμενα. Επειδή το αναγνωστικό, αντίθετα μ' ένα παιδικό βιβλίο, χρησιμοποιείται για έναν ολόκληρο σχολικό χρόνο, βελτιώνεται στο διάστημα αυτό η ικανότητα της ανάγνωσης των περισσότερων παιδιών σε τέτοιο βαθμό, ώστε αργότερα να είναι σε θέση να διαβάζουν μεγαλύτερα κείμενα, που είναι τυπωμένα με μικρότερα γράμματα.

Από αυτή την άποψη τα αναγνωστικά δεν αποτελούν βιβλία που πρέπει να διαβάσει κανείς συνεχώς από την αρχή ως το τέλος. Αντιθέτως, πρέπει να γίνονται *επιλογές* από διάφορες οπτικές γωνίες. Ο δάσκαλος, π.χ., θα επιλέξει, όταν πλησιάζουν τα Χριστούγεννα, κείμενα που θα αναφέρονται και θα έχουν σχέση με το θέμα αυτό. Υπάρχουν συγκεκριμένες *ευκαιρίες* που κάνουν εντελώς απαραίτητο το διάβασμα συγκεκριμένων κειμένων από το αναγνωστικό.

Πολύ συχνά όμως, δεν υπάρχουν τέτοιες συγκεκριμένες ευκαιρίες. Ο δάσκαλος πρέπει να προσπαθήσει να κάνει ένα θέμα ενδιαφέρον, αν είναι δυνατόν, για όλους τους μαθητές, πρέπει να τους δημιουργήσει γι' αυτό το θέμα *κίνητρα*. Κάτι τέτοιο, όμως δεν επιτυγχάνεται πάντοτε, όσο καλές προθέσεις κι αν έχει ο δάσκαλος. Τα ανα-

γνωστικά βιβλία είναι, λοιπόν, στην καλύτερη περίπτωση κατάλληλα για το ιδιωτικό διάβασμα εκείνων των παιδιών που διαβάζουν βασικά τα πάντα, που το διάβασμα τους προκαλεί από την αρχή χαρά και ευχαρίστηση.

Για τα περισσότερα παιδιά το αναγνωστικό είναι ένα σχολικό βιβλίο. Υπηρετεί κυρίως τη μάθηση. Όσο κόπο κι αν καταβάλουν οι συγγραφείς των αναγνωστικών για να βρουν ενδιαφέροντα κείμενα είναι υποχρεωμένοι, συγχρόνως, να δώσουν προσοχή στην ποικιλία των ενδιαφερόντων των παιδιών, στη διαφορετική ικανότητα απόδοσής τους, αλλά και στις απαιτήσεις των εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Όταν, όμως, επιδιώκουμε να επιτύχουμε την εμπάθυνση του ενδιαφέροντος του διαβάσματος στους μαθητές, μπορούμε παρ' όλα αυτά να χρησιμοποιούμε το αναγνωστικό σαν *βοήθημα προσανατολισμού*. Μπορούμε να ρωτήσουμε το παιδί ποια κείμενα από το αναγνωστικό του προκαλούν ιδιαίτερο ενδιαφέρον και, έτσι, μπορούμε να συναγάγουμε συμπεράσματα για τα βιβλία που θα πρέπει να του προσφέρουμε στον ελεύθερο χρόνο του.

Αναγνωστικά ενδιαφέροντα

Τα πράγματα είναι πολύ απλά, όταν το παιδί αναφερθεί σ' ένα κείμενο του αναγνωστικού που προέρχεται από ένα παιδικό βιβλίο. Τότε, βέβαια, θ' αγοράσουμε αυτό το βιβλίο και θα το προσφέρουμε στο παιδί. Όταν το διαβάσει, μπορούμε να βρούμε και να του δώσουμε άλλα βιβλία με παρόμοια θέματα.

Είναι όμως πιθανόν ν' αρέσει στο παιδί ένα κείμενο που δεν αποτελεί απόσπασμα από ένα μεγαλύτερο βιβλίο. Αυτό μπορεί, π.χ., να ισχύει για παραμύθια, μύθους και άλλες ιστορίες.

Κι εδώ, όμως, μπορεί κανείς να προσπαθήσει να βρει ένα βιβλίο με παρόμοια κείμενα, π.χ., ένα βιβλίο με παραμύθια ή μύθους. Θα ήταν, όμως, επίσης δυνατό να ψάξουμε να βρούμε μια παρόμοια ιστορία, που θα ήταν πιο εκτεταμένη και ίσως θ' αποτελούσε το περιεχόμενο ενός ολόκληρου βιβλίου.

Για παράδειγμα: στο αναγνωστικό υπάρχει μια σύντομη ιστορία με ζώα που αρέσει στο παιδί. Υπάρχει, βέβαια, η δυνατότητα να του προσφέρουμε ένα βιβλίο, που περιέχει ιστορίες με ζώα. Μπορούμε να προσφέρουμε στο παιδί κι ένα βιβλίο, στο οποίο περιέχεται μια περισσότερο εκτεταμένη ιστορία με ζώα. Ένα τέτοιο βιβλίο έχει το προτέρημα ότι δεν ικανοποιεί μόνο τα αναγνωστικά ενδιαφέροντα του παιδιού, αλλά συγχρόνως το προκαλεί να διαβάσει ένα ολόκληρο βιβλίο.

Αποφασιστική όμως σημασία έχει, ιδιαίτερα για εκείνα τα παιδιά που δείχνουν μικρό ενδιαφέρον για το διάβασμα, να *ανακαλύψουμε τα ενδιαφέροντά τους*. Μόνο όταν

δεν πλήξουν από το περιεχόμενο μιας ιστορίας, μπορούμε να περιμένουμε απ' αυτά ότι θα ακούσουν προσεκτικά όταν τους διαβάσουμε την ιστορία ή θα τη διαβάσουν μόνα τους.

Αν έχουμε ενδείξεις για τα ενδιαφέροντα του παιδιού, χρειάζεται μόνο να βρούμε τα παιδικά εκείνα βιβλία που ανταποκρίνονται στα ενδιαφέροντά του. Είναι, όμως, ορθότερο να επιλέξουμε αρχικά ένα παιδικό βιβλίο με μεγάλα γράμματα και πλούσια εικονογράφηση. Ίσως δεν ικανοποιεί πλήρως το παιδί. Έχει όμως διαπιστωθεί ότι ο κίνδυνος να μην ικανοποιηθεί πλήρως από την ευκολία του παιδικού βιβλίου είναι πολύ μικρότερος, όταν θέλουμε να κάνουμε ένα παιδί αναγνώστη βιβλίων, από τον κίνδυνο να του δημιουργήσουμε μεγάλη επιβάρυνση, δίνοντάς του ένα βιβλίο που ξεπερνά τις δυνάμεις του. Άλλωστε, βλέπουμε συχνά καλούς αναγνώστες βιβλίων να διαβάζουν ένα πολύ απλό βιβλίο και να χαίρονται γι' αυτό, παρόλο που είναι σε θέση να διαβάσουν πολύ πιο απαιτητικά και δύσκολα βιβλία.

Αντιθέτως, η υπερβολική επιβάρυνση που προκαλούν τα *δύσκολα βιβλία* είναι επικίνδυνη, σε σχέση με την απόκτηση της ικανότητας να διαβάζει το παιδί και μειώνει τη διάθεση για διάβασμα. Ο κόπος που καταβάλλει το παιδί είναι μεγάλος, προχωρεί στο διάβασμα του βιβλίου πολύ αργά και τρομάζει στην ιδέα ότι πρέπει να διαβάσει ολόκληρο το βιβλίο.

Όταν δούμε λοιπόν το πρόβλημα απ' αυτή την σκοπιά, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι είναι ιδιαίτερα κατάλληλα τα βιβλία που περιέχουν πολλές ιστορίες, γιατί ο αναγνώστης τελειώνει κάθε τόσο το διάβασμα μιας απ' αυτές τις ιστορίες.

Γενικά, η δεύτερη τάξη του σχολείου αποτελεί ένα σημαντικό τμήμα για την αναγνωστική, αλλά και τη γενικότερη νοητική και ψυχική καλλιέργεια του παιδιού. Στο διάστημα αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία να νιώθει το παιδί ότι ο κόπος που καταβάλλει για να μάθει να διαβάζει αξίζει. Συνήθως δεν μπορεί ακόμη το παιδί αυτής της ηλικίας να διαβάζει πολύ άνετα και δε βρίσκει, επομένως, ελκυστικό το διάβασμα εκτεταμένων ιστοριών ή ολόκληρων βιβλίων.

Γι' αυτό, οι γονείς πρέπει να δίνουν ιδιαίτερη σημασία στα *ενδιαφέροντα* του παιδιού και στο *βαθμό δυσκολίας* του βιβλίου.

Τα στοιχεία για την ηλικία που αναφέρονται συχνά στα ενημερωτικά φυλλάδια ή στα βιβλία δεν ανταποκρίνονται πάντοτε στην πραγματικότητα. Συνήθως αναγράφονται μικρότερες ηλικίες. Αυτό σημαίνει πως, όταν θέλουμε ν' αγοράσουμε ένα βιβλίο για ένα οκτάχρονο παιδί που έχει διάθεση για διάβασμα, πρέπει ν' αγοράσουμε ένα βιβλίο που αναφέρεται σε μικρότερες ηλικίες.

Σ' αυτή την ηλικία είναι ιδιαίτερα κατάλληλα βιβλία παιδικά με μεγάλα γράμματα ή βιβλία με πολλές ιστορίες.

Τα εννιάχρονα και δεκάχρονα παιδιά

Στα περισσότερα παιδιά της τρίτης και τετάρτης τάξης η ικανότητα να διαβάζουν είναι τόσο ανεπτυγμένη, ώστε να είναι σε θέση, τουλάχιστον όσον αφορά την τεχνική της ανάγνωσης, να μπορούν να διαβάσουν απλά παιδικά βιβλία της ηλικίας τους. Αν παρ' όλα αυτά υπάρχει ένας σημαντικός αριθμός μαθητών αυτής της ηλικίας που δε διαβάζει παιδικά βιβλία, οι αιτίες γι' αυτό βρίσκονται μόνο εν μέρει στον κόπο που χρειάζεται να καταβάλουν σχετικά με την τεχνική του διαβάσματος. Πολύ περισσότερο πρέπει να υποθέσουμε ότι τα παιδιά αυτά δεν απόκτησαν θετική στάση απέναντι στο διάβασμα από τις μέχρι τώρα *εμπειρίες* τους με το διάβασμα στο σχολείο ή και στο σπίτι.

Πρέπει, λοιπόν, στις περιπτώσεις αυτές να *αναπτύξουμε το ενδιαφέρον* του παιδιού με ενδιαφέρουσες μικρές ή και περισσότερο εκτεταμένες ιστορίες και να το βοηθήσουμε ν' αποκτήσει τη γνώση ότι το διάβασμα είναι μια αξιόλογη δραστηριότητα για τη διάθεση του ελεύθερου χρόνου του και για την προσωπική ευχαρίστηση και πνευματική καλλιέργεια.

Τα αναγνωστικά ενδιαφέροντα αυτής της ηλικίας

Από την ψυχολογία μάς είναι γνωστές εντελώς συγκεκριμένες φάσεις διαβάσματος που χαρακτηρίζονται από το γεγονός ότι τα παιδιά μιας συγκεκριμένης ηλικίας στρέφονται, για λόγους που έχουν σχέση με την ανάπτυξή τους, προς μια *συγκεκριμένη μορφή λογοτεχνίας*. Ίσως να υπάρχει αντίρρηση ότι μια τέτοια άποψη δεν επιτρέπει μια εντελώς προσωπική τάση προς το διάβασμα. Η αντίρρηση αυτή θα ήταν βάσιμη, αν περιορίζαμε μια τέτοια φάση διαβάσματος στην επαφή μόνο με ένα είδος βιβλίων. Όταν, λοιπόν, θεωρείται η ηλικία των 9 –11 χρόνων σαν η «ηλικία του Ροβινσώνα», εκφράζεται μ' αυτό τον τρόπο η προτίμηση των παιδιών για περιπετειώδεις ιστορίες. Οι ιστορίες όμως αυτές μπορεί να έχουν μεγάλες διαφορές μεταξύ τους.

Το πρότυπο που έδωσε και τ' όνομά του στη φάση αυτή είναι το μυθιστόρημα «Ροβινσών Κρούσος». Το βιβλίο, όμως, αυτό δεν είναι ένα παιδικό βιβλίο. Και μόνο ο όγκος του επιβαρύνει υπερβολικά παιδιά ηλικίας 9 –11 χρόνων.

Αυτό όμως που διηγείται το βιβλίο, η υπόθεσή του, παρουσιάζουν για την ηλικία αυτή πολύ ενδιαφέρον. Γι' αυτό, έχει γίνει πολλές φορές επεξεργασία του πρωτοτύ-

που, ορισμένα μέρη του έχουν συμπυκωθεί ή απαλειφθεί, για να γίνει δυνατό να διαβαστεί το βιβλίο τόσο από παιδιά, όσο και από εφήβους.

Φυσικά, οι έμπειροι αναγνώστες θα διακρίνουν πολύ γρήγορα το μύθο της ιστορίας και θα διαπιστώσουν, επίσης, ότι οι περιπέτειες είναι εξίσου υπερβολικές, όπως και οι ταινίες με cowboys.

Πόσο άνετα διαβάζει το παιδί;

Αναφέρθηκε ήδη ότι η αναγνωστική ικανότητα στην *τρίτη* και *τετάρτη* τάξη είναι τόσο ανεπτυγμένη, ώστε τα παιδιά να μπορούν κιόλας να διαβάζουν με σχετική άνεση. Αυτό όμως δε σημαίνει πως είναι δυνατόν αν διαβάσουν οποιοδήποτε ογκώδες βιβλίο, που θεματικά και γλωσσικά, ανταποκρίνεται στην ηλικία τους. Και στην ηλικία αυτή επιδρά αρνητικά η υπερβολική επιβάρυνση του παιδιού είτε γιατί τα γράμματα είναι πολύ μικρά και το διάβασμα προκαλεί κόπο στο παιδί, είτε γιατί τα βιβλία είναι πολύ μεγάλα, με αποτέλεσμα το παιδί να προχωρεί αργά και αν υποχρεώνεται να εγκαταλείψει στη μέση το διάβασμα του βιβλίου.

Ένα τέτοιο συμβάν αποτελεί σημάδι ότι η αρχική διάθεση και προθυμία του παιδιού για διάβασμα έχει δεχτεί ένα χτύπημα, που μπορεί μόνο με δυσκολία να υπερπηδηθεί. Γι' αυτό, παίζουν σοβαρό ρόλο σ' αυτή την ηλικία ακόμα και τυπικά πράγματα, όπως το μέγεθος των γραμμάτων, η εικονογράφηση και η έκταση του κειμένου.

Αυτά ισχύουν ιδιαίτερα για τους πιο αδύναμους αναγνώστες αυτής της ηλικίας. Όταν σ' αυτή την ηλικία δεν έχουν βρει ακόμα το δρόμο που οδηγεί στο διάβασμα του βιβλίου, σημαίνει, επίσης, ότι τα προηγούμενα δύο – τρία χρόνια σχολικής εκπαίδευσης στην ανάγνωση δεν ήταν ιδιαίτερα επιτυχή.

Σ' αυτές τις περιπτώσεις πρέπει να ακολουθήσουμε την ίδια διαδικασία, όπως και με τα παιδιά της δεύτερης τάξης. Πρέπει ν' αρχίσουμε με παιδικά βιβλία, που έχουν τα στοιχεία που αναφέρθηκαν, για να είναι σε θέση οι αδύνατοι αναγνώστες να πραγματοποιήσουν κάποτε μια επιτυχία στο διάβασμα. Όταν έχουμε την εντύπωση ότι ένα παιδί μπορεί να διαβάσει εύκολα ένα βιβλίο ή ότι το βιβλίο είναι κατώτερο από τις ικανότητές του, μπορούμε εύκολα να αυξήσουμε τις απαιτήσεις, γιατί ο αριθμός των παιδικών βιβλίων με μεγαλύτερο βαθμό δυσκολίας είναι πολύ μεγάλος. Έχει, επίσης, μεγάλη σημασία να βάζουμε το παιδί να διαβάζει δυνατά καμιά φορά, για να είμαστε σε θέση να υπολογίσουμε την αναγνωστική ικανότητά του. Για το σκοπό αυτό είναι πάλι κατάλληλο το σχολικό αναγνωστικό βιβλίο, αλλά όχι μόνο αυτό.

Για το «ιδιωτικό» διάβασμα πρέπει να επιλέγουμε βιβλία που ανταποκρίνονται στην αναγνωστική ικανότητα του παιδιού που έχουμε διαπιστώσει. Παράλληλα πρέπει να δίνουμε πάντοτε σημασία στα ενδιαφέροντά του.

Αποφασιστική σημασία έχει και η αύξηση της αναγνωστικής δυσκολίας, που καθορίζεται από το μέγεθος των γραμμάτων, την απόσταση των γραμμών, το μήκος των γραμμών και τον αριθμό των λέξεων.

Σχεδόν όλα τα παιδιά αυτής της ηλικίας είναι σε θέση να διαβάζουν τα περισσότερα κείμενα με μικρότερη ή μεγαλύτερη άνεση. Παρόλ' αυτά, έχει σημασία να λαμβάνουμε υπόψη μας ακριβώς εκείνες τις διαφορές που προέρχονται από την ικανότητα της ανάγνωσης, γιατί το παιδί είναι υποχρεωμένο να καταβάλει μεγάλες και υπερβολικές προσπάθειες, με αποτέλεσμα να μειώνεται η διάθεσή του για το διάβασμα.

Επίσης, αποκτούν ολοένα και μεγαλύτερο βάρος τα ατομικά ενδιαφέροντα. Υπάρχει βέβαια μια γενική τάση των παιδιών που βρίσκονται στην ηλικία των 9 – 11 χρόνων προς τα *περιπετειώδη βιβλία*. Η τάση, όμως, αυτή μπορεί να εκφράζεται με πολύ διαφορετικό τρόπο, δηλαδή με την προτίμηση για:

- ιστορίες Ινδιάνων
- ιστορίες από το περιβάλλον και ταξιδιωτικές εντυπώσεις
- φανταστικές ιστορίες

Στην ηλικία αυτή θα μπορούσαν τα παιδιά να εκδηλώσουν ενδιαφέρον για:

- θαλασσινές ιστορίες
- περιπετειώδεις ιστορίες
- αστυνομικές ιστορίες
- ιστορίες με παθήματα άτακτων παιδιών

Οι ιστορίες αυτές δεν είναι απαραίτητο να έχουν μόνο διασκεδαστικό χαρακτήρα και ψυχαγωγικό περιεχόμενο, αλλά μπορεί να είναι και ιστορίες με πραγματικά προβλήματα. Το διασκεδαστικό στοιχείο όμως προηγείται και αποτελεί το κίνητρο για να διαβάσει το παιδί ένα βιβλίο, αλλά και μέσο για **ψυχική ικανοποίηση και ισορροπημένη ανάπτυξη**.

Τα παιδιά της εφηβικής ηλικίας

Οι νέοι 11 – 15 χρόνων βρίσκονται, από την άποψη της ανάπτυξής τους, στο κρίσιμο στάδιο της προεφηβείας και της εφηβείας. Το γεγονός αυτό μπορεί να επιδράσει

με διάφορους τρόπους και στην αναγνωστική τους συμπεριφορά, που με τη σειρά της μπορεί να προσδιορίσει και τον τρόπο ανάπτυξής τους.

Η αναγνωστική συμπεριφορά

Υπάρχουν παιδιά που το ενδιαφέρον τους για το διάβασμα παραλύει. Δεν πιάνουν βιβλίο στα χέρια τους και γεμίζουν τις ελεύθερες ώρες τους με άλλες δραστηριότητες. Αυτό δεν είναι τόσο κακό, εφ' όσον οι νέες δραστηριότητες των παιδιών είναι υψηλού επιπέδου και το βοηθούν στην ανάπτυξή του. Τέτοια διαστήματα μπορούμε να διαπιστώσουμε κάθε τόσο στη διαπαιδαγώγηση του παιδιού για το διάβασμα, κι είναι φυσικό να εμφανίζονται κάποια φορά στο παιδί άλλα πρωτεύοντα ενδιαφέροντα. Αλλά συνήθως τα παιδιά ξαναγυρνούν πάλι στο διάβασμα ύστερα από ένα ορισμένο χρονικό διάστημα.

Το ίδιο περίπου θα έπρεπε να συμβαίνει και στην περίοδο της εφηβείας. Στην ηλικία αυτή μπορεί να κρατήσει η απομάκρυνση από το βιβλίο για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, αλλά κάθε γονιός πρέπει να συζητά κάθε τόσο με τα παιδιά και να τους υποδεικνύουν ενδιαφέροντες τίτλους βιβλίων. Μεγάλη σημασία έχουν, επίσης, και οι ραδιοφωνικές εκπομπές που ασχολούνται με το βιβλίο.

Υπάρχουν όμως και παιδιά που αλλάζουν κυρίως τα ενδιαφέροντά τους σχετικά με το είδος του βιβλίου. Η ηλικία αυτή έχει χαρακτηριστεί – σχετικά με τα ενδιαφέροντα των παιδιών για το βιβλίο – ως «*ηλικία των ηρώων*». Στην ηλικία αυτή η περιπέτεια, μέσα στην οποία δοκιμάζεται ο ήρωας ή η ηρωίδα του βιβλίου, κερδίζει ακόμη μεγαλύτερη σημασία απ' ό,τι στην προηγούμενη.

Ο νέος που αποκτά τώρα τη συνείδηση της δικής του προσωπικότητας ζητά στους ήρωες των βιβλίων που διαβάζει *πρότυπα* και *είδωλα*. Οι αναγνώστες αυτής της ηλικίας προσανατολίζονται κυρίως στις εξωτερικές ιδιότητες των ηρώων. Εσωτερικά γνωρίσματα της ύπαρξής τους και του χαρακτήρα τους δεν λαμβάνονται καθόλου υπόψη. Το γεγονός αυτό δημιουργεί τον κίνδυνο να ταυτιστούν σ' αυτήν την περίοδο τα παιδιά με τους φτηνούς αυτούς ήρωες που έχουν ως χαρακτηριστικό τους την πολύπραγμοσύνη. Οι ήρωες βρίσκονται σε συνεχή δράση, δεν έχουν εσωτερικά προβλήματα, παρά μόνο εξωτερικά.

Όπως μπορεί να συμβεί από τη μια μεριά να εγκαταλείψουν τα παιδιά τα βιβλία, έτσι μπορεί να παρατηρήσουμε από την άλλη μεριά, ότι πολλά παιδιά δείχνουν μια ενισχυμένη τάση να διαβάζουν βιβλία, μια τάση που συνοδεύεται συχνά από εχθρική στάση προς το *περιβάλλον*. Δεν θέλουν να ενοχλούνται και προτιμούν να διαβάζουν, παρά να έχουν μια έντονη επαφή με συνομηλίκους τους.

Όσο ευχάριστη κι αν φαίνεται η ανάγκη αυτή για διάβασμα, υποκρύπτει τον κίνδυνο μιας επιφανειακής υπερβολικής απασχόλησης με το διάβασμα. Η τάση αυτή συνοδεύεται συχνά από την εγκατάλειψη της συγκεκριμένης αντιπαράθεσης με το περιβάλλον. Γι' αυτό μπορεί να συμβεί να δίνουν τα παιδιά κατά την επιλογή των βιβλίων την προτεραιότητα στην επιφανειακή ποιότητα. Τα νέα αγόρια διαβάζουν συνεχώς αστυνομικά βιβλία ή μυθιστορήματα με cowboys ή παρόμοια, ενώ τα κορίτσια προτιμούν ρομαντικές ιστορίες. Η λογοτεχνία αυτή προσφέρει τα επιθυμητά είδωλα και αποφεύγει την ενασχόληση με τα πραγματικά προβλήματα.

Μέτρα

Οι κίνδυνοι που περιγράφηκαν απαιτούν μια προσεκτική, συνήθως όχι εύκολη, βοήθεια και φροντίδα για τους νέους. Ακριβώς επειδή εμφανίζουν, στη σημαντική αυτή φάση στο δρόμο προς τη **διαμόρφωση της προσωπικότητάς τους**, μια τάση απομόνωσης και απομάκρυνσης από τους ενήλικους, δεν είναι πρόθυμοι να δεχτούν βοήθεια και συμβουλές.

Αποφασιστικής σημασίας καθήκον είναι να καθοδηγήσουμε με τέτοιο τρόπο τις αναγνωστικές ανάγκες των νέων, ώστε να εμποδίσουμε ένα κατρακύλισμά τους στη χυδαία λογοτεχνία ή, τουλάχιστον, να επιτύχουμε να συνεχίσουν το διάβασμα καλών παιδικών βιβλίων. Η προσπάθεια αυτή πρέπει να ξεκινά από τα συγκεκριμένα ενδιαφέροντα των παιδιών.

Περιπετειώδη βιβλία για αγόρια – επιπτώσεις στην προσωπικότητα

Χρειάζεται λοιπόν να βρούμε περιπετειώδη βιβλία για αγόρια που έχουν τα γνωρίσματα της «εντυπωσιακής» λογοτεχνίας που τους αρέσει, βιβλία που είναι γεμάτα δυναμισμό, που παρουσιάζουν πράγματα ασυνήθιστα και εξωτικά, χωρίς όμως να εγκαταλείπουν το έδαφος της πραγματικότητας. Το καλό περιπετειώδες βιβλίο διηγείται ασυνήθιστα γεγονότα και βιώματα, που είναι όμως δυνατόν να συμβούν στους ανθρώπους.

Περιέχει πλούσια δράση και δυναμισμό, στοιχεία που καλλιεργούν το αντρικό πρότυπο στην ψυχοσύνθεση του αγοριού. Οι ήρωες των **καλών** αστυνομικών μυθιστορημάτων χρειάζονται περισσότερο το μυαλό και τη λογική από το ένστικτό τους. Στα βιβλία αυτά υπάρχει, επίσης, μια δυναμική πορεία της υπόθεσης, μια συναρπαστική πλοκή, αλλά οι ήρωες που είναι συνήθως “ντετέκτιβ” ή αστυνομικοί, δε βρίσκονται σε συνεχές κνηνητό των γκάγκστερ, κραδαίνοντας τις γροθιές και τα πιστόλια τους, αλλά προσπαθούν με λογικές σκέψεις να λύσουν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν.

Σ' αυτού του είδους τις περιπετειώδεις ιστορίες προκαλείται ο αναγνώστης ιδιαίτερα να συμμετέχει στη σκέψη του ήρωα και στη λύση του αινίγματος, πράγμα που καλλιεργεί τις νοητικές ικανότητες του παιδιού. Με αυτόν τον τρόπο μετατρέπεται για τον αναγνώστη η αστυνομική ιστορία σε *πνευματικό παιχνίδι*.

Τέτοιου είδους διαφορετικά γνωρίσματα μπορούν να αναφερθούν και για άλλα είδη της περιπετειώδους λογοτεχνίας. Πολλά από τα βιβλία αυτά περιέχουν χάρτες, ιστορικές περιγραφές κλπ., που εμπλουτίζουν το πληροφοριακό τους περιεχόμενο. Έτσι ο νεαρός αναγνώστης, πέρα από την ικανοποίηση του ενδιαφέροντός του, αποκτά τη δυνατότητα της ενημέρωσης. Αυτό κεντρίζει το ενδιαφέρον του να επιχειρήσει τη μετάβαση από τα «συναρπαστικά» βιβλία σε βιβλία με ιστορικό ενδιαφέρον.

Βιβλία για κορίτσια

Για τους θηλυκούς αναγνώστες αυτής της ηλικίας τα πράγματα είναι κάπως διαφορετικά. Και τα κορίτσια διαβάζουν, βέβαια, ευχάριστα βιβλία με *περιπέτειες* διαφόρων ειδών, πέρα όμως απ' αυτά προτιμούν βιβλία και ιστορίες που περιγράφουν ασυνήθιστα *βιώματα κοριτσιών*. Οι περιπέτειες αυτές μπορεί να έχουν και ερωτικό χαρακτήρα κι εδώ υπάρχει ο κίνδυνος να στραφούν οι νεαρές αναγνώστριες στον ψεύτικο κόσμο των φτηνών ερωτικών φυλλαδίων.

Κι εδώ, λοιπόν, έχει σημασία να οδηγήσουμε στη σωστή κατεύθυνση, με καλές προσφορές βιβλίων, την ανάγκη για διάβασμα, που νιώθουν τα νεαρά κορίτσια. Δίπλα λοιπόν στα περιπετειώδη μυθιστορήματα, αποκτούν μεγαλύτερη σημασία και τα *ρεαλιστικά βιβλία*, στα οποία περιγράφονται πραγματικές καταστάσεις και προβλήματα.

Βιβλία προβληματισμού για αγόρια και κορίτσια

Στα περιπετειώδη βιβλία βρίσκεται στο επίκεντρο χωρίς αμφιβολία ο ψυχαγωγικός χαρακτήρας. Διάφορα βιβλία δείχνουν ότι δεν είναι υποχρεωτικό να περιορίζεται η περιπέτεια σε μια επιφανειακή πλούσια δράση, αλλά ότι μπορεί να περιγράφει πραγματικές καταστάσεις και *ανθρώπινα προβλήματα*. Υπάρχουν βιβλία που απευθύνονται σ' αυτή την ηλικία των παιδιών που ασχολούνται εξειδικευμένα με τα προβλήματα της ηλικίας αυτής και μ' ένα τρόπο μάλιστα εντελώς ρεαλιστικό.

Τα ρεαλιστικά αυτά βιβλία για παιδιά και νέους, στα οποία βρίσκουν οι αναγνώστες πολλά από τα προβλήματα που τους απασχολούν, που παράλληλα όμως δείχνουν τα ιδιαίτερα προβλήματα που μπορεί ν' αντιμετωπίζουν άλλα παιδιά, αποτελούν κατά κάποιο τρόπο *βοηθήματα* στην ανάπτυξη των παιδιών αλλά και των κρίσεων

που αντιμετωπίζουν. Ως ρεαλιστικά βιβλία, δεν περιορίζονται να δείχνουν τη ζωή μόνο από τη φωτεινή της πλευρά.

Ορισμένα βιβλία διηγούνται σε γλώσσα που αντιστοιχεί στην ηλικία των αναγνωστών τα κοινωνικά προβλήματα ενός παιδιού, όπως τη φιλία και την υποκρισία, τη συμπάθεια και τη σεξουαλικότητα, την εντιμότητα και την προστυχιά. Όλα αυτά, οι ασθένειες και ο θάνατος, είναι εμπειρίες που βοηθούν τους αναγνώστες να βρουν τον εαυτό τους και να καλλιεργήσουν την ψυχοσυναισθηματική τους υπόσταση.

Σ' αυτά τα βιβλία, όπου εμφανίζονται τα καθημερινά προβλήματα, υπάρχουν κι άλλα που παρουσιάζουν εντελώς ειδικές *δυσκολίες των παιδιών και των νέων*. Το σημαντικότερο είδος τέτοιων βιβλίων είναι οι ιστορίες που αναφέρονται σε καθυστερημένα παιδιά, σε παιδιά που υποφέρουν από σωματική αναπηρία, σε παιδιά που έχουν μεγαλώσει σε ορφανοτροφεία ή ζουν σε αναμορφωτήρια, ενώ σε ορισμένα απ' αυτά τα βιβλία παρουσιάζονται παιδιά από περισσότερες τέτοιες κατηγορίες.

Τα βιβλία αυτά είναι κάθε άλλο παρά διασκεδαστικά. Δείχνουν συγκλονιστικές καταστάσεις της κοινωνίας μας στο παρελθόν και στο παρόν. Ασφαλώς δεν πρέπει να τα δώσουμε να τα διαβάσουν άπειροι αναγνώστες, αλλά πρέπει, ακόμη και με παιδιά που έχουν πείρα από βιβλία, να *συζητήσουμε*, αφού έχουν διαβάσει ένα τέτοιο βιβλίο.

Μορφωτικά βιβλία

Παράλληλα με τα περιπετειώδη βιβλία μπορούν και τα μορφωτικά βιβλία (βιβλία γνώσεων) να προκαλέσουν το έντονο ενδιαφέρον των παιδιών αυτής της ηλικίας. Τα βιβλία αυτά είναι δυνατόν να διαμορφωθούν κατά δύο τρόπους: μπορούν να μεταδίδουν τις πληροφορίες άμεσα και νηφάλια και να ικανοποιούν έτσι τον πόθο και την τάση των παιδιών ν' αποκτήσουν *γνώσεις*, μπορούν όμως να κάνουν το ίδιο πράγμα δίνοντας στις πληροφορίες μια μορφή περιγραφής γεμάτης *βιώματα*, στα πλαίσια μιας ενδιαφέρουσας ιστορίας.

Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν τα παιδικά λεξικά και οι εγκυκλοπαίδειες, όπου υπάρχουν φωτογραφίες για πράγματα που αξίζει να μάθουν τα παιδιά: αυτές πρέπει να συνοδεύονται από ανάλογα επεξηγηματικά κείμενα.

Τα *μορφωτικά βιβλία*, στα οποία οι πληροφορίες και τα διδάγματα προσφέρονται στη βάση βιωμάτων, ανήκουν σχεδόν εξολοκλήρου στην ομάδα των βιβλίων περιπέτειας. Ο αναγνώστης συμμετέχει στις ενδιαφέρουσες ανακαλύψεις και αποκτά μ' αυτό τον τρόπο τις γνώσεις του.

Τα παιδιά και οι νέοι της προεφηβικής και εφηβικής ηλικίας δείχνουν έντονο ενδιαφέρον για βιβλία με *πλούσια δράση*. Επειδή η πλούσια αυτή δράση βρίσκεται στα

φτηνά φυλλάδια, υπάρχει ο κίνδυνος να στραφούν τα παιδιά αποκλειστικά σ' αυτού του είδους τα βιβλία. Επειδή όμως η ηλικία αυτή αποτελεί μια σημαντική φάση στην ανάπτυξη της προσωπικότητας, πρέπει τα παιδιά να συναντήσουν κι άλλα πρότυπα, έξω από τους ήρωες των φυλλαδίων αυτών. Οι ήρωες αυτοί δεν είναι καλά πρότυπα για τα παιδιά.

Σχολικές βιβλιοθήκες

Οι σχολικές βιβλιοθήκες είναι ένας από τους θεσμικούς φορείς που φέρνουν το βιβλίο κοντά στο παιδί. Έχουν καθιερωθεί από τα πρώτα χρόνια που το νεοσύστατο ελληνικό κράτος, μετά την απελευθέρωσή τους από τους Τούρκους, άρχισε να οργανώνει την παιδεία του. Το βασιλικό διάταγμα του Όθωνα που υπογράφει μια αμφισβητημένη προσωπικότητα για την εποχή του – ο κόμης Άρμανσπεργκ – ήταν πρωτοποριακό. Έφερε ημερομηνία 20 Νοεμβρίου 1835 και είχε τίτλο: «Περί συστάσεως Δημοσίου Βιβλιοθήκης εις έκαστον των Δημοσίων σχολείων του Κράτους» (Ντελόπουλος, 1989, σ. 11).

Αν διαβάσουμε τον πιο πρόσφατο νόμο του 1985, θα βρούμε πολλές ομοιότητες, αν και απέχουν μεταξύ τους 150 χρόνια. Αυτό έχει την εξήγησή του. Κάθε νέο νομοσχέδιο που συντάχθηκε από τότε, είχε ως πρότυπό του το προηγούμενό του. Τόσο στο νόμο του 1835, όσο και στον πιο πρόσφατο του 1985, λείπει ο ρεαλισμός, η λογική, η βιβλιοθηκονομική συνείδηση.

Ο θεσμός της σχολικής βιβλιοθήκης έχει καθιερωθεί παγκόσμια, διότι τη μεταβάλλει σε πνευματικό κέντρο της περιοχής. Τα παιδιά, με την προσέλευση στα ράφια της βιβλιοθήκης, αποκτούν πληροφορίες για το θέμα που τους ενδιαφέρει, κατακτούν την γνώση, τη στερεώνουν στη μνήμη, ασκούνται στη σκέψη και ερευνούν. Έτσι πλέον συνηθίζουν να διαβάζουν και να ολοκληρώνουν την προσωπικότητά τους.

Οι σχολικές βιβλιοθήκες στις ξένες χώρες έχουν διάφορους φορείς: το σχολείο, τη δημόσια βιβλιοθήκη, το δήμο και την κοινότητα. Οι περισσότερες ανήκουν στο σύστημα της δημόσια εκπαίδευσης και χρηματοδοτούνται από το κράτος. Τη διοίκηση την αναλαμβάνει συνήθως το διδακτικό προσωπικό με τη συνεργασία των εκπροσώπων της μαθητικής κοινότητας. Στεγάζονται στο χώρο του σχολικού κτιρίου και διευθύνονται από βιβλιοθηκονόμους, που συνεργάζονται στενά με τους δασκάλους.

Η σχολική βιβλιοθήκη δεν είναι χώρος εναπόθεσης βιβλίων στα ράφια. Είναι κέντρο πληροφόρησης και σχολείο διδασκαλίας μεθόδων έρευνας, τακτικών προσέγγισης στο έντυπο και στο άλλο υλικό που πρέπει να διαθέτει. Πρέπει να εξυπηρετεί τη

γενική μόρφωση των παιδιών και όχι μόνο τη σχολική εκπαίδευση. Εξάλλου, εκεί καταφεύγει ο μαθητής γιατί το θέλει, γιατί έχει περιέργεια και τον ενδιαφέρει κάποιο θέμα, παίρνοντας ερεθίσματα από τη διδασκαλία στη σχολική αίθουσα. Ο μαθητής μπορεί να πηγαίνει στη βιβλιοθήκη να περνά την ελεύθερη ώρα του και δεν είναι απαραίτητο να αναζητεί κάτι συγκεκριμένο.

Ένας παράγοντας που έχει σχέση με τη λειτουργία της βιβλιοθήκης, είναι η δυνατότητα προσπέλασης: «Η παράμετρος αυτή έχει δύο διαστάσεις: τη φυσική και τη χρονική προσπέλαση» (Κακούρης, 1987, σ. 90). Η φυσική έχει την έννοια ότι το παιδί πρέπει να είναι σε θέση να φτάσει το υλικό που το ενδιαφέρει άμεσα ή έμμεσα, από τον κατάλογο ή το βιβλιοθηκονόμο, να έχει τη δυνατότητα να διαλέξει το υλικό από μόνο του. Η άλλη διάσταση σημαίνει ότι το παιδί μπορεί να χρησιμοποιήσει τη βιβλιοθήκη και το βιβλίο στο χρόνο που διαθέτει. Για να επιτευχθεί αυτό, η βιβλιοθήκη πρέπει να είναι ανοιχτή για μεγάλα χρονικά διαστήματα. Η σχολική βιβλιοθήκη πρέπει να λειτουργεί καθημερινά, όχι μόνο τις ώρες που το σχολείο είναι ανοικτό, αλλά και μετά τη λήξη των μαθημάτων. Να έχει τη δυνατότητα ο μαθητής, όταν σχολάσει από το σχολείο, να πάει να καθίσει στη βιβλιοθήκη.

Αν δεχθούμε ότι το παιδί πρέπει να συνηθίσει να διαβάζει μέσα στο σχολικό πρόγραμμα, τότε πρέπει να υπάρχουν 1- 2 ώρες την εβδομάδα που ολόκληρη η τάξη θα πηγαίνει στη βιβλιοθήκη, όπου θα μπορούν όλοι οι μαθητές να διαβάζουν. Ένας δάσκαλος που θέλει ν' αξιοποιήσει τη βιβλιοθήκη δεν πρέπει ν' αρκестεί μόνο στο δανεισμό βιβλίων, αλλά πρέπει να κινήσει ένα συνεχή διάλογο πάνω σ' αυτά που διαβάζουν τα παιδιά, βάζοντας ένα συγκεκριμένο κέντρο συζήτησης και υποδεικνύοντας ανάλογα βιβλία.

Η βιβλιοθήκη δεν πρέπει να είναι απλά μια πηγή δανεισμού βιβλίων, αλλά κάτι πολύ σημαντικότερο: η αφετηρία και η συνέχεια ενός δημιουργικού διαλόγου με το Λόγο και την Τέχνη, που με τη σειρά τους θα οδηγήσουν στη νοητική και στην ψυχική καλλιέργεια του παιδιού.

Παρά την ύπαρξη του θεσμικού πλαισίου – νόμος 1566/1985 –, βρισκόμαστε ακόμη μακριά από την ολοκληρωμένη εφαρμογή του, καθώς η λειτουργία αρκετών βιβλιοθηκών σχολείων ή τάξεων οφείλεται κυρίως στην αγάπη ενός μεγάλου αριθμού δασκάλων προς το βιβλίο.

Η υποτυπώδης κατάσταση στην οποία βρίσκεται το όλο ζήτημα στην Ελλάδα καταδεικνύεται εύκολα από δύο σχετικές έρευνες. Τα αποτελέσματα της έρευνας που

έγινε σε 22 δημοτικά σχολεία των Ιωαννίνων (1985), από τον κ. Καψάλη, καθηγητή του παιδαγωγικού τμήματος του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, έδειξαν ότι:

- α. Κανένα από τα σχολεία δεν είχε κατάλληλο χώρο για βιβλιοθήκη.
- β. Σε τρία σχολεία η βιβλιοθήκη φιλοξενούνταν στο γραφείο των δασκάλων.
- γ. Σε οκτώ σχολεία η σχολική βιβλιοθήκη ήταν μια μεταλλική προθήκη που λειτουργούσε στο διάδρομο του ισογείου.
- δ. Σε έξι σχολεία βρισκόταν σε αίθουσες διδασκαλίας.
- ε. Σε ένα σχολείο βρισκόταν στην αίθουσα εκδηλώσεων και
- στ. Σε τέσσερα σχολεία δεν υπήρχε καθόλου βιβλιοθήκη.

Σε άλλη έρευνα που έγινε το 1987 – 1988 στα δημοτικά σχολεία της Λαμίας και είχε σχέση με την καταγραφή και περιγραφή των σχολικών βιβλιοθηκών και των παιδικών βιβλίων που περιέχουν, τη λειτουργία και τον εμπλουτισμό, προέκυψαν τα ακόλουθα συμπεράσματα:

- α. Σε κάθε σχολείο υπήρχε γενική βιβλιοθήκη, που περιλάμβανε και τα παιδικά βιβλία. Σε πέντε σχολεία λειτουργούσαν βιβλιοθήκες μέσα στις τάξεις.
- β. Υπεύθυνος για τη λειτουργία της βιβλιοθήκης ήταν ένας εκπαιδευτικός. Κάθε σχολείο δάνειζε μέσα στην εβδομάδα κατά μέσο όρο 15 – 20 βιβλία.
- γ. Η αναλογία ήταν 1 βιβλίο σε 2 μαθητές.
- δ. Σε ένα σχολείο αντιστοιχούσε 1 βιβλίο σε 5 μαθητές και σε δύο σχολεία αντιστοιχούσε 1 βιβλίο σε 4 μαθητές.
- ε. Μόνο σ' ένα σχολείο υπήρχε η αναλογία 1 βιβλίο σε 1 μαθητή (Αναγνωστόπουλος 1989, σ. 24).

Οι αιτίες της παραπάνω κατάστασης μπορούν αν συνοψισθούν σε τέσσερα σημεία.

α. Τα αναλυτικά προγράμματα που χρησιμοποιούνται σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης είναι άμεσα ή έμμεσα προσανατολισμένα σε συγκεκριμένα, προσχεδιασμένα σχολικά βιβλία.

β. Σοβαρά προβλήματα δημιουργούνται από την έλλειψη χώρου, ειδικά σχεδιασμένου για την στέγαση σχολικής βιβλιοθήκης. Έτσι, παρουσιάζεται η προχειρότητα της μετατροπής αποθηκευτικών χώρων σε βιβλιοθήκη ή, επί το προσφιλέστερον, των ντουλαπιών του προσωπικού του σχολείου.

γ. Η έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού, δηλ. σχολικών βιβλιοθηκονόμων, είναι ένα ακόμη ανασταλτικό γεγονός στην ανάπτυξη των σχολικών βιβλιοθηκών. Η

παράγραφος 8 του άρθρου 43 (Ν. 1566/85) δεν αναφέρει τη δυνατότητα σύστασης τέτοιων θέσεων για την εύρυθμη λειτουργία των σχολικών βιβλιοθηκών.

Πρέπει ακόμη να επισημάνουμε ότι οποιεσδήποτε φιλοδοξίες σχετικά με το ρόλο και την ανάπτυξη των σχολικών βιβλιοθηκών στη χώρα μας, παρεμποδίζονται από την απουσία ικανοποιητικής βιβλιογραφίας (Σάντρα – Κουλούρη 1989, σ. 57).

Παρά το ότι οι σχολικές βιβλιοθήκες είναι λίγες και ανοργάνωτες, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι έχει κατανοηθεί από όλους η σπουδαιότητά τους και ότι γίνεται παντού μια εργώδης προσπάθεια για τον πολλαπλασιασμό και την εύρυθμη λειτουργία τους.

Στόχοι της σχολικής βιβλιοθήκης

Ο στόχος μια σχολικής βιβλιοθήκης είναι να στηρίζει το αναλυτικό πρόγραμμα με διάφορα μέσα, με διαφόρων μορφών υλικό. Όταν λέμε να στηρίζει το αναλυτικό πρόγραμμα, εννοούμε ότι για κάθε μάθημα που διδάσκεται στο σχολείο πρέπει να υπάρχει ανάλογο υλικό στη βιβλιοθήκη, ώστε να βοηθά την προγραμματισμένη ανάθεση εργασίας ή διεύρυνση των γνώσεων που δίνονται μέσα στη τάξη.

Ένας δεύτερος στόχος είναι η ευθύνη της σχολικής βιβλιοθήκης να δημιουργήσει σωστές επιθυμητές στάσεις απέναντι στη γνώση, στο διάβασμα και το βιβλίο. Δηλαδή να βοηθήσει το παιδί ν' αγαπήσει το βιβλίο, να μάθει να βρίσκει πληροφορίες μόνο του κτλ. Κι αυτό έχει επιπτώσεις στην προσωπικότητα του παιδιού που αναπτύσσεται.

Σ' ένα δημοκρατικό και ανοικτό στην κοινωνία σχολείο, η σχολική βιβλιοθήκη πρέπει να επιδιώξει επιπλέον και τους παρακάτω στόχους:

1. Η στήριξη των ενδιαφερόντων που δεν έχουν σχέση με τα μαθήματα, όπως αυτά εκφράζονται σ' ένα αναλυτικό πρόγραμμα (Κακούρης 1987, σ. 87). Σύμφωνα με την παραπάνω αρχή, πρέπει να υπάρχουν βιβλία για μόδα, μουσική, για διακόσμηση, για αεροπλάνα κ.τ.λ. Άλλωστε, η σχολική βιβλιοθήκη δε θα είναι όργανο στήριξης του αναλυτικού προγράμματος.

2. Ένας άλλος στόχος που είναι καθοριστικός, είναι η καλλιέργεια φιλιαναγνωσίας των παιδιών, έτσι ώστε ν' αποκτήσουν ενδιαφέρον και αγάπη για το βιβλίο και να το εκτιμήσουν ως βασική πηγή γνώσης και ψυχαγωγίας. Να τα βοηθήσει ν' αποκτήσουν σωστή, επιθυμητή στάση απέναντι στη ζωή και το διάβασμα.

3. Στόχος της επίσης, που έχει βέβαια εφαρμογή και στις δημόσιες, λαϊκές ή κοινόχρηστες βιβλιοθήκες, είναι η διδασκαλία των τρόπων λειτουργίας των οργάνων πληροφόρησης και ψυχαγωγίας μιας σύγχρονης βιβλιοθήκης και τρόπων χρησιμοποίη-

ησής τους. Πρέπει να μάθει το παιδί δηλαδή να χρησιμοποιεί τις εγκυκλοπαίδειες, τα λεξικά και κάθε άλλο βιβλίο, ώστε να βρίσκει τις πληροφορίες που θέλει.

4. Η καλλιέργεια της **αισθητικής αγωγής** μέσα στη βιβλιοθήκη αποτελεί έναν άλλο στόχο. Ο σχεδιασμός των χώρων της βιβλιοθήκης πρέπει να ικανοποιεί το μαθητή, και το περιβάλλον να είναι διαφορετικό από αυτό του σχολείου. Η ύπαρξη βιβλίων για την τέχνη και δίσκων μουσικής, προάγει αυτόν το στόχο.

5. Η βιβλιοθήκη ως στόχο πρέπει να έχει την εμπέδωση του δημοκρατικού τρόπου ζωής. Αυτό κυρίως σημαίνει ότι το παιδί πρέπει να σέβεται το χώρο της βιβλιοθήκης όπου τα πράγματα είναι κοινά και κοινόχρηστα. Πρέπει δηλαδή να προσέχει τα βιβλία που χρησιμοποιεί και θα χρησιμοποιήσουν κι άλλοι. Πρέπει να σέβεται την ησυχία που πρέπει να υπάρχει στη σχολική βιβλιοθήκη. Η νεκρική ησυχία στη βιβλιοθήκη είναι ίσως μια παρωχημένη αντίληψη. Ένα επίπεδο θορύβου μέσα στη βιβλιοθήκη είναι πλήρως ανεκτό.

6. Η συμμετοχή στη διαμόρφωση πλούσιας σχολικής ζωής, **πνευματικής και πολιτιστικής δραστηριότητας**.

7. Η διάθεση υλικού για κάλυψη των απαιτήσεων του εκπαιδευτικού προγράμματος.

8. Ένας άλλος στόχος είναι να μάθουμε τα παιδιά να δουλεύουν σε ομάδες. Αυτός ο στόχος μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τη βιβλιοθήκη.

10. Τέλος, ένας τελευταίος στόχος είναι η στήριξη των επαγγελματιών και επιστημονικών ενδιαφερόντων του διδακτικού και εκπαιδευτικού προσωπικού με βιβλία και περιοδικά.

Είναι απαραίτητο να προσανατολισθούμε όλοι προς την κατεύθυνση που θα κάνει πράξη αυτούς τους στόχους όσο το δυνατόν γρηγορότερα, γιατί, σύμφωνα και με τον Γκράχαμ Γκρην: «η επίδραση που ασκεί το διάβασμα κατά την παιδική ηλικία είναι βαθύτατη. Το μέλλον βρίσκεται, σε μεγάλο βαθμό, στα ράφια των βιβλιοθηκών» (Δελώνης 1988, σ. 25).

Αξιολόγηση επιλογής υλικού σχολικής βιβλιοθήκης

Τα σπουδαιότερα κριτήρια αξιολόγησης του υλικού της σχολικής βιβλιοθήκης είναι:

Η καταλληλότητα του μέσου. Εάν αυτό το μέσο (“σλάιντς”, “φιλμ”, “στριπς”) είναι το καλύτερο και το πιο κατάλληλο είδος για να παρουσιάσει αυτό το ιδιαίτερο περιεχόμενο.

Η ποιότητα του περιεχομένου. Το υλικό παρουσιάζεται μ' έναν προκατειλημμένο τρόπο, αποτυπώνοντας μόνο μια πλευρά του ζητήματος, αλλά να περιλαμβάνει διαφορετικές απόψεις.

Τεχνική ποιότητα. Πόσο καλή είναι η φωτογραφία, το χρώμα, ο ήχος; Πόσο καθαρά είναι τα επεξηγηματικά κείμενα της εικόνας (εάν χρησιμοποιούνται), η ποιότητα της φωνής, η διαδοχή των γεγονότων; Χρησιμοποιούνται οι μοναδικές δυνατότητες αυτού του μέσου για καλό αποτέλεσμα;

Σχετικότητα. Πόσο σχετική είναι αυτή η παρουσίαση με την ορισμένη ενότητα μελέτης; Πόσο κατάλληλη είναι σε μήκος και σε περιεχόμενο για την ομάδα που προορίζεται; Παρουσιάζει πληροφορίες που δεν μπορούν να βρεθούν αλλού; Τι θα κερδίσουν τα παιδιά βλέποντας ή ακούγοντας αυτή την παρουσίαση;

Πιθανή χρήση. Θα ήταν καλό να χρησιμοποιείται ως μια εισαγωγή σ' ένα μάθημα, να διεγείρει το ενδιαφέρον κατά τη διάρκεια της μελέτης ή να δώσει μια σύνθεση της γνώσης. Θα' πρεπε να παρουσιασθεί σ' ολόκληρη την τάξη, σε μια μικρή ομάδα ή να χρησιμοποιηθεί ατομικά; (Huck, Hepler, Hickman 1979, σ. 638).

Η βιβλιοθήκη πλησιάζει τους αναγνώστες της

Ηλικία: νηπιαγωγείο, δημοτικό, γυμνάσιο

Ας υποθέσουμε ότι τα παιδιά - αναγνώστες έχουν μια ενεργητική στάση απέναντι στα βιβλία κι ότι εύκολα κινούνται προς το μέρος τους. Στην ίδια ακριβώς παρατήρηση καταλήγουν και οι ερευνητές που ασχολούνται με το διάβασμα: τα παιδιά - φιλοαναγνώστες φαίνεται πως έχουν διαμορφώσει μια στρατηγική, ένα σχέδιο σε συνάρτηση με τα προσωπικά τους κίνητρα, κι αυτό ακριβώς το σπρώχνει στα βιβλία. Όταν παρακολουθεί κανείς παιδιά που βρίσκονται κοντά στην ανακάλυψη της απόλαυσης του διαβάσματος, βλέπει να αναδύεται σιγά σιγά ένα αναγνωστικό πρόγραμμα. Στην αρχή, δοκιμάζουν να διαβάσουν οτιδήποτε τους πέσει στα χέρια, όπου κι αν βρίσκονται - τις περισσότερες φορές πρόκειται για κείμενα που ελάχιστα τους ταιριάζουν και που σπάνια τα τελειώνουν. Έπειτα, μόλις ανακαλύψουν ένα βιβλίο που τα ικανοποιεί, όχι μόνο το διαβάζουν μέχρι τέλους, αλλά αναζητούν κι άλλα παρόμοια βιβλία: του ίδιου συγγραφέα, είδους, τύπου, ύφους, της ίδιας συλλογής, του ίδιου θέματος και τόνου. Είναι κιόλας η αρχή μιας στρατηγικής, που γρήγορα όμως μπορεί να οδηγήσει σε απομόνωση (ή ακόμα και εξάντληση του ενδιαφέροντος), αν δεν συμβεί κάτι άλλο. Π.χ., ας υποθέσουμε ότι το παιδί ανακαλύπτει ότι το βιβλίο δεν είναι απλά μια ευ-

καιρία για να περάσει την ώρα του, για να διασκεδάσει, αλλά επίσης και κάτι που απαιτεί μια μεγαλύτερη εμπλοκή, μια ευκαιρία για διάλογο με τον εαυτό του, για οικοδόμηση της προσωπικότητάς του, για επίλυση κάποιων προβλημάτων, ότι του προσφέρει τη δυνατότητα να εκτιμήσει τον κόσμο και τη δική του θέση μέσα σ' αυτόν, να διαμορφώσει την ηθική του, να ονειρευτεί ένα άλλο σύμπαν, καθώς και τον ίδιο του τον εαυτό μέσα σ' αυτό το φανταστικό σύμπαν. Προκειμένου, όμως, να συμβεί κάτι τέτοιο, πρέπει να προχωρήσει πέρα από το απλό διάβασμα στον ελεύθερο χρόνο του και να έχει μια βαθύτερη συνάντηση μ' ένα τουλάχιστον βιβλίο – τόσο βαθύτερη ώστε να του επιτρέψει όλους αυτούς τους εσωτερικούς διαλόγους. Από αυτό και μόνο καταφαίνεται η αξία του βιβλίου για την πνευματική καλλιέργεια του παιδιού.

Αν τα παιδιά συνεχίσουν την πορεία τους, σίγουρα θα προσδιορίσουν τι ακριβώς ζητούν και θα αρχίσουν να ψάχνουν ανάμεσα στο σύνολο των βιβλίων στα οποία έχουν πρόσβαση. Όταν αρχίσουν να διαβάζουν κάποια βιβλία, μπορούμε να υποθέσουμε ότι αυτά ανταποκρίνονται στις προσδοκίες τους, ότι υπάρχει ανάμεσά τους μια σχέση που ο παρατηρητής αδυνατεί να τη συλλάβει, αλλά που ανταποκρίνεται στη στρατηγική και στην ψυχοσύνθεση του παιδιού.

Απέναντι σ' αυτόν τον τύπο του ενεργητικού αναγνώστη, ο ρόλος των βιβλιοθηκών μπορεί να είναι και παθητικός, τα παιδιά κινούνται προς αυτές. Αντίθετα, τα παιδιά που δεν αγαπούν το διάβασμα αντιμετωπίζουν μ' έναν αδιάφορο τρόπο τα βιβλία. Μια λύση είναι να φέρουμε κοντά τους τις βιβλιοθήκες. Όποτε εφαρμόστηκε αυτή η μορφή εμπύχωσης, διαπιστώθηκε από τους οργανωτές ότι παιδιά που πίστευαν ως τότε ότι δεν τους άρεσε το διάβασμα άρχισαν σιγά σιγά να κινούνται προς τα βιβλία, και τελικά κατέληξαν να επισκέπτονται συχνά τη βιβλιοθήκη.

Μια βιβλιοθήκη στην αυλή του σχολείου

Μπορεί, για παράδειγμα, να στηθεί μια βιβλιοθήκη στην αυλή ενός σχολείου. Εμπυχωτής αυτής της βιβλιοθήκης μπορεί να είναι μια ομάδα παιδιών. Διαλέγουν μια ποσότητα βιβλίων που τους αρέσουν και που πιστεύουν ότι ενδιαφέρουν εξίσου και άλλα παιδιά.

Στη διάρκεια του διαλείμματος, τα βιβλία απλώνονται πάνω σ' ένα τραπέζι, στην αυλή, και τα παιδιά που έχουν αναλάβει την πρωτοβουλία κάθονται και τα ξεφυλλίζουν.

Προκαλούν έτσι την περιέργεια των παιδιών που έχουν διάλειμμα, συμπεριλαμβανομένων κι εκείνων που δεν συνηθίζουν να διαβάζουν, και που τους κάνει εντύπωση το γεγονός ότι κάποιοι, αντί να παίξουν, ασχολούνται με τα βιβλία. Εναπόκειται

στους νεαρούς εμπυχωτές να φανούν πειστικοί και να παροτρύνουν τα άλλα παιδιά να δανειστούν αμέσως βιβλία.

Παρόμοιες εμπειρίες έχουν οδηγήσει αμέτρητα παιδιά, που ως τότε ήταν αδιάφορα, σε επισκέψεις στη βιβλιοθήκη του σχολείου.

Σ' αυτή την περίπτωση λοιπόν, αρκεί να μετακινήσουμε τη βιβλιοθήκη κάποιες δεκάδες μέτρα και να αναθέσουμε στα παιδιά το ρόλο του διαμεσολαβητή, ώστε να αυξήσουμε την αποτελεσματικότητά της.

Μια βιβλιοθήκη μπροστά στη βιβλιοθήκη

Μπορεί να οριστεί μια μέρα, μια μέρα αργίας για τα παιδιά αλλά και μέρα της λαϊκής αγοράς, και να τοποθετηθούν μερικά τραπέζια μπροστά από τη βιβλιοθήκη με μερικά βιβλία πάνω τους. Οι βιβλιοθηκονόμοι θα είναι παρόντες για να δίνουν συμβουλές ή να απαντούν σε ερωτήσεις. Καθώς θα περνά η ώρα, τα παιδιά που θα περνούν συνοδεύοντας τη μητέρα τους στην αγορά θα έρχονται κοντά στα βιβλία και θα σταματούν για να κοιτάξουν.

Αρκεί μια μικρή ενθάρρυνση από τους βιβλιοθηκονόμους για να αρχίσουν το ξεφύλλισμα, κι ένας διάλογος με τη μητέρα τους για να αποφασίσουν να δανειστούν επί τόπου κάποια βιβλία ή να κάνουν εκείνη τη στιγμή ή αργότερα μια εγγραφή στη βιβλιοθήκη.

Μέσα στα πλαίσια αυτού του πειράματος, οι υπεύθυνοι της βιβλιοθήκης μπορούν να διαπιστώσουν ότι στο τέλος τους χρόνου ο αριθμός των μελών της βιβλιοθήκης θα έχει αυξηθεί σημαντικά.

Η δημιουργία ενός καινούργιου αναγνωστικού χώρου

Το πλησίασμα του βιβλίου στον αναγνώστη διευκολύνεται κι από τη δημιουργία καινούργιου χώρου για διάβασμα σε μια γειτονιά όπου δεν υπάρχει βιβλιοθήκη. Το έργο αυτό μπορούν να το αναλάβουν σύλλογοι της περιοχής, συνδικαλιστικές οργανώσεις και άλλοι ανάλογοι φορείς.

Οι βιβλιοθήκες του δρόμου

Η πιο συνηθισμένη εμφύχωση αυτού του είδους είναι η βιβλιοθήκη του δρόμου. Θεσμοί αυτού του τύπου, που η προέλευσή τους ανάγεται στα κατηχητικά σχολεία των ΗΠΑ, είναι ευρύτατα διαδομένοι στη Γαλλία, την Ελβετία, τον Καναδά, με τη συμμετοχή και πολλών οργανισμών.

Μια βιβλιοθήκη του δρόμου προϋποθέτει μια ομάδα ενηλίκων, που κατεβαίνουν στο δρόμο κρατώντας βιβλία και πηγαίνουν να συναντήσουν τα παιδιά. Τους προτείνουν, μέσα σ' ένα κλίμα χαρούμενο και ζεστό, να νιώσουν τη χαρά των κειμένων και

την επιθυμία να ανακαλύψουν τον κόσμο. Η ανακάλυψη αυτή γίνεται με τη διήγηση ιστοριών, με απλές εμπυχωσεις, καθώς και με μια επιλογή ποιοτικών βιβλίων. Αυτός ο τύπος δράσης παρουσιάζει περισσότερα πλεονεκτήματα σε σύγκριση με την παραδοσιακή βιβλιοθήκη, καθώς:

Τα παιδιά που παίρνουν μέρος είναι πολύ **συχνά κλεισμένα στον εαυτό τους** ή και συνηθισμένα να βρίσκονται στο δρόμο. Το διάβασμα αποτελεί σπάνια την αγαπημένη τους ενασχόληση και δεν συχνάζουν σε βιβλιοθήκες.

Είναι ευκολότερη η **συνάντηση με τους γονείς**. Με μια πιθανή συζήτηση μπορούν να δοθούν οι απαραίτητες πληροφορίες και κάποιες εξηγήσεις.

Ο ανοιχτός χώρος **αφήνει τα παιδιά ελεύθερα**. Δεν έχουν να αντιμετωπίσουν τους συνηθισμένους καταναγκασμούς των ιδρυμάτων (δομές, κανονισμούς, κλειστές πόρτες, ενήλικους επιφορτισμένους με κάποιο ρόλο) και μπορούν να συμπεριφερθούν με φυσικό τρόπο.

Η ομάδα που έρχεται να τα συναντήσει είναι ξένη και οφείλει να τα σεβαστεί, **να σεβαστεί την ελευθερία τους**, τις προτιμήσεις τους, την πιθανή αδιαφορία τους. Όταν τα παιδιά δεν αισθάνονται ότι παραβιάζεται ο χώρος τους, η επαφή είναι πλούσια, ειλικρινής και αυθόρμητη. Μια ομάδα σκυμμένη σε εξώφυλλα βιβλίων δεν περνά απαρατήρητη. Τα παιδιά πλησιάζουν από περιέργεια. Η σταθερή και τακτική παρουσία αναπτύσσει κλίμα εμπιστοσύνης.

Η εργασία αυτή χρειάζεται να έχει διάρκεια αρκετών μηνών. Οι βιβλιοθήκες του δρόμου πρέπει να εγκαθίστανται τακτικά στα ίδια μέρη. Η δραστηριότητά τους συνίσταται στο να φτάνουν με μια στοίβα βιβλία και να παίρνουν θέση σε μέρη όπου υπάρχουν παιδιά. Εκείνα θα πλησιάσουν από περιέργεια. Τους προτείνουν τότε να τους διηγηθούν μια ιστορία από ένα βιβλίο. Μερικά κάθονται και ακούν πολλή ώρα, άλλα φεύγουν σχεδόν αμέσως, αλλά μπορεί να ξανάρθουν αργότερα. Με τον καιρό, τα παιδιά αποκτούν πρωτοβουλία, ζητούν να τους διαβάσουν ή να τους ξαναδιαβάσουν κάποια συγκεκριμένα βιβλία και αρχίζουν μόνα τους το ξεφύλλισμα και το διάβασμα. Τέλος, ορισμένα παιδιά ζητούν να δανειστούν βιβλία.

Βασικοί παράγοντες λειτουργίας της Παιδικής Βιβλιοθήκης

Μια παιδική βιβλιοθήκη, για να εξυπηρετεί καλύτερα το παιδί, πρέπει να βρίσκεται σ' ένα μέρος που να φαίνεται. Το κτίριο πρέπει να είναι ορατό από παντού και να είναι στο ίδιο επίπεδο με το δρόμο. Να επισημαίνεται αμέσως η παρουσία της και να έλκεται κανείς απ' αυτή, βλέποντας μέσα παιδιά να ξεφυλλίζουν βιβλία. Τέλος, να

βρίσκεται σε μέρος με λίγα αυτοκίνητα, ώστε η προσέλευση και η αποχώρηση να είναι σχετικά εύκολη.

Ο χώρος της βιβλιοθήκης πρέπει να είναι άρτια οργανωμένος, λειτουργικός και ευχάριστος για να προσελκύσει και να καλλιεργεί το **αισθητικό κριτήριο**. Οι χώροι να είναι άνετοι, φωτεινοί, διακοσμημένοι όμορφα, ώστε να δημιουργούν χαρούμενη και ευχάριστη ατμόσφαιρα και τα παιδιά να **αισθάνονται ασφάλεια**.

Τα χρώματα πρέπει να είναι ωραία, ζωντανά και όχι χτυπητά. Τα καρεκλάκια να είναι χαμηλά, τύπου παραδοσιακού καφενείου. Κατάλληλα έπιπλα είναι αυτά που είναι στέρεα, καλαίσθητα και σε μεγέθη ανάλογα με την ηλικία των παιδιών. Θα πρέπει κανείς να είναι προσεκτικός με τα χρώματα που αποσπούν την προσοχή του παιδιού και να φροντίζει σωστά τις αναλογίες (Θανοπούλου, 1979, σ. 40).

Τα βιβλία να είναι ταξινομημένα σε χαμηλά ράφια, έτσι ώστε να είναι προσιτά τα βιβλία δίχως τη μεσολάβηση ενήλικα, τακτοποιημένα κατά θέματα και να παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία: επιστημονικής φαντασίας, βιογραφίες, ιστορίες ζώων, ακριβές εκδόσεις. Ακόμη τα βιβλία μπορεί να βρίσκονται πάνω σε τραπεζάκια, σε σκαμνιά ή μέσα σε καλάθια.

Ο χώρος της βιβλιοθήκης θα πρέπει να είναι ένας χώρος που θα ικανοποιεί κάθε **δημιουργική ανάγκη** του παιδιού. Είναι σημαντικό να ξέρει το παιδί ότι εκεί θα μπορέσει να βρει φίλους, να διαβάσει περιοδικά, βιβλία και ό,τι το ενδιαφέρει. Ναιώσει ότι αυτός ο χώρος είναι δικός του και ότι μπορεί να του προσφέρει οτιδήποτε η σκέψη του και η φαντασία του αναζητήσει.

Είναι αυτονόητο ότι ένα πρόγραμμα ανάπτυξης παιδικών βιβλιοθηκών έχει ανάγκη στήριξης από κάποιον φορέα (δημόσιο, ιδιωτικό, τοπική αυτοδιοίκηση, ιδιωτική πρωτοβουλία): Οικονομική στήριξη σημαίνει κτίριο, εξοπλισμό, προσωπικό και μέσα που στοιχίζουν πολύ ακριβά.

Η χρηματοδότηση, λοιπόν, είναι η βάση για να στηριχθεί σωστά μια βιβλιοθήκη. Το κράτος πρέπει να μεριμνήσει για τη καταβολή μεγαλύτερων κονδυλίων για κάθε βιβλιοθήκη, για να επιτυγχάνεται όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ποικιλία υλικού, σύγχρονος εξοπλισμός, επαρκές προσωπικό.

Η βιβλιοθήκη καλείται να αγκαλιάσει τον παιδικό αυθορμητισμό και την παιδική ανασφάλεια, να γίνει διέξοδος στο βαρύ φορτωμένο καθημερινό του πρόγραμμα, χαρίζοντάς του ένα κόσμο βιβλίων, περιοδικών, βιντεοταινιών, κασετών μουσικής κ.τ.λ. Για τον αποφασιστικό ρόλο στην επιτυχή λειτουργία μιας παιδικής βιβλιοθήκης, αδιамφισβήτητη είναι η προσωπικότητα και οι ικανότητες του βιβλιοθηκονόμου.

Επιλογή και οργάνωση υλικού

Πέρα από τα βιβλία που είναι το βασικό υλικό μιας παιδικής βιβλιοθήκης, όπως προαναφέρθηκε, στη βιβλιοθήκη μπορεί ακόμα να βρίσκονται και διάφορα οπτικοακουστικά μέσα, έγχρωμες διαφάνειες, βιντεοκασέτες και DVD, φωτογραφίες, αφίσες, ποιήματα, κασέτες και CD μουσικής, επιτραπέζια παιχνίδια.

Η επιλογή του υλικού που μπαίνει στη βιβλιοθήκη χρειάζεται μεγάλη προσοχή. Η συλλογή εντύπου και ακουστικού υλικού καταρτίζεται σύμφωνα με κριτήρια που αφορούν την ποιότητα, αλλά και την κάλυψη όσο το δυνατόν περισσότερων θεμάτων.

Βασικά κριτήρια στην επιλογή βιβλίων πρέπει να είναι η *εμφάνισή τους*, η *οικονομολογία*, το *περιεχόμενο*, καθώς και η δυνατότητα επίδρασης στην παιδική ψυχή.

Η επιλογή του μη έντυπου υλικού μιας παιδικής βιβλιοθήκης πρέπει να βασίζεται στην *ποιότητα* και την *καταλληλότητα*, ανάλογα με την ηλικία. Βασικές αρχές στην επιλογή του υλικού πρέπει να είναι η καλή γλώσσα που μεταχειρίζεται ο συγγραφέας, το ύφος του και οι γνώσεις που έχει για το θέμα του» (Θανοπούλου, 1979, σ. 40).

Για τις διασκευές και τις μεταφράσεις χρειάζεται προσοχή, για το αν έχει διατηρηθεί το πνεύμα του συγγραφέα ή αν έγιναν περικοπές.

Για βιβλία που περιέχουν πληροφορίες, καλό είναι να γίνεται έλεγχος, κατά πόσο είναι ενημερωμένα. Δεν θα πρέπει να υπάρχουν βιβλία που γράφτηκαν με εμπάθεια για άλλους λαούς και μειονότητες. Βιβλία στα οποία προβάλλεται η βία χωρίς δικαιολογία δεν έχουν θέση. Έτσι δημιουργούνται προσωπικότητες με **νηφαλιότητα** και **έλλειψη φανατισμού**. Τέλος, θα ήταν καλό, όλες οι βιβλιοθήκες να περιλαμβάνουν και βιβλία άλλων χωρών.

Ο καλύτερος τρόπος για τον εμπλουτισμό της συλλογής, είναι να γίνεται συλλογικά η συγκέντρωση από ομάδα βιβλιοθηκονόμων και άλλους ενδιαφερόμενους για το παιδικό βιβλίο (βιβλιοπώλες, εκπαιδευτικούς, γονείς, μαθητές).

Πρότυπη βιβλιοθήκη για παιδιά και νέους

Το παιδί μεγαλώνει σήμερα σ' ένα κόσμο που αρκετά απότομα άλλαξε όψη. Η τηλεόραση είναι μέσα στο σπίτι – τις περισσότερες φορές το παιδί την παρακολουθεί ολομόναχο. Η επικοινωνία είναι σχεδόν ανύπαρκτη. Το παιδί δέχεται την εικόνα ή το μήνυμα χωρίς να μπορεί να το σχολιάσει, να το συζητήσει – να το κρίνει, να το απορρίψει ή να το παραδεχτεί. Είναι ένας παθητικός θεατής και ακροατής.

Αντιθέτως, στη βιβλιοθήκη τα βιβλία είναι διαλεγμένα, με κριτήρια ελεύθερα και ποικίλα για να ανταποκρίνονται σε όλα τα ενδιαφέροντα. Το κυριότερο είναι ότι υπάρχουν στη βιβλιοθήκη άνθρωποι ενήλικες που μπορούν να βοηθήσουν τα παιδιά –

αν το ζητήσουν – για να διαλέξουν το βιβλίο που τα ενδιαφέρει, να τους δώσουν πληροφορίες, να τα καθοδηγήσουν *χωρίς να τα δεσμεύουν*, να δημιουργούν ομαδικές συζητήσεις για να αναπτύσσεται το **κριτικό πνεύμα των παιδιών** και η **άνετη επικοινωνία**.

Ο,τιδήποτε δέχεται το παιδί χωρίς να υπάρχουν οι απαραίτητες δομές για να το αφομοιώσει, να το κάνει δικό του, να το εντάξει στον προσωπικό του κόσμο – είτε δίνεται ως εικόνα από την τηλεόραση ή ως μήνυμα από το βιβλίο – κινδυνεύει να είναι εξωτερική και δεσμευτική επιρροή, αντί να είναι **εμπλουτισμός του εσωτερικού του κόσμου**.

Οι περισσότεροι νέοι έχουν για μοναδική εμπειρία διαβάσματος το σχολικό βιβλίο. Επομένως, το διάβασμα έχει ταυτιστεί με κάτι υποχρεωτικό, κουραστικό και, δυστυχώς, σπάνια ενδιαφέρον. Και όμως, μόνο με το διάλογο και την καθοδηγημένη έρευνα, μπορεί το βιβλίο ή το πληροφοριακό δοκίμιο να βρει το σωστό προορισμό του.

Άλλος φραγμός είναι οι γονείς που έχουν συχνά την αντίληψη πως το παιδί που διαβάζει εξωσχολικά βιβλία χάνει τον καιρό του σε βάρος της σχολικής απόδοσής του. Στο σπίτι μπαίνουν μόνο η εγκυκλοπαίδεια και ίσως κάποια σειρά καλοδεμένων βιβλίων για να στολίζουν τα ράφια και λιγότερο για να διαβάζονται. Σε λίγο έρχεται η κακογραμμένη αθλητική εφημερίδα και τα κόμικς των περιπτέρων.

Η αβεβαιότητα για το μέλλον των παιδιών τους κάνει τους γονείς να θέλουν με κάθε τρόπο να αποκτήσουν διπλώματα και τυπικά προσόντα και αυτό τους απασχολεί από τότε που τα παιδιά τους είναι ακόμα στην πρώτη παιδική ηλικία. Η επιτυχία στο σχολείο καταντάει για τους γονείς ένα είδος μονομανίας. Έτσι η απόκτηση γνώσεων έχει για κίνητρο την ωφελιμότητα και το άγχος.

Όταν το παιδί γίνει 14 και 15 χρονών, το θέμα έχει πια τελειώσει. Σπάνιες είναι οι περιπτώσεις που παιδιά αυτής της ηλικίας ανακάλυψαν ξαφνικά τη χαρά του διαβάσματος – και αυτό, αν έτυχε να συναντήσουν κάποιο μορφωμένο δάσκαλο ή αν τυχαία μπήκαν σε κάποια βιβλιοθήκη που βρέθηκε να υπάρχει στη γειτονιά τους ή στο σχολείο τους.

Αυτά όμως τα τυχαία και αβοήθητα διαβάσματα μπορεί να έχουν και αρνητικές επιπτώσεις. Γιατί στα 10 βιβλία που κυκλοφορούν τα 5 έχουν αρνητικές επιδράσεις. Όταν ένας μέτριος ή κακός συγγραφέας θέλει να εκδώσει το έργο του, κανείς δεν μπορεί να τον εμποδίσει.

Έχουμε όλοι την τάση να λογαριάζουμε και να εκτιμούμε μια σημερινή δραστηριότητα, αν έχει προεκτάσεις στο μέλλον. Αυτό ισχύει κυρίως για το παιδί, που, πολύ περισσότερο από τους ενήλικες, ζει μέσα στο παρόν, έχοντας όμως και το άγχος για το άγνωστο μέλλον.

Και το παιδί δεν μπορεί να πιστέψει πως τα διαβάσματά του είναι κεφάλαια που καταθέτει σήμερα μακροπρόθεσμα, για να τα εισπράξει μελλοντικά...

Γι' αυτό οι παιδικές βιβλιοθήκες είναι τόσο σημαντικές. Το παιδί και ο μεγάλος μέσα σε μια βιβλιοθήκη πρέπει να αισθάνονται **σιγουριά, ζεστασιά, προστασία, άνεση**.

Σε κάθε βιβλιοθήκη υπάρχουν 5 – 10 αντίτυπα από ορισμένες εκδόσεις βιβλίων, ποτέ παραπάνω, και αυτό μόνο για τα βιβλία που κινούνται πολύ, αυτά που τα παιδιά αγαπούν ιδιαίτερα.

Είναι απίστευτο πόσες φορές μπορεί να διαβάσει ένα παιδί το βιβλίο που αγαπάει. Δεν του φτάνει να το δανειστεί 2 ή 3 φορές. Το θέλει δικό του και το αγοράζει. Αν δεν έχει χρήματα να το αγοράσει, τότε δεν θα το διάβαζε ποτέ, αν δεν υπήρχε η βιβλιοθήκη.

Μέσα στη βιβλιοθήκη το βιβλίο ζωντανεύει – το καλό βιβλίο, εκείνο που θα θέλαμε να διαβάσουν τα παιδιά, γιατί **έχει πρότυπα ζωής, θάρρους, ψυχικής αντοχής, εμμονής του ήρωα στο σκοπό του** και τόσα άλλα. Θα το διηγηθούμε, θα το κουβεντιάσουμε, θα παίζουμε με τους ήρωές του, θα το κρίνουμε, θα το συγκρίνουμε. Ποτέ, όμως, δε θα το επιβάλουμε. Σεβόμαστε απόλυτα την κρίση του παιδιού και την αντίρρησή του. Τις περισσότερες φορές είναι σωστές.

Ο ρόλος της βιβλιοθήκης στη διαπαιδαγώγηση «προβληματικών» παιδιών

Ενώ σπάνια μπορούμε να βοηθήσουμε έναν προβληματικό ενήλικο, έχουμε κάποιες ευθύνες προς τους νέους ανθρώπους με ειδικά προβλήματα ή ανασφάλειες, οι οποίες εκδηλώνονται με «αντικοινωνικές» συμπεριφορές και στάσεις. Τουλάχιστον αξίζουν την υπομονή και την κατανόησή μας.

Ένας κανόνας είναι να αναβάλλουμε την κρίση μας, γιατί τα φαινόμενα που δείχνουν ανώμαλες καταστάσεις, η “κουταμάρα” και η μετριότητα μπορεί να είναι ενδείξεις παραπλανητικές. Οι έφηβοι έστω κι αν είναι επιμελώς έξυπνοι, κιόλας δείχνουν ιδιαίτερα απρόθυμοι να φαίνονται ότι είναι. Ακόμη και οι δήθεν κοινωνικά ανώ-

τεροι, οι καυχησιάρηδες και οι «ψωροπερήφανοι» σε κάποια στιγμή ηρεμίας μπορεί να αποδειχτούν συμπαθείς και ευχάριστοι. Υπάρχουν κι εκείνα τα νεαρά άτομα τα οποία αγαπούν μόνο οι γονείς τους. Αλλά και αυτά έχουν το δικαίωμα της παροχής των καλύτερων υπηρεσιών που μπορούμε να τους προσφέρουμε.

Τι γίνεται όμως με τα αρνητικά και κακότροπα παιδιά; Οι βιβλιοθήκες παύουν πια να είναι τόποι γαλήνης; Όταν μια βιβλιοθήκη ασχολείται με βίαια και αρνητικά παιδιά, πρέπει να ακολουθεί μια ορισμένη τακτική:

- ✓ Να δρα έγκαιρα και όχι με καθυστέρηση.
- ✓ Να εντοπίζει τα αίτια. Σε περίπτωση αποτυχίας, να δρα αποφασιστικά και γρήγορα.
- ✓ Όταν αποφασίζει να λάβει αμετάκλητα μέτρα, όπως η διακοπή κάθε προσπάθειας συνεννόησης, και καλεί την αστυνομία, να είναι βέβαιη ότι έχει την επίγνωση του πράγματος.
- ✓ Να έχει τη βεβαιότητα ότι μπορεί να συνεχίζει τη λειτουργία της και μετά τα αποτελέσματα των ενεργειών της. Πρέπει να προσπαθεί να μην συντελεί στη δημιουργία νεαρών ατόμων τα οποία θα διάκεινται προς τη βιβλιοθήκη εχθρικά.
- ✓ Να επιζητεί τη συμμαχία των ατόμων τα οποία μπορεί να τη βοηθήσουν: πελατών, κοινωνικών λειτουργών, σχολικών ψυχολόγων, δικαστικών επιμελητών, δασκάλων. Να προσφέρει συμβουλές και καθοδήγηση, αλλά και να διασφαλίζει ότι όλες οι αποφάσεις και όλες οι ευθύνες που ανάγονται στην πολιτική της θα είναι δικές της.
- ✓ Να αφήνει την υπόθεση στα χέρια ενός προσώπου. Δηλαδή σ' ένα πρόσωπο προικισμένο με ιδιαίτερες αρετές και την πείρα να χειρίζεται τα δύσκολα περιστατικά, ακόμη και αν δεν έχει την απαιτούμενη θέση στην ιεραρχία του προσωπικού. Ένα πρόσωπο που διαθέτει ικανότητες, με τις οποίες κατορθώνει να αντιμετωπίζει τους προβληματικούς χρήστες της βιβλιοθήκης, πρέπει να προβάλλεται.

Οι Βρετανοί βιβλιοθηκονόμοι κινούνται με κάποια καθυστέρηση στην αντιμετώπιση των προβληματικών πελατών, των οποίων ο αριθμός αυξάνεται. Λίγοι βιβλιοθηκονόμοι ακολουθούν κάποια πολιτική ή προβλέπουν προγράμματα αντιμετώπισης του προβλήματος. Η Ένωση Βιβλιοθηκών του Ηνωμένου Βασιλείου εκπόνησε τον Ιούνιο του 1987 μια «συμβουλευτική ανακοίνωση» σχετικά με την επιθετική και απαράδεκτη συμπεριφορά στις βιβλιοθήκες.

Οι βιβλιοθηκονόμοι των ΗΠΑ αντιμετώπισαν τα προβλήματα πολύ νωρίτερα. Από τα τέλη του 1970 υπάρχουν οι σχετικές έντυπες οδηγίες. Πολλές δείχνουν ρεαλιστικές και λογικές: «Μην απειλείτε ότι θα καλέσετε την αστυνομία. Αν νομίζετε ότι πρέπει να το κάνετε, καλέστε τη». «Οι έφηβοι έχουν ανάγκη να τους φέρονται με σεβασμό. Είναι πολύ ευαίσθητοι όταν αισθάνονται ότι τους φέρονται προστατευτικά. Τους αρέσει να προκαλούν τα πρόσωπα της εξουσίας και οι βιβλιοθηκονόμοι είναι γι' αυτούς μια μορφή της. Μην παίρνετε τη συμπεριφορά τους προσωπικά».

Οι συμβουλές αυτές βασίζονται στη πείρα και στην αναμφισβήτητη κατανόηση η οποία αποδεικνύεται με φράσεις του τύπου «πρόκειται για τη συνηθισμένη νευρικότητα των νέων».

Οι παρακάτω αρχές αποτελούν σύνοψη των οδηγιών, τις οποίες πρέπει να έχουν υπόψη τους όσοι αντιμετωπίζουν άμεσα προβλήματα:

1. «Να είστε ήρεμοι και αμερόληπτοι.
2. Να καθορίζετε τα όριά σας και να εμμένετε σ' αυτά.
3. Να επαναλαμβάνετε μια απαίτησή σας προς κάποιον – όπως να βγει έξω – αν το κρίνετε απαραίτητο.
4. Μη διαπληκτίζεστε όταν σας θέτουν εξωφρενικές απαιτήσεις.
5. Να είστε σαφείς. Θυμίζετε τα προβλήματα που δημιουργεί η κακή συμπεριφορά.
6. Προτείνετε εναλλακτικές λύσεις.
7. Αποφεύγετε να “κάνετε πνεύμα” και σχόλια προσωπικού χαρακτήρα.
8. Ειδοποιήστε κάποιο συνάδελφό σας, όταν διαπιστώσετε πως κάποιος συμπεριφέρεται ασυνήθιστα.
9. Να δείχνετε κατανόηση».

Το τελευταίο σημείο είναι πολύ σημαντικό. Απαιτεί μεγάλη τέχνη να έχει κανείς την ικανότητα να παραμείνει σταθερός και ευγενής, ειδικά όταν απειλείται ή προκαλείται. Μέρος της τέχνης είναι η αποφυγή μόνιμης αντιδικίας με ένα τμήμα της κοινότητας. Με αυτή τη στάση τα παιδιά και οι έφηβοι συνηθίζουν στην ευγένεια και καλλιεργούν σωστά την προσωπικότητά τους.

«Ο επιτυχημένος βιβλιοθηκονόμος παιδιών»

Η επιτυχία των υπηρεσιών που προσφέρει η βιβλιοθήκη είναι προφανές ότι βασίζεται στην ποιότητα του υλικού της και την ποιότητα του προσωπικού που εργάζεται σ' αυτήν και συμβάλλει στην καλή λειτουργία της. Τι είδους χαρακτήρα πρέπει να έχει και με τι αρετές πρέπει να είναι προικισμένο το προσωπικό;

Πρωτίστως και στοιχειωδώς να είναι ένα πρόσωπο φιλικό, ένα καλό μείγμα ισχυρού χαρακτήρα και με πολύ κοινό νου. Πρέπει να είναι υπομονετικό, να μην το κουράζουν εύκολα οι κακές συμπεριφορές και η πίεση της δουλειάς και να είναι πάντα ήρεμο. Να αγαπά τα παιδιά και να είναι ανεκτικό προς αυτά και τη συμπεριφορά τους αλλά και προς τους φίλους τους. Να είναι πρόθυμο και να κάνει ο,τιδήποτε απαιτεί ο τομέας του, ακόμη και όταν πρόκειται για καθήκοντα τα οποία κανονικά εκτελούνται από κατωτέρους του. Ο βιβλιοθηκονόμος που υπηρετεί παιδιά τείνει να είναι ένα εντελώς ασυνήθιστο πρόσωπο, ένα πρότυπο. Από αυτό γίνεται αντιληπτός ο ρόλος του στη διαμόρφωση της παιδικής ψυχής.

Οι παρατηρήσεις οδηγούν στο συμπέρασμα ότι τα παιδιά αισθάνονται πάρα πολύ άνετα και είναι εντελώς ανοιχτά στους μεγάλους, όταν τους φέρονται κανονικά και σαν σε ομοίους τους και όχι όταν τους “χαρίζονται”, είναι υποχωρητικοί και τα βλέπουν σαν κάτι ξεχωριστό. Πολλοί εργαζόμενοι διαθέτουν την αρετή να είναι ελκυστικοί, άνθρωποι οι οποίοι δείχνουν ενδιαφέρον στη δουλειά που κάνουν, είτε βρίσκονται σ’ ένα γραφείο είτε δουλεύουν στη γωνιά του δρόμου. Πολλοί άνθρωποι που δεν έχουν παιδιά διαθέτουν αυτή την έλξη. Ατυχώς, πολλοί που πιστεύουν ότι είναι «άνθρωποι των παιδιών» δεν είναι καθόλου.

Το μόνο που χρειάζεται – ο εργαζόμενος σε μια παιδική βιβλιοθήκη είναι να μπορεί να εργάζεται με σοβαρότητα για τους νεαρούς αναγνώστες, να έχει διοικητικές ικανότητες, να είναι έτοιμος να διεκδικήσει ένα δίκαιο μερίδιο των διαθέσιμων πόρων για τη βιβλιοθήκη του, να εξασφαλίζει ότι το προσωπικό του θα αφιερώνει αρκετό χρόνο στους πελάτες της βιβλιοθήκης, προσφέροντάς τους υπηρεσίες κατά ομάδες ή μεμονωμένα, και να έχει στη διάθεσή του σεβαστό αριθμό βιβλίων και άλλο υλικό για τις ανάγκες των αναγνωστών. Εν συντομία, να έχει εξασφαλίσει ότι οι υπηρεσίες της βιβλιοθήκης του είναι το ίδιο επαρκείς και αποτελεσματικές, όμοιες με τις προβλεπόμενες για τους ενήλικες.

Για να επιτύχει, πρέπει να γνωρίζει καλά τον περίγυρο μέσα στον οποίο λειτουργεί η βιβλιοθήκη του. Είναι βασικό να είναι ενήμερος των τελευταίων εκδόσεων και των αναγνωστικών προτιμήσεων και εξίσου σημαντικό να γνωρίζει το πνευματικό επίπεδο των οικογενειών των μικρών πελατών του και της κοινότητας γενικότερα. Πρέπει να γνωρίζει πόσο χρόνο παρακολουθούν τηλεόραση, ποιες είναι οι κινηματογραφικές προτιμήσεις τους, την έκταση των μουσικών ενδιαφερόντων τους, το ντύσιμο που τους αρέσει, τα αθλητικά γεγονότα, με τι ασχολούνται τον ελεύθερο χρόνο τους και ποια παιχνίδια είναι της μόδας. Αν δεν παρακολουθεί αυτούς τους μεταβαλ-

λόμενους παράγοντες, θα είναι δύσκολο να ενημερώνει τη βιβλιοθήκη του με αξιόλογο έντυπο και άλλο υλικό και να προσπαθεί να αναπτύξει τις υπηρεσίες της.

Οι εργαζόμενοι σε μια παιδική βιβλιοθήκη είναι φυσικό να είναι γαντζωμένοι στις συμπεριφορές της ηλικίας τους. Όταν απευθύνονται σε παιδιά, υπάρχει κίνδυνος να δίνουν στη φωνή τους έναν ιδιαίτερο τόνο και να παίρνουν το ύφος της αυθεντίας.

Μια λύση στο πρόβλημα της τυποποίησης της παροχής υπηρεσιών είναι η εκ περιτροπής μετακίνηση του προσωπικού μιας βιβλιοθήκης κατά διαστήματα στα διάφορα τμήματά της, ώστε να έχουν όλοι οι εργαζόμενοι σ' αυτήν την ευκαιρία να υπηρετούν και τους νέους κατά τον τρόπο που θα κρίνουν αυτοί καλύτερο. Μπορεί κάποιο μέλος του προσωπικού, το οποίο έδειχνε ακατάλληλο ή ακόμη και κυνικό ή με κακό γενικά χαρακτήρα στη συνεργασία του με τους μεγάλους, όταν ασχοληθεί με τα παιδιά, να βρεθεί ότι έχει την ικανότητα να πλησιάζει το νεανικό τρόπο σκέψης. Πάντως αυτό δεν είναι κάτι που συμβαίνει συχνά.

Στάσεις και προσεγγίσεις

Πολλοί κάνουν λόγο για τη θεμελιακή παρόρμηση του ανθρώπου να εισχωρήσει στο νόημα του κόσμου και να το κρατήσει υπό τον έλεγχό του. Όσοι αισθάνονται αυτή την παρόρμηση είναι στο σύνολό τους ισορροπημένοι, ικανοποιημένοι και «γεμάτοι» με τον εαυτό τους. Μεγαλώνουν και αναπτύσσονται διά βίου. Όσοι τη χάνουν ή δεν την αισθάνονται καθόλου γίνονται εξαρτημένοι, αισθάνονται ηττοπαθείς, αρνητικοί και, αν όχι απαθείς, τουλάχιστον απορριπτικοί.

Οι γονείς, οι δάσκαλοι και οι βιβλιοθηκονόμοι έχουν την επιθυμία να ενθαρρύνουν τους νέους ανθρώπους και να τους βοηθούν όταν αποζητούν κατανόηση, έκφραση και εμπιστοσύνη. Ειδικά για τους βιβλιοθηκονόμους, βοήθεια σημαίνει όχι μόνο η εφαρμογή της γνώσης του ειδικού και της πείρας του να προμηθεύει το κατάλληλο υλικό και να παρέχει τις σχετικές υπηρεσίες, αλλά ειδικότερα να δείχνει συμπάθεια και ενδιαφέρον, πίστη στην προσωπικότητα του ατόμου και εμπιστοσύνη στις ικανότητές του. Πρόκειται για προσφορά χρόνου, ενδιαφέροντος, θετικής στάσης και σιγουριάς, που δημιουργούν αντίστοιχα χαρακτηριστικά και στην παιδική προσωπικότητα.

Παροχή βοήθειας σημαίνει επίδειξη ενεργού και γνήσιου ενδιαφέροντος σε οτιδήποτε αφορά το νεαρό αναγνώστη, πράγμα όχι δύσκολο, αφού οι ενθουσιασμοί των νέων είναι πειστικοί και μεταδοτικοί. Το ενδιαφέρον αυτό δίνει στο νεαρό άτομο την ενεργητικότητα και το κύρος – και κατ' επέκταση ευκαιρίες μάθησης και κατανόησης και για τις δυο πλευρές.

Η συγκατάβαση, η ιδιαίτερη περιποίηση και η παρέμβαση στην προσωπικότητα του παιδιού δεν έχουν θέση· η βοήθεια πρέπει να βασίζεται στην εκτίμηση προς το άτομο και στην αναγνώριση της σπουδαιότητας των λόγων και πράξεών του. Κατά τον ίδιο τρόπο πρέπει να θυμίζουμε στον εαυτό μας ότι οι νεαροί αναγνώστες έχουν ιδέες που αξίζουν να τις παίρνουμε στα σοβαρά και ότι οι λύσεις των προβλημάτων με λήψη διοικητικών μέτρων ίσως δεν είναι οι πιο ενδεδειγμένες. Η εκτίμησή μας προς τους νεαρούς αναγνώστες αποδεικνύεται συχνά, όταν συνεργαζόμαστε μαζί τους, παρά όταν εργαζόμαστε για λογαριασμό τους. Καλύτερα να τα ρωτάμε παρά να τους μιλάμε. Η ανωριμότητά τους καθόλου δε σημαίνει ότι μπορεί να στερούνται από αξιόλογες ιδέες. Με τη στάση μας απέναντί τους δείχνουμε κάποτε πως δε δεχόμαστε ότι μπορούν να έχουν ιδέες.

Εκτιμώντας τη σπουδαιότητα των θετικών στάσεων των εργαζομένων απέναντι στα παιδιά, με ποιο τρόπο θα εξασφαλίσουμε ότι όλα, χωρίς εξαίρεση, τα μέλη του προσωπικού κατέχουν τις ίδιες αρετές; Μπορούμε, βέβαια, να επιλέξουμε πρόσωπα τα οποία διάκινται φιλικά προς τα παιδιά και να προσπαθούμε να τους κάνουμε να διατηρούν αυτή τους τη διάθεση. Μπορούμε, ακόμη, να προβλέψουμε προγράμματα εκπαίδευσής τους, γιατί απ' τη στάση και τη συμπεριφορά τους θα διαμορφωθούν προσωπικότητες.

Ένα πρόγραμμα εκπαίδευσης συμπεριφοράς των μελών του προσωπικού μιας βιβλιοθήκης απέναντι στα παιδιά πρέπει να καλύπτει τα παρακάτω:

- Φιλική διάθεση προς το χρήστη.
- Γνώση της προσωπικότητας του χρήστη και εξοικείωση με τις προτιμήσεις του: στα τηλεοπτικά προγράμματα, στη μουσική, στο ντύσιμο, στις ενασχολήσεις κατά τον ελεύθερο χρόνο του, καθώς και στα αναγνωστικά του ενδιαφέροντα και συνήθειες.
- Την αναγνώριση της υπάρχουσας προκατάληψης και της στάσης απέναντι στα στερεότυπα – ειδικά αυτά που προωθούνται από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Το προσωπικό πρέπει να είναι ενήμερο των παραγόντων που τους δημιουργούν προκαταλήψεις για ορισμένα παιδιά, και γενικά προς ο,τιδήποτε προκαλεί την ανάγκη για μια ιδιαίτερη συμπεριφορά, ασχέτως της προσωπικότητας του παιδιού.
- Τρόπους επικοινωνίας, δηλαδή της δημιουργίας σχέσεων και παροχής συμβουλών και πληροφοριών. Αναγνώριση της ιδιότητας των παιδιών να

γνωρίζουν καλά τη «γλώσσα του σώματος» και άλλες εκδηλώσεις συμπεριφοράς χωρίς τη μεσολάβηση ομιλίας.

- Θέματα σχέσεων, τα οποία στο παρελθόν λογαριάζονταν μόνο με τον όρο «πειθαρχία». Συζητήσεις με θέμα τις σχέσεις του βιβλιοθηκονόμου με τους χρήστες της βιβλιοθήκης αποτελούν ευκαιρία ανταλλαγής απόψεων για το ρόλο του βιβλιοθηκονόμου, ευκαιρία η οποία φέρνει τον αναγνώστη στην πρώτη γραμμή του θέματος.

«Ειδικά» παιδιά και «ειδικοί» αναγνώστες

Η αναφορά στα ειδικά παιδιά ή παιδιά με ειδικές ανάγκες, όπως λέγονται, υπήρξε περιορισμένη. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι όλα τα παιδιά είναι ειδικά με κάποια έννοια. Με λίγη καλή τύχη είναι ειδικά για τους γονείς τους, για εκείνους που τα βοηθούν να μάθουν, για εκείνους που τα έχουν πελάτες και, τέλος, γι' αυτά τα ίδια τα παιδιά. Μερικά είναι ειδικά εξαιτίας κάποιας ανάγκης τους η οποία οφείλεται σε ένα φυσικό ή πνευματικό ελάττωμα. Άλλα γιατί είναι προικισμένα με κάποια ιδιαίτερη αρετή και άλλα γιατί κανείς δεν τα μεταχειρίζεται σαν να ήταν ειδικά.

Είναι στόχος του βιβλιοθηκονόμου – αλλά και άλλων – να περιορίζουν τη μειονεξία. Ίσως να έχει κάποια βάση η άποψη ότι οι άνθρωποι είναι μειονεκτικοί, όσο εμείς – οι συγκριτικά μη μειονεκτικοί – είμαστε προετοιμασμένοι να τους βλέπουμε σαν μειονεκτικούς.

«Πρόσβαση» είναι η λέξη κλειδί η οποία κυριαρχεί στις συζητήσεις για τα μειονεκτικά παιδιά και τις βιβλιοθήκες. Πρόσβαση όχι μόνο στο κτίριο της βιβλιοθήκης, αλλά και στο υλικό και στις υπηρεσίες της, στην πληροφόρηση, στη γνώση και στη χαρά που προσφέρει αυτό το υλικό. Το θέμα της πρόσβασης συζητείται ακόμη αναφορικά με τα άτομα που δεν μπορούν να μπουν στη βιβλιοθήκη – αυτά τα οποία, για λόγους υγείας, είναι αναγκασμένα να ζουν μέσα στο σπίτι τους ή σε ιδρύματα, παρουσιάζουν περιορισμένη ικανότητα κίνησης και γενικά εκείνα, των οποίων η κατάσταση κατά κάποιο τρόπο δεν είναι κανονική.

Μια εκπαίδευση συμπεριφοράς είναι αναγκαία για το προσωπικό των βιβλιοθηκών, το οποίο περιορίζεται να προσφέρει τις υπηρεσίες του σε ειδικά παιδιά. Θα πρέπει να εκπαιδευτούν ανεξαιρέτα όλοι, από τους θυρωρούς και καθαριστές μέχρι τους βιβλιοθηκονόμους.

Μια τέτοια εκπαίδευση συμπεριφοράς πρέπει να περιλαμβάνει οπωσδήποτε τα παρακάτω σημεία, αν θέλουμε να επιδράσουμε θετικά στη διαμόρφωση της νοητικής και ψυχικής σφαίρας των παιδιών:

- Γνώση της ποικιλίας των ειδικών παιδιών – μερικά από τα οποία δεν παρουσιάζουν τίποτε εξωτερικά – και των αναγκών τους.
- Αποφυγή βιαστικών κρίσεων. Ο κίνδυνος από μια βιαστική αξιολόγηση της ευφυΐας βασισμένη σε εξωτερικά στοιχεία – κυρίως συμπεριφοράς – είναι μεγάλος. Η χονδροειδής φυσική συμπεριφορά, όπως είναι η έλλειψη ελέγχου των κινήσεων του σώματος, μπορεί να αποκαλύπτει πραγματική και άμεση ανάγκη καταφυγής στις υπηρεσίες της βιβλιοθήκης. Εικοτολογίες ότι τα βαρήκοα παιδιά δεν παρουσιάζουν αναγνωστικά προβλήματα απαιτούν σοβαρή εξέταση και ανάλογη αντιμετώπιση και όχι αβασάνιστη πεποίθηση. Η Margaret Marshall (1981) κατέδειξε ότι τα βαρήκοα παιδιά της προγλωσσικής περιόδου εμφανίζουν αξιοσημείωτες αναγνωστικές δυσκολίες και ότι χρειάζονται ειδικά απλοποιημένα βιβλία .
- Αποφυγή οποιασδήποτε αντίδρασης σε «ανορθόδοξη» εμφάνιση και συμπεριφορά. Εκφράσεις τρόμου, αμηχανίας, θυμού ή οίκτου μπορούν να δημιουργήσουν σοβαρό φραγμό στην ανάπτυξη δημιουργικών αμοιβαίων σχέσεων.
- Θετική προσέγγιση των παιδιών και εδραίωση μιας αποδεκτής και εφικτής συμπεριφοράς.
- Απόκτηση δεξιοτήτων επικοινωνίας όχι μόνο των απαιτούμενων για την αντιμετώπιση των αναγκών των κωφών, των τυφλών, αλλά και εκείνων που επιτρέπουν την κατανόηση των νοημάτων μέσα από έναν ελαττωματικό λόγο. Αν ο αριθμός των κωφών παιδιών είναι μεγάλος, θα έπρεπε μερικά μέλη του προσωπικού να είναι προετοιμασμένα να μάθουν τη γλώσσα των χεριών ή τουλάχιστον να έχουν συνείδηση των απαιτήσεων των παιδιών τα οποία «διαβάζουν» τα χείλη των συνομιλητών τους.
- Θέματα ασφάλειας. Η ασφάλεια περιβάλλοντος είναι μέλημα της βιβλιοθήκης, αν έχει την ευθύνη της φροντίδας παιδιών με ευπάθεια – παιδιά με μειωμένη όραση, με προβλήματα κίνησης, ή υπερκινητικά.

Ο όρος «ειδικά» παιδιά φέρνει αμέσως στο μυαλό ορισμένες ομάδες παιδιών: εκείνα που έχουν περιορισμένη ή καθόλου όραση. Σ' αυτά θα παρασχεθούν κατάλληλα βιβλία: με μεγάλα στοιχεία, βιβλία που διαβάζονται με την αφή, ακουστικά βιβλία. Τα παιδιά με ακουστικά ελαττώματα, που μπορούν να κάνουν πλήρη χρήση εντύπων και εικόνων, αλλά δεν μπορούν να προσεγγίσουν τη μουσική. Τα παιδιά που είναι διανοητικά καθυστερημένα ή έχουν βλάβες στον εγκέφαλο είναι σε θέση να χαρούν τα βιβλία και τις εικόνες. Ακόμη και τα παιδιά με τα πιο σοβαρά μειονεκτήματα μπο-

ρούν να ωφεληθούν από τις εικόνες και τη μουσική, αρκεί να τα φέρουμε κοντά τους. Εξίσου σπουδαίες ομάδες «ειδικών» παιδιών – αν και όχι τόσο εμφανείς – είναι τα “μη προνομιούχα”, τα εσωστρεφή και τα χαρισματικά.

Τα παιδιά τα οποία προέρχονται από μη προνομιούχα τμήματα της κοινωνίας, από κοινωνική άποψη στερημένα, είναι πολύ πιθανό να έχουν συμβιβαστεί με την ιδέα – ακόμη και να έχουν διδαχτεί έτσι – και να πιστεύουν ότι δεν έχουν πρόσβαση σε χώρους όπως οι βιβλιοθήκες. Μπορεί να τους λείπει η αυτοπεποίθηση και η αυτοεκτίμηση και να μη δοκιμάζουν να μπουν σε μια βιβλιοθήκη. Εδώ υπάρχει ένα ιδιόμορφο ζήτημα. Αν η βιβλιοθήκη δεν παρέχει αίσθημα φιλοξενίας και φιλικής ατμόσφαιρας και οι βιβλιοθηκονόμοι δεν τους τείνουν το χέρι να τα φέρουν μέσα, τότε είναι πιθανό πως τα παιδιά αυτά δε θα βρουν άλλο τρόπο επαφής με τη βιβλιοθήκη παρά να εισβάλλουν σ’ αυτήν ως βάνδαλοι.

Η παραδοσιακή εικόνα της βιβλιοθήκης ως τόπου ησυχίας και γαλήνης εμφανίζεται ως ιδιαίτερα αποδεκτή προς τα πιο συνεσταλμένα παιδιά, τα ακοινωνήτα, τα φοβισμένα, τα αυτιστικά κι εκείνα με διάφορες συγκινησιακές διαταραχές. Η βιβλιοθήκη γι’ αυτά είναι ένας χώρος ο οποίος πρέπει να προσφέρει σιγουριά και απομόνωση. Και μπορεί οι βιβλιοθήκες – ειδικά οι παιδικές – να μην είναι άσυλα παραμυθένιας γαλήνης, πρέπει όμως να μεριμνούν για τα παιδιά αυτά, αν βέβαια το προσωπικό τους έχει εκπαιδευτεί να τα λογαριάζει και να τα σέβεται. Σύμφωνα με την Janet Hill (1973), «η ανάγνωση είναι κατεξοχήν ιδιωτική και προσωπική υπόθεση. Αν έχουμε την αγωνία να εξασφαλίσουμε στα παιδιά ό,τι ζητούν, αυτό δε σημαίνει ότι πρέπει και να παρεμβαίνουμε στην προσωπική τους ζωή». Η εξυπηρέτηση των συνεσταλμένων και των εσωστρεφών παιδιών πρέπει να περιλαμβάνει και την τέχνη να τα αφήνουμε μόνα τους, και την υπομονή μέχρι να τα δούμε να αποκτούν αυτοπεποίθηση και εμπιστοσύνη.

Στο παρελθόν η φροντίδα μας για τα προικισμένα ήταν περιορισμένη. Δεν τους προσφερόταν πάντα η κατάλληλη εκπαιδευτική και βιβλιοθηκονομική υποστήριξη. Συνήθως δεν μπορούσαν να τα ξεχωρίσουν, με αποτέλεσμα να τα μεταχειρίζονται όχι σαν χαρισματικά, αλλά σαν προβληματικά και παιδιά διαψευσμένων ελπίδων. Ίσως εκείνα που είχαν μουσικές κλίσεις να τα αντιμετωπίζαν πιο δίκαια. Τα παιδιά αυτά, τα οποία έχουν την ικανότητα να μαθαίνουν γρήγορα, να έχουν ταχεία αντίληψη και να κινητοποιούν το μυαλό τους, έχουν ανάγκη από υψηλού επιπέδου υποστήριξη και προκλήσεις. Οι βιβλιοθήκες πρέπει να είναι σε θέση να καλύπτουν τις ανάγκες τους, με την προϋπόθεση ότι διαθέτουν πρόθυμο και κατάλληλο προσωπικό για να ασχο-

λείται μαζί τους, να τους δίνει την προσοχή που θέλουν και να μη διστάζει να τους προσφέρει υλικό το οποίο κανονικά προορίζεται για τους μεγάλης ηλικίας αναγνώστες.

Ωστόσο η εργασία κοντά σε παιδιά με ειδικές ανάγκες παρουσιάζει ιδιαίτερες δυσκολίες. Απαιτείται μεγάλη αφοσίωση και επιτηδειότητα εκ μέρους αυτών που τα υπηρετούν. Τα παιδιά αυτά έχουν να προσφέρουν κάτι στην κοινωνία, γι' αυτό και δικαιούνται τις υπηρεσίες μας. Ας μειώσουμε τουλάχιστον αυτά τα ελεεινά εμπόδια, αυτά τα «εμπόδια συμπεριφοράς», όπως τα χαρακτηρίζει η Margaret Marshall (1981), και ας αποκτήσουμε υπηρεσίες ευπρόσιτες στους άλλους.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Δραστηριότητες και εκδηλώσεις για να αγαπήσει το παιδί το βιβλίο

Μια βιβλιοθήκη πρέπει να είναι το σπίτι των βιβλίων, όχι το νεκροταφείο τους! Πρέπει λοιπόν να οργανωθεί με τέτοιον τρόπο, ώστε να προκαλεί στο κάθε παιδί τη διάθεση να περιεργάζεται και να παίρνει τα βιβλία. Για το λόγο αυτό παρατίθενται παρακάτω ορισμένες πιθανές δραστηριότητες που μπορούν να υλοποιηθούν στο χώρο μιας βιβλιοθήκης, οι οποίες έχουν ως σκοπό τους την προσέλκυση μεγαλύτερου αναγνωστικού κοινού και, κυρίως, παιδιών. Οι δραστηριότητες αυτές παρατίθενται εδώ, γιατί, εκτός των άλλων, κινητοποιούν την περιέργεια των παιδιών, αναπτύσσουν τη διανοητική τους ικανότητα και εμπλουτίζουν την ψυχική τους ζωή.

Η ευχαρίστηση του αναγνώστη είναι βασικός κανόνας, ώστε να επαναλάβει την εμπειρία του διαβάσματος. Η βιβλιοθήκη έχει σκοπό να κάνει το παιδί ν' αγαπήσει το διάβασμα και να το κάνει ανήσυχο και απαιτητικό αναγνώστη, να το μάθει να αναζητεί και να βρίσκει αυτό που χρειάζεται. Είναι αυτονόητη εδώ, λοιπόν, η λειτουργία της βιβλιοθήκης για τη δημιουργία φιλέρευνων παιδιών και, αργότερα επιστημόνων. Μερικές από τις εκδηλώσεις που μπορούν να λάβουν χώρα, στο χώρο της βιβλιοθήκης και να ευνοήσουν αυτή τη σχέση είναι:

Η ώρα του παραμυθιού

Είναι μια εκδήλωση που μπορεί να γίνεται μια ώρα την εβδομάδα σε συγκεκριμένο χρόνο και όλη τη διάρκεια του έτους. Για μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα, τα παιδιά είναι καλό να εντάσσονται σε ομάδες από 4 ως 7 χρόνια και από 8 έως 11. Τα παιδιά περιμένουν το βιβλιοθηκονόμο ή κάποιον άλλο, ο οποίος διαβάζει ή διηγείται στα παιδιά ένα παραμύθι ή μια ιστορία.

Η εκδήλωση αυτή είναι από τις πιο αγαπητές στα παιδιά και στόχος της είναι να τους προσφέρει απόλαυση και ψυχαγωγία, αυτά δηλ. που πρέπει ν' ανακαλύψουν στο διάβασμα, για να το αγαπήσουν.

Όταν τελειώσει το παραμύθι, τα παιδιά μπορούν να ζωγραφίσουν, να δραματοποιήσουν ή ακόμη να το ξαναδιαβάσουν.

Παρουσίαση βιβλίων

Είναι μια καλή πρακτική, για να μη χάνονται τα καινούργια βιβλία μέσα στη μάζα της συλλογής της βιβλιοθήκης. Η παρουσίαση των βιβλίων αυτών μπορεί να γίνει είτε από το βιβλιοθηκονόμο είτε από τα ίδια τα παιδιά.

Ο βιβλιοθηκονόμος μπορεί να μιλήσει με συντομία γι' αυτά και να τους διηγηθεί κάτι από την πλοκή, για να τους κεντρίσει το ενδιαφέρον. Ακόμη, τα ίδια τα παιδιά μπορούν να κάνουν μια σύντομη παρουσίαση του βιβλίου που διάβασαν. Η περιεκτική και σύντομη παρουσίαση έχει σημασία, διότι δεν ατονεί το ενδιαφέρον των υπολοίπων (Huck, 1979, σ. 650).

Αναγνωστική ομάδα

Η ομάδα αυτή μπορεί να συσταθεί από παιδιά, μια φορά το μήνα και συζητά για ένα βιβλίο που διάβασαν όλα τα μέλη της ομάδας. Η συμμετοχή των παιδιών στην ομάδα αυτή είναι εθελοντική. Στη συζήτηση αυτή μπορούν να παίρνουν μέρος ο βιβλιοθηκονόμος, ο συγγραφέας και άλλοι ενήλικοι.

Με τη δραστηριότητα αυτή τα παιδιά μαθαίνουν να διαβάζουν όχι παθητικά, αλλά κρίνοντάς το βιβλίο.

Οι επισκέψεις συγγραφέων και εικονογράφων

Οι εκδηλώσεις αυτές, για να πετύχουν, χρειάζονται αρκετή προετοιμασία. Οι συναντήσεις αυτές είναι πολύ ενδιαφέρουσες και χρήσιμες. Τα παιδιά πρέπει να έχουν δουλέψει πάνω στα βιβλία του συγγραφέα που προσκαλείται, ώστε αυτά να είναι γνωστά για να μπορέσει να γίνει συζήτηση. Η προσωπικότητα του συγγραφέα παίζει μεγάλο ρόλο, διότι είναι πιθανό αυτός να δυσκολεύεται σε τέτοιου είδους επαφές.

Το παιδί έρχεται σε άμεση επαφή με το συγγραφέα, ο οποίος μπορεί να μεταδώσει στα παιδιά κάτι από την τεχνική του γραψίματος. Το κυριότερο είναι να μην απαιληφθεί ο στόχος της βιβλιοθήκης γι' αυτή τη δραστηριότητα, ο οποίος είναι να συνειδητοποιήσουν τα παιδιά ότι ένα βιβλίο είναι πνευματικό δημιούργημα κάποιου ανθρώπου και έτσι να μάθουν να σέβονται περισσότερο τον κόπο και τα επιτεύγματα αυτών των ανθρώπων.

Ο εικονογράφος μπορεί να συζητήσει με τα παιδιά για τα βιβλία τα οποία χρειάζονται εικονογράφηση και να ακούσει τις ιδέες τους. Έτσι οι μαθητές κατανοούν καλύτερα τον τρόπο δουλειάς και τις επιλογές του.

Εκθέσεις βιβλίων και άλλου υλικού

Με τις εκθέσεις αυτές παρουσιάζεται ένα θέμα που ενδιαφέρει τα παιδιά. Η επιλογή του θέματος γίνεται από το βιβλιοθηκονόμο, ή από τα ίδια τα παιδιά. Οι εκθέσεις αυτές είναι, κυρίως, θεματικές. Επίσης, μπορεί η βιβλιοθήκη να φιλοξενήσει και οργανωμένες βιβλιοθήκες που ενδιαφέρουν το κοινό (Βρέττα, 1990, σ. 81).

Εκτός τις εκδηλώσεις που γίνονται στις παιδικές βιβλιοθήκες για να φέρουν τη συλλογή τους στα χέρια των παιδιών, εξαρτάται από τη φαντασία του βιβλιοθηκονόμου να βρει δικούς του τρόπους, που να ταιριάζουν καλύτερα στο κοινό του.

Ο φίλος των βιβλίων. Ένας τρόπος να μάθουν τα παιδιά να σέβονται τα βιβλία (ηλικία: από 3 ετών και άνω)

Υπάρχει ένα τραγουδάκι για το φίλο των βιβλίων το οποίο μπορεί κάθε βιβλιοθηκονόμος σε παιδική βιβλιοθήκη να «χρησιμοποιήσει» με τους ακόλουθους τρόπους:

- ❖ Να το μάθουν τα παιδιά με όποιο τρόπο επιθυμεί ο κάθε βιβλιοθηκονόμος.
- ❖ Να φωτοτυπηθεί σε μεγέθυνση και να αναρτηθεί σε μια γωνιά της βιβλιοθήκης (καλό θα ήταν εκεί που βρίσκονται τα τραπεζάκια για να κάθονται να διαβάζουν τα παιδιά) μαζί με ζωγραφιές ή άλλες κατασκευές των παιδιών.
- ❖ Να φτιάξει ο βιβλιοθηκονόμος μια προσωπική κάρτα – μενταγιόν με το τραγουδάκι για κάθε επισκέπτη της βιβλιοθήκης.
- ❖ Να δίνεται σε κάθε χρήστη της βιβλιοθήκης που επιθυμεί να δανειστεί ένα βιβλίο ή να το διαβάσει στο χώρο της βιβλιοθήκης ένας σελιδοδείκτης όπου θα έχει πάνω του γραμμένο το τραγουδάκι.

1.

Καλό μου βιβλίο πολύ σ' αγαπώ

2.

Για χάρη σου τα χέρια καθαρά κρατώ

3.

Σε πάνω πάντοτε προσεκτικά

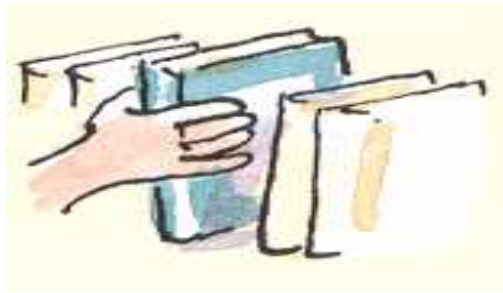

4.

Τις σελίδες σου αργά γυρνώ

5.

Με προσοχή στο ράφι σε τοποθετώ

Με τέτοιες μεθόδους εθίζονται από νωρίς τα παιδιά στη σωστή χρήση του βιβλίου, αλλά, επιπροσθέτως, μαθαίνουν να τα σέβονται· αυτή η στάση επιδρά θετικά και στην ψυχική τους καλλιέργεια.

Τα παιδιά, επιτροπή ενός λογοτεχνικού βραβείου (ηλικία: νηπιαγωγείο, δημοτικό, λύκειο)

Στη Γαλλία υπάρχουν δεκάδες λογοτεχνικά βραβεία παιδικού/ νεανικού βιβλίου, η κριτική επιτροπή των οποίων απαρτίζεται από παιδιά. Άλλα οργανώνονται σε σχολική κλίμακα, άλλα σε κλίμακα μιας πόλης, και άλλα σε εθνικό επίπεδο.

Σε όλες πάντως τις περιπτώσεις, τα παιδιά συμμετέχουν στη διαδικασία επιλογής του βιβλίου που βραβεύεται. Μερικές φορές, συγκροτείται μια κριτική επιτροπή από παιδιά, ενώ συνέρχεται παράλληλα και μια επιτροπή ενηλίκων. Συνήθως, οι διοργανωτές προσπαθούν να συμπεριλάβουν όσο το δυνατόν περισσότερα παιδιά στη διαδικασία επιλογής, έτσι ώστε να δοθεί σε όλους ένα κίνητρο για να διαβάσουν πολλά παιδικά βιβλία.

Νιώθοντας την ευθύνη από το ρόλο που τους έχει ανατεθεί, τα παιδιά δεν αρκούνται να διαβάσουν για να επιλέξουν το νικητή – παρόλο ότι κι αυτό αποτελεί ήδη μια ισχυρή ώθηση για διάβασμα. Παθιάζονται, επιχειρηματολογούν για να υποστηρίξουν την επιλογή τους, αναγκάζονται να βρουν καινούργια επιχειρήματα πέρα από τα τετριμμένα και φτωχά, του τύπου «Μ' αρέσει», ή «Δεν μ' αρέσει». Αν οι διαμεσολαβητές λάβουν σοβαρά υπόψη τους αυτή τη φάση της δραστηριότητας, μπορούν να την οδηγήσουν προς την κατεύθυνση μιας πραγματικής εμπύχωσης εμπάθυνσης.

Οι στόχοι της διαδικασίας αυτής, που ασκεί ισχυρή θετική επίδραση και στη νοητική και στην ψυχική σφαίρα των παιδιών είναι:

- ✓ να δοθεί ο **λόγος** στα παιδιά
- ✓ να επιτραπεί στο μεγαλύτερο δυνατό αριθμό παιδιών να **εκφράσουν ελεύθερα** τη γνώμη τους για βιβλία που συνήθως δεν γνωρίζουν
- ✓ να προκληθεί στα παιδιά η διάθεση για διάβασμα μέσω της ανακάλυψης «άλλων» βιβλίων, που ξεφεύγουν από τα συνηθισμένα μονοπάτια, κεντρίζοντας τη **δημιουργικότητά** τους
- ✓ να ενθαρρυνθεί η ανάγνωση, ατομική και συλλογική, ως μέσο **δημιουργικής** και **πνευματικής ανάπτυξης**
- ✓ να προβληματιστούν οι εκπαιδευτικοί για τα βιβλία που απευθύνονται στα παιδιά, τα κοινωνικά πρότυπα που μεταφέρουν, την καταλληλότητά τους για την **ψυχολογία** του παιδιού, τη λογοτεχνική και καλλιτεχνική τους αξία.

Η οργάνωση ενός λογοτεχνικού βραβείου παρακινεί πολλά παιδιά – και όχι μόνο τους βιβλιόφιλους – να διαβάσουν. Πράγματι, και οι αδύνατοι αναγνώστες, παρακινούμενοι από τον κοινωνικό χαρακτήρα αυτού του βραβείου, δεν διστάζουν να συμμετάσχουν ακόμα και στην επιτροπή και να δώσουν τη γνώμη τους, έστω κι αν δεν έχουν διαβάσει όλα τα προτεινόμενα βιβλία. Μπορεί μάλιστα να ανατεθεί στα παιδιά κι ένα μεγάλο μέρος της οργάνωσης. Το **αίσθημα ευθύνης** τους θα είναι τότε ακόμα μεγαλύτερο.

Το βιβλιοκρυφτό (ηλικία: δημοτικό, γυμνάσιο, λύκειο)

Μια ομάδα παιδιών μαγνητοφωνεί βιβλιοπαρουσιάσεις με τη μορφή αινίγματος. Για κάθε βιβλίο δίνονται κάποια χαρακτηριστικά του στοιχεία, όχι πάντα τα ίδια (χρονολογία έκδοσης, σειρά, εκδότης, θέμα, όνομα εικονογράφου), διαβάζεται ένα απόσπασμα του πίνακα περιεχομένων ή περιγράφεται μια αντιπροσωπευτική ζωγραφιά... Δεν δίνεται, όμως, ποτέ ο τίτλος του βιβλίου, ή το όνομα του συγγραφέα.

Σε δεύτερη φάση, οι μαγνητοφωνήσεις αυτές προτείνονται σε μια άλλη ομάδα παιδιών, παράλληλα μ' ένα μεγάλο αριθμό βιβλίων, μεταξύ των οποίων υπάρχουν κι εκείνα που παρουσιάζονται σαν αινίγματα. Το παιχνίδι έγκειται φυσικά στην εξερεύνηση του συνόλου, προκειμένου να βρεθούν τα συγκεκριμένα βιβλία.

Η δραστηριότητα αυτή παρουσιάζει βέβαια και άλλα πλεονεκτήματα:

Ασκεί τα παιδιά στην ακρόαση ενός μηνύματος και στη συλλογή πληροφοριών. Οι ακροατές μπορούν να μετατραπούν σε σκηνοθέτες, μαθαίνοντας να συντάσσουν ένα

κείμενο δελεαστικό και παρουσιασμένο με τρόπο που να μεταδίδει στους συμμαθητές τους την επιθυμία για διάβασμα.

Το στοιχείο του παιχνιδιού προτρέπει τα παιδιά να πλησιάσουν τα βιβλία. Οι κανόνες, όμως, του συγκεκριμένου παιχνιδιού τα υποχρεώνουν να δουν από κοντά το κάθε βιβλίο, να το ξεφυλλίσουν, να διαβάσουν τον πίνακα περιεχομένων και το οπισθόφυλλο, να κοιτάξουν τις εικονογραφήσεις... Αρκεί λοιπόν κάτι που να τραβήξει το ενδιαφέρον των παιδιών για να νιώσουν την επιθυμία να δανειστούν ένα βιβλίο, και ίσως να το διαβάσουν.

Η αναγνωστική πρόκληση (ηλικία: δημοτικό, γυμνάσιο, λύκειο)

Η αναγνωστική πρόκληση είναι η ιδανική δραστηριότητα για να παρακινηθούν τα παιδιά στο διάβασμα. Έχει στόχο να ωθήσει τους μαθητές του δημοτικού, του γυμνασίου ή και του λυκείου, να διαβάσουν ορισμένα βιβλία, να συντάξουν με βάση αυτά τα βιβλία ερωτηματολόγια, και να τα μοιράσουν κατόπιν στους μαθητές της ίδιας τάξης ενός άλλου σχολείου. Το ίδιο ακριβώς θα κάνουν και τα παιδιά του άλλου σχολείου. Στο τέλος σχολικής χρονιάς, οργανώνεται μια ημέρα της «αναγνωστικής πρόκλησης», στη διάρκεια της οποίας οι δύο τάξεις συμμετέχουν σε ομαδικά παιχνίδια, οργανωμένα από τους μαθητές. Η μέρα αυτή είναι συνώνυμη της γιορτής, της ευχαρίστησης, του παιχνιδιού, προσφέροντας στους μαθητές γλυκά και δώρα.

Οι εμπυχωτές συντάσσουν καταρχάς έναν κατάλογο με ορισμένους τίτλους παιδικών και νεανικών βιβλίων, από διαφορετικά είδη. Στον κατάλογο υπάρχουν κάποιοι τίτλοι πολύ γνωστοί στα παιδιά (ώστε να υπάρχει για όλους μια πιθανότητα εισόδου) και άλλοι άγνωστοι.

Σε πρώτη φάση, η κάθε τάξη πρέπει να διαβάσει τα προτεινόμενα βιβλία. Για να παροτρύνουν τα παιδιά, οι εμπυχωτές παρουσιάζουν όλα τα βιβλία του καταλόγου με τρόπο δυναμικό. Η παρουσίαση αυτή παίζει σημαντικό ρόλο προκειμένου να παρακινηθούν όσο το δυνατόν περισσότερα παιδιά στο διάβασμα.

Σε δεύτερη φάση, η κάθε τάξη καταρτίζει έναν κατάλογο με ερωτήσεις σχετικά με τα βιβλία που διαβάστηκαν, καθώς και τη βαθμολογία που προβλέπεται για κάθε σωστή απάντηση. Οι ερωτήσεις πρέπει να έχουν όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ποικιλία, να αφορούν τόσο το περιεχόμενο όσο και τη μορφή, να μην αντιγράφουν απλώς το βιβλίο, να επιδέχονται ακριβή απάντηση. Ο κατάλογος των ερωτήσεων αποστέλλεται στην άλλη τάξη, η οποία, με τη σειρά της, στέλνει το δικό της.

Η αναγνωστική πρόκληση είναι και μια ιδιαίτερη **μορφή επικοινωνίας**. Με τις ερωτήσεις που θέτουν και με την επιθυμία τους να απαντήσουν, τα παιδιά ανακαλύ-

πτουν σιγά σιγά τους συνομηλίκους τους των άλλων σχολείων. Η τελική συνάντηση επιτρέπει και μια **συναισθηματική προσέγγιση** ανάμεσα στους συμπαίκτες, με τους οποίους υπήρξε κάποια ανταλλαγή.

Οι αδύνατοι αναγνώστες, που ίσως συχνά στέκονται διστακτικοί, στην πορεία στρέφονται κι αυτοί στο διάβασμα, προκειμένου να συμμετάσχουν στη χαρά του παιχνιδιού, η οποία είναι φανερή στα μάτια των συμμαθητών τους. Αν η αναγνωστική πρόκληση υπονοεί την πρόκληση που απευθύνεται στον άλλο, συνιστά επίσης και μια πρόκληση του μαθητή προς τον εαυτό του.

Βιβλιοαινίγματα (ηλικία: δημοτικό, γυμνάσιο, λύκειο)

Τα βιβλιοαινίγματα έχουν πολύ πιο φιλόδοξους στόχους από το να προκαλέσουν απλώς στα παιδιά την επιθυμία να διαβάσουν κάποια προτεινόμενα βιβλία. Συγκεκριμένα, αποσκοπούν:

- Να προσανατολίσουν τα παιδιά στην πρακτική ενός διαβάσματος που να λαμβάνει υπόψη όλες τις λεπτομέρειες της ιστορίας.
- Να κάνουν συνείδηση την αναγκαιότητα της ορθότητας και της μεθοδικής οργάνωσης των ερωτήσεων (υποθετικο-επαγωγική ενέργεια).
- Να οδηγήσουν στην εκπόνηση μέσα από την πρακτική ενός πλέγματος επεξεργασίας, κατάλληλου για όλες τις διηγήσεις.
- Να ασκηθούν τα παιδιά στη γραπτή έκφραση.

Μπορούμε, όμως, να θεωρήσουμε αυτή τη δραστηριότητα σαν ένα παιχνίδι, μέσα από το οποίο τα παιδιά θα ανακαλύψουν βιβλία που τα ενδιαφέρουν και που θα τους γεννήσουν την επιθυμία να τα διαβάσουν. Σε τι συνίσταται αυτή η δραστηριότητα;

- Σε πρώτη φάση, μια ομάδα παιδιών διαβάζει ένα βιβλίο. Διαβάζουν όλοι προσεκτικά, γιατί ξέρουν ότι κάποια άλλα παιδιά θα τους βομβαρδίσουν με ερωτήσεις και θα πρέπει να δώσουν απάντηση.

- Σε δεύτερη φάση, η υπόλοιπη ομάδα θέτει ερωτήσεις σχετικές με όλες τις όψεις μιας διήγησης. Με βάση τις απαντήσεις που δίνονται, τα παιδιά προσπαθούν, ατομικά, σε ομάδες, ή συλλογικά, να ανασυνθέσουν γραπτώς το περιεχόμενο του βιβλίου.

Σ' αυτό το στάδιο, επιβάλλεται η σύγκριση με το πρωτότυπο κείμενο. Καθώς η επιθυμία για διάβασμα υποκινείται από ένα στοιχείο παιχνιδιού, είναι σημαντικό αφενός τα παιδιά της πρώτης ομάδας να επιλέγουν κείμενα που να αρέσουν στους συμμαθητές τους, και αφετέρου οι ενδιαφέρουσες όψεις του κειμένου να αναδύονται ήδη από το στάδιο των απαντήσεων στα «αινίγματα».

Μπορεί κανείς να αρκестεί στην προσφορά ενός κινήτρου για διάβασμα και να περιορίσει τη δραστηριότητα στο προφορικό επίπεδο. Επίσης, μπορεί να αυξήσει τον αριθμό των βιβλίων που εμπλέκονται στο παιχνίδι.

Το βιβλίο και οι διασκευές του (ηλικία: νηπιαγωγείο, δημοτικό, γυμνάσιο)

Αρκετά παιδικά βιβλία έχουν διασκευαστεί για τον κινηματογράφο ή την τηλεόραση, το θέατρο ή το κουκλοθέατρο (κυρίως βιβλία για μικρότερα παιδιά).

Η σύγκριση ανάμεσα σ' ένα βιβλίο και σε μία ή περισσότερες διασκευές του βρίσκεται, κατά κάποιο τρόπο, στον αντίποδα της δραστηριότητας «διασκευή ενός βιβλίου». Η εμπύχωση αυτή επιτρέπει τους μαθητές να εμβαθύνουν στο βιβλίο, αφού, επιχειρώντας μια αντιπαραβολή ανάμεσα σε όλες τις συνιστώσες, αποκτούν συνείδηση της ύπαρξης αυτών των συνιστωσών και του τρόπου που αλληλοδιαρθρώνονται. Μπορούν επίσης να αποκαλύψουν τι κρίθηκε βασικό από το διασκευαστή, το μεταφέρθηκε με τη μία ή την άλλη μορφή, και τι κρίθηκε δευτερεύον και παραλείπεται. Τέλος, μπορούν να μελετήσουν από κοντά τον τρόπο με τον οποίο πραγματοποιήθηκε η διασκευή: μέρη του κειμένου που μεταφέρθηκαν αυτούσια ή σε κάποια άλλη μορφή (εικόνες), μετατροπές τους (σε διαλογική μορφή), προσθήκες κειμένων, εικόνων, μουσικής, κ.λπ. Πρόκειται, λοιπόν, για μια μύηση σ' αυτή καθαυτή τη διαδικασία της διασκευής, η οποία μπορεί αργότερα να χρησιμοποιηθεί για την πραγματοποίηση διασκευών.

Η εμπύχωση αυτή προσαρμόζεται στα μέτρα των δυνατοτήτων των παιδιών, ανάλογα με την ηλικία τους. με τα παιδιά του νηπιαγωγείου, για παράδειγμα, μια ανταλλαγή απόψεων έχει πολλά να προσφέρει μετά την παρακολούθηση μια παράστασης στο κουκλοθέατρο, βασισμένης σ' ένα βιβλίο που είχε δοθεί από πριν στα παιδιά να το ανακαλύψουν. Με τους νεαρούς του γυμνασίου ή του λυκείου, η σύγκριση μπορεί να ακολουθήσει μια πιο συγκεκριμένη δομή (ενδεχομένως να χρησιμοποιηθούν κάποια γνωστά «εργαλεία», ή να εφευρεθούν καινούργια).

Η μετάφραση αποτελεί ένα ιδιαίτερο είδος διασκευής. Πολλά από τα μεταφρασμένα βιβλία υπάρχουν στο πρωτότυπο στα ξενόγλωσσα βιβλιοπωλεία. Το ίδιο ισχύει και με τα ελληνικά βιβλία που έχουν μεταφραστεί σε ξένες γλώσσες. Κάτι τέτοιο προσφέρει την ευκαιρία για μια ταυτόχρονη δουλειά ανάμεσα σε πρωτότυπο και μεταφρασμένο κείμενο, η οποία θα πραγματοποιηθεί σε συνεργασία με το φιλόλογο και τον καθηγητή της ξένης γλώσσας.

Διασκευάζοντας ένα βιβλίο (ηλικία: δημοτικό, γυμνάσιο, λύκειο)

Η διασκευή ενός βιβλίου αποτελεί τη βασικότερη εμπύχωση εμπάθυνας.

Διασκευή σημαίνει επίσης μετακωδικοποίηση, μετάφραση. Στην περίπτωση της διασκευής μιας νουβέλας για το ραδιόφωνο, λ.χ., αν δεν υπάρχει αφηγητής, είναι απαραίτητο να μεταφερθεί το σύνολο του κειμένου σε διαλογική μορφή, να παρεμβληθούν ανάμεσα στους διαλόγους χωροχρονικές καταδείξεις, και ενδεχομένως να γίνουν υποδείξεις στους ηθοποιούς σχετικά με τις ψυχολογικές καταστάσεις των προσώπων («θρηνώντας», «βράζοντας από θυμό», «με κομμένη την ανάσα», κ.λπ.).

Αυτή η ενέργεια μετάφρασης, μετακωδικοποίησης, όταν επιτελείται από τα παιδιά, τα υποχρεώνει να στρέψουν σταθερά την προσοχή τους στο πρωτότυπο κείμενο, να το μελετήσουν «απ' έξω», από τη θέση του φιλόλογου ο οποίος σκύβει στο λογοτεχνικό κείμενο ψάχνοντας να βρει πώς λειτουργεί. Με άλλα λόγια, τα παιδιά πρέπει και να διατηρούν το απαιτούμενο ενδιαφέρον, ώστε να μην αισθάνονται ξένα προς το κείμενο, αλλά και να κρατούν κάποια απόσταση, ώστε να μην εξαπατηθούν από τις εντυπώσεις που δημιουργεί το κείμενο στον αναγνώστη.

Όλα αυτά θα μπορούσαν να περιληφθούν σε μια υποχρεωτική σχολική άσκηση (να παίξουν, λ.χ., τους σεναριογράφους που διασκευάζουν ένα μυθιστόρημα για τον κινηματογράφο), η οποία όμως δεν θα προκαλούσε την ιδιαίτερα έντονη εμπλοκή των παιδιών στην ανακάλυψη των αναγνωστικών επιπέδων ενός κειμένου. Οι μαθητές θα αρκούσαν να ανταποκριθούν στις προσδοκίες του διδάσκοντα, καταβάλλοντας την ελάχιστη δυνατή προσπάθεια.

Για να καταβληθεί σοβαρή προσπάθεια, πρέπει να υπάρχει κίνητρο. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, το κίνητρο των παιδιών συνδέεται με το γεγονός ότι η διασκευή θα παρουσιαστεί σ' ένα κοινό. Αισθάνονται, λοιπόν, υπεύθυνα για την ποιότητα της διασκευής τους και βάζουν τα δυνατά τους για την υλοποίησή της. Μ' αυτή την έννοια, η διαδικασία διασκευής ενός βιβλίου αποτελεί και εμπύχωση αισθήματος ευθύνης. Επειδή, εξάλλου, υπάρχει το σχετικό κίνητρο κι επειδή δεν είναι υποχρεωτική, μπορούν τα παιδιά να αντιμετωπίσουν κάθε φάση δουλειάς με τη μορφή παιχνιδιού. Οι χαρές που προσφέρει μια τέτοια δουλειά είναι ποικίλες: χαρά γιατί αισθάνονται δύναμη μπροστά σ' ένα κείμενο, αφού έχουν την ελευθερία να το μετατρέψουν, γιατί ανακαλύπτουν κάποιες όψεις του που δεν τις είχαν συνειδητοποιήσει, γιατί δημιουργούν εξ ολοκλήρου ένα «έργο», που είναι τόσο ενδιαφέρον ώστε μπορεί να προταθεί στο κοινό. Χαρά, τέλος, από τις προεξοφλούμενες θετικές αντιδράσεις του κοινού.

Καθώς κάθε πολιτιστικό είδος έχει τις ιδιαιτερότητές τους, διαθέτει τη δική του σύνταξη, μια τέτοια δραστηριότητα επιτρέπει την εμβάθυνση στο αφετηριακό κείμενο. Σ' ένα μυθιστόρημα, για παράδειγμα, υπάρχουν πέντε όψεις που πρέπει να ληφθούν υπόψη: η αφήγηση με την κυριολεκτική σημασία (ιστορία, περιπέτειες...), τα πρόσωπα (καθένα απ' αυτά μπορεί να δώσει αφορμή για μια άλλη ιστορία), το ύφος (στην υπηρεσία της αφήγησης, και ιδίως των προσώπων), η ιδεολογία ή η ηθική (της αφήγησης, των προσώπων, του συγγραφέα, που μπορεί να διαφανεί από ορισμένα υφολογικά σχήματα), τα θέματα (που μπορούν να ανασυντεθούν μέσω μιας λογοτεχνικής ανάλυσης).

Σ' ένα θεατρικό έργο που προορίζεται να παιχτεί, υπάρχουν ακόμα περισσότερες όψεις που πρέπει να ληφθούν υπόψη, καθώς το νόημα του κειμένου θα διαμορφωθεί σε συνάρτηση με τη σκηνοθεσία, το προσωπικό παίξιμο του κάθε ηθοποιού, το φωτισμό, τα κοστούμια, τα ντεκόρ, τη μουσική.

Αν πάρουμε ως αφετηρία ένα μυθιστόρημα που διασκευάζεται για το θέατρο, βλέπουμε αμέσως ότι κάθε όψη του τελικού προϊόντος θα δώσει αφορμή σε ιδιαίτερη, δεύτερη ή τρίτη, ανάγνωση του μυθιστορήματος. Για να παρθεί μια απόφαση για το ντεκόρ, λ.χ., πρέπει να ξαναδιαβαστεί προσεκτικά το βιβλίο, και ιδιαίτερα οι περιγραφές που αναφέρονται σε τόπους, τις οποίες και αποστρέφονται οι αδύναμοι αναγνώστες.

Κάθε πλευρά του τελικού προϊόντος απαιτεί, κατά κάποιο τρόπο, το ξαναδιάβασμα του αρχικού βιβλίου. Δίνονται έτσι ένα σωρό ευκαιρίες για εμβάθυνση, που αξίζουν όσο και μια διδακτικού χαρακτήρα ερμηνεία του κειμένου, έχοντας ταυτόχρονα το πλεονέκτημα ότι από τα περισσότερα παιδιά θεωρούνται αιτιολογημένες.

Υπάρχουν αμέτρητες δυνατότητες διασκευής ενός βιβλίου. Μπορεί να γίνει θεατρικό έργο, κόμικς, ραδιοφωνική σειρά, θέατρο στο ραδιόφωνο, ταινία, βιντεόγραμμα, παράσταση κουκλοθέατρου, ομαδικό παιχνίδι, φωτορομάντζο...

Οι εμπυχώσεις διασκευής προβάλλουν με υποδειγματικό τρόπο. Γίνεται τέλεια αντιληπτό πως επιτυγχάνεται η εμβάθυνση στο αρχικό κείμενο μέσω της διασκευής του, και μάλιστα από μαθητές που στην πλειοψηφία τους δεν αγαπούν το διάβασμα. Οι εκπαιδευτικοί προτείνουν οι ίδιοι το βιβλίο που θα διασκευαστεί, αλλά αναθέτεται η επιλογή στους μαθητές, οι οποίοι παρακινούνται έτσι και διαβάζουν μυθιστορήματα. Η φάση αυτή είναι ουσιαστική σε κάθε εργασία διασκευής, αφενός γιατί οι μαθητές διαλέγουν μόνοι τους το βιβλίο που θα διασκευάσουν (κι αυτό είναι ένα πρόσθετο

κίνητρο), και αφετέρου γιατί στη διάρκεια αυτής της φάσης ανακαλύπτουν και διαβάζουν βιβλία που δεν γνωρίζουν. Είναι η πληροφοριακή πλευρά της δραστηριότητας.

Η συνδρομή ενός επαγγελματία στις τεχνικές φάσεις μιας τέτοιας εμπύχωσης είναι εξίσου σημαντική. Σε ορισμένες εμπυχώσεις μπορεί να είναι ένας ηθοποιός, ένας εικονολήπτης, ένας μαριονετίστας, ή ένας παρουσιαστής του ραδιοφώνου.

Το τελικό στάδιο εξάλλου (η παρουσίαση στο κοινό) δικαιώνει τις προσπάθειες, ενώ η αξιοποίηση από τα ΜΜΕ αποδεικνύει στα παιδιά ότι η παραγωγή τους είναι επαγγελματικού επιπέδου, αφού μπορεί να κοινοποιηθεί στον κοινωνικό τους περίγυρο. Μετά από αυτή την εμπειρία, η εικόνα που θα έχουν οι μαθητές για το βιβλίο και το διάβασμα μπορεί ν' αλλάξει πολύ.

Η ανάγνωση – δίκτυο (ηλικία: κυρίως στο γυμνάσιο)

Με τον τίτλο αυτό ορίζονται ένα σύνολο δραστηριότητες σχετικές με βιβλία του ίδιου θέματος, οι οποίες ωθούν σιγά σιγά τα παιδιά – μέσω της εξερεύνησης βιβλίων που ανήκουν σε διαφορετικές κατηγορίες, σειρές ή αφηγηματικές τεχνικές – να συλλάβουν το πολυσύνθετο του συγκεκριμένου θέματος. Συχνά τα παιδιά καταλήγουν να δημιουργήσουν μόνα τους ιστορίες που αναδύονται από το θέμα που μελετήθηκε.

Για παράδειγμα, σ' ένα σχολείο όπου τα παιδιά δούλεψαν στο θέμα της μεταμόρφωσης, οι πρώτες δραστηριότητες περιγράφονται ως εξής:

1^η συνάντηση (2 ώρες)

Στην πρώτη συνάντηση στη βιβλιοθήκη του γυμνασίου μοιράστηκαν σε κάθε παιδί από ένα διαφορετικό βιβλίο, που το είχαν επιλέξει οι εκπαιδευτικοί με τους βιβλιοθηκονόμους. Κι αυτό, γιατί δεν ήταν επιθυμητό να αποθαρρυνθούν οι αδύνατοι αναγνώστες, προτείνοντάς τους κάποιο βαρύ και δύσκολο έργο.

Οι μαθητές βάλθηκαν να παρατηρούν τα βιβλία, τα εξώφυλλά τους, τους τίτλους, το κατατοπιστικό κείμενο που υπήρχε στο οπισθόφυλλο. Βρήκαν τις βασικές ιδέες του κειμένου, κι αυτό που θεώρησαν ότι αποτελούσε τον πυρήνα του κειμένου γράφτηκε στον πίνακα. Σιγά σιγά, ξεπρόβαλε το ίδιο το θέμα.

Στη συζήτηση που ακολούθησε, όλοι έδειξαν να γνωρίζουν κι άλλες μεταμορφώσεις: κάποιο φιλμ, κάποιο κινούμενο σχέδιο, μια διαφήμιση... Κάποιοι μάλιστα ζήτησαν να γίνει ένα ντοσιέ. Το θέμα είχε τεθεί, η ανυπομονησία τους ήταν τώρα φανερή. Οι μαθητές ρίχτηκαν στο διάβασμα.

Η μοναδική άσκηση που τους ζητήθηκε μετά απ' αυτή την πρώτη προσέγγιση ήταν να συμπληρώσουν ένα ερωτηματολόγιο δημοσιογραφικού χαρακτήρα με τίτλο «Κάντε ερωτήσεις στο πρόσωπο που μεταμορφώνεται».

2^η συνάντηση

Αφού μεσολάβησε ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, στη διάρκεια του οποίου οι μαθητές πήγαιναν και διάβαζαν στη βιβλιοθήκη, παρουσιάστηκαν τα ερωτηματολόγια.

Ο μοναδικός όρος που τέθηκε ήταν να μην αποκαλυφθεί σε καμία περίπτωση ο τίτλος του βιβλίου. Οι συμμαθητές είχαν μπροστά τους μια σειρά φωτοτυπίες με τις χαρακτηριστικές εικονογραφήσεις των έργων που είχαν διαβαστεί στην τάξη. Έπρεπε, λοιπόν, να ανακαλέσουν στη μνήμη τους την αντίστοιχη εικόνα... Οι εικόνες διαδέχονταν η μία την άλλη και η αφηγηματική δομή της μεταμόρφωσης ξεπρόβαλλε καθαρότερα.

Τα παιδιά ήταν πλέον ικανά να εντοπίσουν σ' ένα πίνακα το πρόσωπο που μεταμορφωνόταν. Πως, γιατί, με ποιο τρόπο ο ήρωας γινόταν ένας άλλος. Με την ολοκλήρωση του πίνακα, τα παιδιά είχαν επινοήσει ένα καινούργιο παιχνίδι φαντασίας. Διαλέγοντας ένα χαρακτηριστικό από κάθε στήλη, άρχισαν να φτιάχνουν προφορικά την πρώτη τους ιστορία. Στο τέλος αυτής της συνάντησης, τα παιδιά αντάλλαξαν μεταξύ τους τα βιβλία.

3^η και 4^η συνάντηση

Για να εξοικειωθούν οι μαθητές με την ανάγνωση ενός σύντομου κειμένου με το ίδιο θέμα, τους μοιράστηκε ένας αρχαίος ελληνικός μύθος.

Οι μαθητές ανακάλυψαν αμέσως στο μύθο το αφηγηματικό σχήμα που είχαν ήδη γνωρίσει. Έγινε παράλληλα μια δουλειά σχετικά με τη γραμματική της διήγησης... Για να γίνουν τα πράγματα ακόμα πιο συγκεκριμένα, τα παιδιά σχεδίασαν αυτή τη μεταμόρφωση.

Οι επόμενες συναντήσεις αφιερώθηκαν σε δραστηριότητες δημιουργίας κειμένων με θέμα τη μεταμόρφωση. Μια παρόμοια δραστηριότητα μπορεί να χρησιμοποιηθεί με αφετηρία τα βιβλία ενός συγγραφέα. Συνεχίστηκε με τη σύνταξη ενός δελτίου ταυτότητας για κάθε ήρωα, ή με την εφεύρεση αιτιγμάτων για κάθε πρόσωπο.

Το κοινό σημείο (ηλικία: δημοτικό, γυμνάσιο, λύκειο)

Η εμπύχωση αυτή αποτελεί κατά κάποιο τρόπο μια εισαγωγή στη συγκριτική λογοτεχνία. Μπορεί να είναι απλώς μια ευκαιρία για τα παιδιά να προσέξουν διάφορα βιβλία, ή να ψάξουν να λύσουν κάποιο αίνιγμα μέσω της σύγκρισης των διαφορετικών βιβλίων που προτείνονται. Εξαρτάται πάντα από το στόχο που θέτει ο διαμεσολαβητής.

Από την περιγραφή που ακολουθεί προβάλλουν οι διαδικασίες μιας τέτοιας δραστηριότητας:

Χρειάζονται ορισμένες στοίβες από δώδεκα βιβλία, από τα οποία τα δέκα έχουν κοινό σημείο και τα άλλα δύο είναι παραπλανητικά. Για παράδειγμα:

- ✓ δέκα βιβλία από ξένους συγγραφείς (μεταφράσεις).
- ✓ δέκα βιβλία που η κύρια δράση τους εξελίσσεται σε ξένη χώρα (όσο το δυνατό μεγαλύτερη ποικιλία στις χώρες).
- ✓ δέκα βιβλία που ανήκουν στο ίδιο λογοτεχνικό είδος (παραμύθια, λογοτεχνία του φανταστικού).
- ✓ δέκα βιβλία όπου υπάρχει το ίδιο αντικείμενο με διαφορετική μορφή (χρησιμοποιείται ο τίτλος, οι εικονογραφήσεις, τα κύρια ή τα δευτερεύοντα πρόσωπα, τα εγκυκλοπαιδικά βιβλία...).
- ✓ δέκα βιβλία με το ίδιο θέμα (ο πόλεμος, ρατσισμός και προκαταλήψεις, αναπηρίες...).
- ✓ μια στοίβα όπου η εντόπιση του κοινού σημείου θα είναι πιο δύσκολη (λ.χ., βιβλία γραμμένα στο πρώτο πρόσωπο, βιβλία με τον ίδιο αριθμό κεφαλαίων...). Αυτή η τελευταία στοίβα θα είναι κοινή για όλες τις ομάδες, ενώ οι υπόλοιπες θα μοιραστούν από μία σε κάθε ομάδα.

Η διαδικασία: τα παιδιά φτιάχνουν τόσες ομάδες όσες και οι στοίβες μείον μία. Κάθε ομάδα παίρνει ή διαλέγει τη δικιά της στοίβα και προσπαθεί να ανακαλύψει το κοινό σημείο. Τα μέλη της ομάδας συσκέπτονται για να επιλέξουν το βιβλίο που θα ήθελαν όλοι να διαβάσουν. Αν δεν υπάρχει ομοφωνία, τότε κάθε παιδί δηλώνει το βιβλίο της προτίμησής του. Στη συνέχεια καταπιάνονται με τα βιβλία της κοινής στοίβας, η οποία περνά από ομάδα σε ομάδα.

Μόλις τελειώσουν οι αναζητήσεις, ο εκπρόσωπος κάθε ομάδας ανακοινώνει τις απαντήσεις (τόσο για τη στοίβα επιλογής όσο και για την κοινή). Έπειτα, παρουσιάζονται τα βιβλία που επιλέχτηκαν για διάβασμα και διατυπώνονται τα επιχειρήματα που οδήγησαν στην επιλογή τους. Κάθε παιδί μπορεί, αν θέλει, να φύγει μ' ένα βιβλίο.

Το προφανές πλεονέκτημα μιας τέτοιας πρακτικής είναι ότι από τα χέρια του κάθε παιδιού θα περάσουν είκοσι τουλάχιστον βιβλία σε μικρό χρονικό διάστημα. Έτσι, η εμπύχωση αυτή προσφέρει πάνω απ' όλα πληροφόρηση – πληροφόρηση που κερδίζει σε ακρίβεια μέσω της αναζήτησης των κοινών σημείων. Παράλληλα πάντως, πρόκειται και για μια εμπύχωση παιχνιδιού, καθώς η κινητήρια δύναμη της δραστηριοποίησης των παιδιών είναι το παιχνίδι.

Στην πράξη, βλέπουμε τα περισσότερα παιδιά να φεύγουν μ' ένα βιβλίο, και πολλά απ' αυτά να το διαβάζουν. Αυτό ακριβώς είναι και το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα.

Πολλές ανάλογες εμπυχωσεις μπορούν να επιτρέψουν στα παιδιά όχι μόνο να ανακαλύψουν βιβλία, όχι μόνο να παίξουν μ' αυτά, αλλά και να εμβαθύνουν σε μερικές πλευρές τους. απαραίτητη, όμως, προϋπόθεση είναι να διαθέτουν οι νεαροί αναγνώστες την ικανότητα να εκφράζουν την άποψή τους, να συγκρίνουν, να επιλέγουν.

Τα 10 δικαιώματα του (μικρού) αναγνώστη

Παρακάτω παρατίθενται τα περίφημα «δικαιώματα του αναγνώστη», έτσι όπως τα αποτύπωσε ο Daniel Pennac (βλ. Harrod, 1969), και τα οποία ουσιαστικά οδηγούν απρόσκοπτα στην ευχάριστη συναισθηματική, νοητική και ψυχική καλλιέργεια του αναπτυσσόμενου ανθρώπου:

Κάθε παιδί έχει δικαίωμα:

1. Να μη διαβάζει!
2. Να ξεφυλλίζει απλώς ένα βιβλίο!
3. Να αφήνει στη μέση ένα βιβλίο!
4. Να διαβάζει όσες φορές θέλει το ίδιο βιβλίο!
5. Να διαβάζει ότι του αρέσει!
6. Να μπαίνει στη θέση του ήρωα του βιβλίου!
7. Να διαβάζει οπουδήποτε!
8. Να ψάχνει πληροφορίες στα βιβλία που διαβάζει!
9. Να διαβάζει δυνατά χωρίς να ενοχλεί!
10. Να απαιτεί ησυχία όταν διαβάζει!

Οι ενήλικες, λοιπόν, έχουν μία και μόνο σοβαρή υποχρέωση: «Να μην κάνουν παρατηρήσεις στα παιδιά που δεν διαβάζουν, αν πράγματι θέλουν κάποια στιγμή να το κάνουν». Γιατί όπως χαρακτηριστικά έχει πει και ο Βίκτωρ Ουγκώ: *Όποιος μια φορά ήπιε, θα πει ζανά. Όποιος μια φορά διάβασε, θα διαβάσει ζανά.*

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η δημόσια βιβλιοθήκη δεν στεγάζεται πια σήμερα, όπως άλλοτε, μέσα σε παλάτια και σε ναούς, ούτε είναι αποθήκη βιβλίων και κενotáφιο ένδοξων ποιητών, πεζογράφων, ιστορικών και σοφών επιστημόνων, αλλά είναι ένας ζωντανός κοινωνικός οργανισμός που προορισμό του έχει να “τροφοδοτεί” αδιάκοπα ολόκληρο τον πληθυσμό της χώρας με εκλεκτή **πνευματική τροφή**. Θέτοντας τις πλούσιες συλλογές των βιβλίων της στη διάθεση του λαού, η δημόσια βιβλιοθήκη, και γενικά η βιβλιοθήκη, βοηθά τον καθένα να συμπληρώνει και να συνεχίζει την όποια σχολική του εκπαίδευση και να αποκτά ολοένα και μεγαλύτερη πνευματική και αισθητική καλλιέργεια.

Οι βιβλιοθήκες στις προοδευμένες χώρες λειτουργούν ως πνευματικά, μορφωτικά και εκπαιδευτικά κέντρα. Εκτός από τα βιβλία προσφέρουν στους αναγνώστες του κι άλλα μορφωτικά μέσα για να προσελκύσουν προπάντων αυτούς που δε διαβάζουν.

Το βιβλίο δεν αποτελεί στη σημερινή εποχή το μοναδικό μέσο **γνώσης** και **μόρφωσης**. Ο τομέας της **αισθητικής** και **πνευματικής καλλιέργειας** εμπλουτίστηκε και με άλλα μέσα όπως η εικόνα και ο ήχος και από τον συνδυασμό των δύο. Τα μέσα αυτά κεντρίζουν ιδιαίτερα το ενδιαφέρον του κοινού, και κυρίως τις νεαρές ηλικίες, ανεξαρτήτως μόρφωσης, που δεν θέλει να διαβάζει, που δεν έχει συνηθίσει να διαβάζει.

Οι φορείς λοιπόν όλων των βιβλιοθηκών μπορούν να φτάσουν, με σιγουριά και καλά αποτελέσματα, στον σκοπό τους, χρησιμοποιώντας πλατιά όλα τα οπτικοακουστικά μέσα. Η χρησιμοποίηση των μέσων αυτών μπορεί να γίνεται πάνω στη βάση ενός προγραμματισμού και να αντιμετωπίζονται κατάλληλα, σαν βοηθητικά μέσα, για να φέρουν σ’ επαφή και γνωριμία το μεγάλο κοινό με τα βιβλία και τις βιβλιοθήκες.

Οι πολίτες κάθε δημοκρατικής κοινωνίας, έχουν ίσα δικαιώματα στα πνευματικά αγαθά και στην εξασφάλιση μόρφωσης που συνεχίζεται σ’ όλη τη ζωή τους. Από αυτό το δικαίωμα του λαού πηγάζει η υποχρέωση της πολιτείας να θέσει στη διάθεση όλων των πολιτών όλα τα σύγχρονα μέσα για μια αδιάκοπη μόρφωση και πνευματική καλλιέργεια. Από αυτά τα πιο βασικά είναι οι Βιβλιοθήκες. Η ύπαρξή τους για ολόκληρο τον πληθυσμό είναι ανάγκη να θεσπιστεί με νόμο, όπως ακριβώς γίνεται με όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης και τη λειτουργία των σχολείων. Έτσι κι οι βιβλιοθήκες πρέπει να είναι σε θέση και σε αριθμό ικανό να ανταποκρίνεται στις μορφωτικές ανάγκες του λαού, ξεκινώντας βέβαια από τις σχολικές βιβλιοθήκες και γενικά τις βιβλιοθήκες που έχουν ως βασικό κοινό τους τα παιδιά.

Συνοικιακές βιβλιοθήκες χρειάζονται για όλες τις γειτονιές στις μεγάλες πόλεις. Αγροτικές για τον αγροτικό πληθυσμό. Εργατικές για τους εργατικούς οικισμούς στις πόλεις, βιβλιοθήκες σε όλα τα νοσοκομεία, στα γηροκομεία, τα άσυλα, τα σανατόρια, τις φυλακές, τους στρατώνες, τις παιδικές κατασκηνώσεις. Βιβλιοθήκες σχολικές, πανεπιστημιακές, ειδικές κατά κλάδους επιστήμης και τεχνικής, αλλά και κατά ειδική πάθηση. Βιβλιοθήκες και στα αεροπλάνα, στους σιδηροδρόμους, στα πλοία που ταξιδεύουν. Πάνω απ' όλα, σε μεγάλο αριθμό παιδικές βιβλιοθήκες σ' όλες τις γειτονιές, στις πόλεις και σ' όλα τα χωριά.

Οι αντιλήψεις για τη δημιουργία και λειτουργία βιβλιοθήκης έχουν ολοκληρωτικά διαφοροποιηθεί στις μέρες μας. Σ' αυτό βοήθησε η τεράστια πρόοδος σ' όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής, και, κυρίως, η εξέλιξη της βιβλιοθηκονομίας σε αληθινή επιστήμη. Οι βιβλιοθήκες από κτιριακά δημόσια μνημεία, και φυλακές ταυτόχρονα, γραπτών κειμηλίων έγιναν κοινωνικό στοιχείο της καθημερινής ζωής, αναγκαίο και απαραίτητο καθημερινά σε όλο και περισσότερους ανθρώπους. Η ανάγκη για περισσότερη μόρφωση και συνεχή ενημέρωση κάνει τη βιβλιοθήκη απαραίτητη για ολόκληρο το λαό.

Το δικαίωμα του λαού να συμμετέχει στα πνευματικά αγαθά πηγάζει από το δημοκρατικό πολίτευμά μας. Κι είναι πολύ μακριά πια τα χρόνια του Μεσαίωνα και του φεουδαρχισμού, κατά τα οποία το βιβλίο αντιμετωπιζόταν σαν ένα μουσειακό αντικείμενο που έπρεπε να φυλάγεται καλά, να μη χρησιμοποιείται από κανέναν για να μη φθαρεί ή να μην κλαπεί. Οι ιδιωτικές βιβλιοθήκες των μεγιστάνων του πλούτου και οι άλλες στα μοναστήρια και στα παλάτια ήταν παθητικές και απλησίαστες για το λαό. Ήταν ανύπαρκτες, ουσιαστικά, όπως ανύπαρκτα ήταν τότε και όλα τα δικαιώματα του ατόμου.

Οι σύγχρονες βιβλιοθήκες έχουν ευρύ κοινωνικό προορισμό και συγκροτούν μια τεράστια ενεργητική δύναμη **καλλιέργειας γνωστικής και ψυχικής, ηθικής ανάπτυξης και ψυχαγωγίας** για όλο το λαό.

Η σύγχρονη βιβλιοθήκη όχι μόνο θέτει τον πλούτο των μορφωτικών της πηγών στη διάθεση όλων των πολιτών, αλλά ξεκινά και πάει να βρει η ίδια τον αναγνώστη όταν ο ίδιος δεν τ' αποφασίζει. Τον αναζητά στο εργοστάσιο που δουλεύει, στα λιμάνια, στους αγροτικούς οικισμούς, για να του προσφέρει τα μέσα να μορφωθεί, να ψυχαγωγηθεί.

Η προώθηση του βιβλίου στο ευρύ κοινό και ο πολλαπλασιασμός των βιβλιοθηκών, με όλες τις σύγχρονες μορφές τους, θα δώσουν τεράστια ώθηση στον εκπολιτισ-

μό του τόπου. Βιβλίο και βιβλιοθήκη ως βασικοί φορείς μόρφωσης και πολιτισμού, όχι μόνο θ' ανεβάσουν το πνευματικό επίπεδο του λαού, αλλά θα σταθεροποιήσουν και θα επιταχύνουν την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη και εξέλιξη.

Το βιβλίο και η βιβλιοθήκη εξυπηρετούν σταθερά την εθνική πρόοδο. Η αδιάκοπη πνευματική καλλιέργεια ευρύνει τους πνευματικούς ορίζοντες του ανθρώπου, ο οποίος γίνεται καλύτερος, ασκείται να σκέφτεται σωστά και να πράττει σωστά, μαθαίνει να ονειρεύεται το καλύτερο, όχι μόνο για τον εαυτό του αλλά και για το κοινωνικό σύνολο.

Αποτελεί γεγονός αναμφισβήτητο ότι ο σημερινός άνθρωπος διψά να μαθαίνει, να ενημερώνεται. Αυτό υποχρεώνει την πολιτεία ν' απλώσει σ' όλη τη χώρα ένα πυκνό δίκτυο από βιβλιοθήκες σ' όλες τους τις μορφές, δημόσιες, δημοτικές, κοινοτικές, παιδικές, κινητές, σχολικές που θα γίνουν για το λαό ανεξάντλητες πηγές γνώσης, χαράς, μάθησης, καλλιέργειας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αγγέλης, Ι. (1976). *Οι μαθητικές βιβλιοθήκες στο δημοτικό σχολείο*. Αθήνα: Δίπτυχο.
- Αγγελοπούλου, Β. (1993). *Παιδικές βιβλιοθήκες, οι στόχοι και οι λειτουργίες τους: παιδική λογοτεχνία, θεωρία και πράξη*. Α' τόμ. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Αναγνωστόπουλος, Β.Δ. (1984). *Παιδική λογοτεχνία και σχολείο*. Αθήνα: Πατάκης.
- Αναγνωστόπουλος, Β.Δ. (1986). *Λογοτεχνία και παραλογοτεχνία στο χώρο του παιδικού βιβλίου: εισηγήσεις στο Α' σεμινάριο του ΚΕΠΒ (Θεσσαλονίκη 18 – 20 Οκτωβρίου 1985)*. Αθήνα: Πατάκης.
- Αναγνωστόπουλος, Β.Δ. (1989). *Οι παιδικές σχολικές βιβλιοθήκες στον καθρέφτη (έρευνα)*. *Διαδρομές*, αρ. 13, σσ. 23 – 26.
- Βαλέτα – Βασιλειάδου, Μ. (1989). *Μέσα μαζικής επικοινωνίας και παιδική λογοτεχνία*. Αθήνα: Σμυρνιωτάκης.
- Βρέττα, Α. (Ιούνιος 1990). *Παιδικές βιβλιοθήκες και λογοτεχνία*. *Διαβάζω*, αρ. 242.
- Δελώνης, Αντ. (1988). *Βασικές γνώσεις για το παιδικό και νεανικό βιβλίο*. Αθήνα: Καμπανάς.
- Δώρου, Θ. (1988). *Η παιδική λογοτεχνία και το μικρό παιδί: παιδική λογοτεχνία και μικρό παιδί*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Θανοπούλου, Κ. (Οκτώβριος 1979). *Η παιδική βιβλιοθήκη*. *Διαβάζω*, αρ. 24.
- Καζιάζη, Μ. (2003). *Ψυχολογία του αναγνώστη Ψυχολογία της ανάγνωσης*. Αθήνα: Έλλην.
- Κακούρης, Γ. (1985). *Οι σχολικές βιβλιοθήκες από το παιδικό λογοτεχνικό βιβλίο, έργο τέχνης, μέσο αγωγής; Εισηγήσεις στο Α' σεμινάριο του ΚΕΠΒ (Θεσσαλονίκη 18 – 20 Οκτωβρίου 1985)*. Αθήνα: Πατάκης.
- Καλλέργης, Η. (1995). *Προσεγγίσεις στην παιδική λογοτεχνία*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Κάλφας, Α. (1993). *Ο μαθητής ως αναγνώστης: λογοτεχνική θεωρία και διδακτική πράξη*. Θεσσαλονίκη: Το Τραμ.
- Κανατσούλη, Μ. Δ. (2000). *Ιδεολογικές διαστάσεις της παιδικής λογοτεχνίας*. Αθήνα: Γιώργος Δαρδανός.
- Κοντολέων, Μ. (1988). *Απόψεις για την παιδική λογοτεχνία*. Αθήνα: Πατάκης.
- Κουκουλομμάτης, Δ. (1990). *Λογοτεχνία και Παιδαγωγική*. Αθήνα: Εκδοτική Εστία.
- Λοϊζος, Λ. Ν. (2004) *Εξελικτική ψυχολογία και ανάγνωσης*. (σημειώσεις μαθήματος), Θεσσαλονίκη.
- Μανγκέλ, Αλ. (1997). *Η ιστορία της ανάγνωσης*. Αθήνα: Λιβάνης.

- Μαραγκουδάκη, Ελ. (1994). Σχολικός χρόνος, ελεύθερος χρόνος και φιλιαναγνωσία. *Εισηγήσεις στο 5^ο σεμινάριο του ΚΕΠΒ (Ιωάννινα 8 – 9 Μαΐου 1993)*. Αθήνα: Δελφίνοι.
- Ντελόπουλος, Κ. (1989). *Η βιβλιοθήκη στο σχολείο*. Αθήνα: Gutenberg.
- Πετροβίτζι-Ανδρουτσοπούλου, Λ. (1990). *Η παιδική λογοτεχνία στην εποχή μας*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Πόρποδας, Κων. Δ. (2002). *Η ανάγνωση*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Σάντρα – Κουλούρη, Ε. (1989). Σχολικές βιβλιοθήκες. *Διαδρομές*, αρ. 13.
- Σωτηροπούλου, Μ. (1993). Παιδικές και σχολικές βιβλιοθήκες. *Διαδρομές*, αρ. 30.
- Τσιλιμένη, Τασ. (1990). Η ποίηση στο νηπιαγωγείο. *Διαδρομές*, αρ. 19.
- Broderick, D. M. (1977). *Library work with children*. New York: The H. W. Wilson Company.
- Harrod, L. Mon. (1969). *Library work with children*. London: Andre Deutsch.
- Hill, J. (1973). *Children are people: the librarian in the community*. London: Hamish Hamilton.
- Huck, Ch. S., Hepler, S. και Hickman, J. (1979). *Children's literature in the elementary school*. 4^η έκδ. Holt Rinehart and Winston.
- Marshall, M. R. (1981). *Libraries and the handicapped child*. London: Andre Deutsch.

Ευρύτερη βιβλιογραφία:

- Αγγελοπούλου, Β. και Βαλάση, Ζ. (1989). *Διαλέγουμε βιβλία για παιδιά: για μια βασική βιβλιοθήκη*. Αθήνα: Gutenberg.
- Αναστασάκης, Μ. (2003). *Ανασχεδιάζοντας τη βιβλιοθήκη στο σχολείο: μια πρόταση για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Ανθούλιας Τ. (Οκτώβριος 1979). Γιατί τα παιδιά μας δε διαβάζουν. *Διαβάζω*, αρ. 24.
- Βάμβουκας, Μ. (1992). *Νεοελληνική παιδεία*. αρ. 25 – 26.
- Δαρδάλη, Α. (2007). *Η Γούπυ στην εθνική Βιβλιοθήκη*. Αθήνα: Χατζηλάκος.
- Δρόσος, Β. (2001). *Δραστηριότητες γνωριμίας με το βιβλίο και τη βιβλιοθήκη*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Ζαφειρόπουλος, Κ. (2005). *Πως γίνεται μια επιστημονική εργασία: επιστημονική έρευνα και συγγραφή εργασιών*. Αθήνα: Κριτική.

- Ίδρυμα Ερευνών για το Παιδί. (2000) *Παιδί και παιχνίδι στην νεοελληνική κοινωνία: 19^{ος} και 20^{ος} αιώνας*. Αθήνα, Καστανιώτη.
- Καρπόζηλου, Μ. (1999). *Το παιδί στην χώρα των βιβλίων*. 3^η έκδ. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Κιτσαράς, Γ. Δημ. (1993). *Το εικονογραφημένο βιβλίο στην νηπιακή και πρωτοσχολική ηλικία: μια θεωρητική και εμπειρική προσέγγιση*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Κίτσου, Κ. (1970). *Ψυχολογία της μάθησης*. Αθήνα.
- Κολιοδήμος, Δημ. (1982). *Τα κόμικς*. Αθήνα: Αιγόκερως.
- Κύκλος του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου. (1999). *Ελληνική παιδική λογοτεχνία: το παρελθόν, το παρόν, το μέλλον της*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Μαλικιώση – Λοΐζου, Μ. (2001). *Η συμβουλευτική ψυχολογία στην εκπαίδευση: από την θεωρία στην πράξη*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Μπώκος, Γ. Δ. (2001). *Εισαγωγή στην επιστήμη της πληροφόρησης*. Αθήνα: Παπασωτηρίου.
- Ντελόπουλος, Κ. (1981). *Το βιβλίο των βιβλίων*. Αθήνα: Κέδρος.
- Ντελόπουλος, Κ. (1995). *Παιδικά και νεανικά βιβλία του 19^{ου} αιώνα*. Αθήνα: Ε.Λ.Ι.Α.
- Παπάνης, Ε., Γιαβρίμης, Π. και Βίκη, Α. (2007). *Ειδική αγωγή, επαγγελματικός προσανατολισμός ατόμων με αναπηρία και αποασυλοποίηση*. Μυτιλήνη: Ίδρυμα Κοινωνικής Πρόνοιας «Η Θεομήτωρ» Αγιάσου.
- Παπανικολάου, Ρ. Ι και Τσιλιμένη, Τ. (1992). *Η παιδική λογοτεχνία στο νηπιαγωγείο: θεωρία και πράξη*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Πετροβίτς-Ανδρουτσοπούλου, Λ. (1987). *Μιλώντας για τα παιδικά βιβλία*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Πήτα, Ρ. (1998). *Ψυχολογία της γλώσσας: μία εισαγωγική προσέγγιση*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Συγκολλίτου, Έ. (2006). *Έννοια του εαυτού και λειτουργικότητα στο σχολείο*. Αθήνα: Αδελφοί Κυριακίδη.
- Τάνταρος, Σ. (1998). *Κακοί αναγνώστες, γιατί;* 2^η έκδ. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Φραγκιάς, Αντρ. (2001). *Ένα βιβλίο είναι ένα απλωμένο χέρι προς χαιρετισμό*. Αθήνα: Πόλις.
- Χασάπης, Ι. (1980). *Ψυχολογία της προσωπικότητας*. τ. 1. Αθήνα: Βασιλόπουλος.
- Άντλερ, Μ. Τζ. και Βαν Ντόρεν Τσ. (1998). *Πώς να διαβάσετε ένα βιβλίο*. Αθήνα: Πατάκης.

- Γκάαρντερ, Γ. και Χάγκερουπ Κ. (2002). *Η μαγική βιβλιοθήκη*. Αθήνα: Λιβάνης.
- Ντεμέρ, Ντ. (2005). *Η μυστηριώδης βιβλιοθηκάριος*. Αθήνα: Πατάκης.
- Ντομίνγκες, Κ. Μ. (2007). *Το χάρτινο σπίτι*. 7^η έκδ. Αθήνα: Πατάκης.
- American Library Association. (1956). *Patrons are people: how to be a model librarian*. Chicago: American Library Association.
- Benne, M. (1991). *Principles of children's services in public libraries*. U. S. A: American Library Association.
- Bettelheim, Br. και Zelan, K. (1982). *On learning to read: the child's fascination with meaning*. London: Thames & Hudson.
- Cohen, D H. (2000). *Παρατηρώντας και καταγράφοντας τη συμπεριφορά των παιδιών*. Αθήνα: Gutenberg.
- Cullinan, B. E. (1998). *Literature and the child*. 4^η έκδ. New York: Harcourt Brace College Publishers.
- Dreikurs, R και Dinkmeyer, D. (2000). *Ενθαρρύνοντας το παιδί στη μάθηση*. 11^η έκδ. Αθήνα: Θυμάρι.
- Florence, D. (1986). *Books in the school curriculum, A compilation and review of research into voluntary and intensive reading*. U.S.A: The educational Publishers' Council.
- Krashen, St. (1993). *The power of reading: insights from the research*. Colorado: Libraries Unlimited Inc.
- McColvin, L. (1961). *Libraries for children*. London: Phoenix House.
- Sutherland, Z. (1981). *Children in libraries: patterns of access to materials and services in school and public libraries*. U. S. A: The University of Chicago Press.